Samantapāsādikāya Vinayaṭṭhakathāya

Atthavaṇṇanābhūtā

Bhadantacoḷiyakassapattherena katā

# Vimativinodanīṭīkā

(Dutiyo bhāgo)

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1960



Ṭīkā Series 05

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

# THE PĀḶI ALPHABET
# IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

## VOWELS

အ a  အာ ā  ဣ i  ဤ ī  ဥ u  ဦ ū  ဧ e  ဩ o

## CONSONANTS WITH VOWEL "A"

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| က ka | ခ kha | ဂ ga | ဃ gha | င ṅa |
| စ ca | ဆ cha | ဇ ja | ဈ jha | ဉ ña |
| ဋ ṭa | ဌ ṭha | ဍ ḍa | ဎ ḍha | ဏ ṇa |
| တ ta | ထ tha | ဒ da | ဓ dha | န na |
| ပ pa | ဖ pha | ဗ ba | ဘ bha | မ ma |

ယ ya  ရ ra  လ la  ဝ va  သ sa  ဟ ha  ဠ ḷa  ံ ṃ

## VOWELS IN COMBINATION

ာ ါ = ā  ိ = i  ီ = ī  ု ု = u  ူ ူ = ū  ေ = e  ော ေါ = o

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| က ka | ကာ kā | ကိ ki | ကီ kī | ကု ku | ကူ kū | ကေ ke | ကော ko |
| ခ kha | ခါ khā | ခိ khi | ခီ khī | ခု khu | ခူ khū | ခေ khe | ခေါ kho ... |

## CONJUNCT-CONSONANTS

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| က္က kka | င်္ဃ ṅgha | ဏ္ဌ ṇṭha | ဓျ dhya | ပ္လ pla | လ္လ lla |
| က္ခ kkha | စ္စ cca | ဏ္ဍ ṇḍa | ဓွ dhva | ဗ္ဗ bba | လျ lya |
| ကျ kya | စ္ဆ ccha | ဏ္ဏ ṇṇa | န္တ nta | ဗ္ဘ bbha | လှ lha |
| ကြိ kri | ဇ္ဇ jja | ဏှ ṇha | န္တွ ntva | ဗျ bya | ဝှ vha |
| က္လ kla | ဇ္ဈ jjha | တ္တ tta | န္ထ ntha | ဗြ bra | သ္တ sta |
| က္ဝ kva | ည ñña | တ္ထ ttha | န္ဒ nda | မ္ပ mpa | သ္တြ stra |
| ချ khya | ဉှ ñha | တွ tva | န္ဒြ ndra | မ္ဖ mpha | သ္န sna |
| ခွ khva | ဉ္စ ñca | တျ tya | န္ဓ ndha | မ္ဗ mba | သျ sya |
| ဂ္ဂ gga | ဉ္ဆ ñcha | တြ tra | န္န nna | မ္ဘ mbha | ဿ ssa |
| ဂ္ဃ ggha | ဉ္ဇ ñja | ဒ္ဒ dda | နျ nya | မ္မ mma | သ္မ sma |
| ဂျ gya | ဉ္ဈ ñjha | ဒ္ဓ ddha | နှ nha | မျ mya | သွ sva |
| ဂြ gra | ဋ္ဋ ṭṭa | ဒျ dya | ပ္ပ ppa | မှ mha | ဟ္မ hma |
| င်္က ṅka | ဋ္ဌ ṭṭha | ဒြ dra | ပ္ဖ ppha | ယျ yya | ဟွ hva |
| င်္ခ ṅkha | ဍ္ဍ ḍḍa | ဒွ dva | ပျ pya | ယှ yha | ဠှ ḷha |
| င်္ဂ ṅga | | | | | |

| | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ၁ | ၂ | ၃ | ၄ | ၅ | ၆ | ၇ | ၈ | ၉ | ၀ |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 0 |

# Vimativinodanīṭīkā

## Dutiyabhāga

Mātikā Piṭṭhaṅka

### 5. Pācittiyakaṇḍa

#### 1. Musāvādavagga



#### 2. Bhūtagāmavagga

Mātikā Piṭṭhaṅka

## 7. Sekhiyakaṇḍa



## Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

## 1. Pārājikakaṇḍa



## 2. Saṁghādisesakaṇḍa



## 3. Nissaggiyakaṇḍa



## 4. Pācittiyakaṇḍa

### 1. Lasuṇavagga

# Mahāvaggavaṇṇanā

| Mātikā | | | Piṭṭhaṅka |
|---|---|---|---|

## 1. Mahākhandhaka

Mātikā Piṭṭhaṅka



## 2. Uposathakkhandhaka

Mātikā Piṭṭhaṅka

# Cūḷavaggavaṇṇanā

Mātikā | Piṭṭhaṅka

# Parivāravaṇṇanā

Mātikā Piṭṭhaṅka

**Vimativinodanīṭīkāya dutiyabhāge mātikā niṭṭhitā.**

# Vinayapiṭaka

# Vimativinodanīṭīkā

(Dutiyo bhāgo)

---

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

## 5. Pācittiyakaṇḍa

### 1. Musāvādavagga

#### 1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

1. Musāvādavaggassa paṭhamasikkhāpade **khuddakānan**ti ettha **"khuddaka**-saddo bahu-saddapariyāyo"ti vadanti. **Tatthā**ti tesu vaggesu, khuddakesu vā. "Jānitabbato"ti hetuno vipakkhepi nibbāne vattanato anekantikatte parehi vutte "na mayā ayaṁ hetu vutto"ti taṁ kāraṇaṁ paṭicchādetuṁ puna "jātidhammatoti mayā vuttan"ti-ādīni vadati. "Sampajānan"ti vattabbe anunāsikalopena niddesoti āha "**jānanto**"ti.

2. **Sampajānamusāvāde**ti attanā vuccamānassa atthassa vitathabhāvaṁ pubbepi jānitvā, vacanakkhaṇe ca jānantassa musāvādabhaṇane. Tenāha **"jānitvā**"ti-ādi. **Musāvāde**ti ca nimittatthe bhummaṁ, tasmā musābhaṇananimittaṁ pācittiyanti evamettha, ito paresupi īdisesu attho veditabbo.

3. Vadanti etāyāti vācāti āha **“micchā”**ti-ādi. “Dhanunā vijjhatī”ti-ādīsu viya “cakkhunā diṭṭhan”ti pākaṭavasena vuttanti āha “**oḷārikenā**”ti.

11. **Gato bhavissatī**ti etthāpi sanniṭṭhānato vuttattā musāvādo jāto. **Āpattin**ti pācittiyāpattiṁ, na dubbhāsitaṁ. Jāti-ādīhi dasahi akkosavatthūhi paraṁ davā vadantassa hi taṁ hoti. **Cāresun**ti upanesuṁ. Vatthuviparītatā, visaṁvādanapurekkhāratā, yamatthaṁ vattukāmo, tassa puggalassa viññāpanapayogo cāti imānettha tīṇi aṅgāni. Vatthuviparītatāya hi asati visaṁvādanapurekkhāratāya viññāpitepi musāvādona hoti, dukkaṭamattameva hoti. Tasmā sāpi aṅgamevābhi gahetabbaṁ. Uttarimanussadhammā-rocanatthaṁ musā bhaṇantassa pārājikaṁ pariyāyena thullaccayaṁ, amūlakena pārājikena anuddhaṁsanatthaṁ saṁghādiseso, saṁghādisesenānuddhaṁsana-omasavādādīsu[1] pācittiyaṁ, anupasampannesu dukkaṭaṁ, ukkaṭṭhahīnajāti-ādīhi davā akkosantassa dubbhāsitaṁ, kevalaṁ musā bhaṇantassa idha pācittiyaṁ vuttaṁ.

Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

13. Dutiye **pubbe patiṭṭhitārappadesaṁ puna are patte**ti paṭhamaṁ bhūmiyaṁ patiṭṭhitanemippadese parivattetvā puna bhūmiyaṁ patiṭṭhiteti attho.

15. **Pubbe**ti aṭṭhuppattiyaṁ. **Pupphachaḍḍakā** nāma gabbhamalādihārakā. **Tacchakakamman**ti pāsāṇakoṭṭanādivaḍḍhakīkammaṁ. **Hatthamuddāgaṇanā**ti aṅgulisaṅkocaneneva gaṇanā. **Acchiddakagaṇanā** nāma ekaṭṭhānadasaṭṭhānādīsu sāriyo ṭhapetvā anukkamena gaṇanā. **Ādi**-saddena saṅkalanapaṭuppādanavoklanabhāgahārādivasena pavattā piṇḍagaṇanā gahitā. Yassa sā paguṇā, so rukkhampi disvā “ettakāni ettha

1. Saṁghādisesenānuddhaṁsanaṁ omasavādādīsu (Sī)

paṇṇānī”ti jānāti. **Yabha**-methuneti vacanato āha **“ya-kāra bha-kāre”**ti-ādi.

16. **Na purimenā**ti musāvādasikkhāpadena. **Sopi āpattiyā**ti upasaggādivisiṭṭhehipi vadanto pācittiyāpattiyāva kāretabbo.

26. **Dubbhāsitan**ti sāmaññato vuttattā pāḷiyaṁ anāgatehipi parammukhā vadantassapi dubbhāsitamevāti ācariyā vadanti tato lāmakāpattiyā abhāvā, anāpattiyāpettha bhavituṁ ayuttattā. **Sabbasattā**ti ettha vacanatthavidūhi tiracchānādayopi gahitā.

35. Anusāsanīpurekkhāratāya vā pāpagarahitāya vā vadantānaṁ cittassa lahuparivattibhāvato antarantarā kope uppannepi anāpatti. Kāyavikāramattenapi omasanasambhavato **“tisamuṭṭhānaṁ, kāyakamman”**ti ca vuttaṁ. **Parivāre** pana “catutthena āpattisamuṭṭhānena -pa-. Dubbhāsitaṁ āpajjeyyāti. Na hīti vattabban”ti-ādinā[1] itarāni samuṭṭhānāni paṭikkhipitvā pañcamasseva vuttattā āha **“dubbhāsitāpatti panettha vācācittato samuṭṭhātī”**ti. Davakamyatāya hi kāyavācācittehi omasantassapi vācācittameva āpattiyā aṅgaṁ hoti, na pana kāyo vijjamānopi dhammadesanāpatti viya kevalaṁ kāyavikāreneva. Omasantassa pana kiñcāpi idha dubbhāsitāpattiyā anāpatti, atha kho kāyakīḷāpaṭikkhepasikkhāpadena dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṁ. Upasampannaṁ jāti-ādīhi anaññāpadesena akkosanaṁ, tassa jānanaṁ, atthapurekkhāratādīnaṁ abhāvoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

36. Tatiye bhaṇḍanaṁ jātaṁ etesanti **bhaṇḍanajātā.** Pisatīti pisuṇā, vācā, samagge bhinne karotīti attho. Tāya vācāya samannāgato pisuṇo, tassa kammaṁ **pesuññan**ti evamettha attho veditabbo.

---

1. Vi 5. 170 piṭṭhe.

Idhāpi jāti-ādīhi dasahi vatthūhi pesuññaṁ upasaṁharantasseva pācittiyaṁ, itarehi akkosavatthūhi dukkaṭaṁ. Anakkosavatthūhi pana upasaṁharantassa dukkaṭamevāti vadanti. Jāti-ādīhi anaññāpadesena akkosantassa bhikkhuno sutvā bhikkhussa upasaṁharaṇaṁ, piyakamyatābhedādhippāyesu aññataratā, tassa vijānanāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

45. Catutthe **purimabyañjanena sadisan**ti "rūpaṁ aniccan"ti ettha anicca-saddena sadisaṁ "vedanā aniccā"ti ettha anicca-saddaṁ vadati. **Akkharasamūho**ti avibhattiko vutto. **Padan**ti vibhatti-antaṁ vuttaṁ.

**Ekaṁ padan**ti gāthāpadameva sandhāya vadati. **Padagaṇanāyā**ti gāthāpadagaṇanāya. **Apāpuṇitvā**ti saddhiṁ akathetvā. Etena gāthāya pacchimapāde vuccamāne sāmaṇero paṭhamapādādiṁ vadati, āpattiyeva, tasmiṁ[1] nissadde **eva** itarena vattabbanti dasseti.

**Aṭṭhakathānissito**ti saṅgītittayāruḷhaṁ porāṇaṭṭhakathaṁ sandhāya vadati. Idānipi "yathāpi dīpiko nāma, nilīyitvā gaṇhate mige"ti[2], evamādikaṁ aṭṭhakathāvacanaṁ attheva, **buddhaghosācariyādīhi** porāṇaṭṭhakathānayena vuttampi idha saṅgahetabbanti vadanti. **Pāḷinissito**ti udānavaggasaṅgahādiko. **Vivaṭṭūpanissitan**ti nibbānanissitaṁ. **Therassā**ti nāgasenattherassa. **Maggakathā**dīni pakaraṇāni.

46. Pāḷiyaṁ **akkharāyā**ti-ādi liṅgavipallāsena vuttaṁ, akkharenāti-ādinā attho gahetabbo.

48. **Upacāraṁ muñcitvā**ti parisāya dvādasahattaṁ muñcitvā ekato ṭhitassa vā nisinnassa vā anupasampannassa akathetvā aññe uddissa

---

1. Ekasmiṁ (Sī)
2. Khu 11. 352; Visuddhi 1. 262; Dī-Ṭṭha 2. 354; Ma-Ṭṭha 1. 253; Vi-Ṭṭha 2. 12; Paṭisaṁ-Ṭṭha 2. 89 piṭṭhesu.

bhaṇantassāpi anāpatti. Sace pana dūre nisinnampi uddissa bhaṇati, āpatti eva. **Opātetī**ti saddhiṁ katheti. Anupasampannatā, vuttalakkhaṇadhammaṁ padaso vācanatā, ekato bhaṇanañcāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

50-51. Pañcame tatridaṁ nidassananti seso. **Dirattatirattan**ti ettha dirattaggahaṇaṁ vacanālaṅkāratthaṁ, nirantaraṁ tissova rattiyo vasitvā catutthadivasādīsu sayantasseva āpatti, na ekantarikādivasena sayantassāti dassanatthampīti daṭṭhabbaṁ. Dirattavisiṭṭhañhi tirattaṁ vuccamānaṁ, tena anantarikameva tirattaṁ dīpetīti. **Pañcahi chadanehī**ti iṭṭhaka silā sudhātiṇa paṇṇehi. **Vācuggatavasenā**ti paguṇavasena. **Diyaḍḍhahatthubbedho** vaḍḍhakīhatthena gahetabbo. **Ekūpacāro** ekena maggena pavisitvā abbhokāsaṁ anukkamitvā sabbattha anuparigamanayoggo, etaṁ[1] bahudvārampi ekūpacārova. Tattha pana[2] kuṭṭādīhi rundhitvā visuṁ dvāraṁ yojenti, nānūpacāro hoti. Sace pana rundhati eva, visuṁ dvāraṁ na yojenti, "etampi ekūpacārameva mattikādīhi pihitadvāro viya gabbho"ti gahetabbaṁ. Aññathā gabbhe pavisitvā pamukhādīsu nipannānupasampannehi sahaseyyāparimuttiyā gabbhadvāraṁ mattikādīhi pidahāpetvā uṭṭhite aruṇe vivarāpentassapi anāpatti bhaveyyāti.

**Tesaṁ payoge payoge bhikkhussa āpattī**ti ettha keci "anuṭṭhahanena akiriyasamuṭṭhānā āpatti vuttā tasmiṁ khaṇe sayantassa kiriyābhāvā. Idañhi sikkhāpadaṁ siyā kiriyāya samuṭṭhāti, siyā akiriyāya samuṭṭhāti. Kiriyāsamuṭṭhānatā cassa tabbahulavasena vuttāti vadati. Yathā cetaṁ, evaṁ divāsayanampi. Anuṭṭhahanena, hi dvārāsaṁvaraṇena cetaṁ akiriyasamuṭṭhānampi hotī"ti vadanti. Idañca yuttaṁ viya dissati, vīmaṁsitvā gahetabbaṁ.

---

1. Ekaṁ (Sī) 2. Yattha pana (Ka)

**“Uparimatalena saddhiṁ asambaddhabhittikassā”**ti idaṁ sambaddhabhittike vattabbameva natthīti dassanatthaṁ vuttaṁ. Uparimatale sayitassa saṅkā eva natthīti **“heṭṭhāpāsāde”**ti-ādi vuttaṁ. **Nānūpacāre**ti bahi nisseṇiyā ārohaṇīye.

**Sabhāsaṅkhepenā**ti sabhākārena. **“Aḍḍhakuṭṭake”**ti iminā saṇṭhānaṁ dasseti. Yattha tīsu dvīsu vā passesu bhittiyo baddhā, chadanaṁ vā asampattā aḍḍhabhitti, idaṁ aḍḍhakuṭṭakaṁ nāma. **Vāḷasaṅghāṭo** nāma parikkhepassa anto thambhādīnaṁ upari vāḷarūpehi katasaṅghāṭo. **Parikkhepassa bahigate**ti ettha yasmiṁ passe parikkhepo natthi, tattha sace bhūmito vatthu uccaṁ hoti, ubhato uccavatthuto heṭṭhā bhūmiyaṁ nibbakosabbhantarepi anāpatti eva hattha senāsanavohārābhāvato. Atha vatthu nīcaṁ bhūmisamameva senāsanassa heṭṭhimatale tiṭṭhati, tattha parikkheparahitadisāya nibbakosabbhantare sabbattha āpatti hoti, paricchedābhāvato parikkhepassa bahi eva anāpattīti daṭṭhabbaṁ. **Parimaṇḍalaṁ vā**ti-ādi majjhe udakapatanatthāya ākāsaṅgaṇavantaṁ senāsanaṁ sandhāya vuttaṁ. Tattha **aparicchinnagabbhūpacāre**ti ekekagabbhassa dvīsu passesu pamukhena gamanaṁ paricchinditvā diyaḍḍhayatthubbedhato anūnaṁ kuṭṭaṁ katvā ākāsaṅgaṇena pavesaṁ karonti, evaṁ akatoti[1] attho. **Gabbhaparikkhepo**ti caturassapāsādādīsu samantā ṭhitagabbhabhittiyo sandhāya vuttaṁ.

**Pāṭekkasannivesā**ti ekekadisāya gabbhapāḷiyo itaradisāsu gabbhapāḷīnaṁ abhāvena, bhāvepi vā aññamaññabhitticchadanehi asambandhatāya pāṭekkasannivesā nāma vuccati. **Taṁ -pa- sandhāya vuttan**ti tattha pācittiyena anāpattīti vuttaṁ, na dukkaṭena. Tādisāya hi gabbhapāḷiyā pamukhaṁ tīsu disāsu bhittīnaṁ abhāvena ekadisāya gabbhabhittimattena sabbacchannaṁ cūḷaparicchannaṁ nāma hoti. Tasmā dukkaṭameva. Yadi pana tassa pamukhassa itaradisāsupi ekissaṁ, sabbāsu vā bhittiṁ karonti, tadā sabbacchanna-upaḍḍhaparicchannādibhāvato pācittiyameva hotīti daṭṭhabbaṁ. **Bhūmiyaṁ vinā jagatiyā pamukhaṁ sandhāyā**ti ettha uccavatthuṁ akatvā bhūmiyaṁ katagehassa pamukhaṁ sandhāya aparikkhitte pācittiyena anāpattīti idaṁ

---

1. Āṇādharā (Ka)

kathitaṁ. Uccavatthukaṁ ce pamukhaṁ hoti, tena vatthunā parikkhittasaṅkhyameva pamukhaṁ gacchatīti adhippāyo. **Tatthā**ti andhakaṭṭhakathāyaṁ. **Jagatiyā pamāṇaṁ vatvā**ti pakatibhūmiyā nipanno yathā jagatiyā upari sayitaṁ na passati, evaṁ uccāti-uccavatthussa ubbedhappamāṇaṁ vatvā. Ekadisāya ujukameva dīghaṁ katvā sannivesito pāsādo **ekasālasanniveso.** Dvīsu, tīsu vā catūsupi vā disāsu siṅghāṭakasaṇṭhānādivasena katā[1] dvisālādisannivesā veditabbā. Sālappabhedadīpanameva cettha purimato visesoti. **Parikkhepo viddhasto**ti pamukhassa parikkhepaṁ sandhāya vadati.

53. Upaḍḍhacchanna-upaḍḍhaparicchannaṁ senāsanaṁ dukkaṭassa ādiṁ vatvā pāḷiyaṁ dassitattā tato adhikaṁ sabbacchanna-upaḍḍhaparicchannādikampi sabbaṁ pāḷiyaṁ avuttampi pācittiyasseva vatthubhāvena dassitaṁ sikkhāpadassa paṇṇattivajjattā, garuke ṭhātabbato cāti veditabbaṁ. **Satta pācittiyānī**ti pāḷiyaṁ vuttapācittiyadvayaṁ sāmaññato ekattena gahetvā vuttaṁ.

54. Pāḷiyaṁ "tatiyāya rattiyā purāruṇā nikkhamitvā puna vasatī"ti idaṁ ukkaṭṭhavasena vuttaṁ, anikkhamitvā pana purāruṇā uṭṭhahitvā antochadane nisinnassāpi punadivase sahaseyyena anāpatti eva. **Senambamaṇḍapavaṇṇaṁ hotī**ti[2] sīhaḷadīpe kira uccavatthuko sabbacchanno sabba-aparicchanno evaṁnāmako sannipātamaṇḍapo atthi, taṁ sandhāyetaṁ vuttaṁ. Ettha catutthabhāgo **cūḷakaṁ,** dve bhāgā **upaḍḍhaṁ,** tīsu bhāgesu dve bhāgā **yebhuyyan**ti iminā nayena cūḷakacchannaparicchannatādīni veditabbāni. Pācittiyavatthukasenāsanaṁ, tattha anupasampannena saha nipajjanaṁ, catutthadivase sūriyatthaṅgamananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

55. Chaṭṭhe mātugāmena saddhiṁ catutthadivase sayantassāpi iminā sikkhāpadena ekāva āpatti. Keci pana purimasikkhāpadenāpīti dve āpattiyo vadanti, taṁ na yuttaṁ "anupasampannenā"ti anitthiliṅgena vuttattā

---

1. Katvā (Ka) 2. Senambamaṇḍapaṁ hotīti (Sī, Ka)

napuṁsakena pana catutthadivase sayantassa sadukkaṭapācittiyaṁ vattuṁ yuttaṁ. Kiñcāpettha pāḷiyaṁ paṇḍakavaseneva dukkaṭaṁ vuttaṁ, tadanulomikā pana purisa ubhatobyañjanakena saha sayantassa iminā dukkaṭaṁ, purimena catutthadivase sadukkaṭapācittiyaṁ. Itthi-ubhatobyañjanako itthigatikovāti ayaṁ amhākaṁ khanti. Matitthiyā anāpattīti vadanti. Pācittiyavatthukasenāsanaṁ, tattha mātugāmena saddhaṁ nipajjanaṁ, sūriyatthaṅgamananti imānettha senāsanaṁ, tattha mātugāmena saddhiṁ nipajjanaṁ, sūriyatthaṅgamananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

60. Sattame **na yakkhenā**ti-ādīnaṁ “aññatra viññunā”ti iminā sambandho. Aññatra viññunā purisaviggahena, na yakkhādināpīti evamattho gahetabboti adhippāyo. Tādisenapi hi saha ṭhitāya desetuṁ na vaṭṭati, taṁtaṁdesabhāsāya atthaṁ yathāruci vaṭṭati eva.

Iriyāpathāparivattanaṁ, purisaṁ vā dvādasahatthūpacāre apakkosāpanaṁ ettha akiriyā. Vuttalakkhaṇassa dhammassa channaṁ vācānaṁ upari desanā, vuttalakkhaṇo mātugāmo, iriyāpathaparivattanābhāvo, viññūpurisābhāvo, apañhavissajjanāti imānettha pañca aṅgāni.

Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

77. Aṭṭhame **antarā**ti parinibbānakālato pubbepi. **Atikaḍḍhiyamānenā**ti “vadatha bhante, kiṁ tumhehi adhigatan”ti evaṁ nippīḷiyamānena atibaddhiyamānena. Tathārūpe paccaye sati vattabbameva. **Sutapariyattisīlaguṇan**ti ettha atthakusalatā sutaguṇo, pāḷipāṭhakusalatā pariyattiguṇoti daṭṭhabbaṁ. **“Cittakkhepassa vā abhāvā”**ti iminā khittacittavedanāṭṭatāpi ariyānaṁ natthīti dasseti.

**Pubbe avuttehī**ti catutthapārājike avuttehi. Idañca sikkhāpadaṁ paṇṇatti-ajānanavasena ekantato acittakasamuṭṭhānameva hoti ariyānaṁ paṇṇattivītikkamābhāvā. Jhānalābhīnañca satthu āṇāvītikkamapaṭighacittassa jhānaparihānato bhūtārocanaṁ na sambhavati. Uttarimanussadhammassa bhūtatā, anupasampannassa ārocanaṁ, taṅkhaṇavijānanā, anaññāpadesoti imānettha cattāri aṅgāni.

Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

78. Navame **tattha bhaveyyā**ti tattha kassaci mati evaṁ bhaveyya. Aṭṭhakathāvacanameva upapattito daḷhaṁ katvā patiṭṭhapento **"imināpi cetan"**ti-ādimāha.

82. **Ādito pañca sikkhāpadānī**ti pāṇātipātādīni pañca. **Sesānī**ti vikālabhojanādīni. Sukkavissaṭṭhi-ādi ajjhācārova. Antimavatthuṁ anajjhāpannassa bhikkhuno savatthuko saṁghādiseso, anupasampannassa ārocanaṁ, bhikkhusammutiyā abhāvoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā

86. Dasame appapaṁsumattikāya pathaviyā anāpattivatthubhāvena vuttattā upaḍḍhapaṁsumattikāyapi pācittiyamevāti gahetabbaṁ. Na hetaṁ dukkaṭavatthūti sakkā vattuṁ jātājātavinimuttāya tatiyapathaviyā abhāvato.

**Vaṭṭatī**ti imasmiṁ ṭhāne pokkharaṇiṁ khaṇāti okāsassa aniyamitattā vaṭṭati. **Imaṁ valliṁ khaṇā**ti pathavīkhaṇanaṁ sandhāya vuttattā imināva sikkhāpadena āpatti, na bhūtagāmasikkhāpadena.

Ubhayampi sandhāya vutte pana dvepi pācittiyā honti. **Udakapappaṭako**ti udake antobhūmiyaṁ paviṭṭhe tassa uparibhāgaṁ chādetvā tanukapaṁsu vā mattikā vā paṭalaṁ hutvā patamānā tiṭṭhati, tasmiṁ udake sukkhepi taṁ paṭalaṁ vātena calamānā tiṭṭhati, taṁ udakapappaṭako nāma.

**Akatapabbhāre**ti avaḷañjanaṭṭhānadassanatthaṁ vuttaṁ. Tādise eva hi vammikassa sambhavoti. **Mūsikukkaraṁ** nāma mūsikāti khanitvā bahi katapaṁsurāsi. **Acchadanan**ti-ādivuttattā ujukaṁ ākāsato patitavassodakena ovaṭṭhameva jātapathavī hoti, na chadanādīsu patitvā tato pavatta-udakena tintanti veditabbaṁ. **Maṇḍapatthambhan**ti sākhāmaṇḍapatthambhaṁ. **Uccāletvā**ti ukkhipitvā. **Tato**ti purāṇasenāsanato.

88. **Mahāmattikan**ti bhittilepanaṁ. Jātapathavitā, tathāsaññitā, khaṇanamaṇāpanānaṁ aññataranti[1] imānettha tīṇi aṅgāni.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito musāvādavaggo paṭhamo.

---

## 2. Bhūtagāmavagga

### 1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

89. Dutiyavaggassa paṭhame **niggahetuṁ asakkonto**ti sākhaṭṭhakavimāne sākhāya chijjamānāya chijjante tattha achedanatthāya devatāya upanītaṁ puttaṁ disvāpi kuṭhārinikkhepavegaṁ nivattetuṁ asakkontoti attho. **Rukkhadhamme**ti rukkhassa pavattiyaṁ. Rukkhānaṁ viya chedanādīsu akuppanañhi rukkhadhammo nāma.

**Uppatitan**ti uppannaṁ. **Bhantan**ti dhāvantaṁ. **Vāraye**ti niggaṇheyya. **Itaro**ti uppannaṁ kodhaṁ aniggaṇhanto rāja-uparājādīnaṁ rasmimattaggāhakajano viya na uttamasārathīti attho. **Visaṭaṁ sappavisan**ti sarīre dāṭhāvaṇānusārena vitthiṇṇaṁ byāpetvā ṭhitaṁ kaṇhasappavisaṁ viya. **Jahāti orapāran**ti pañcorambhāgiyasaññojanāni tatiyamaggena jahāti. "Orapāran"ti hi orimatīraṁ

---

1. Khaṇanakhaṇāpanañcāti (Sī, Ka)

vuccati. Atha vā **so**ti tatiyamaggena kodhaṁ vinetvā ṭhito bhikkhu arahattamaggena orapāraṁ jahātīti attho. Tattha **oraṁ** nāma sakattabhāvo, ajjhattikāni vā āyatanāni. **Pāraṁ** nāma para-attabhāvo, bāhirāni vā āyatanāni. Tadubhaye pana chandarāgaṁ jahanto "jahāti orimapāran"ti vuccati.

90. **Bhavantī**ti vaḍḍhanti. **Ahuvuntī**ti[1] babhūvu. Tenāha **"jātā vaḍḍhitā"**ti. **Bhūtānaṁ gāmo**ti mahābhūtānaṁ haritatiṇādibhāvena samaggānaṁ samūho. Tabbinimuttassa gāmassa abhāvaṁ dassetuṁ **"bhūtā eva vā gāmo"**ti vuttaṁ. **Pātabya**-saddassa **pā** pāneti dhātvattha sandhāyāha **"paribhuñjitabbatā"**ti. Sā ca pātabyatā chedanādi eva hotīti āha **"tassā -pa- bhūtagāmassa jātā chedanādipaccayā"**ti.

91. **Jāta**-saddo ettha vijātapariyāyoti "puttaṁ vijātā itthī"ti-ādīsu viya pasūtavacanoti āha **"pasūtānī"**ti, nibbattapaṇṇamūlānīti attho.

**Tāni dassento**ti tāni bījāni dassento. Kāriyadassanamukheneva kāraṇañca gahitanti āha **"bījato nibbattena bījaṁ dassitan"**ti.

92. **"Bījato sambhūto bhūtagāmo bījan"**ti iminā uttarapadalopena "padumagacchato nibbattaṁ pupphaṁ paduman"ti-ādīsu viyāyaṁ vohāroti dasseti. **Yaṁ bījaṁ bhūtagāmo nāma hotī**ti nibbattapaṇṇamūlaṁ sandhāya vadati. **Yathārutan**ti yathāpāṭhaṁ.

**"Sañciccā"**ti vuttattā sarīre laggabhāvaṁ ñatvāpi uṭṭhahati, "taṁ uddharissāmī"tisaññāya abhāvato vaṭṭati. **Anantaka**ggahaṇena sāsapamattikā gahitā, nāmañhetaṁ tassā sevālajātiyā. Mūlapaṇṇānaṁ abhāvena **"asampuṇṇabhūtagāmo nāmā"**ti vuttaṁ. So bījagāmena saṅgahitoti. Avaḍḍhamānepi bhūtagāmamūlakattā vuttaṁ **"amūlakabhūtagāme saṅgahaṁ gacchatī"**ti. Nāḷikerassa āveṇikaṁ katvā vadati.

---

1. Ahuvanti cāti (sabbattha)

**Seleyyakaṁ** nāma silāya sambhūtā ekā gandhajāti. **Pupphitakālato paṭṭhāyā**ti vikasitakālato pabhuti. **Chattakaṁ gaṇhanto**ti vikasitaṁ gaṇhanto. Makuḷaṁ pana rukkhattacaṁ akopentenapi gahetuṁ na vaṭṭati, phullaṁ vaṭṭati. **Hatthakukkuccenā**ti hatthacāpallena.

**"Pānīyaṁ na vāsetabban"**ti idaṁ attano pivanapānīyaṁ sandhāya vuttaṁ, aññesaṁ pana vaṭṭati anuggahitattā. Tenāha **"attanā khāditukāmenā"**ti. **Yesaṁ rukkhānaṁ sākhā ruhatī**ti mūlaṁ anotāretvā paṇṇamattaniggamanamattenapi vaḍḍhati. Tattha kappiyampi akaronto chinnanāḷikeraveḷudaṇḍādayo kopetuṁ vaṭṭati.

**"Caṅkamitaṭṭhānaṁ dassessāmī"**ti vuttattā kevalaṁ caṅkamanādhippāyena vā maggagamanādhippāyena vā akkamantassa, tiṇānaṁ upari nisīdanādhippāyena nisīdantassa ca doso natthi.

**Samaṇakappehī**ti samaṇānaṁ kappiyavohārehi, abījanibbaṭṭabījānipi kappiyabhāvato "samaṇakappānī"ti vuttāni. **Abījaṁ** nāma taruṇa-ambaphalādīni. Nibbaṭṭetabbaṁ viyojetabbaṁ bījaṁ yasmiṁ, taṁ panasādi **nibbaṭṭabījaṁ** nāma. **Kappiyanti vatvāvā**ti pubbakālakiriyāvasena vuttepi vacanakkhaṇeva aggisatthādinā bījagāme vaṇaṁ kātabbanti vacanato pana pubbe kātuṁ na vaṭṭati, tañca dvidhā akatvā chedanabhedanameva dassetabbaṁ. Karontena ca bhikkhunā "kappiyaṁ karohī"ti yāya kāyaci bhāsāya vutteyeva kātabbaṁ. **Bījagāmaparimocanatthaṁ puna kappiyaṁ kāretabban**ti kārāpanassa paṭhamameva adhikatattā. **"Kaṭāhepi kātuṁ vaṭṭatī"**ti vuttattā kaṭāhato nīhatāya miñjāya vā bīje vā yattha katthaci vijjhituṁ vaṭṭati eva. Bhūtagāmo, bhūtagāmasaññitā, vikopanaṁ vā vikopāpanaṁ vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā

94. Dutiye **aññaṁ vacanan**ti yaṁ dosavibhāvanatthaṁ parehi vuttavacanaṁ taṁ tassa ananucchavikena aññena vacanena paṭicarati.

98. Yadetaṁ aññenaññaṁ paṭicaraṇavasena pavattavacanaṁ, tadeva pucchitamatthaṁ ṭhapetvā aññaṁ vadati pakāsetīti aññavādakanti āha **"aññenaññaṁ paṭicaraṇassetaṁ nāman"**ti. **Tuṇhībhūtassetaṁ nāman**ti tuṇhībhāvassetaṁ nāmaṁ, ayameva vā pāṭho. **Aññavādakaṁ āropetun**ti aññavāde āropetuṁ. **Vihesakan**ti vihesakattaṁ.

99. Pāḷiyaṁ **na ugghāṭetukāmo**ti paṭicchādetukāmo.

100. **Anāropite aññavādake**ti vuttadukkaṭaṁ pāḷiyaṁ āgata-aññenaññapaṭicaraṇavasena yujjati, aṭṭhakathāyaṁ āgatanayena pana musāvādena aññenaññaṁ paṭicarantassa pācittiyena saddhiṁ dukkaṭaṁ, āropite imināva pācittiyaṁ. Keci pana "musāvādapācittiyena saddhiṁ pācittiyadvayan"ti vadanti, vīmaṁsitabbaṁ. Ādikammikassapi musāvāde imināva anāpattīti daṭṭhabbaṁ. Dhammakammena āropitatā, āpattiyā vā vatthunā vā anuyuñjiyamānatā, chādetukāmatāya aññenaññaṁ paṭicaraṇaṁ, tuṇhībhāvo cāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

103. Tatiye cintāyanatthassa **jhe**-dhātussa anekatthatāya olokanatthasambhavato vuttaṁ **"olokāpentī"**ti. **Chandāyā**ti liṅgavipallāsoti āha **"chandenā"**ti.

105. Bhikkhuṁ lāmakato cintāpanatthaṁ aññesaṁ taṁ avaṇṇakathanaṁ **ujjhāpanaṁ** nāma. Aññesaṁ pana avatvā aññamaññaṁ samullapanavasena bhikkhuno dosappakāsanaṁ **khiyyanaṁ** nāmāti ayametesaṁ bhedo.

106. **Aññaṁ anupasampannaṁ ujjhāpetī**ti aññena anupasampannena ujjhāpeti. **Tassa vā taṁ santike**ti tassa anupasampannassa santike taṁ saṁghena sammataṁ upasampannaṁ khiyyati. Idhāpi musāvādena ujjhāpanādīnaṁ sambhavato dukkaṭaṭṭhānāni ca ādikammikassa anāpatti ca iminā eva sikkhāpadena

vuttāti veditabbaṁ sabbattha musāvādapācittiyassa anivattito. Dhammakammena sammatatā, upasampannatā, agatigamanābhāvo, tassa avaṇṇakāmatā, yassa santike vadati, tassa upasampannatā, ujjhāpanaṁ vā khiyyanaṁ vāti imānettha cha aṅgāni.

Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 4. Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā

110. Catutthe **apaññāte**ti appasiddhe. Imaṁ pana aṭṭha māse maṇḍapādīsu ṭhapanasaṅkhātaṁ atthavisesaṁ gahetvā bhagavatā paṭhamameva sikkhāpadaṁ paññattanti adhippāyaṁ "anujānāmi bhikkhave aṭṭhamāse"ti-ādivacanena anupaññattisadisena pakāsetvā visuṁ anupaññatti na vuttā. **Parivāre** panetaṁ anujānanavacanaṁ anupaññattiṭṭhānanti "ekā anupaññattī"ti[1] vuttaṁ.

**Navavāyimo**ti adhunā suttena vītakacchena paliveṭhitamañco. **Onaddho**ti kappiyacammena onaddho. Te hi vassena sīghaṁ na nassanti. **"Ukkaṭṭha-abbhokāsiko"**ti idaṁ tassa sukhapaṭipattidassanamattaṁ, ukkaṭṭhassāpi pana cīvarakuṭi vaṭṭateva. **Kāyānugatikattā**ti bhikkhuno tattheva nisīdanabhāvaṁ dīpeti, tena ca vassabhayena sayaṁ aññattha gacchantassa āpattīti dasseti. Abbhokāsikānaṁ temanatthāya niyametvā dāyakehi dinnampi attānaṁ rakkhantena rakkhitabbameva.

**"Valāhakānaṁ anuṭṭhitabhāvaṁ sallakkhetvā"**ti iminā gimhānepi meghe uṭṭhite abbhokāse nikkhipituṁ na vaṭṭatīti dīpeti. **Tatra tatrā**ti cetiyaṅgaṇādike tasmiṁ tasmiṁ abbhokāse niyametvā nikkhittā. **Majjhato paṭṭhāya pādaṭṭhānābhimukhā**ti yattha samantato sammajjitvā aṅgaṇamajjhe sabbadā kacavarassa saṅkaḍḍhanena majjhe vālikā sañcitā hoti, tattha kattabbavidhidassanatthaṁ vuttaṁ. Uccavatthupādaṭṭhānābhimukhaṁ vā vālikā haritabbā. Yattha vā pana koṇesu vālikā sañcitā, tattha tato paṭṭhāya aparadisābhimukhā haritabbāti keci atthaṁ vadanti. Keci pana

---

1. Vi 5. 24 piṭṭhe.

"sammaṭṭhaṭṭhānassa padavaḷañjena avikopanatthāya sayaṁ asammaṭṭhaṭṭhāne ṭhatvā attano pādābhimukhaṁ vālikā haritabbāti vuttan"ti vadanti, tattha "majjhato paṭṭhāyā"ti vacanassa payojanaṁ na dissati.

111. Vaṅkapādatāmattena kuḷīrapādakassa sesehi viseso, na aṭanīsu pādappavesanavisesenāti dassetuṁ **"yo vā pana kocī"**ti-ādi vuttaṁ. **Tassā**ti upasampannasseva.

**Nisīditvā -pa- pācittiyan**ti ettha meghuṭṭhānābhāvaṁ ñatvā "pacchā āgantvā uddharissāmī"ti ābhogena gacchantassa anāpatti, tena punāgantabbameva. Kappaṁ labhitvāti "gaccha, mā idha tiṭṭhā"ti vuttavacanaṁ labhitvā.

**Āvāsikānaṁyeva palibodho**ti āgantukesu kiñci avatvā nisīditvā "āvāsikā eva uddharissantī"ti gatesupi āvāsikānameva palibodho. **Mahāpaccarivāde** pana "idaṁ amhākan"ti avatvāpi nisinnānamevāti adhippāyo. "Santharitvā vā santharāpetvā vā"ti
vuttattā anāṇattiyā paññāpitattāpi dukkaṭe kāraṇaṁ vuttaṁ. **Ussārako**ti sarabhāṇako. So hi uddhaṁ uddhaṁ pāḷipāṭhaṁ sāreti pavattetīti ussārakoti vuccati.

112. **Vaṇṇānurakkhaṇatthaṁ katā**ti paṭakhaṇḍādīhi sibbitvā katā. **Bhūmiyaṁ attharitabbā**ti cimilikāya sati tassā upari, asati suddhabhūmiyaṁ attharitabbā. **"Sīhacammādīnaṁ pariharaṇeyeva paṭikkhepo"**ti iminā mañcapīṭhādīsu attharitvā puna saṁharitvā ṭhapanādivasena attano atthāya pariharaṇameva na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena paribhogo pana attano pariharaṇaṁ na hotīti dasseti. **Khendhake** hi "antopi mañce paññattāni honti, bahipi mañce paññattāni hontī"ti[1] evaṁ attano attano atthāya mañcādīsu paññapetvā **pariharaṇavatthusmiṁ**—

> "Na bhikkhave mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṁ byagghacammaṁ dīpicammaṁ. Yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā"ti[1]—

1. Vi 3. 281 piṭṭhe.

paṭikkhepo kato. Tasmā vuttanayenevettha adhippāyo daṭṭhabbo. **Dārumayapīṭhan**ti phalakamayapīṭhameva. **Pādakathalikan**ti adhotapādaṁ yasmiṁ ghaṁsantā dhovanti, taṁ dāruphalakādi.

113. "Āgantvā uddharissāmīti gacchatī"ti vuttattā aññenapi kāraṇena anotāpentassapi āgamane sāpekkhassa anāpatti. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṁ** "mañcādīnaṁ saṁghikatā, vuttalakkhaṇe dese santharaṇaṁ vā santharāpanaṁ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, nirapekkhatā, leḍḍupātātikkamo"ti[1] evamettha nirapekkhatāya saddhiṁ cha aṅgāni vuttāni.

Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā

116. Pañcame **pāvāro kojavo**ti paccattharaṇatthāyeva ṭhapitā uggatalomā attharaṇavisesā. **Ettakameva vuttan**ti aṭṭhakathāsu vuttaṁ. **Senāsanato**ti sabbapacchimasenāsanato.

117. **Kurundaṭṭhakathāyaṁ** vuttamevatthaṁ savisesaṁ katvā **dasse**tuṁ **"kiñcāpi vutto"**ti-ādi āraddhaṁ. **Vattabbaṁ natthī**ti rukkhamūlassa pākaṭattā vuttaṁ. **Palujjatī**ti vinassati.

118. Yena mañcaṁ vā piṭhaṁ vā vīnanti, taṁ **mañcapīṭhakavānaṁ. Siluccayaleṇan**ti pabbataguhā. **"Āpucchanaṁ pana vatthan"**ti iminā āpatti natthīti dasseti. Vuttalakkhaṇaseyyā, tassā saṁghikatā, vuttalakkhaṇe vihāre santharaṇaṁ vā santharāpanaṁ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, anapekkhassa disāpakkamanaṁ, upacārasīmātikkamoti imānettha satta aṅgāni.

Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 202 piṭṭhe.

## 6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

119. Chaṭṭhe **anupavisitvā**ti samīpaṁ pavisitvā.

122. **Upacāraṁ ṭhapetvā**ti diyaḍḍhahatthūpacāraṁ ṭhapetvā. Saṁghikavihāratā, anuṭṭhāpanīyabhāvajānanaṁ, sambādhetukāmatā, upacāre nisīdanaṁ vā nipajjanaṁ vāti imānettha cattāri aṅgāni.

Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

126. Sattame **koṭṭhakānī**ti dvārakoṭṭhakāni.

128. **"Sakalasaṁghārāmato nikkaḍḍhituṁ na vaṭṭatī"**ti idaṁ ananurūpato vuttaṁ. Pāpagaragitāya hi akupitacittena nikkaḍḍhāpentassa iminā sikkhāpadena āpatti natthi "kupito anattamano"ti vuttattā. Aññāpekkhā[1] āpatti na dissati. Pāḷiyaṁ **"alajjiṁ nikkaḍḍhatī"**ti-ādīsu cittassa lahuparivattitāya antarantarā kope uppannepi anāpatti alajjitādipaccayeneva nikkaḍḍhanassa āraddhattā. Saṁghikavihāro, upasampannassa bhaṇḍanakārakabhāvādivinimuttatā, kopena nikkaḍḍhanaṁ vā nikkaḍḍhāpanaṁ vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā

129. Aṭṭhamaṁ uttānameva. Saṁghiko vihāro, asīsaghaṭṭavehāsakuṭi, heṭṭhā paribhogatā, apaṭāṇidinne āhaccapādake nisīdanaṁ vā nipajjanaṁ vāti imānettha cattāri aṅgāni.

Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Aññāpekkhāpi (?)

## 9. Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā

135. Navame "mahallako nāma vihāro sassāmiko"ti vuttattā saññācikāya kuṭiyā anāpattīti vadanti. **Yassā**ti vihārassa. **Sā aparipūrūpacārāpi hotī**ti vivariyamānaṁ kavāṭaṁ yaṁ bhittiṁ āhanati, sā sāmantā[1] kavāṭavitthārappamāṇā upacārarahitāpi hotīti attho. Ālokaṁ vātapānaṁ sandheti ghaṭayatīti **ālokasandhī**ti kavāṭaṁ vuccati. Dvāravātapānūpacārato aññattha punappunaṁ limpanādiṁ karontassa piṇḍagaṇanāya pācittiyaṁ.

Keci pana "pāḷiyaṁ pācittiyassa avuttattā dukkaṭan"ti vadanti. **Adhiṭṭhātabban**ti saṁvidhātabbaṁ. **Harite ṭhito adhiṭṭhāti, āpatti dukkaṭassā**ti haritayutte khette ṭhatvā chādentassa dukkaṭanti attho. Keci pana "tādise khette vihāraṁ karontassa dukkaṭan"ti vadanti, taṁ pāḷiyā na sameti.

136. **Ujukameva chādanan**ti chādanamukhavaṭṭito paṭṭhāya yāva piṭṭhivaṁsakūṭāgārakaṇṇikādi, tāva iṭṭhakādīhi ujukaṁ chādanaṁ. Iminā pana yena sabbasmiṁ vihāre ekavāraṁ chādite taṁ chādanaṁ ekamagganti gahetvā pāḷiyaṁ "dve magge"ti-ādi vuttaṁ. Pariyāyena chādanampi imināva nayena yojetabbanti vadanti, taṁ "punappunaṁ chādāpesī"ti imāya pāḷiyā ca "sabbampi cetaṁ chadanaṁ chadanūpari veditabban"ti iminā aṭṭhakathāvacanena ca sameti.

Pāḷiyaṁ "maggena chādentassa pariyāyena chādentassā"ti idañca iṭṭhakādīhi, tiṇapaṇṇehi ca chādanappakārebhedadassanatthaṁ vuttaṁ. Keci pana "pantiyā chāditassa chadanassa upari chadanamukhavaṭṭito paṭṭhāya uddhaṁ ujukameva ekavāraṁ chādanaṁ ekamagganti gahetvā 'dve magge'ti-ādi vuttaṁ, na pana sakalavihārachādanaṁ. Esa nayo pariyāyena chādanepī"ti vadanti, taṁ pāḷi-aṭṭhakathāhi na sameti.

**Tatiyāya maggan**ti ettha **tatiyāyā**ti upayogatthe sampadānavacanaṁ, tatiyaṁ magganti attho. Ayameva vā pāṭho. **Tiṇapaṇṇehi labbhatī**ti tiṇapaṇṇehi chādetvā upari ullittāvalittakaraṇaṁ sandhāya vuttaṁ.

---

1. Samantā (Ka)

kevalaṁ tiṇakuṭiyā hi anāpatti vuttā[1]. **Tiṇṇaṁ maggānan**ti maggavasena chāditānaṁ tiṇṇaṁ chadanānaṁ. **Tiṇṇaṁ pariyāyānan**ti etthāpi eseva nayo. Mahallakavihāratā, attano vāsāgāratā, uttari adhiṭṭhānanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

140. Dasame **mātikāyaṁ** sappāṇaka-udakaṁ tiṇena vā mattikāya vā siñceyya, chaḍḍeyyāti attho. Atha vā udakaṁ gahetvā bahi siñceyya, tasmiñca udake tiṇaṁ vā mattikaṁ vā āharitvā pakkhipeyyāti ajjhāharitvā attho veditabbo. Tenāha **"sakaṭabhāramattañcepī"**ti-ādi. **Idan**ti tiṇamattikapakkhipanavidhānaṁ. **Vuttan**ti mātikāyaṁ "tiṇaṁ vā mattikaṁ vā"ti evaṁ vuttaṁ, aṭṭhakathāsu vā vuttaṁ.

Idañca sikkhāpadaṁ bāhiraparibhogaṁ sandhāya vatthuvasena vuttaṁ abbhantaraparibhogassa visuṁ vakkhamānattā. Tadubhayampi "sappāṇakan"ti katvā vadhakacittaṁ vināva siñcane paññattattā "paṇṇattivajjan"ti vuttaṁ. Vadhakacitte pana sati sikkhāpadantareneva pācittiyaṁ, na imināti daṭṭhabbaṁ. Udakassa sappāṇakatā, "siñcanena pāṇakā marissantī"ti jānanaṁ, tādisameva ca udakaṁ vinā vadhakacetanāya kenacideva karaṇīyena tiṇādīnaṁ siñcananti imānettha cattāri aṅgāni.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito senāsanavaggo dutiyo.

"Bhūtagāmavaggo"tipi etasseva nāmaṁ.

---

1. Vuttattāti (Ka)

## 3. Ovādavagga

### 1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

144. Tatiyavaggassa paṭhame **tiracchānabhūtan**ti tirokaraṇabhūtaṁ, bāhirabhūtanti attho. **Samiddho**ti paripuṇṇo. **Sahitattho** atthayutto. Atthagambhīratādinā **gambhīro.**

145-147. **Parato**ti uttari. **Karontovā**ti paribāhire karonto. **Vibhaṅge**ti jhānavibhaṅge. **Caraṇan**ti nibbānagamanāya pādaṁ.

**Yadassā**ti yaṁ assa. **Dhāretī**ti avinassamānaṁ dhāreti. **Parikathanatthan**ti pakiṇṇakakathāvasena paricchinnadhammakathanatthaṁ. **Tisso anumodanā**ti saṁghabhattādīsu dānānisaṁsappaṭisaṁyuttā **nidhikuṇḍasuttā**di[1]anumodanā, gehappavesamaṅgalādīsu **maṅgalasuttā**di[2]anumodanā, matakabhattādi-amaṅgalesu **tirokuṭṭā**di[3] anumodanāti imā tisso anumodanā. **Kammākammavinicchayo**ti parivārāvasāne **kammavagge**[4] vuttavinicchayo. **Samādhivasenā**ti samathapubbakavasena. **Vipassanāvasena vā**ti diṭṭhivisuddhi-ādikāya sukkhavipassanāya vasena. Attano sīlarakkhaṇatthaṁ aparānapekkhatāya yena kāmaṁ gantuṁ catasso disā arahati, assa vā santi, tāsu vā sādhūti **cātuddiso.**

**Abhivinaye**ti pātimokkhasaṁvarasaṅkhāte saṁvaravinaye, tappakāsake vā vinayapiṭake. **Vinetun**ti sikkhāpetuṁ pakāsetuṁ. **Paguṇā vācuggatā**ti pāṭhato ca atthato ca paguṇā mukhe sannidhāpanavasena vācuggatā kātabbā, atthamattavasenapettha yojanaṁ karonti. **Abhidhamme**ti lakkhaṇarasādivasena paricchinne nāmarūpadhamme. Pubbe kira mahātherā pariyatti-anantaradhānāya ekekassa gaṇassa dīghanikāyādi-ekekadhammakoṭṭhāsaṁ niyyātentā "tumhe etaṁ pāḷito ca aṭṭhakathāto ca pariharatha, sakkontā uttaripi uggaṇhathā"ti evaṁ sakaladhammaṁ ganthavasena[5] niyyātenti, tattha te ca bhikkhū ganthanāmena dīghabhāṇakā majjhimabhāṇakāti vohariyanti, te ca attano bhārabhūtaṁ koṭṭhāsaṁ pariccajitvā

1. Khu 1. 9 piṭṭhe Khuddakapāṭhe.
2. Khu 1. 3. 318 piṭṭhesu.
3. Khu 1. 8; Khu 2. 129 piṭṭhesu.
4. Vi 5. 380 piṭṭhe.
5. Gaṇavasena (Ka)

aññaṁ uggahetuṁ na labhanti. Taṁ sandhāyāya "**sace majjhimabhāṇako hotī**"ti-ādi.

Tattha **heṭṭhimā vā tayo vaggā**ti mahāvaggato heṭṭhimā sagāthakavaggo[1], nidānavaggo[2], khandhavaggāti[3] ime tayo vaggā. **Tikanipātato paṭṭhāya heṭṭhā**ti ekakanipātadukanipāte sandhāya vuttaṁ. Dhammapadampi saha vatthunā jātakabhāṇakena attano jātakena saddhiṁ uggahetabbaṁ. **Tato oraṁ na vaṭṭatī**ti mahāpaccarivādassa adhippāyo. **Tato tato**ti dīghanikāyādito. Uccinitvā uggahitaṁ saddhammassa ṭhitiyā, bhikkhunopi pubbāparānusandhi-ādikusalatāya ca na hotīti "taṁ na vaṭṭatī"ti paṭikkhittaṁ. **Abhidhamme kiñci uggahetabbanti na vuttan**ti ettha yasmā vinaye kusalattikādivibhāgo, suttantesu samathavipassanāmaggo ca abhidhammapāṭhaṁ vinā na viññāyati, andhakāre paviṭṭhakālo viya hoti, tasmā suttavinayānaṁ gahaṇavasena abhidhammaggahaṇaṁ vuttamevāti visuṁ na vuttanti veditabbaṁ. Yathā "bhojanaṁ bhuñjitabban"ti vutte "byañjanaṁ khāditabban"ti avuttampi vuttameva hoti tadavinābhāvato, evaṁsampadamidaṁ daṭṭhabbaṁ.

**Parimaṇḍalapadabyañjanāyā**ti parimaṇḍalāni paripuṇṇāni padesu sithiladhanitādibyañjanāni yassaṁ, tāya. Purassa esāti **porī,** nagaravāsīnaṁ kathāti attho. **Anelagaḷāyā**ti ettha **elā**ti kheḷaṁ taggaḷanavirahitāya. **Kalyāṇavākkaraṇo**ti ettha vācā eva vākkaraṇaṁ, udāharaṇaghoso. Kalyāṇaṁ madhuraṁ vākkaraṇamassāti kalyāṇa vākkaraṇo. Upasampannāya methuneneva abhabbo hoti, na sikkhamānāsāmaṇerīsūti āha "**bhikkhuniyā kāyasaṁsaggaṁ vā**"ti-ādi.

148. **Garukehī**ti garukabhaṇḍehi. **Ekato upasampannāyā**ti upayogatthe bhummavacanaṁ. **Bhikkhūnaṁ santike upasampannā** nāma parivattaliṅgā vā pañcasatasākiyāniyo vā. Etā pana ekato-upasampannā ovadantassa pācittiyameva.

149. **Na nimantitā hutvā gantukāmā**ti nimantitā hutvā bhojanapariyosāne gantukāmā na honti, tattheva vasitukāmā

1. Saṁ 1. 1 piṭṭhādīsu. 2. Saṁ 1. 243 piṭṭhādīsu. 3. Saṁ 2. 1 piṭṭhādīsu.

hontīti attho. **Yato**ti bhikkhunupassayato. **Yācitvā**ti "tumhehi ānītaovādeneva mayampi vasissāmā"ti yācitvā. **Tatthā**ti tasmiṁ bhikkhunupassaye. Abhikkhukāvāse vassaṁ vasantiyā pācittiyaṁ, apagacchantiyā dukkaṭaṁ.

Imāsu katarāpatti pariharitabbāti codanaṁ pariharanto āha **"sā rakkhitabbā"**ti. Sā vassānugamanamūlikā āpatti rakkhitabbā, itarāya anāpattikāraṇaṁ atthīti adhippāyo. Tenāha **"āpadāsu hī"**ti-ādi.

**Ovādatthāyā**ti ovāde yācanatthāya. **Dve tisso**ti dvīhi tīhi, karaṇatthe cetaṁ paccattavacanaṁ. **Pāsādikenā**ti pasādajanakena kāyakammādinā. **Sampādetū**ti tividhaṁ sikkhaṁ sampādetu. Asammatatā, bhikkhuniyā paripuṇṇūpasampannatā, ovādavasena aṭṭhagarudhammadānanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Bhikkhunovādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

## 2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

153. Dutiye **kokanadan**ti padumavisesaṁ, taṁ kira bahupattaṁ vaṇṇasampannaṁ. Ayañhettha attho—yathā kokanadasaṅkhātaṁ padumaṁ, evaṁ phullamukhapadumaṁ avītaguṇagandhaṁ nimmale antalikkhe ādiccaṁ viya ca attano tejasā tapantaṁ tato eva virocamānaṁ aṅgehi niccharaṇakajutiyā aṅgīrasaṁ sammāsambuddhaṁ passāti. **Rajoharaṇan**ti sarīre rajaṁ puñchatīti rajoharaṇanti puñchanacoḷassa nāmaṁ. Obhāsavissajjanapubbakā bhāsitagāthā **obhāsagāthā** nāma. **Visuddhimaggā**dīsu[1] pana "rāgo rajo na ca pana reṇu vuccatī"ti-ādi obhāsagāthā vuttā, na panesā "adhicetaso"ti gāthā. Ayañca **cūḷapanthakattherassa** udānagāthāti udānapāḷiyaṁ natthi, **ekudāniyattherassa** panāyaṁ udānagāthāti tattha[2] vuttaṁ. Idha pana pāḷiyā eva vuttattā therassāpi udānagāthāti gahetabbaṁ. Idha ca agarudhammenāpi[3]

1. Visuddhi 2. 16 piṭṭhe. 2. Theragāthā-Ṭṭha 1. 192 piṭṭhe.
3. Aṭṭhagarudhammenāpi (Sī, Ka)

ovādato pācittiyameva. Atthaṅgatasūriyatā, paripuṇṇūpasampannatā, ovadananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

162. Tatiyaṁ uttānameva. Upassayūpagamanaṁ, paripuṇṇūpasampannatā, samayābhāvo, garudhammehi ovadananti imānettha cattāri aṅgāni.

Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

164. Catutthe āmisanirapekkhampi āmisahetu ovadatītisaññāya bhaṇantassapi anāpatti sacittakattā sikkhāpadassa. Sesamettha uttānameva. Upasampannatā, dhammena laddhasammutitā, anāmisantaratā, avaṇṇakāmatāya evaṁ bhaṇananti imānettha cattāri aṅgāni.

Āmisasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

169. Pañcamaṁ cīvaradānasikkhāpadaṁ uttānameva.

---

## 6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

176. Chaṭṭhe **kathinavattan**ti kathinamāse cīgaraṁ karontānaṁ sabrahmacārīnaṁ sahāyabhāvūpagamanaṁ sandhāya vuttaṁ. **Vañcetvā**ti “tava ñātikāyā”ti avatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti ettakameva vatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti sutvā te aññātikasaññino ahesunti āha **“akappiye niyojitattā”**ti. Aññātikāya bhikkhuniyā santakatā, nivāsanapārupanūpagatā, vuttanayena sibbanaṁ vā sibbāpanaṁ vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

### 7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

183. Sattame pāḷiyaṁ **gacchāma bhagini gacchāmāyyā**ti bhikkhupubbakaṁ saṁvidhānaṁ, itaraṁ bhikkhunipubbakaṁ. **Ekaddhānamaggan**ti ekato addhānasaṅkhātaṁ maggaṁ. **Hiyyo**ti suve. **Pare**ti tatiye divase.

**Dvidhā vuttappakāro**ti pādagamane pakkhagamaneti dvidhā vuttappakāro. **Upacāro na labbhatī**ti yo parikkhittādigāmassa ekaleḍḍupātādi-upacāro vutto, so idha na labbhati āsannattā. Etena ca antaraghareyevettha gāmoti adhippeto, na sakalaṁ gāmakhettaṁ. Tatthāpi upacāro labbhati, tattha upacārokkamane eva āṁpattīti dasseti. Tenāha "**ratanamattantaro**"ti-ādi. Upacārokkamanañcettha upacārabbhantare pavisanameva hoti. Tattha appavisitvāpi upacārato bahi addhayojanabbhantaragatena maggena gacchantopi maggassa dvīsu passesu addhayojanabbhantaragataṁ gāmūpacāraṁ sabbaṁ okkamitvā gacchaticceva vuccati. Addhayojanato bahi gatena maggena gacchanto na gāmūpacāragaṇanāya kāretabbo, addhayojanagaṇanāyeva kāretabbo. Evañca sati anantarasikkhāpade nāvāyeva gāmatīrapassena gacchantassa gāmūpacāragaṇanāya āpatti samatthitā hoti. Na hi sakkā nāvāya gāmūpacārabbhantare pavisituṁ. Tiṇṇaṁ maggānaṁ sambandhaṭṭhānaṁ **siṅghāṭakaṁ. Etthantare saṁvidahite**ti ettha na kevalaṁ yathāvuttarathikādīsu eva saṁvidahane dukkaṭaṁ, antarāmaggepīti adhippāyo.

**Addhayojanaṁ atikkamantassā**ti asati gāme addhayojanaṁ atikkamantassa. Yasmiñhi gāmakhettabhūtepi araññe addhayojanabbhantare gāmo na hoti, tampi idha agāmakaṁ araññanti adhippetaṁ, na viñjhāṭavādayo.

185. **Raṭṭhabhede**ti raṭṭhavilope. **Cakkasamāruḷhā**ti iriyāpathacakkaṁ, sakaṭacakkaṁ vā samāruḷhā. Dvinnampi saṁvidahitvā maggappaṭipatti, avisaṅketaṁ, samayābhāvo, anāpadā, gāmantarokkamanaṁ vā addhayojanātikkamo vāti imānettha pañca aṅgāni. Ekato upasampannādīhi saddhiṁ saṁvidhāya gacchantassa pana mātugāmasikkhāpadena āpatti.

Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

## 8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā

189. Aṭṭhame **ekaṁ tīraṁ -pa- nirantaran**ti nadito addhayojanabbhantare padese niviṭṭhagāmehi nirantaratā vuttā. **Ekaṁ agāmakaṁ araññan**ti tathā niviṭṭhagāmābhāvena vuttaṁ. **Agāmakatīrapassenā**ti-ādi pana atireka-addhayojanavitthataṁ nadiṁ sandhāya vuttaṁ. Tato ūnavitthārāya hi nadiyā majjhenāpi gamane tīradvayassāpi addhayojanabbhantare gatatthā gāmantara gaṇanāya, addhayojanagaṇanāya ca āpattiyo paricchinditabbā. Teneva **"yojanavitthatā -pa- addhayojanagaṇanāya pācittiyānī"**ti vuttaṁ. Teneva hi yojanato ūnāya nadiyā addhayojanabbhantaragatatīravaseneva āpattigaṇanaṁ vuttameva hoti. **"Sabba-aṭṭhakathāsū"**ti-ādinā vuttamevatthaṁ samattheti. Tattha kiñcāpi samuddataḷākādīsu pācittiyaṁ na vuttaṁ, tathāpi kīḷāpurekkhārassa tatthā dukkaṭamevāti gahetabbaṁ, paṭhamaṁ kīḷāpurekkhārassāpi pacchā nāvāya niddupagatassa, yoniso vā manasikarontassa gāmantarokkamanādīsupi āpattisambhavato paṇṇattivajjatā, ticittatā cassa sikkhāpadassa vuttāti veditabbaṁ. Sesaṁ suviññeyyameva.

Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

197. Navame pāḷiyaṁ **"sikkhamānā -pa- pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbattha anāpattī"**ti idaṁ iminā sikkhāpadena anāpattiṁ sandhāya vuttaṁ. Pañcahi sahadhammikehi kataviññattiparikathādīhi uppannaṁ paribhuñjantassa dukkaṭameva. Bhikkhuniyā paripācitatā, tathā jānanaṁ, gihisamārambhābhāvo, bhojanatā, tassa ajjhoharaṇanti imānettha pañca aṅgāni.

Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

### 10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

198. Dasame **upanandassa catutthasikkhāpadenā**ti mātugāmena rahonisajjasikkhāpadaṁ sandhāya vuttaṁ, taṁ pana acelakavagge pañcamampi upanandaṁ ārabbha paññattesu catutthattā evaṁ vuttanti daṭṭhabbaṁ.

Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhikkhunivaggo tatiyo.

---

## 4. Bhojanavagga

### 1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā

206. Catutthavaggassa paṭhame **imesaṁyevā**ti imesaṁ pāsaṇḍānaṁyeva. **Ettakānan**ti imasmiṁ pāsaṇḍe ettakānaṁ.

208. **"Gacchanto vā āgacchanto vā"**ti idaṁ addhayojanavasena gahetabbaṁ. Aññe uddissa paññattañca bhikkhūsu appasannehi titthiyehi sāmaññatopi paññattampi bhikkhūnaṁ na vaṭṭati eva. Āvasathapiṇḍatā, agilānatā, anuvasitvā bhojananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

209. Dutiye **Abhimāre**ti abhibhavitvā bhagavantaṁ māraṇatthāya payojite dhanudhare. Nanu "rājānampi mārāpesī"ti vacanato idaṁ sikkhāpadaṁ ajātasattuno kāle paññattanti siddhaṁ, evañca sati pāḷiyaṁ "tena kho pana samayena rañño māgadhassa -pa- ñātisālohito ājīvakesu pabbajito hoti -pa- bimbisāraṁ etadavocā"ti-ādi virujjhatīti? Na virujjhati. So kira ājīvako bimbisārakālato pabhuti antarantarā bhikkhū nimantetvā dānaṁ dento ajātasattukālepi sikkhāpade paññattepi bhikkhūnaṁ santikedūtaṁ pāhesi, bhikkhū ca kukkuccāyantā nivāresuṁ. Tasmā ādito paṭṭhāya taṁ vatthu dassitanti veditabbaṁ.

215. Aññamaññaṁ visadisaṁ rajjaṁ virajjaṁ, virajjato āgatā **verajjakā.** Te ca yasmā jātigottādito nānāvidhā, tasmā **nānāverajjaketi**pi attho.

217-8. Imassa sikkhāpadassa vatthuvaseneva viññattito gaṇabhojanatthatā siddhāti taṁ avatvā padabhājane asiddhameva nimantanato gaṇabhojanaṁ dassitanti veditabbaṁ. Tenāha **"dvīhākārehī"**ti-ādi. **"Yena kenaci vevacanenā"**ti vuttattā "bhojanaṁ gaṇhathā"ti-ādisāmaññanāmenāpi gaṇabhojanaṁ hoti. Yaṁ pana pāḷiyaṁ addhānagamanādivatthūsu "idheva bhuñjathā"ti vuttavacanassa kukkuccāyanaṁ, tampi odanādināmaṁ gahetvā vuttattā eva katanti veditabbaṁ. **Ekato gaṇhantī**ti aññamaññassa dvādasahatthaṁ amuñcitvā ekato ṭhatvā gaṇhanti.

**"Amhākaṁ catunnampi bhattaṁ dehī"**ti vuttattā pāḷi (vaṇṇanā) yaṁ "tvaṁ ekassa bhikkhuno bhattaṁ dehī"ti-ādino vuttattā ca bhojananāmena viññattameva gaṇabhojanaṁ hoti, tañca aññena viññattampi ekato gaṇhantānaṁ sabbesampi hotīti daṭṭhabbaṁ. Visuṁ gahitaṁ pana viññattaṁ bhuñjato paṇītabhojanādisikkhāpadehi āpatti eva.

**Āgantukapaṭṭan**ti acchinditvā anvādhiṁ āropetvā karaṇacīvaraṁ sandhāya vuttaṁ. **Ṭhapetī**ti ekaṁ antaṁ cīvare bandhanavasena ṭhapeti. **Paccāgataṁ sibbatī**ti tasseva dutiya-antaṁ parivattitvā āhataṁ sibbati. **Āgantukapaṭṭaṁ bandhatī**ti cīvarena laggaṁ karonto punappunaṁ tattha tattha suttena bandhati. **Ghaṭṭetī**ti pamāṇena gahetvā daṇḍādīhi[1] ghaṭṭeti. **Suttaṁ karotī**ti guṇādibhāvena vaṭṭeti. **Valetī**ti anekaguṇasuttaṁ hatthena vā cakkadaṇḍena vā vaṭṭeti ekattaṁ karoti. **Parivattanaṁ karotī**ti parivattanadaṇḍayantakaṁ karoti, yasmiṁ suttaguḷaṁ pavesetvā veḷunāḷikādīsu ṭhapetvā paribbhamāpetvā suttakoṭito paṭṭhāya ākaḍḍhanti.

220. **Animantitacatutthan**ti animantito catuttho yassa bhikkhucatukkassa, taṁ animantitacatutthaṁ. Evaṁ sesesupi. Tenāha **"pañcannaṁ catukkānan"**ti. **Sampavesetvā**ti tehi yojetvā. **Gaṇo bhijjatī**ti nimantitasaṁgho na hotīti attho.

1. Dabbādīhi (Ka)

**Adhivāsetvā gatesū**ti ettha akappiyanimantanādhivāsanakkhaṇe pubbapayoge dukkaṭampi natthi, viññattito pasavane pana viññattikkhaṇe itarasikkhāpadehi dukkaṭaṁ hotīti gahetabbaṁ. **Nimantanaṁ sādiyathā**ti nimantanabhatthaṁ paṭiggaṇhatha. **Tāni cā**ti kummāsādīni ca tehi bhikkhūhi ekena pacchā gahitattā ekato na gahitāni.

**"Bhattuddesakena paṇḍitena bhavitabbaṁ -pa- mocetabbā"**ti etena bhattuddesakena akappiyanimantane sādite sabbesampi sāditaṁ hoti, ekato gaṇhantānaṁ gaṇabhojanāpatti ca hotīti dasseti. Dūtassa dvāre āgantvā puna "bhattaṁ gaṇhathā"ti vacanabhayena **"gāmadvāre aṭṭhatvā"**ti vuttaṁ. Gaṇabhojanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

221. Tatiye pāḷiyaṁ **bhattapaṭipāṭi aṭhitā**ti kulapaṭipāṭiyā dātabbā bhattapaṭipāṭi aṭṭhitā na ṭhitā, abbocchinnā nirantarappavattāti attho. Badaraphalāni pakkhipitvā pakkayāgu-ādikaṁ **"badarasāḷavan"**ti vuccati.

Pāḷiyaṁ **paramparabhojane**ti yena paṭhamaṁ nimantito, **tassa** bhojanato parassa bhojanassa bhuñjane. Vikappanāva idha anupaññattivasena mātikāyaṁ anāropitāpi **parivāre** "catasso anupaññattiyo"ti[1] anupaññattiyaṁ gaṇitā. Tattha kiñcāpi aṭṭhakathāyaṁ mahāpaccarivādassa pacchā kathanena parammukhāvikappanā patiṭṭhapitā, tathāpi sammukhāvikappanāpi gahetabbāva. Teneva **mātikāṭṭhakathāyam**pi "yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesu aññatarassa 'mayhaṁ bhattapaccāsaṁ tuyhaṁ dammī'ti vā 'vikappemī'ti vā evaṁ sammukhā"ti-ādi[2] vuttaṁ.

229. **Khīraṁ vā rasaṁ vā**ti pañcabhojanāmisaṁ bhattato upari ṭhitaṁ sandhāya vuttaṁ. Tañhi abhojanattā uppaṭipāṭiyā pivatopi anāpatti. Tenāha **"bhuñjantenā"**ti-ādi.

---

1. Vi 5. 29 piṭṭhe. 2. Kaṅkhā-Ṭṭha 217 piṭṭhe.

Vikappanāya akaraṇato akiriyāvasena idaṁ vācāyapi samuṭṭhitanti āha **"vacīkamman"**ti. Paramparabhojanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

231. Catutthe pāḷiyaṁ **paṭiyālokan**ti pacchimadisaṁ, pacchādisanti attho. Apātheyyādi-atthāya paṭiyāditantisaññāya gaṇhantassāpi āpatti eva acittakattā sikkhāpadassa. Attano atthāya "imassa hatthe dehī"ti vacanenāpi āpajjanato **"vacīkamman"**ti vuttaṁ. Vuttalakkhaṇapūvamanthatā, asesakatā, appaṭippassaddhagamanatā, aññātakāditā, atirekapaṭiggahaṇanti imānettha pañca aṅgāni.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 5. Paṭhamapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

237. Pañcame **"ti-kāraṁ avatvā"**ti iminā kātabbasaddasāmatthiyā laddhaṁ iti-padaṁ katakāle na vattabbanti[1] dasseti. Idha pana ajānantehi **iti-**sadde payuttepi atirittaṁ katameva hotīti daṭṭhabbaṁ.

238-9. "Pavārito"ti idañca kattu-atthe nipphannanti dassetuṁ **"katapavāraṇo"**ti-ādi vuttaṁ. Bhuttāvī-padassa niratthakabhāvameva sādhetuṁ **"vuttampi cetan"**ti-ādi vuttaṁ. **Tāhī**ti puthukāhi. **Sattumodako**ti sattuṁ temetvā kato apakko. Sattuṁ pana pisitvā piṭṭhaṁ katvā temetvā pūvaṁ katvā pacanti, taṁ na pavāreti. **"Paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāmā"**ti vuttattā yaṁ yaṁ alajjisantakaṁ vā attano apāpuṇakasaṁghikādiṁ vā paṭikkhepato pavāraṇā na hotīti daṭṭhabbaṁ.

**Āsannataraṁ aṅgan**ti hatthapāsato bahi ṭhatvā onamitvā dentassa sīsaṁ āsannataraṁ hoti, tassa orimantena paricchinditabbaṁ.

---

1. Sabbasaddasāmatthiyāsu likhitaṁ itisaddapayogaṁ katakāle na vattabbanti (Sī, Ka)

**Apanāmetvā**ti abhimukhaṁ haritvā. **"Imaṁ bhattaṁ gaṇhā"ti vadatī**ti kiñci anāmetvā vadati. Kevalaṁ vācābhihārassa anadhippetattā gaṇhathāti gahetuṁ āraddhaṁ kaṭacchunā anukkhittampi pubbepi evaṁ abhihaṭattā pavāraṇā hotīti **"abhihaṭāva hotī"**ti vuttaṁ. **Uddhaṭamatte**ti bhājanato viyojitamatte. **Dvinnaṁ samabhārepī**ti parivesakassa ca aññassa ca bhattapacchibhājanavahane samakepīti attho.

**Rasaṁ gaṇhathā**ti ettha kevalaṁ maṁsarasassa apavāraṇājanakassa nāmena vuttattā paṭikkhipato pavāraṇā na hoti. **Maccharasan**ti-ādīsu maccho ca rasañcāti atthassa sambhavato vatthunopi tādisattā pavāraṇā hoti, "idaṁ gaṇhathā"tipi avatvā tuṇhībhāvena abhihaṭaṁ paṭikkhipatopi hoti eva. **Karambako**ti missakādhivacanametaṁ. Yañhi bahūhi missetvā karonti, so "karambako"ti vuccati.

**"Uddissa katan"ti maññamāno**ti ettha vatthuno kappiyattā **"pavāritova hotī"**ti vuttaṁ. Tañce uddissa katameva hoti, paṭikkhepo natthi. **Ayamettha adhippāyo**ti "yenāpucchito"ti-ādinā vuttamevatthaṁ sandhāya vadati. **Kāraṇaṁ panettha duddasan**ti bhattassa bahutarabhāvena pavāraṇāsambhavakāraṇaṁ duddasaṁ, aññathā karambakepi macchādibahubhāve pavāraṇā bhaveyyāti adhippāyo. Yathā cettha kāraṇaṁ duddasaṁ, evaṁ parato "missakaṁ gaṇhathā"ti etthāpi kāraṇaṁ duddasamevāti daṭṭhabbaṁ. Yañca "idaṁ pana bhattamissakamevā"ti-ādi kāraṇaṁ vuttaṁ, tampi "appataraṁ na pavāretī"ti vacanena na sameti. **Visuṁ katvā detī**ti "rasaṁ gaṇhathā"ti-ādinā vācāya visuṁ katvā detīti attho gahetabbo, na pana kāyena rasādiṁ viyojetvāti. Tathā aviyojitepi paṭikkhipato pavāraṇāya asambhavato appavāraṇāpahoṇakassa nāmena vuttattā bhattamissakayāguṁ āharitvā "yāguṁ gaṇhathā"ti vuttaṭṭhānādīsu viya, aññathā vā ettha yathā pubbāparaṁ na virujjhati, tathā adhippāyo gahetabbo.

**Nāvā vā setu vā**ti-ādimhi nāvādi-abhiruhanādikkhaṇe kiñci ṭhatvāpi abhiruhanādikātabbattepi gamanatapparatāya ṭhānaṁ nāma na hoti, janasammaddena pana anokāsādibhāvena kātuṁ na vaṭṭati. **Acāletvā**ti

vuttaṭṭhānato aññasmimpi padese vā uddhaṁ vā apesetvā tasmiṁ eva pana ṭhāne parivattetuṁ labhati. Tenāha **"yena passenā"**ti-ādi.

**Akappiyabhojanaṁ vā**ti kuladūsanādinā uppannaṁ, taṁ "akappiyan"ti iminā tena missaṁ odanādi atirittaṁ hoti evāti dasseti. Tasmā yaṁ tattha akappakataṁ kandaphalādi, taṁ apanetvā sesaṁ bhuñjitabbameva.

**So puna kātuṁ na labhatī**ti tasmiññeva bhājane kariyamānaṁ paṭhamakatena saddhiṁ kataṁ hotīti puna so eva kātuṁ na labhati, añño labhati. Aññena hi katato añño puna kātuṁ labhati. Aññasmiṁ pana bhājane tena vā aññena vā kātuṁ vaṭṭati. Tenāha **"yena akataṁ, tena kātabbaṁ, yañca akataṁ, taṁ kātabban"**ti. **Evaṁ katan**ti aññasmiṁ bhājane kataṁ. **Sace pana āmisasaṁsaṭṭhānī**ti ettha mukhādīsu laggampi āmisaṁ sodhetvāva atirittaṁ bhuñjitabbanti veditabbaṁ.

241. Vācāya āṇāpetvā atirittaṁ akārāpanato akiriyasamuṭṭhānanti daṭṭhabbaṁ. Pavāritabhāvo, āmisassa anatirittatā, kāle ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

243. Chaṭṭhe "bhuttasmin"ti mātikāyaṁ vuttattā bhojanapariyosāne pācittiyaṁ. Pavāritatā, tathāsaññitā, āsādanāpekkhatā, anatirittena abhihaṭapavāraṇā, bhojanapariyosānanti imānettha pañca aṅgāni.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

247. Sattame naṭānaṁ nāṭakāti **naṭanāṭakā,** sītāharaṇādīni.

248-9. **Khādanīye khādanīyatthan**ti pūvādikhādanīye vijjamānakhādanīyakiccaṁ khādanīyehi kātabbaṁ jighacchāharaṇasaṅkhātaṁ atthaṁ payojanaṁ **neva**

**pharanti** na nipphādenti. Ekasmiṁ dese āhārakiccaṁ sādhentaṁ vā aññasmiṁ dese uṭṭhitabhūmirasādibhedena āhārakiccaṁ asādhentempi vā sambhaveyyāti āha **"tesu tesu janapadesū"**ti-ādi. Keci pana "ekasmiṁ janapade āhārakiccaṁ sādhentaṁ sesajanapadesupi vikāle na kappati evāti dassanatthaṁ vuttan"tipi[1] vadanti. **Pakati-āhāravasenā**ti aññehi yāvakālikehi ayojitaṁ attano pakatiyāva āhārakiccakaraṇavasena. **Sammohoyeva hotī**ti anekatthānaṁ nāmānaṁ appasiddhānañca sambhavato sammoho eva siyā. Tenevettha mayampi mūlakamūlādīnaṁ pariyāyantaradassanena adassanaṁ karimha upadesatova gahetabbato.

**Yan**ti vaṭṭakandaṁ. **Muḷālan**ti thūlataruṇamūlameva, **rukkhavalli-ādīnaṁ matthako**ti heṭṭhā vuttameva sampiṇḍetvā vuttaṁ. Acchivādīnaṁ aparipakkāneva phalāni yāvajīvikānīti dassetuṁ **"aparipakkānī"**ti vuttaṁ. **Harītakādīnaṁ aṭṭhīnī**ti ettha miñjaṁ yāvakālikanti keci vadanti, taṁ na yuttaṁ aṭṭhakathāyaṁ avuttattā.

Hiṅgurukkhato paggharitaniyyāso **hiṅgu** nāma. **Hiṅgujatu**-ādayo ca hiṅguvikatiyova. Tattha **hiṅgujatu** nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapattāni pacitvā kataniyyāso. **Hiṅgusipāṭikā** nāma hiṅgupattāni pacitvā kataniyyāso. Aññena missetvā katotipi vadanti. **Takan**ti aggakoṭiyā nikkhantasileso. **Takapattin**ti pattato nikkhantasileso. **Takapaṇṇin**ti palāse bhajjitvā katasileso. Daṇḍato nikkhantasilesotipi vadanti. Vikālatā, yāvakālikatā, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 8. Sannidhikārakasikkhāpadavaṇṇanā

252-3. Aṭṭhame **tādisan**ti asūpabyañjanaṁ. **Yāvakālikaṁ vā yāmakālikaṁ vā -pa- pācittiyan**ti ettha kiñcāpi pāḷiyaṁ khādanīyabhojanīya padehi yāvakālikameva saṅgahitaṁ, na yāmakālikaṁ, tathāpi "anāpatti yāmakālikaṁ yāme nidahitvā bhuñjatī"ti idha ceva—

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 65 piṭṭhe.

"Yāmakālikena bhikkhave sattāhakālikaṁ -pa- yāvajīvikaṁ tadahupaṭiggahitaṁ yāme kappati, yāmātikkante na kappatī"ti[1]—

aññattha ca vuttattā, "yāmakālikan"ti vacanasāmatthiyato ca bhagavato adhippāyaññūhi aṭṭhakathācariyehi yāmakālikaṁ sannidhikārakakataṁ pācittiyavatthumeva vuttanti daṭṭhabbaṁ. **Yan**ti pattaṁ, ghaṁsanakiriyāpekkhāya cetaṁ upayogavacanaṁ. **Aṅgulilekhā paññāyatī**ti sinehābhāvepi pattassa succhavitāya paññāyati. **Yan**ti yāvakālikaṁ, yāmakālikañca. **Apariccattamevā**ti nirapekkhatāya anupasampannassa adinnaṁ, apariccattañca[2] yāvakālikādivatthumeva sandhāya vadati, na pana taggatapaṭiggahaṇaṁ. Na hi vatthuṁ apariccajitvā tatthagatapaṭiggahaṇaṁ pariccajituṁ sakkā, na ca tādisaṁ vacanamatthi. Yadi bhaveyya, "sace patto duddhoto hoti -pa- bhuñjantassa pācittiyan"ti vacanaṁ virujjheyya. Na hi dhovanena āmisaṁ apanetuṁ vāyamantassa paṭiggahaṇe apekkhā[3] vattati. **Yena** punadivase bhuñjato pācittiyaṁ janeyya, patte pana vattamānā apekkhā taggatike āmisepi vattati evanāmāti āmise anapekkhatā ettha na labbhati, tato āmise avijahitapaṭiggahaṇaṁ punadivase pācittiyaṁ janetīti idaṁ vuttaṁ. Atha mataṁ "yadaggenettha āmisānapekkhatā na labbhati, tadaggena paṭiggahaṇānapekkhāpi na labbhatī"ti. Tathā sati yattha āmisāpekkhā atthi, tattha paṭiggahaṇāpekkhāpi na vigacchatīti āpannaṁ, evañca paṭiggahaṇe anapekkhavissajjanaṁ visuṁ na vattabbaṁ siyā. **Aṭṭhakathāyañce**tampi paṭiggahaṇavijahanakāraṇattena abhimataṁ siyā, idaṁ suṭṭhutaraṁ katvā visuṁ vattabbaṁ cīvarāpekkhāya vattamānāyapi paccuddhārena adhiṭṭhānavijahanaṁ viya. Etasmiñca upāye sati gaṇṭhikāhatapattesu avaṭṭanatā[4] nāma na siyāti vuttovāyamattho. Tasmā yaṁ vuttaṁ **sāratthadīpaniyaṁ** "yaṁ parassa pariccajitvā adinnampi sace paṭiggahaṇe nirapekkhanissajjanena vijahitapaṭiggahaṇaṁ hoti, tampi dutiyadivase vaṭṭatī"ti-ādi[5], taṁ na sārato paccetabbaṁ.

**Pakati-āmise**ti odanādikappiyayāvakālike. **Dve**ti purebhattaṁ paṭiggahitaṁ yāmakālikaṁ purebhattaṁ sāmisena mukhena bhuñjato sannidhipaccayā ekaṁ, yāmakālikasaṁsaṭṭhatāya yāvakālikattabhajanena

---

1. Vi 3. 349 piṭṭhe. 2. Chaḍḍitañca (Sī) 3. Apekkho (Sī)
4. ...patte suvaṭṭanatā (Ka) 5. Sārattha-Ṭī 3. 67 piṭṭhe.

anatirittapaccayā ekanti dve pācittiyāni. **Vikappadvaye**ti sāmisanirāmisapakkhadvaye. **Thullaccayañca dukkaṭañcā**ti manussamaṁse thullaccayaṁ, sesesu dukkaṭaṁ. Yāvakālikayāmakālikatā, sannidhibhāvo, tassa ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Sannidhikārakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

259. Navame **paṇītasaṁsaṭṭhāni bhojanāni paṇītabhojanānī**ti pāḷiyaṁ pana bhojanāni pubbe vuttattā pākaṭānīti adassitāni, tādisehi paṇītehi missattā paṇītabhojanāni nāma honti. Tesaṁ pabhedadassanatthaṁ **"seyyathidaṁ sappi navanītan"**ti-ādi vuttaṁ. **Sappibhattan**ti ettha kiñcāpi sappinā saṁsaṭṭhaṁ bhattaṁ, sappi ca bhattañcātipi attho viññāyati, aṭṭhakathāyaṁ pana "sālibhattaṁ viya sappibhattaṁ nāma natthī"ti-ādinā[1] vuttattā na sakkā aññaṁ vattuṁ. Aṭṭhakathācariyā eva hi īdisesu ṭhānesu pamāṇaṁ.

**Mūlan**ti kappiyabhaṇḍaṁ vuttaṁ. **Tasmā anāpattī**ti ettha visaṅketena pācittiyābhāvepi sūpodanadukkaṭā na muccatīti vadanti. **"Kappiyasappinā, akappiyasappinā"**ti ca idaṁ kappiyākappiyamaṁsasattānaṁ vasena vuttaṁ.

261. **Mahānāmasikkhāpadaṁ** nāma upari cātumāsapaccayapavāraṇāsikkhāpadaṁ[2]. Agilāno hi appavāritaṭṭhāne viññāpentopi kālaparicchedaṁ, bhesajjaparicchedaṁ vā katvā saṁghavasena pavāritaṭṭhānato taduttari viññāpentena, paricchedabbhantarepi na bhesajjakaraṇīyena rogena bhesajjaṁ viññāpentena ca samo hotīti **"mahānāmasikkhāpadena kāretabbo"**ti vuttaṁ. Paṇītabhojanatā, agilānatā, akataviññattiyā paṭilābho, ajjhoharaṇanti imānettha cattāri aṅgāni.

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Ādīnaṁ (Ka)  2. Vi 2. 135 piṭṭhe.

## 10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

263. Dasame **ghanabaddho**ti ghanamaṁsena sambaddho, kathinasaṁhatasarīroti attho.

264. **Mukhadvāran**ti mukhato heṭṭhā dvāraṁ mukhadvāraṁ, galanāḷikanti attho. Evañca nāsikāya paviṭṭhampi mukhadvāraṁ paviṭṭhameva hoti, mukhe pakkhittamattañca appaviṭṭhaṁ. **Āhāran**ti ajjhoharitabbaṁ kālikaṁ adhippetaṁ, na udakaṁ. Tañhi bhesajjasaṅgahitampi akālikameva paṭiggahitasseva kālikattā. Udeke hi paṭiggahaṇaṁ na ruhati. Teneva bhikkhunā tāpitena udakena cirapaṭiggahitena ca akappiyakuṭiyaṁ vutthena ca saha āmisaṁ bhuñjantassāpi sāmapākādidoso na hoti. Vakkhati hi "bhikkhu yāgu-atthāya -pa- udakaṁ tāpeti, vaṭṭatī"ti-ādi[1]. Bhikkhū pana etaṁ adhippāyaṁ tadā na jāniṁsu. Tenāha **"sammā atthaṁ asallakkhetvā"**ti-ādi.

265. **Rathareṇumpī**ti rathe gacchante uṭṭhahanareṇusadisareṇuṁ. Tena tato sukhumaṁ ākāse paribbhamanakaṁ dissamānampi abbohārikanti dasseti. **Akallako**ti gilāno.

**"Gahetuṁ vā -pa- tassa orimantenā"**ti iminā ākāse ujuṁ ṭhatvā parena ukkhittaṁ gaṇhantassāpi āsannaṅgabhūtapādatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabbo, na pana sīsantato[2] paṭṭhāyāti dasseti. Tattha **"orimantenā"**ti imassa heṭṭhimantenāti attho gahetabbo.

Ettha ca **pavāraṇāsikkhāpadaṭṭhakathāyaṁ** "sace bhikkhu nisinno hoti, āsanassa[3] pacchimantato paṭṭhāyā"ti-ādinā[4] paṭiggāhakānaṁ āsannaṅgassa pārimantato paṭṭhāya paricchedassa dassitattā idhāpi ākāse ṭhitassa paṭiggāhakassa āsannaṅgabhūtapādaṅgulassa pārimantabhūtato paṇhipariyantassa heṭṭhimatalato paṭṭhāya, dāyakassa pana orimantabhūtato pādaṅgulassa heṭṭhimatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabboti daṭṭhabbaṁ. Imināva nayena bhūmiyaṁ nipajjitvā ussīse nisinnassa hatthato paṭiggaṇhantassapi āsannasīsaṅgassa pārimantabhūtato gīvantato

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 117 piṭṭhe.
2. Sīsato (Sī)
3. Ānisadassa (Kaṅkhā-Ṭṭha 221 piṭṭhe.)
4. Vi-Ṭṭha 3. 92 piṭṭhe.

paṭṭhāyeva hatthapāso minitabbo, na pādatalato paṭṭhāya. Evaṁ nipajjitvā dānepi yathānurūpaṁ veditabbaṁ. "Yaṁ āsannataraṁ aṅgan"ti hi vuttaṁ.

**Paṭiggahaṇasaññāyā**ti "mañcādinā paṭiggahessāmī"ti uppāditasaññāya, iminā "paṭiggaṇhāmī"ti vācāya vattabbakiccaṁ natthīti dasseti. **Katthaci** aṭṭhakathāsu, padesesu vā. **Asaṁhārime phalake**ti thāmamajjhimena purisena asaṁhāriye. **Puñchitvā paṭiggahetvā**ti puñchitepi rajanacuṇṇasaṅkāya sati paṭiggahaṇatthāya vuttaṁ, nāsati. **Taṁ panā**ti patitarajaṁ appaṭiggahetvā upari gahitapiṇḍapātaṁ. **Anāpattī**ti durupaciṇṇādidoso natthi. "Anupasampannassa dassāmī"ti-ādipi vinayadukkaṭaparihārāya vuttaṁ. Tathā akatvā gahitepi paṭiggahetvā paribhuñjato anāpatti eva. **"Anupasampannassa datvā"**ti idampi purimābhogānuguṇatāya vuttaṁ.

**Carukenā**ti khuddakabhājanena. **Abhihaṭattā**ti diyyamānakkhaṇaṁ sandhāya vuttaṁ. Datvā apanayanakāle pana chārikā vā bindūni vā patanti, puna paṭiggahetabbaṁ abhihārassa vigatattāti vadanti. Taṁ yathā na patati, tathā apanessāmīti pariharante yujjati. Pakatisaññāya apanente abhihāro na chijjati, taṁ paṭiggahitameva hoti. **Mukhavaṭṭiyāpi gahetuṁ vaṭṭatī**ti abhihariyamānassa pattassa mukhavaṭṭiyā uparibhāge hatthaṁ pasāretvā phusituṁ vaṭṭati.

**Pādena pelletvā**ti "pādena paṭiggahessāmī"tisaññāya akkamitvā. **Kecī**ti abhayagirivāsino. **Vacanamattamevā**ti paṭibaddhappaṭibaddhanti saddamattameva nānaṁ, kāyapaṭibaddhameva hoti. Tasmā tesaṁ vacanaṁ na gahetabbanti adhippāyo.

**Tena āharāpetun**ti yassa bhikkhuno santikaṁ gataṁ, taṁ idha ānehīti āṇāpetvā tena āharāpetuṁ itarassa vaṭṭatīti attho. **Na tato paran**ti tadaheva sāmaṁ appaṭiggahitaṁ sandhāya vuttaṁ. Tadaheva paṭiggahitaṁ pana punadivasādīsu appaṭiggahetvāpi paribhuñjituṁ vaṭṭatīti vadanti.

**Khiyyantī**ti khayaṁ gacchanti, tesaṁ cuṇṇehi thullaccaya-appaṭiggahaṇāpattiyo na hontīti adhippāyo. **"Navasamuṭṭhitan"**ti eteneva

ucchu-ādīsu abhinavalaggattā abbohārikaṁ na hotīti dasseti. **Eseva nayo**ti sannidhidosādiṁ sandhāya vadati. Tenāha **"na hī"**ti-ādi. Tena ca paṭiggahaṇaṅgesu pañcasupi samiddhesu ajjhoharitukāmatāya gahitameva paṭiggahitaṁ nāma hoti ajjhoharitabbesu eva paṭiggahaṇassa anuññātattāti dasseti. Tathā bāhiraparibhogatthāya gahetvā ṭhapitatelādiṁ ajjhoharitukāmatāya sati paṭiggahetvā paribhuñjituṁ vaṭṭati.

**Kesañcī**ti-ādīsu anupasampannanaṁ atthāya katthaci ṭhapiyamānampi hatthato muttamatte eva paṭiggahaṇaṁ na vijahati, atha kho bhājane patitameva paṭiggahaṇaṁ vijahati. Bhājanañca bhikkhunā punadivasatthāya apekkhitamepāti taggatampi āmisaṁ duddhotapattagataṁ viya paṭiggahaṇaṁ na vijahatīti[1] āsaṅkāya "sāmaṇerassa hatthe pakkhipitabban"ti vuttanti veditabbaṁ. Īdisesu hi yutti na gavesitabbā, vuttanayeneva paṭipajjitabbaṁ. **"Pattagatā yāgū"**ti iminā pattamukhavaṭṭiyā phuṭṭhepi kūṭe yāgu paṭiggahitā, uggahitā vā na hoti bhikkhuno anicchāya phuṭṭhattāti dasseti. **Āropetī**ti hatthaṁ phusāpeti. **Paṭiggahaṇūpagaṁ bhāraṁ** nāma majjhimassa purisassa ukkhepārahaṁ. **Na pidahitabban**ti hatthato muttaṁ sandhāya vuttaṁ, hatthagataṁ pana itarena hatthena pidahato, hatthato muttampi vā aphusitvā uparipidhānaṁ pātentassa na doso.

**Paṭiggaṇhātī**ti chāyatthāya upari dhārayamānā mahāsākhā yena kenaci chijjeyya, tattha laggarajaṁ mukhe pāteyya cāti kappiyaṁ kārāpetvā paṭiggaṇhāti. **Kuṇḍake**ti mahāghaṭe. **Tasmimpī**ti cāṭighaṭepi. **Gāhāpetvā**ti appaṭiggahitaṁ kālikaṁ gāhāpetvā.

**Dutiyattherassā**ti "therassa pattaṁ mayhaṁ dethā"ti tena attano pariccajāpetvā dutiyattherassa deti. **Ettha panā**ti pattaparivattane. **Kāraṇan**ti ettha yathā "sāmaṇerā ito amhākampi dentī"ti vitakko uppajjati, na tathāti[2] kāraṇaṁ vadanti, tañca yuttaṁ. Yassa pana tādiso vitakko natthi, tena aparivattetvāpi bhuñjituṁ vaṭṭati.

---

1. Vijahatīti (Sī)  2. Na Tatthāti (Ka)

**Niccāletun**ti cāletvā pāsāṇasakkhārādi-apanayaṁ kātuṁ. **Uddhanaṁ āropetabban**ti anaggikaṁ uddhanaṁ sandhāya vuttaṁ. Uddhane paccamānassa āluḷane upari apakkataṇḍulā heṭṭhā pavisitvā paccatīti āha **"sāmaṁpākañceva hotī"**ti.

**Ādhārake patto ṭhapito**ti appaṭiggahitāmiso patto puna paṭiggahaṇatthāya ṭhapito. **Ekaggahaṇenevā**ti sāmaṇerānaṁ gahitassa puna acchaḍḍanavasena gahaṇena. **Bhuñjituṁ vaṭṭatī**ti dhūmavaṭṭiyā tadahupaṭiggahitattā vuttaṁ. **Bhattuggāro**ti-ādi abbohārikappasaṅgena vikālabhojanavinicchayadassanaṁ. **Samuddodakenā**ti appaṭiggahitena. **Himakarakā** nāma kadāci vassodakena saha patanakā pāsāṇalekhā viya ghanībhūta-udakavisesā, tesu paṭiggahaṇakiccaṁ natthi. Tenāha **"udakagatikā evā"**ti. **Purebhattameva vaṭṭatī**ti appaṭiggahitāpattīhi abbohārikampi vikālabhojanāpattīhi sabbohārikanti dasseti.

**Laggatī**ti mukhe ca hattheca mattikāvaṇṇaṁ dasseti. **Bahalan**ti hatthamukhesu alagganakampi paṭiggahetabbaṁ. **Vāsamatthan**ti reṇukhīrābhāvaṁ dasseti. **Ākirati paṭiggahetabban**ti puppharasassa paññāyanato vuttaṁ.

**Mahābhūtesū**ti pāṇasarīrasannissitesu pathavī-ādimahābhūtesu. **Sabbaṁ vaṭṭatī**ti attano, paresañca sarīranissitaṁ sabbaṁ vaṭṭati. Akappiyamaṁsānulomatāya thullaccayādiṁ na janetīti adhippāyo. **Patatī**ti attano sarīrato vicchinditvā patati. "Rukkhato chinditvā"ti vuttattā mattikatthāya pathaviṁ khaṇituṁ, aññampi yaṁkiñci mūlapaṇṇādivisabhesajjaṁ chinditvā chārikaṁ akatvāpi appaṭiggahitampi paribhuñjituṁ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ. Appaṭiggahitatā, ananuññātatā, dhūmādi-abbohārikatābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha cattāri aṅgāni.

Udakadantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhojanavaggo catuttho.

## 5. Acelakavagga

### 1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

273. Pañcamavaggassa paṭhame **mayhaṁ nāmā**ti bhikkhunā bhūmiyaṁ ṭhapetvā dinnampi sandhāya vadati. Aññatitthiyatā, ananuññātatā, ajjhoharaṇīyatā, ajjhoharaṇatthāya sahatthā anikkhittabhājane dānanti imānettha cattāri aṅgāni.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

274. Dutiye anācāraṁ ācaritukāmatā, tadatthameva upasampannassa uyyojanā, tassa upacārātikkamoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

281. Tatiye pāḷiyaṁ **khuddake ghare**ti ettha khuddakaṁ gharaṁ nāma pañcahatthato ūnakavitthāraṁ adhippetaṁ. Tattha ca piṭṭhasaṅghāṭato hatthapāse avijahitepi piṭṭhivaṁsātikkamo hotīti āha **"piṭṭhivaṁsaṁ atikkamitvā"**ti. **Yathā tathā vā katassā**ti piṭṭhivaṁsaṁ āropetvā vā anāropetvā vā katassa.

283. Pāḷiyaṁ **vītarāgā**ti apariyuṭṭhitarāgānaṁ, anāgāmīnañca saṅgaho. **Sacittakan**ti anupavisitvā nisīdanacittena sacittakaṁ. Pariyuṭṭhitarāgajāyampatikānaṁ sannihitatā, sayanigharatā, dutiyassa bhikkhuno abhāvo, anupakhajja nisīdananti imānettha cattāri aṅgāni.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

284-289. Catutthapañcamāni vuttatthāni.

### 6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

298. Chaṭṭhe **"pariyesitvā ārocanakiccaṁ nāma natthī"**ti vuttattā yo apariyesitabbo upasaṅkamituṁ yuttaṭṭhāne dissati, so sacepi pakativacanassa savanūpacāraṁ atikkamma ṭhito upagantvā āpucchitabbo. Tenāha **"api ca -pa- yaṁ passati, so āpucchitabbo"**ti-ādi.

302. Anāpattivāre cettha antarārāmādīnaññeva vuttattā vihārato gāmavīthiṁ anuññātakāraṇaṁ vinā atikkamantassāpi āpatti hoti, na pana gharūpacāraṁ atikkamantasseva.

Yaṁ pana pāḷiyaṁ "aññassa gharūpacāraṁ okkamantassa -pa-. Paṭhamaṁ pādaṁ ummāraṁ atikkāmetī"ti-ādi vuttaṁ, taṁ gāme paviṭṭhaṁ sandhāya vutthaṁ. Tathāpi aññassa gharūpacāraṁ anokkamitvā vīthimajjheneva gantvā icchiticchitagharadvārābhimukhe ṭhatvā manusse oloketvā gacchantassāpi pācittiyameva. Tattha keci "vīthiyaṁ atikkamantassa gharūpacāragaṇanāya āpattiyo"ti vadanti. Aññe pana "yāni kulāni uddissa gato, tesaṁ gaṇanāyā"ti. Pañcannaṁ bhojanānaṁ aññatarena nimantanasādiyanaṁ, santaṁ bhikkhuṁ anāpucchanā, bhattiyagharato aññagharūpasaṅkamanaṁ, majjhanhikānatikkamo, samayāpadānaṁ abhāvoti imānettha pañca aṅgāni.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

303. Sattame **mahānāmo**ti sukkodanassa putto anuruddhattherassa, satthu ca jeṭṭhabhātā. Ānandatthero amitodanassa puttho, nandatthero pana suddhodanasseva.

305. Pāḷiyaṁ **kālaṁ āharissathā**ti ajjatanaṁ kālaṁ vītināmessatha, sve bhesajjaṁ harissathāti vā attho. "Atthi pavāraṇā bhesajjapariyantā ca rattipariyantā cā"ti tatiyakoṭṭhase niyamitameva bhesajjaṁ niyamitakālantareyeva gahetabbaṁ, na tato bahi.

Itarathā visuṁ payojanaṁ natthīti daṭṭhabbaṁ. Sapariyantā saṁghapavāraṇā, taduttari bhesajjaviññatti, agilānatāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

315. Aṭṭhame **ekamekan**ti ettha duvaṅginīpi tivaṅginīpi senā saṅgayhati. Uyyuttacaturaṅgasenādassanāya tathārūpapaccayādiṁ vinā gamanaṁ, ananuññātokāse dassananti imānettha dve aṅgāni.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

319. Navame senāya catuttho sūriyatthaṅgamo, agilānatāti imānettha dve aṅgāni.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

322. Dasame pāḷiyaṁ **kati te lakkhāni laddhānī**ti kittakā tayā laddhāti[1] attho. Uyyodhikādidassanāya tathārūpapaccayaṁ vinā gamanaṁ, ananuññātokāse dassananti imānettha dve aṅgāni.

Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito acelakavaggo pañcamo.

---

1. Viddhāti (Sī)

## 6. Surāpānavagga

### 1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

328. Chaṭṭhavaggassa paṭhame pāḷiyaṁ **kiṇṇapakkhittā**ti piṭṭhapūvādiṁ apakkhipitvā kiṇṇasaṅkhātaṁ dhaññaṅkurādisurābījaṁ pakkhipitvā katā. **Sambhārasaṁyuññuttā**ti sāsapādi-anekasambhārehi saññuttā.

Madhukatālanāḷikerādipupphādiraso ciraparivāsito **pupphāsavo** nāma. Tathā panasādi **phalāsavo.** Muddikaraso **madhvāsavo.** Ucchuraso **guḷāsavo.** Tiphalatikaṭukādinānāsambhārānaṁ raso ciraparivāsito **sambhārasaṁyutto. Bījato paṭṭhāyā**ti yathāvuttānaṁ piṭṭhādīnaṁ majjatthāya bhājane pakkhittakālato paṭṭhāya.

329. **Loṇasovīrakaṁ suttañ**ca anekehi dabbasambhārehi abhisaṅkhato bhesajjaviseso. Uyyuttasikkhāpadānaṁ acittakalokavajjesu lokavajjatā pubbe vuttanayāvāti tattha kiñcipi avatvā idha tehi asādhāraṇavatthuvisesasiddhāya acittakapakkhepi akusalacittatāya taṁ lokavajjatādivisesaṁ dassetumeva **"vatthu-ajānanatāya cetthā"**ti-ādinā vuttanti veditabbaṁ. Yaṁ panettha vattabbaṁ, taṁ paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṁ vitthārato **sāratthadīpaniyaṁ** viraddhaṭṭhānavisodhanavasena vuttanti tattheva gahetabbaṁ. Majjabhāvo, tassa pānañcāti imānettha dve aṅgāni.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

330. Dutiye hasādhippāyatā, upasampannassa kāyena kāyāmasananti imānettha dve aṅgāni.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

### 3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

338. Tatiye pāḷiyaṁ **hasadhamme hasadhammasaññī**ti-ādīsu uplavādimattaṁ kiṁ hasadhammo hotīti gahaṇavasena sati karaṇīye kariyamānaṁ hasadhammaṁ hasadhammoti gahaṇavasena attho veditabbo. **Ussārento**ti udake ṭhitaṁ nāvaṁ tīre āropento.

**Patanuppatanavāresū**ti udakassa uparitale maṇḍūkagatiyā patanuppatanavasena gamanatthaṁ khittāya ekissā kathalāya vasena vuttaṁ. Udakassa uparigopphakatā, hasādhippāyena kīḷananti dve aṅgāni.

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

344. Catutthe **suttānulomanti** mahāpadesā. Aṭṭhakathātipi vadanti. Upasampannassa paññattena vacanaṁ, anādariyakaraṇanti dve aṅgāni.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 5. Bhiṁsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

345. Pañcame upasampannatā, tassa dassanasavanavisaye bhiṁsāpetukāmatāya vāyamananti dve aṅgāni.

Bhiṁsāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

354. Chaṭṭhe **alātaṁ patitan**ti aggikapālato bahi patitaṁ. **Vijjhātan**ti vijjhātaṁ alātaṁ kapālaggimhi pakkhipitvā jālentassa pācittiyaṁ, tathā kevalaṁ indhanaṁ pātentassapi vijjhātaṁ kapālaggiṁ mukhavātādinā ujjālentassapi. Gilānatādikāraṇābhāvo, visibbetukāmatā, samādahananti tīṇi aṅgāni.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

## 7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

357. Sattame pāḷiyaṁ **nagare thakite**ti ettha raññā ciraṁ nahāyitukāmena "ahaṁ bahi uyyāne katārakkho vasissami, nagaraṁ thaketvā gopethā"ti anuññātā, te thakiṁsūti daṭṭhabbaṁ. **Asambhinnenā**ti anaṭṭhena, taṁ divasaṁ puna aggahitālaṅkārena ( )[1] pabuddhamattenāti adhippāyo. Majjhimadese ūnakaddhamāsanahānaṁ, samayādīnaṁ abhāvoti dve aṅgāni.

Nahānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

368. Aṭṭhame **paṭiladdhanavacīvarenā**ti ettha pubbe akatakappaṁ katipāhaṁ nivāsanatthāya tāvakālikavasena laddhampi saṅgayhatīti vadanti.

369. "Navaṁ nāma akatakappan"ti sāmaññato vuttattā aññena bhikkhunā kappabinduṁ datvā paribhuttaṁ cīvaraṁ, tena vā, tato labhitvā aññena vā kenaci dinnampi katakappameva navaṁ nāma na hotīti daṭṭhabbaṁ. **"Nivāsetuṁ vā pārupituṁ vā"**ti vuttattā aṁsabaddhakāsāvampi[2] pārupitabbato kappaṁ kātabbanti vadanti. **Cammakāranīlaṁ** nāma cammaṁ nīlavaṇṇaṁ kātuṁ yojiyamānaṁ nīlaṁ. Pakatinīlamevāti keci. Yathāvuttacīvarassa akatakappatā, anaṭṭhacīvarāditā, nivāsanāditāti tīṇi aṅgāni.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

374. Navame **yenā**ti yena saddhiṁ, yassa santiketi attho. Sāmaṁ vikappitassa apaccuddhāro, vikappanupagacīvaratā, avissāsena paribhogoti tīṇi aṅgāni.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Ete aññe nagaraṁ pavisantīti bhayavasena chādanatthāya (Ka)
2. Aṁsakāsāvammi (Sī, Ka)

### 10. Cīvara-apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

378. Dasame pāḷiyaṁ **antamaso hasāpekkhopīti api**-saddena atheyyacittaṁ kodhena dukkhāpetukāmaṁ, avaṇṇaṁ pakāsetukāmañca saṅgayhati. Teneva **"tivedanan"**ti vuttaṁ. Upasampannassa pattādīnaṁ apanidhānaṁ, vihesetukāmatādīti dve aṅgāni.

Cīvara-apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito surāpānavaggo chaṭṭho.

---

## 7. Sappāṇakavagga

### 1. Sañciccapāṇasikkhāpadavaṇṇanā

382. Sattamassa paṭhame usuṁ saraṁ asati khipatīti **issāso.** Na hettha kiñci jīvitaṁ nāma visuṁ tiṭṭhatīti sambandho. Tattha **pāṇe**ti satte. **Appamattena vattaṁ kātabban**ti yathā pāṇakānaṁ vihesāpi na hoti, evaṁ sallakkhetvā otāpanasammajjanādivattaṁ kātabbaṁ. Sesaṁ vuttanayameva.

Sañciccapāṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

387. Dutiye **udakasaṇṭhānakappadese**ti kaddamapāsāṇādibhūmiyaṁ. **Tatthā**ti āsitte kappiya-udake. Sesaṁ vuttanayameva.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

392. Tatiye **"tassa bhikkhuno santikaṁ gantvā"**ti vuttattā yassa adhikaraṇaṁ saṁghakammena nihataṁ, tassa sammukhe eva ukkoṭentassa pācittiyaṁ. Parammukhe pana dukkaṭameva.

395. **"Dhammakamme adhammakammasaññī ukkoṭeti, anāpattī"**ti vuttattā anādariyatādi viya ukkoṭanaṁ sayaṁ akusalaṁ na hoti, dhammakammasaññāya, pana vimatiyā ca ukkoṭaneneva akusalaṁ hoti. Yathādhammaṁ nihatatā, jānanā, ukkoṭanāti tīṇi aṅgāni.

Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā

399. Catutthe **āpattiṁ āpajjatiyevā**ti dhuranikkhepapakkhe vuttaṁ, **vatthupuggalo**ti āpannapuggalo. Chādetukāmatāya hi sati eva avassaṁ aññassa ārocanaṁ vuttaṁ, vatthupuggalassa ca ārocanā nāma na hotīti paṭicchādanamevāti adhippāyo. **Koṭi chinnā hotī**ti chādessāmīti dhuranikkhepe satipi puggalaparamparāya gacchantī āpattikoṭi chijjati.

400. **"Anupasampannassa sukkavissaṭṭhi ca kāyasaṁsaggo cāti ayaṁ duṭṭhulla-ajjhācāro nāmā"**ti idaṁ duṭṭhullārocanasikkhāpadaṭṭhakathāyaṁ "anupasampannassa -pa- ādito pañca sikkhāpadāni duṭṭhullo nāma ajjhācāro, sesāni aduṭṭhullo. Sukkavissaṭṭhikāyasaṁsaggaduṭṭhulla-attakāmā panassa ajjhācāro nāmā"ti[1] iminā vacanena virujjhatīti vīmaṁsitabbaṁ. Puggalapemena chādayato cettha "aññe garahissantī"ti bhayavasena chādanakkhaṇe paṭighova uppajjatīti **"dukkhavedanan"**ti vuttanti daṭṭhabbaṁ. Upasampannassa duṭṭhullāpattijānanaṁ, paṭicchādetukāmatāya dhuranikkhepoti dve aṅgāni.

Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

402. Pañcame **rūpasippan**ti heraññikasippaṁ. Gabbhe sayitakālena saddhiṁ vīsatimaṁ vassaṁ paripuṇṇamassāti **gabbhavīso.**

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 20 piṭṭhe.

404. **Nikkhamanīya puṇṇamāsī**ti sāvaṇamāsassa puṇṇamiyā āsāḷhīpuṇṇamiyā anantarapuṇṇamī. **Pāṭipadadivase**ti pacchimikāya vassūpanāyikāya. Dvādasa māse mātu kucchismiṁ vasitvā mahāpavāraṇāya jātaṁ upasampādentīti attho. "tiṁsa rattindivo māso, dvādasamāsiko saṁvaccharo"ti[1] vacanato **"cattāro māsā parihāyantī"**ti vuttaṁ. **Vassaṁ ukkaḍḍhantī**ti vassaṁ uddhaṁ kaḍḍhanti, "ekamāsaṁ adhikamāso"ti chaḍḍetvā vassaṁ upagacchantīti attho. Tasmā tatiyo tatiyo saṁvaccharo terasamāsiko hoti. **Te dve māse gahetvā**ti nikkhamanīyapuṇṇamāsato yāva jātadivasabhūtā mahāpavāraṇā, tāva ye dve māsā anāgatā, tesaṁ atthāya adhikamāsato laddhe dve māse gahetvā. Henāha "yo pavāretvā vīsativasso bhavissatī"ti-ādi. **"Nikkaṅkhā hutvā"**ti idaṁ aṭṭhārasannaṁ vassānaṁ eka-adhikamāse gahetvā tato vīsatiyā vassesupi cātuddasī-atthāya catunnaṁ māsānaṁ parihāpanena sabbadā paripuṇṇavīsativassataṁ sandhāya vuttaṁ. **Pavāretvā vīsativasso bhavissatī**ti mahāpavāraṇādivase atikkante gabbhavassena saha vīsativasso bhavissatīti attho. **Tasmā**ti yasmā gabbhamālāpi gaṇanūpagā honti, tasmā. **Ekavīsativasso**ti jātiyā vīsativassaṁ sandhāya vuttaṁ.

406. **Aññaṁ upasampadetī**ti upajjhāyo, ācariyo vā hutvā upasampādeti. **Sopī**ti upasampādentopi anupasampanno. Ūnavīsativassatā, taṁ ñatvā upajjhāyena hutvā upasampādananti dve aṅgāni.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

409. Chaṭṭhe theyyasatthabhāvo, ñatvā saṁvidhānaṁ, avisaṅketena gamananti tīṇi aṅgāni.

Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

412. Sattamaṁ vuttanayameva.

---

1. Aṁ 1. 213; Aṁ 3. 85; Abhi 2. 437 piṭṭhesu.

## 8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

417. Aṭṭhame **antarāyan**ti antarā vemajjhe eti āgacchatīti antarāyo, diṭṭhadhammikādi-anattho. **Ānantariyadhammā**ti anantare bhave phalanibbattane niyuttā cetanādidhammāti attho. **"Na saggassā"**ti idaṁ bhikkhunidūsanakammassa ānantariyattābhāvato vuttaṁ. Ariyasāvikāsu, pana kalyāṇaputhujjanabhūtāya ca balakkārena dūsentassa ānantariyasadisameva. Mokkhantarāyikatā pana lolāyapi pakatattabhikkhuniyā dūsakassa tasmiṁ attabhāve magguppattiyā abhāvato vuttā.

Tasmiṁ attabhāve anivattanakā ahetuka-akiriyanatthikadiṭṭhiyova **niyatamicchādiṭṭhidhammā.** Paṇḍakādīnaṁ gahaṇaṁ nidassanamattaṁ. Sabbāpi duhetukāhetukapaṭisandhiyo **vipākantarāyikā**va duhetukānampi maggānuppattito.

**Ayan**ti ariṭṭho. **Rasena rasan**ti anavajjena paccayaparibhuñjanarasena pañcakāmaguṇaparibhogarasaṁ samānetvā. **Upanento viyā**ti ghaṭento viya, so eva vā pāṭho.

**Aṭṭhikaṅkalūpamā**ti ettha aṭṭhi eva nimmaṁsatāya kaṅkalanti ca vuccati. **Palibhañjanaṭṭhenā**ti avassaṁ patanaṭṭhena. **Adhikuṭṭanaṭṭhenā**ti ati viya kuṭṭanaṭṭhena. Pāḷiyaṁ "tathāhaṁ bhagavatā -pa- nālaṁ antarāyāyā"ti idaṁ vatthu-anurūpato vuttaṁ. Evaṁ pana aggahetvā aññenapi ākārena yaṁ kiñci bhagavatā vuttaṁ viparītato gahetvā parehi vuttepi amuñcitvā voharantassāpi vuttanayānusārena tadanuguṇaṁ samanubhāsanakammavācaṁ yojetvā āpattiyā āropetuṁ, āpattiyā adassanādīsu tīsu yaṁ kiñci abhirucitaṁ nimittaṁ katvā ukkhepanīyakammaṁ kātuñca labbhati, samanubhāsanaṁ akatvāpi "māyasmā evaṁ avacā"ti bhikkhūhi vuttamatte laddhiyā appaṭinissajjanapaccayāya dukkaṭāpattiyāpi ukkhepanīyakammaṁ kātumpi vaṭṭatevāti daṭṭhabbaṁ. Dhammakammatā, samanubhāsanāya appaṭinissajjananti dve aṅgāni.

Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

### 9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

424. Navame **"ukkhitto anosārito"**ti vuttattā ariṭṭhassa ukkhepanīyakammaṁ katanti daṭṭhabbaṁ.

425. Pāḷiyaṁ "ekacchanne"ti sāmaññato vuttattā nānūpacārepi ekacchanne nipajjane paṇṇattiṁ ajānantassa arahatopi ukkhittānuvattakānampi pācittiyameva. Akatānudhammatā, ñatvā sambhogādikaraṇanti dve aṅgāni.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

428. Dasame **pire**ti sambodhanatthe nipātapadaṁ. Sesaṁ anantarasikkhāpadadvaye vuttanayameva.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito sappāṇakavaggo sattamo.

---

## 8. Sahadhammikavagga

### 1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

434. Aṭṭhamavaggassa paṭhame upasampannassa paññattena vacanaṁ, asikkhitukāmassa lesena evaṁ vacananti dve aṅgāni.

Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

438. Dutiye **alajjitā**ti alajjitāya. Evaṁ sesesupi. **Sañcicca āpattiṁ āpajjatī**ti-ādi bhikkhubhikkhunīnaññeva vuttaṁ alajjilakkhaṇaṁ, sāmaṇerādīnaṁ, pana gahaṭṭhānañca sādhāraṇavasena yathāsakaṁ sikkhāpadavītikkamanapaṭigūhanādito veditabbaṁ. Lajjilakkhaṇepi eseva nayo.

Kiñcāpi kukkucce uppannepi madditvā karonto, kappiye akappiyasaññitāya karontopi taṅkhaṇikāya alajjitāya evaṁ karonti, tathāpi kukkuccādibhede visuṁ gahitāti daṭṭhabbaṁ.

**Vajjiputtakā** dasavatthudīpakā. **Parūpahāra-aññāṇakaṅkhāparavitāraṇādivādā**ti ettha arahattaṁ paṭijānantānaṁ kuhakānaṁ sukkavissaṭṭhiṁ disvā "mārakāyikā devatā asuciṁ upasaṁharantī"tigāhino **parūpahāravādā** nāma. Arahato sabbesaṁ itthipurisādīnaṁ nāmādi-ajānane **aññāṇaṁ,** tattha sanniṭṭhānabhāvena **kaṅkhā,** parato[1] sutvā nāmādijānanena **paravitāraṇo** atthītivādino aññāṇavādā, kaṅkhāvādā, paravitāraṇavādā ca tesaṁ, mahāsaṁghikādīnañca vibhāgo **kathāvatthuppakaraṇe**[2] vutto.

**Cattāro maggā ca phalāni cā**ti ettha **ca**-kārena abhiññāpaṭisambhidāpi saṅgahitāti daṭṭhabbaṁ. **Kecī**ti pariyattidharā dhammakathikā. Puna **kecī**ti paṭipattidharā paṁsukūlikattherā. **Itarepanā**ti-ādīsu ayaṁ adhippāyo—dhammakathikattherā pana paṁsukūlikattherehi ābhataṁ suttaṁ sutvā—

"Yāva tiṭṭhanti suttantā, vinayo yāva dippati.
Tāva dakkhanti ālokaṁ, sūriye abbhuṭṭhite yathā.

Suttantesu asantesu, pamuṭṭhe vinayamhi ca.
Tamo bhavissati loke, sūriye atthaṅgate yathā.

Suttante rakkhite sante, paṭipatti hoti rakkhitā.
Paṭipattiyaṁ ṭhito dhīro, yogakkhemā na dhaṁsatī"ti[3]—

idaṁ suttaṁ āharitvā attanova vādaṁ patiṭṭhapentā pārājikānāpajjanavasena ṭhitā paṭipattisaṅgahitā pariyattiyeva mūlanti āhaṁsūti. Tenāha "sace pañca bhikkhū cattāri pārājikāni rakkhaṇakā -pa- sāsanaṁ vuḍḍhiṁ viruḷhiṁ gamayissantī"ti. Etena ca parikkhīṇe kāle lajjigaṇaṁ alabhantena vinayadharena alajjinopi pakatatte saṅgahetvā tehi saha dhammāmisasambhogaṁ saṁvāsaṁ karontena bahū kulaputte upasampādetvā

---

1. Paravihārato (Ka) 2. Abhi 4. 128 piṭṭhādīsu. 3. Aṁ-Ṭṭha 1. 72 piṭṭhe.

sāsanaṁ paggahetuṁ vaṭṭatīti idaṁ sijjhatīti daṭṭhabbaṁ. Garahitukāmatā, upasampannassa santike sikkhāpadavivaṇṇananti dve aṅgāni.

Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

444. Tatiye pāḷiyaṁ **ko pana vādo bhiyyo**ti tehi aññehi bhikkhūhi diṭṭhadvattivārato bhiyyo pana vitthārena uddisiyamāne pātimokkhe nisinnapubbatā atthi ce, tattha kimeva vattabbaṁ, āpattimokkho natthi evāti adhippāyo. **Tañca yathādhammo kāretabbo**ti **tan**ti kāraṇatthe upayogavacanaṁ, tāyāti attho. Yathā dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā tāya āpattiyā kāretabboti vuttaṁ hoti. Mohāropanaṁ, tikkhattuṁ sutabhāvo, mohetukāmassa mohananti tīṇi aṅgāni.

Mohanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

451. Catutthe pāḷiyaṁ **kāyapaṭibaddhena vā**ti ettha pāsāṇādinissaggiyapahāropi saṅgahito.

452. **Rattacitto**ti kāyasaṁsaggarāgena vuttaṁ. Methunarāgena pana pahārato purisādīsu dukkaṭameva. Mokkhādhippāyena daṇḍakoṭiyā sappādiṁ ghaṭṭetvā maṇḍūkādiṁ mocentassapi anāpatti eva. Kupitatā, upasampannassa na mokkhādhippāyena pahāroti dve aṅgāni.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

## 5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

457. Pañcame **na paharitukāmatāya dinnattā dukkaṭan**ti ettha kimidaṁ dukkaṭaṁ, pahārapaccayā, udāhu uggiraṇapaccayāti? Uggiraṇapaccayāva, na pahārapaccayā. Na hi paharitukāmatāya asati tappaccayā kāci āpatti yuttā, uggiraṇassa pana attano sabhāvena asaṇṭhitattā tappaccayā pācittiyaṁ na jātaṁ, asuddhacittena katapayogattā ca ettha anāpatti na yuttāti dukkaṭaṁ vuttanti gahetabbaṁ.

458. **Pubbe**ti anantarasikkhāpade. Sesaṁ anantarasadisameva.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

459. Chaṭṭhe **"attaparittāṇaṁ karontā"**ti idaṁ na ca veramūlikā anuddhaṁsanāti dassanatthaṁ vuttaṁ. Anuddhaṁsanakkhaṇe pana kopacittameva uppajjati. Teneva **"dukkhavedanan"**ti vuttaṁ. Sesaṁ vuttanayameva.

Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 7. Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā

464. Sattame upasampannassa aphāsukāmatā, kukkuccuppādananti dve aṅgāni.

Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

471. Aṭṭhame suyyatīti **suti,** vacanaṁ. Tassā samīpaṁ **upassuti.** Suyyati etthāti sutīti evaṁ hi atthe gayhamāne savanaṭṭhānasamīpe aññasmiṁ assavanaṭṭhāne tiṭṭhatīti āpajjati. Aṭṭhakathāyañca upassuti-saddasseva atthaṁ dassetuṁ **"yattha ṭhatvā"**ti-ādi vuttaṁ, na suti-saddamattassa.

473. **Ekaparicchedānī**ti kadāci akiriyato, kadāci kiriyato samuṭṭhānasāmaññena vuttaṁ. Upasampannena codanādhippāyo, savananti dve aṅgāni.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 9. Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā

474. Navame dhammakammatā, jānanaṁ, chandaṁ datvā khiyyananti tīṇi aṅgāni.

Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 10. Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

481. Dasame vinicchayakathāya dhammikatā, taṁ ñatvā kammato paṭṭhāya ekasīmaṭṭhassa samānasaṁvāsikassa hatthapāsavijahananti dve aṅgāni.

Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

484. Ekādasame upasampannassa dhammena laddhasammutitā, saṁghena saddhiṁ cīvaraṁ datvā khiyyitukāmatāya khiyyananti dve aṅgāni.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

489. Dvādasamaṁ vuttanayameva.

Niṭṭhito sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

## 9. Rājavagga

### 1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

499. Navamavaggassa paṭhame pāḷiyaṁ **saṁsuddhagahaṇiko**ti ettha **gahaṇī**ti gabbhāsayasaññito mātu kucchippadeso, purisantarasukkāsamphuṭṭhatāya saṁsuddhagahaṇiko. Abhisittakhattiyatā, ubhinnampi sayanigharato anikkhantatā, appaṭisaṁviditassa indakhīlātikkamoti tīṇi aṅgāni.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

506. Dutiye **āvasathassā**ti ettha anto ārāme vā hotu aññattha vā, yattha katthaci attano vasanaṭṭhānaṁ āvasatho nāma. **Chandenapi bhayenapī**ti vaḍḍhaki-ādīsu chandena, rājavallabhesu bhayena. **Ākiṇṇamanussepi jāte -pa- āsaṅkantī**ti tasmiṁ nimmanussaṭṭhāne pacchā ākiṇṇamanusse jātepi visaritvā gamanakāle aññassa adiṭṭhattā tameva bhikkhuṁ āsaṅkanti. **Patirūpaṁ** nāma kappiyabhaṇḍe sayaṁ paṁsukūlaṁ gahetvā akappiyabhaṇḍe patirūpānaṁ upāsakādīnaṁ dassetvā cetiyādipuññe niyojanaṁ vā dāpetvā nirapekkhagamanaṁ vā. **Samādapetvā**ti yācitvā. Parasantakatā, vissāsaggāhapaṁsukūlasaññānaṁ abhāvo, ananuññātakāraṇā uggahaṇādi cāti tīṇi aṅgāni.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### 3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā

508. Tatiye pāḷiyaṁ **bhayakathan**ti rājacorādibhayaṁ vā rogāmanussa-dubbhikkhakantārādibhayaṁ vā ārabbha pavattaṁ. **Visikhākathan**ti suniviṭṭhādivīthikathaṁ. **Kumbhaṭṭhānakathan**ti udakatitthakathaṁ, kumbhadāsīkathaṁ vā. **Pubbapetakathan**ti atītañātikathaṁ. **Nānattakathan**ti vuttāhi, vakkhamānāhi ca vimuttaṁ

nānāsabhāvaṁ niratthakakathaṁ. **Lokakkhāyikan**ti "ayaṁ loko kena nimmito"ti-ādinā lokasabhāvakkhānavasena pavattanakathā. Evaṁ **samuddakkhāyikā** veditabbā. Iti bhavo iti abhavoti yaṁ vā taṁ vā niratthakakāraṇaṁ vatvā pavattitakathā **itibhavābhavakathā.** Ettha ca bhavosassataṁ, vuḍḍhi, kāmasukhañcāti tividho, abhavo tabbiparītavasena. Iti imāya chabbidhāya itibhavābhavakathāya saddhiṁ **dvattiṁsatiracchānakathā** nāma honti. Atha vā pāḷiyaṁ sarūpato anāgatāpi araññapabbatanadīdīpakathā iti-saddena saṅgahetvā dvattiṁsatiracchānakathāti vuccanti. **Iti vā**ti ettha **iti**-saddo pakāratthe. **Vā**-saddo vikappatthe. Tasmā evaṁ pakāraṁ ito aññaṁ vā tādisaṁ niratthakakathaṁ kathetīti attho gahetabbo.

512. **Ussāhaṁ paṭippassambhetvā vihāraṁ gacchantā**ti ettha gāmūpacārato bahi nikkhante antarārāmādīnamupacāraṁ paviṭṭhe sandhāya vuttaṁ. Gāmūpacārabbhantare pana paṭipassaddhussāhānampi puna tameva vā aññaṁ vā gāmaṁ pavisitukāmatāya sati āpucchanakiccaṁ natthi. **"Kulaghare vā -pa- gantabban"**ti idaṁ pana purebhattaṁ paviṭṭhānaṁ vikāle sañjāte vikāle gāmappavesassa āpucchitabbatāya vuttaṁ. **Adinnādāne vuttanayenā**ti dutiyaleḍḍupātaṁ sandhāya vuttaṁ.

515. **Antarārāmanti-ādīsū**ti ettha ussavadivasādīsu manussehi gāme padakkhiṇaṁ kārentaṁ **jinabimbādiṁ** pūjetukāmehi vā rogavūpasamādiyatthaṁ manussehi yācitehi vā bhikkhūhi suppaṭicchannādividhiṁ akatvāpi vīthimajjheneva gāmaṁ padakkhiṇaṁ kātuṁ vaṭṭatīti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ anāpattivāre avuttattā, "maggā anokkamitvā -pa- pācittiyan"ti[1] paṭikkhittattā ca. Vesāliṁ anupariyāyitvā parittaṁ karontenāpi ānandattherena suppaṭicchannatādiṁ akopenteneva, apaññatte vā sikkhāpade katanti daṭṭhabbaṁ. Keci pana "antarārāmādigāmantare ṭhitehi garuṭṭhānīyānaṁ paccuggamanānuggamanādivasena gāmavīthiṁ otarituṁ vaṭṭatī"ti vadanti, tampi antaragharaṁ pavisantaṁ pati kātuṁ na vaṭṭati eva. Antarārāmādikappiyabhūmiṁ pana uddissa gacchantaṁ pati kātuṁ vaṭṭatīti khāyati, vīmaṁsitabbaṁ. Santaṁ bhikkhuṁ

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 268 piṭṭhe.

anāpucchanā, ananuññātakāraṇā vikāle gāmappavesoti dve aṅgāni.

Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā

520. Catutthe pāḷiyaṁ **vāsijaṭe**ti vāsidaṇḍake. Aṭṭhimayādisūcigharatā, karaṇakārāpanādivasena attano paṭilābhoti dve aṅgāni.

Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

521. Pañcame pāḷiyaṁ **āsayato bhikkhave moghapuriso veditabbo**ti hīnajjhāsayavasena ayaṁ tucchapurisoti ñātabbo, hīnāyapaccaye lolatāya puggalassa tucchatā ñātabbāti adhippāyo. Imasmiṁ sikkhāpade, ito paresu ca pañcasu attanā kārāpitassa paṭilābhe eva pācittiyaṁ. Paribhoge panassa, aññesañca dukkaṭameva. Pamāṇātikkantamañcapīṭhatā, attano karaṇakārāpanavasena paṭilābhoti dve aṅgāni.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

526. Chaṭṭhe **poṭakitūlan**ti tiṇagacchajātikānaṁ tūlaṁ. Sesaṁ vuttanayameva.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

## 7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

531-536. Sattame nisīdanassa pamāṇātikkantatā, attano karaṇādinā paṭilābhoti dve aṅgāni.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

537-547. Iminā nayena aṭṭhamanavamadasamesupi aṅgāni veditabbāni. Sesaṁ sabbattha suviññeyyamevāti.

Niṭṭhito rājavaggo navamo.

Khuddakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 6. Pāṭidesanīyakaṇḍa

## 1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

553. Pāṭidesanīyesu paṭhame **paṭidesetabbākāradassanan**ti evaṁ āpattiṁ navakassa santike desetabbākāradassanaṁ. Iminā lakkhaṇena sambahulānaṁ āpattīnampi vuḍḍhassa santike ca desetabbākāro sakkā viññātunti. Tatrāyaṁ nayo—“gārayhe āvuso dhamme āpajjiṁ asappāye pāṭidesanīye”ti evaṁ sambahulāsu. Vuḍḍhassa pana santike “gārayhaṁ bhante dhammaṁ -pa- gārayhe bhante dhamme”ti yojanā veditabbā. Tattha **asappāyan**ti saggamokkhantarāyakaranti attho. Aññātikāya bhikkhuniyā antaraghare ṭhitāya hatthato sahatthā yāvakālikaggahaṇaṁ, ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

558. Dutiye paripuṇṇūpasampannāya ananuññātākārena vosāsanā, anivāretvā bhojanajjhohāroti dve aṅgāni.

563. Tatiye sekkhasammatatā, gharūpacāre animantitatā, gilānassa aniccabhattādiṁ gahetvā bhuñjananti tīṇi aṅgāni.

570. Catutthe sāsaṅkāraññasenāsanatā, ananuññātaṁ yāvakālikaṁ appaṭisaṁviditaṁ ajjhārāme paṭiggahetvā agilānassa ajjhoharaṇanti dve aṅgāni. Sesaṁ uttānameva.

Pāṭidesanīyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 7. Sekhiyakaṇḍa

## 1. Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā

576. Sekhiyesu yasmā **vattakkhandhake**[1] vuttavattānipi sikkhitabbattā sekhiyāneva, tasmā pārājikādīsu viyettha pāḷiyaṁ paricchedo na kato. Cārittanayadassanatthañca "yo pana bhikkhū olambento nivāseyya, dukkaṭan"ti avatvā "sikkhā karaṇīyā"ti sabbattha pāḷi āropitā. Padabhājane pana "āpatti dukkaṭassā"ti vuttattā sabbattha anādariyakaraṇe dukkaṭaṁ veditabbaṁ.

**Aṭṭhaṅgulamattan**ti **matta**-saddena tato kiñci adhikaṁ, ūnampi saṅgaṇhāti. Teneva nisinnassa caturaṅgulamattampi vuttaṁ. Na hi nisinnassa caturaṅgulappamāṇaṁ, ṭhitassa aṭṭhaṅgulamevāti sakkā niyametuṁ ūnādhikattasambhavato. Tasmā yathā sāruppaṁ hoti, evaṁ aṭṭhaṅgulānusārena nivāsanaññeva adhippetanti gahetabbaṁ. Teneva vakkhati "yo pana bhikkhu sukkhajaṅgho vā"ti-ādi. **Kurundiyaṁ** "ajānantassa anāpattī"ti ādaraṁ katvā uggaṇhantassāpi ajānanaṁ sandhāya vuttaṁ. Tenāpi nirantaraṁ nivāsanapārupanavattaṁ sikkhitabbaṁ, asikkhito anādariyameva. Parimaṇḍalaggahaṇena ukkhipitvā nivāsanampi paṭikkhittanti āha **"ukkhipitvā vā otāretvā vā"**ti.

**Sacittakan**ti vatthuvijānanacittena sacittakaṁ. **Sāratthadīpaniyaṁ** pana **upatissattheravādanayena** lokavajjattaṁ gahetvā "vatthuvijānanacittena, paṇṇattivijānanacittena ca sacittakan"ti[2] vuttaṁ. Tattha ca vatthuvijānanaṁ visuṁ na vattabbaṁ. Paṇṇattivijānanena tassāpi antogadhabhāvato idaṁ vatthuṁ evaṁ vītikkamantassa āpattīti vijānanto hi paṇṇattiṁ vijānātīti vuccati. **Upatissattheravāde** cettha paṇṇattiṁ ajānitvā aparimaṇḍalanivāsanādivatthumeva jānantassa paṇṇattivītikkamānādariyābhāvā sabbasekhiyesu anāpatti eva abhimatā, tañca na yuttaṁ **kosambakkhandhake**[3] vaccakuṭiyaṁ udakāvasesaṁ ṭhapentassa paṇṇattivijānanābhāvepi āpattiyā vuttattā. Vuttañhi tattha "tena kho pana samayena aññataro bhikkhu āpattiṁ āpanno

---

1. Vi 4. 373 piṭṭhe. 2. Sārattha-Ṭī 3. 104 piṭṭhe. 3. Vi 3. 480 piṭṭhe.

hoti -pa- so aparena samayena tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hotī”ti-ādi[1]. **Aṭṭhakathāyañ**cassa “tvaṁ ettha āpattibhavaṁ na jānāsīti, āma na jānāmīti. Hotu āvuso, ettha āpattīti, sace hoti, desessāmīti. Sace pana te āvuso asañcicca asatiyā kataṁ, natthi āpattīti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi ahosī”ti[2] vuttaṁ, tathā “adhammavādīti ukkhittānuvattakesu aññataro”ti[3] ca vuttaṁ. Khandhakavattānañhi sekhiyattā tattha vutto nayo imesaṁ, idha vutto ca tesaṁ sādhāraṇova hotīti. Teneva “asañcicca asatiyā kataṁ, natthi āpattī”ti evaṁ idha vutto āpattinayo tatthāpi dassito. Tasmā **phussadevattheravāde** eva ṭhatvā vatthuvijānanacitteneva sabbasekhiyāni sacittakāni na paṇṇattivijānanacittena. Bhiyyokamyatāyasūpabyañjana-paṭicchādana-ujjhānasaññīti dve sikkhāpadāni lokavajjāni akusalacittāni, sesāni paṇṇattivajjāni, ticittāni, tivedanāni cāti gahaṇameva yuttataraṁ dissati. Tenevettha “asañciccāti purato vā pacchato vā olambetvā nivāsessāmīti evaṁ asañciccā”ti-ādinā vatthu-ajānanavaseneva anāpattivaṇṇanā katā, na paṇṇattivijānanacittavasena.

Apica “yassa sacittakapakkhe cittaṁ akusalameva hoti, taṁ lokavajjan”ti[4] iminā lakkhaṇavacanenāpi cetaṁ sijjhati. Vatthuvijānanacittavaseneva hettha “sacittakapakkhe”ti vuttaṁ. Itarathā paṇṇattivijānanacittavasena sabbasikkhāpadānampi sacittakapakkhe cittassa akusalattaniyamena lokavajjattappasaṅgato paṇṇattivajjameva na siyā, idañca vacanaṁ niratthakaṁ siyā iminā vacanena nivattetabbassa sikkhāpadassa abhāvā. Na ca sekhiyesu vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittaṁ pāṇātipātādīsu viya akusalamevāti niyamo atthi, yenettha lokavajjatā pasajjeyya, “anādariyaṁ paṭiccā”ti cetaṁ pāḷivacanaṁ vatthuṁ jānitvā tīhi cittehi vītikkamameva anādariyaṁ katvā vuttaṁ, na paṇṇattiṁ jānitvā akusalacitteneva vītikkamanti gahetabbaṁ. Aññathā **khandhakapāḷiyā, aṭṭhakathāyañ**ca pubbāparañca virujjhanatoti amhākaṁ khanti. Yathā vā na virujjhati, tathā ettha adhippāyo gavesitabbo. Anādariyaṁ,

---

1. Vi 3. 480 piṭṭhe.
2. Vi-Ṭṭha 3. 431 piṭṭhe.
3. Vi-Ṭṭha 3. 432 piṭṭhe.
4. Kaṅkhā-Ṭṭha 112 piṭṭhe.

anāpattikāraṇabhāvo, aparimaṇḍalanivāsananti imānettha tīṇi aṅgāni. Yathā cettha, evaṁ sabbattha. Kevalaṁ tattha tattha vuttapaṭipakkhakaraṇavasena tatiyaṅgayojanameva viseso.

577. Dutiyādīsu **gihipārutan**ti setapaṭapārutādi. **Vihārepi**ti saṁghasannipāta-buddhupaṭṭhānādikālaṁ sandhāya vuttaṁ.

578. **Gaṇṭhikaṁ paṭimuñcitvā**ti-ādi paṭicchādanavidhidassanaṁ. **Gīvaṁ paṭicchādetvā**ti-ādinā[1] vuttattā sañcicca gīvaṁ, maṇibandhanañca appaṭicchādentassa āpatti. Etthāpi parimaṇḍalasikkhāpadassa sādhāraṇattā jāṇumaṇḍalato heṭṭhā caturaṅgulamattaṁ otāretvā anolambetvā parimaṇḍalameva pārupitabbaṁ.

579. **Vivaritvā nisīdato**ti vihāre viya ekaṁsapārupanaṁ sandhāya vuttaṁ. "Vāsatthāya upagatassā"ti vuttattā vāsādhippāyaṁ vinā dhammadesanaparittabhaṇanādi-atthāya sucirampi nisīdantena sabbaṁ antaragharavattaṁ pūrenteneva nisīditabbaṁ. Nisīdanapaṭisaṁyuttesu eva ca sikkhāpadesu "vāsūpagatassā"ti anāpattiyā vuttattā vāsatthāya antaragharaṁ upagacchantenāpi suppaṭicchannatādisabbaṁ akopenteneva gantabbaṁ. "Vāsūpagatassā"ti hi vuttaṁ, na pana upagacchamānassāti. Keci pana "ekekasmiṁ paṭhamaṁ gantvā vāsapariggahe kate tato aññehi yathāsukhaṁ gantuṁ vaṭṭatī"ti vadanti. Apare pana "gehassāmikehi 'yāva tumhe nivasissatha, tāva tumhākaṁ imaṁ gehaṁ demī'ti dinne aññehi avāsādhippāyehi antarārāme viya yathāsukhaṁ gantuṁ, nisīdituñca vaṭṭatī"ti vadanti, taṁ sabbaṁ na gahetabbaṁ tathāvacanābhāvā, dānalakkhaṇābhāvā, tāvattakena vihārasaṅkhyānupagamanato ca. "Yāva nisīdissatha, tāva tumhākaṁ imaṁ gehaṁ demī"ti dentopi hi tāvakālikameva deti vatthupariccāgalakkhaṇattā dānasa.

582. **Catuhatthappamāṇan**ti vaḍḍhakīhatthaṁ sandhāya vuttanti vadanti.

---

1. Gaṇṭhikaṁ Paṭimuñcitvāti-ādinā (Ka)

584. **Ukkhittacīvaro hutvā**ti kaṭito uddhaṁ kāyabandhanādidassana-vasenevukkhipanaṁ sandhāya vuttaṁ piṇḍāya carato pattaggahaṇādimattassa anuññātattā. Teneva **"nisinnakāle pana dhamakaraṇan"**ti-ādi vuttaṁ. Nisinnakāle hi khandhe laggapattatthavikādito dhamakaraṇaṁ nīharantassa kaṭito uddhampi dissati, tathā adassetvā nīharitabbanti adhippāyo. Āsane nisīdantassāpi ca pārupitacīvaraṁ kiñci ukkhipitvā saṅghāṭiṁ jaṅghapiṇḍehi anukkhipitvāva nisīditabbaṁ. Imasmiññeva pana sikkhāpade "vāsūpagatassā"ti vuttattā nisīdanapaṭisaṁyuttesu chaṭṭha-aṭṭhamesu avuttattā vāsūpagatenāpi susaṁvutena okkhittacakkhunāva nisīditabbaṁ[1]. Teneva **mātikāṭṭhakathāyam**pi tesaṁ visesaṁ avatvā idheva "vāsūpagatassa pana anāpatti"ti[2] vuttā.

Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 2. Ujjagghikavaggavaṇṇanā

586. Dutiyavaggādi-ujjagghika-appasaddesu nisīdanapaṭisaṁyuttesupi vāsūpagatassa anāpatti na vuttā, kāyappacālakādīsu eva pana vuttā. Pāḷipotthakesu panetaṁ kesuci peyyālena byāmohitattā na suṭṭhu viññāyati. Yattha ca antaraghare dhammaṁ vā desentassa, pātimokkhaṁ vā uddisantassa mahāsaddena yāvaparisasāvanepi anāpatti evāti daṭṭhabbaṁ tathā ānandattheramahindattherādīhi ācaritattā.

Ujjagghikavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 3. Khambhakatavaggavaṇṇanā

603. Patte gahaṇasaññā assa atthīti pattasaññīti imamatthaṁ dassetuṁ **"patte saññaṁ katvā"**ti vuttaṁ.

604. **Oloṇī**ti ekā byañjanavikati. Kañjikatakkādirasoti keci. Maṁsarasādīnīti **ādi**-saddena avasesā sabbāpi byañjanavikati saṅgahitā.

---

1. Vasitabbaṁ (Ka)
2. Kaṅkhā-Ṭṭha 279 piṭṭhe.

605. **Samabharitan**ti racitaṁ. **Heṭṭhā orohatī**ti samantā okāsasambhavato hatthena samaṁ kariyamānaṁ heṭṭhā bhassati. Pattamatthake ṭhapitāni pūvāni eva vaṭaṁsakākārena ṭhapitattā **"pūvavaṭaṁsakan"**ti vuttāni. Keci pana "pattaṁ gahetvā thūpīkataṁ piṇḍapātaṁ racitvā diyyamānameva gaṇhato āpatti, hatthagate eva pana patte diyyamāne thūpīkatampi gahetuṁ vaṭṭatī"ti vadanti, taṁ na gahetabbameva "samatittikan"ti bhāvanapuṁsakavasena sāmaññato vuttattā.

Khambhakatavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Sakkaccavaggavaṇṇanā

608. Catutthavaggādīsu **sapadānan**ti ettha dānaṁ vuccati avakhaṇḍanaṁ, apetaṁ dānato apadānaṁ, saha apadānena sapadānaṁ, avakhaṇḍanavirahitaṁ anupaṭipāṭiyāti vuttaṁ hoti. Tenāha **"tattha tattha odhiṁ akatvā"**ti-ādi.

611. **Viññattiyan**ti sūpodanaviññattisikkhāpadaṁ sandhāya vadati. **"Vattabbaṁ natthī"**ti iminā pāḷiyāva sabbaṁ viññāyatīti dasseti. Tattha pāḷiyaṁ **asañciccā**ti-ādīsu vatthumattaṁ ñatvā bhuñjanena āpattiṁ āpajjantasseva puna paṇṇattiṁ ñatvā mukhagataṁ chaḍḍetukāmassa yaṁ aruciyā paviṭṭhaṁ, taṁ asañcicca paviṭṭhaṁ nāma, tattha anāpatti. Tadeva puna aññavihitatāya vā aviññattamidantisaññāya vā bhuñjane **"asatiyā"**ti vuccati.

613. **"Aññassatthāyā"**ti idamassa sikkhāpadassa attano atthāya viññāpetvā sayaṁ bhuñjane eva paññattattā iminā sikkhāpadena anāpattiṁ sandhāya vuttaṁ. Pañcasahadhammikānaṁ pana atthāya aññātaka-appavāritaṭṭhāne viññāpento viññattikkhaṇe aṭṭhakathāsu suttānulomato vutta-akataviññattidukkaṭato na muccati. Sañcicca bhuñjanakkhaṇe sayañca aññe ca micchājīvato na muccantīti gahetabbaṁ.

615. **"Kukkuṭaṇḍaṁ atikhuddakan"**ti idaṁ asāruppavasena vuttaṁ, atimahante eva āpattīti daṭṭhabbaṁ. Bhuñjantena pana corādibhayaṁ paṭicca mahantampi

aparimaṇḍalampi katvā sīghaṁ bhuñjanavasenettha **āpadā.** Evamaññesupi yathānurūpaṁ daṭṭhabbaṁ.

Sakkaccavaggavaṇṇanā niṭṭhata.

---

## 5. Kabalavaggavaṇṇanā

617. Anāhaṭe kabaḷe mukhadvāravivaraṇe pana payojanābhāvā "āpadāsū"ti na vuttaṁ. Evamaññesupi īdisesu.

618. **Sabbaṁ hatthan**ti hatthekadesā aṅguliyo vuttā "hatthamuddā"ti-ādīsu viya, tasmā ekaṅgulimpi mukhe pakkhipituṁ na vaṭṭati.

Kabalavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 6. Surusuruvaggavaṇṇanā

627. Pāḷiyaṁ **sītīkato**ti sītapīḷito. **Silakabuddho**ti parihāsavacanametaṁ. Silakañhi kiñci disvā "buddho ayan"ti voharanti.

628. **"Aṅguliyo mukhe pavesetvā bhuñjituṁ vaṭṭatī"**ti iminā sabbaṁ hatthaṁ antomukhe pakkhipanasikkhāpadassapi paviṭṭhaṅgulinillehanena imassapi sikkhāpadassa anāpattiṁ dasseti. **Eseva nayo**ti ghanayāgu-ādīsu pattaṁ hatthena, oṭṭhañca jivhāya nillehituṁ vaṭṭatīti atidisati. **Tasmā**ti yasmā ghanayāgu-ādivirahitaṁ nillehituṁ na vaṭṭati.

634. **Vilīvacchattan**ti veṇupesikāhi kataṁ. **Maṇḍalabaddhānī**ti dīghasalākāsu tiriyaṁ valayākārena salākaṁ ṭhapetvā suttehi baddhāni dīghañca tiriyañca ujukameva salākāyo ṭhapetvā daḷhabaddhāni ceva tiriyaṁ ṭhapetvā dīghada**ṇḍakeheva** saṅkocārahaṁ katvā sutteheva tiriyaṁ baddhāni. **Tatthajātakadaṇḍakena katan**ti saha daṇḍakena chinnatālapaṇṇādīhi kataṁ. **Chattapādukāyā**ti yasmiṁ chattadaṇḍakoṭiṁ pavesetvā chattaṁ ujukaṁ ṭhapetvā heṭṭhā chāyāya nisīdanti, tiṭṭhanti vā, tādise chattādhāre.

637. **Cāpo**ti majjhe vaṅkakājadaṇḍasadisā dhanuvikati. **Kodaṇḍo**ti viddhadaṇḍā dhanuvikati.

Surusuruvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 7. Pādukavaggavaṇṇanā

647. Sattamavagge **rukkhato patito**ti ekaṁ olambanasākhaṁ gahetvā patito. **Pāḷiyā**ti attano ācārappakāsakaganthassa. **Dhīratthū**ti dhī atthu, nindā hotūti attho. **Vinipātanahetunā**ti vinipātanassa hetubhāvena. **Tvan**ti upayogatthe paccattavacanaṁ, taṁ icceva vā pāṭho. **Asmā**ti pāsāṇo.

649. **Na kathetabban**ti therena attano kaṅkhāṭṭhānassa pucchitattā vuttaṁ. Daharassa atthakosallaṁ ñātuṁ pucchitena uccāsane nisinnassa ācariyassa anuyogadānanayena vattuṁ vaṭṭati.

652. **Kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitā**ti ettha udakagaṇḍusakaṁ katvā ucchukacavarādiñca mukheneva harituṁ[1] udakesu chaḍḍetuṁ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ. Sesaṁ sabbattha uttānameva.

Pādukavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

655. Adhikaraṇasamathesu ca idha vattabbaṁ natthi.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

## Bhikkhuvibhaṅgavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Haritvā (Ka)

# Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

## 1. Pārājikakaṇḍa

### 1. Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā

656. Bhikkhunīvibhaṅge **migāramātuyā**ti migāramātu, visākhāyāti attho. Pāḷiyaṁ "ehi bhikkhunīti bhikkhunī, tīhi saraṇagamanehi upasampannāti bhikkhunī"ti idaṁ bhikkhuvibhaṅgapāḷiyā samadassanatthaṁ aṭṭhagarudhammappaṭiggahaṇena laddhūpasampadaṁ mahāpajāpatigotamiñceva tāya saha nikkhantā bhagavato āṇāya bhikkhūnaññeva santike ekato upasampannā pañcasatasākiyāniyo ca sandhāya vuttaṁ. Tā hi bhagavatā ānandattherassa yācanāya pabbajjaṁ anujānantena "etha bhikkhuniyo, mama sāsane tumhepi pavisathā"ti vuttā viya jātā. Sākiyāniyo eva saraṇasīlāni datvā kammavācāya upasampāditattā "tīhi saraṇagamanehi upasampannā"ti vuttā. Na hi etāhi aññā ehibhikkhunibhāvādinā upasampannā nāma santi. Yaṁ pana therīgāthāsu **bhaddāya kuṇḍalakesiyā**—

"Nihacca jāṇuṁ vanditvā, sammukhā añjaliṁ akaṁ.
'Ehi bhadde'ti maṁ avoca, sā me āsū'pasampadā"ti[1]—

vuttaṁ. Yañca apadānepi—

"Āyācito tadā āha, 'ehi bhadde'ti nāyako.
Tadāhaṁ upasampannā, parittaṁ toyamaddasan"ti[2]—

vuttaṁ. Tampi "ehi tvaṁ bhikkhunīnaṁ santike pabbajjaṁ, upasampadañca gaṇhāhī"ti bhagavato āṇā upasampadāya kāraṇattā upasampadā ahosīti imamatthaṁ sandhāya vuttaṁ. Tathā hi vuttaṁ **therīgāthāṭṭhakathāyaṁ** "ehi bhadde,

---

1. Khu 2. 391 piṭṭhe.
2. Khu 4. 243 piṭṭhe.

bhikkhunupassayaṁ gantvā bhikkhunīnaṁ santike pabbajja upasampajjassūti maṁ avaca āṇāpesi, sā satthu āṇā mayhaṁ upasampadāya kāraṇattā upasampadā āsi ahosī"ti [1].

657. **Sādhāraṇapārājikehī**ti methunādīhi catūhi. Tāni, pana aññāni ca sādhāraṇasikkhāpadāni yasmā bhikkhuvibhaṅge vuttanidānavatthādīsu eva sādhāraṇavasena paññattāni, pacchā pana tāni bhikkhunīnaṁ pātimokkhuddesaṁ anujānantena bhagavato tāsaṁ sikkhāpaccakkhānābhāvena "yā pana bhikkhunī chandaso methunaṁ dhammaṁ paṭiseveyyā"ti-ādinā tadanurūpavasena parivattetvā asādhāraṇasikkhāpadehi saddhiṁ saṁsandetvā bhikkhunipātimokkhuddesavasena ekato saṅgahitāni. Yasmā ca nesaṁ **bhikkhuvibhaṅge**[2] vuttanayeneva sabbopi vinicchayo sakkā ñātuṁ, tasmā tāni vajjetvā asādhāraṇānaṁ eva idha vibhaṅgo vuttoti veditabbaṁ.

659. Bhikkhūnaṁ "kāyasaṁsaggaṁ sādiyeyyā"ti avatvā "samāpajjeyyā"ti vuttattā **"bhikkhu āpattiyā na kāretabbo"**ti vuttaṁ. **Tabbahulanayenā**ti kiriyāsamuṭṭhānasseva bahulabhāvato, etena akiriyāsamuṭṭhānāpi ayaṁ āpatti hotīti dasseti. Kiñcāpi dasseti, mayaṁ panettha evaṁ takkayāma "kāyasaṁsaggakkhaṇe sādiyantiyā kiriyāya abhāvepi tato pubbe pavattitānaṁ paṭicchannaṭṭhānagamana-iṅgitākāradassanādikiriyānaṁ vaseneva kiriyāsamuṭṭhānameva, parehi magge kariyamānupakkamena niccalassa sādiyato sukkavissaṭṭhi viya pubbapayogābhāvepi vā tasmiññeva khaṇe parūpakkamena janiyamānāya attano kāyacalanādisaṅkhātāya kiriyāya, sā hi sādiyamānena[3] tassā cittenāpi samuṭṭhitā kiriyā nāma hoti avāyamitvā parūpakkamena methunasādiyane viya, bhikkhūnaṁ pana parupakkamajanitaṁ kiriyaṁ abbohārikaṁ katvā attanā kariyamānapayogavaseneva 'kāyasaṁsaggaṁ samāpajjeyyā'ti evaṁ visesetvāva sikkhāpadassa paññattattā sādiyamānepi na doso. Itarathā hi tabbahulanayenettha kiriyatthe gayhamāne aññesampi kiriyākiriyasikkhāpadānaṁ kiriyattaggahaṇappasaṅgo siyā"ti.

---

1. Therīgāthā-Ṭṭha 111 piṭṭhe.
2. Vi 1. 28 piṭṭhādīsu.
3. Kiriyāya Sādiyanena Sā (Sī, Ka)

Tasmā vīmaṁsitvā gahetabbaṁ. **Sā**ti kiriyāsamuṭṭhānatā. **Tathevā**ti kāyasaṁsaggarāgī eva.

Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 2. Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā

666. Dutiye **purimenā**ti-ādi sundarīnandāya vajjapaṭicchādane paññattataṁ sandhāya vuttaṁ. **"Aṭṭhannan"**ti vuttattā vajjapaṭicchādanassāpi paṭicchādane pārājikamevāti daṭṭhabbaṁ. **"Dhuraṁ nikkhittamatte"**ti vuttattā paṇṇattiṁ ajānantiyāpi "idaṁ vajjaṁ na pakāsessāmī"ti chandena dhuraṁ nikkhepakkhaṇe pārājikanti daṭṭhabbaṁ. Taṁ pana paṭicchādanaṁ yasmā "pesalā ñatvā garahissantī"ti bhayeneva hoti, bhayañca kodhacittasampayuttaṁ, tasmā idaṁ **"dukkhavedanan"**ti vuttaṁ. Yaṁ pana **sāratthadīpaniyaṁ** "kiñcāpi vajjapaṭicchādanaṁ pemavasena hoti, tathāpi sikkhāpadavīkikkamacittaṁ domanassitameva hotī"ti[1] evaṁ paṇṇattivītikkamacitteneva chādanaṁ domanassatte kāraṇaṁ vuttaṁ, taṁ akāraṇaṁ paṇṇattivijānanaṁ vināpi āpajjitabbatova.

Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

669. Tatiyaṁ uttānameva.

---

## 4. Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā

675. Catutthe lokassādasaṅkhātaṁ mittehi aññamaññaṁ kātabbaṁ **santhavaṁ.** Vuttamevatthaṁ pariyāyantarena dassetuṁ **"kāyasaṁsaggarāgenā"**ti vuttaṁ.

**Tissitthiyo methunaṁ taṁ na seve**ti yā tisso itthiyo, tāsu vuttaṁ taṁ methunaṁ na seveyya. **Anariyapaṇḍake**ti tayo anariye, tayo paṇḍake ca upasaṅkamitvā methunaṁ na seveti attho.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 114 piṭṭhe.

**anariyā**ti cettha ubhatobyañjanakā adhippetā. **Byañjanasmin**ti attano vaccamukhamaggepi. Chedo eva **chejjaṁ,** pārājikaṁ.

**Vaṇṇāvaṇṇo**ti dvīhi sukkavissaṭṭhi vuttā. **Gamanuppādanan**ti sañcarittaṁ. "**Methunadhammassa pubbabhāgattā paccayo hotī**"ti iminā kāriyopacārena kāyasaṁsaggo methunadhammoti vuttoti dasseti. **Sabbapadesū**ti saṅghāṭikaṇṇaggahaṇādipadesu. Kāyasaṁsaggarāgo, sa-ussāhatā, aṭṭhamavatthussa pūraṇanti tīṇettha aṅgāni.

Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 2. Saṁghādisesakaṇḍa

## 1. Paṭhamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

679. Saṁghādisesakaṇḍe "dutiyassa ārocetī"ti etthāpi dvīsupi aḍḍakārakesu yassa kassaci dutiyassa kathaṁ yo koci ārocetīti evamattho gahetabboti āha **"eseva nayo"**ti.

**Gatigatan**ti cirakālappavattaṁ. **Āpattī**ti āpajjanaṁ. "Nissāraṇīyan"ti idaṁ kattu-atthe siddhanti āha **"nissāretī"**ti. Āpannaṁ bhikkhuniṁ saṁghato viyojeti, viyojanahetu hotīti attho.

**Gīvāyevā**ti āṇattiyā abhāvato. **Tesaṁ anatthakāmatāyā**ti "coro"ti vuttaṁ mama vacanaṁ sutvā keci daṇḍissanti jīvitā voropessantīti evaṁ saññāya. Etena kevalaṁ bhayena vā parikkhāraggahaṇatthaṁ vā sahasā "coro"ti vutte daṇḍitepi na dosoti dasseti. Rājapurisānañhi "coro ayan"ti uddissa kathane eva gīvā, bhikkhūnaṁ, pana ārāmikādīnaṁ vā sammukhā "asuko coro evamakāsī"ti kenaci vuttavacanaṁ nissāya ārāmikādīsu rājapurisānaṁ vatvā daṇḍāpentesupi bhikkhussa na gīvā rājapurisānaṁ avuttattā. Yesañca vuttaṁ, tehi sayaṁ corassa adaṇḍitattāti gahetabbaṁ. "Tvaṁ etassa santakaṁ acchindā"ti āṇattopi hi sace aññena acchindāpeti, āṇāpakassa anāpatti visaṅketattā. **"Attano vacanakaran"**ti idaṁ sāmīcivasena vuttaṁ. Vacanaṁ akarontānaṁ rājapurisānampi "iminā gahitaparikkhāraṁ āharāpehi, mā cassa daṇḍaṁ karohī"ti uddissa vadantassāpi daṇḍe gahitepi na gīvā eva daṇḍaggahaṇassa paṭikkhittattā, "asukabhaṇḍaṁ avaharo"ti āṇāpetvā vippaṭisāre uppanne puna paṭikkhipane[1] viya.

Dāsādīnaṁ sampaṭicchane viya tadatthāya aḍḍakaraṇe bhikkhūnampi dukkaṭanti āha **"akappiya-aḍḍo nāma na vaṭṭatī"**ti. Kenaci pana bhikkhunā khettādi-atthāya vohārikānaṁ santikaṁ gantvā aḍḍe katepi taṁ khettādisampaṭicchane viya sabbesaṁ akappiyaṁ na hoti pubbe eva saṁghassa

---

1. Vi 1. 67 piṭṭhe.

santakattā, bhikkhusseva pana payogavasena āpattiyo honti, dāsādīnampi pana atthāya rakkhaṁ yācituṁ vohārikena puṭṭhena saṁghassa uppannaṁ kappiyakkamaṁ vattuṁ, ārāmikādīhi ca aḍḍaṁ kārāpetuñca vaṭṭati eva. Vihāravatthādikappiya-aḍḍaṁ pana bhikkhuno sayampi kātuṁ vaṭṭati.

**Bhikkhunīnaṁ vutto**ti rakkhaṁ yācantīnaṁ bhikkhunīnaṁ vutto uddissa-anuddissā vasena rakkhāyācanavinicchayo, na sabbo sikkhāpadavinicchayo asādhāraṇattā sikkhāpadassa. Tenāha **"bhikkhunopī"**ti-ādi. Anākaḍḍhitāya aḍḍakaraṇaṁ, aḍḍapariyosānanti dve aṅgāni.

Paṭhamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 2. Dutiyasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

683. Pāḷiyaṁ dutiye **mallagaṇabhaṭiputtagaṇādikan**ti-ādīsu mallarājūnaṁ gaṇo **mallagaṇo. Bhaṭiputtā** nāma keci gaṇarājāno, tesaṁ gaṇo. Keci pana "nārāyanabhattiko puññakāragaṇo mallagaṇo. Tathā kumārabhattiko ca gaṇo bhaṭiputtagaṇo"tipi[1] vadanti. **Dhammagaṇo**ti sāsane, loke vā anekappakārapuññakārako gaṇo. Gandhavikatikārako gaṇo **gandhikaseṇī.** Pesakārādigaṇo **dussikaseṇī. Kappagatikan**ti kappiyabhāvagataṁ, pabbajitapubbanti attho.

685. Pāḷiyaṁ **vuṭṭhāpetī**ti upasampādeti. Akappagatampi pabbājentiyā dukkaṭanti vadanti. Khīṇāsavāyapi āpajjitabbato **"ticittan"**ti vuttaṁ. Coritā, taṁ ñatvā ananuññātakāraṇā vuṭṭhāpananti dve aṅgāni.

Dutiyasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 117 piṭṭhe.

## 3. Tatiyasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

692. Tatiye **parikkhepaṁ atikkāmentiyā**ti gāmantarassa parikkhepaṁ atikkāmentiyā. "Gāmantaraṁ gaccheyyā"ti hi vuttaṁ. Vikālagāmappavesanasikkhāpade viya "aparikkhittassa upacāraṁ okkamantiyā"ti avatvā "atikkāmentiyā"ti pāḷiyaṁ vuttattā gāmaṁ pavisantiyā gharūpacāre ṭhitassa dutiyaleḍḍupātasaṅkhātassa upacārassa atikkamo nāma paṭhamaleḍḍupātaṭṭhānasaṅkhātassa parikkhepārahaṭṭhānassa atikkamo evāti āha **"parikkhepārahaṭṭhānaṁ ekena pādena atikkamatī"**ti.

**Majjhe**ti gāmamajjhe. **Pacchā**ti aparakāle. **"Catugāmasādhāraṇattā"**ti iminā vihārato catūsu gāmesu yattha katthaci pavisituṁ vaṭṭatīti ettha kāraṇamāha.

**Paratīrameva akkamantiyā**ti nadiṁ anotaritvā orimatīrato laṅghitvā vā ākāsādinā vā paratīrameva atikkāmentiyā. **Orimatīrameva āgacchati, āpattī**ti pāragamanāya otiṇṇattā vuttaṁ.

**Tādise araññe**ti indakhīlato bahibhāvalakkhaṇe araññe. **"Tenevā"**ti-ādinā dassanūpacāre virahite savanūpacārassa vijjamānattepi āpatti hotīti dasseti. **Aññaṁ maggaṁ gaṇhātī**ti maggamūḷhattā gaṇhāti, na dutiyikaṁ ohiyituṁ. Tasmā anāpatti. Anantarāyena ekabhāvo, anāpadāya gāmantaragamanādīsu ekanti dve aṅgāni.

Tatiyasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 4. Catutthasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

694. Catutthe **kārakagaṇassā**ti imassa kammaṁ kātabbanti yehi sanniṭṭhānaṁ kataṁ, te sandhāya vuttaṁ. Kammavācakkhaṇe sahaṭhiteti keci. **Netthāravatte**ti nittharaṇahetumhi vatte.

698. Pāḷiyaṁ **asante kārakasaṁghe**ti ettha vijjamānaṁ sudūrampi gantvā āpucchitabbaṁ. Antarāye pana sati sammā vattantaṁ osāretuṁ vaṭṭatīti. Dhammakammena ukkhittatā, ananuññātakāraṇā osāraṇanti dve aṅgāni.

Catutthasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 5. Pañcamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

701. Pañcame **ta**nti mahā-aṭṭhakathāyaṁ avacanaṁ "anavassutoti jānantī paṭiggaṇhātī"ti-ādipāḷiyā sameti. Ubhato avassutabhāvo, udakadantaponato aññaṁ sahatthā gahetvā ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

Pañcamasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## 6. Chaṭṭhasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

705. Chaṭṭhe **paṭiggaho tena na vijjatī**ti teneva "na detī"ti vuttakāraṇena uyyojitāya hatthato itarāya paṭiggahopi natthi. **Paribhogapaccayā**ti uyyojitāya bhojanapariyosānapaccayāti attho. Manussapurisassa avassutatā, taṁ ñatvā ananuññātakāraṇā uyyojanā, tena itarissā gahetvā bhojanapariyosānanti tīṇi aṅgāni.

Chaṭṭhasaṁghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

709-727. Sattamato yāvadasamapariyosānāni uttānāneva.

Saṁghādisesavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 3. Nissaggiyakaṇḍa

## 2. Dutiyanissaggiyādipācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

733. Nissaggiyesupi paṭhamaṁ uttānameva.

740. Dutiye **ayyāya dammīti evaṁ paṭiladdhan**ti nissaṭṭhapaṭiladdhaṁ, nissaṭṭhaṁ paṭilabhitvāpi yaṁ uddissa dāyakehi dinnaṁ, tattheva dātabbaṁ. Tenāha **"yathādāneyeva upanetabban"**ti. Akālacīvaratā, taṁ ñatvā kālacīvaranti lesena bhājāpanaṁ, paṭilābhoti tīṇi aṅgāni.

743. Tatiye **me'tan**ti mamevetaṁ cīvaraṁ. Upasampannatā, parivattitavikappanupagacīvarassa sakasaññāya acchindanādīti dve aṅgāni.

748-752. Catutthe **āhaṭasappiṁ datvā**ti attano datvā. **Yamakaṁ pacitabban**ti sappiñca telañca ekato pacitabbaṁ. Lesena gahetukāmatā, aññassa viññatti, paṭilābhoti tīṇi aṅgāni.

753. Pañcame **sā**ti thullanandā. **Ayan**ti sikkhamānā. **Cetāpetvāti jānāpetvā**ti idha vuttaṁ, **mātikāṭṭhakathāyaṁ** pana "attano kappiyabhaṇḍena 'idaṁ nāma āharā'ti aññaṁ parivattāpetvā"ti[1] vuttaṁ.

758. Chaṭṭhe **pāvārikassā**ti dussavāṇijakassa.

764. Sattame **saññācitakenā**ti sayaṁ yācitakenapīti attho.

769-789. Aṭṭhamato yāvadvādasamā uttānameva.

Nissaggiyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 310 piṭṭhe.

# 4. Pācittiyakaṇḍa

## 1. Lasuṇavagga

### 1. Paṭhamalasuṇādisikkhāpadavaṇṇanā

797. Pācittiyesu lasuṇavaggassa paṭhame **badarasāḷavaṁ** nāma badaraphalāni sukkhāpetvā tehi kattabbabyañjanavikati. Āmakamāgadhalasuṇañceva, ajjhoharaṇañcāti dve aṅgāni.

799-812. Dutiyādīni uttānatthāni.

815. Chaṭṭhe pāḷiyaṁ **āsumbhitvā**ti pātetvā.

817. **Dadhimatthū**ti dadhimhi pasannodakaṁ. **Rasakhīrādīnan**ti maṁsarasakhīrādīnaṁ. Bhuñjantassa bhikkhuno hatthapāse ṭhānaṁ, pānīyassa vā vidhūpanassa vā gahaṇanti dve aṅgāni.

822. Sattame **aviññattiyā laddhan**ti attano viññattiṁ vinā laddhaṁ. **Pubbāparaviruddhan**ti sayaṁ karaṇe pācittiyanti idaṁ kārāpane dukkaṭavacanena virujjhanaṁ sandhāya vuttaṁ. Tenāha **"na hī"**ti-ādi, "aviññattiyā laddhan"ti-ādivacanena vā virujjhanaṁ sandhāya vuttaṁ. Aññāya viññattipi hi imissā aviññattiyā laddhamevāti. Āmakadhaññaviññāpanādi, taṁ bhajjanādinā ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

824. Aṭṭhame **nibbiṭṭho**ti laddho. **Keṇī**ti rañño dātabbo āyo, āyuppattiṭṭhānanti attho. Tenāha **"ekaṁ ṭhānantaran"**ti-ādi. **Ṭhānantaran**ti ca gāmajanapadāṇāyattaṁ[1]. Vaḷañjiyamānatirokuṭṭāditā, anapaloketvā uccārādīnaṁ chaḍḍanādīti dve aṅgāni.

830. Navame **"matthakacchinnanāḷikerampī"**ti vuttattā haritūpari chaḍḍanameva paṭikkhittaṁ. Tenāha **"anikkhittabījesū"**ti-ādi. Yattha ca chaḍḍetuṁ vaṭṭati, tattha harite vaccādiṁ kātumpi vaṭṭati eva. **Sabbesan**ti bhikkhubhikkhunīnaṁ.

---

1. Gāmajanapadādināyakattaṁ (Ka)

836-7. Dasame **tesaṁyevā**ti yesaṁ niccaṁ passati. **Ārāme ṭhatvā**ti ṭhitanisannaṭṭhāne eva ṭhatvā samantato gīvaṁ parivattetvāpi passati, anāpatti. Ṭhitaṭṭhānato gantvā passituṁ na vaṭṭati. Keci pana "vaṭṭatī"ti vadanti. Taṁ pana "dassanāya gaccheyya, pācittiyan"ti sāmaññato gamanassa paṭikkhittattā, anāpattiyampi gamanāya avuttattā ca na gahetabbaṁ. Naccāditā, ananuññatakāraṇā gamanaṁ, dassanādi cāti tīṇi aṅgāni.

Niṭṭhito lasuṇavaggo paṭhamo.

---

## 2. Andhakāravagga

### 1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

841. Dutiyavaggassa paṭhame **dāne vā**ti dānanimittaṁ. Rattandhakāre purisassa hatthapāse ṭhānādi, rahopekkha, sahāyābhāvoti tīṇi aṅgāni.

842-850. Dutiyādīni uttānāni.

854. Pañcame **pallaṅkassa anokāse**ti ūrubaddhāsanassa appahonake. Purebhattaṁ antaraghare pallaṅkappahonakāsane nisajjā, ananuññākakāraṇā anāpucchā vuttaparicchedātikkamoti dve aṅgāni.

860-879. Chaṭṭhādīni uttānāni.

Niṭṭhito andhakāravaggo dutiyo.

---

## 3. Naggavagga

### 1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

883-887. Tatiyavaggassa paṭhamadutiyāni uttānāni.

893. Tatiye **visibbetvā**ti vijaṭetvā. **Dhuraṁ nikkhittamatte**ti visibbanadivasato pañca divase atikkāmetvā dhuraṁ nikkhittamatte. Antopañcāhe pana dhuranikkhepepi anāpatti eva "aññatra catūhapañcāhā"ti

vuttattā. Upasampannāya cīvaraṁ sibbanatthāya visibbetvā pañcahātikkamo, ananuññātakāraṇā dhuranikkhepoti dve aṅgāni.

900. Catutthe pañcannaṁ cīvarānaṁ aparivattanaṁ, ananuññātakāraṇā pañcahātikkamoti dve aṅgāni.

903. Pañcamaṁ uttānameva.

909. Chaṭṭhe vikappanupagassa saṁghe pariṇatatā, vinā ānisaṁsadassanena antarāyakaraṇanti dve aṅgāni.

911. Sattamaṁ uttānameva.

916. Aṭṭhame **kumbhathūṇaṁ** nāma kumbhasaddo, tena kīḷantīti **kumbhathūṇikā.** Tenāha **"ghaṭakena kīḷanakā"**ti. **Dīghanikāyaṭṭhakathāyaṁ** pana "caturassa-ambaṇakatāḷan"ti[1] vuttaṁ. Tañhi rukkhasārādimayaṁ antochiddaṁ catūsu passesu cammonaddhaṁ vāditabhaṇḍaṁ, yaṁ "bimbisakan"tipi vuccati, taṁ vādentāpi kumbhathūṇikā. Tenāha **"bimbisakavāditakātipi vadantī"**ti.

918. Pāḷiyaṁ **kappakatan**ti kappakataṁ nivāsanapārupanūpagaṁ. Samaṇacīvaratā, ananuññātānaṁ dānanti dve aṅgāni.

921-931. Navamadasamāni uttānāneva.

Niṭṭhito naggavaggo tatiyo.

---

## 4. Tuvaṭṭavagga

### 10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

976. Tuvaṭṭavaggassa dasame cārikāya apakkamanaṁ paṇṇattivajjameva. Paṇṇattivijānanacittena sacittakataṁ sandhāya panettha **"lokavajjan"**ti daṭṭhabbaṁ. Sesaṁ sabbattha uttānameva.

Niṭṭhito tuvaṭṭavaggo catuttho.

1. Dī-Ṭṭha 1. 81 piṭṭhe.

## 5. Cittāgāravagga

### 1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

978. Cittāgāravaggassa paṭhame **pāṭekkā āpattiyo**ti gīvāya parivattanappayogagaṇanāya.

1015. Navame hatthi-ādīsu **sippa**-saddo paccekaṁ yojetabbo, tathā āthabbaṇādīsu[1] **manta**-saddo. Tattha **āthabbaṇamanto** nāma āthabbaṇavedavihito parūpaghātakaro manto. **Khīlanamanto** nāma verimāraṇatthāya sāradārumayaṁ khīlaṁ mantetvā pathaviyaṁ ākoṭanamanto. **Agadappayogo** visappayojanaṁ. **Nāgamaṇḍalan**ti sappānaṁ pavesanivāraṇatthaṁ maṇḍalabandhamanto. Sesaṁ sabbattha uttānameva.

Niṭṭhito cittāgāravaggo pañcamo.

1025-1116. Ārāmavagge, gabbhinivagge ca sabbaṁ uttānameva.

---

## 8. Kumāribhūtavagga

### 1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

1119. Aṭṭhamavaggassa paṭhame **sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānā**ti gabbhinivagge[2] sabbapaṭhamaṁ vuttā dve. **Sikkhamānā icceva vattabbā**ti sammutikammādīsu aññathā vutte kammaṁ kuppatīti adhippāyo.

1167. Ekādasame **pārivāsiyena chandadānenā**ti parivutthena navikappavutthena vagatena chandadānenāti attho, chandavissajjanamattena vā.

1168. **"Vuṭṭhitāyā"**ti etena "idāni kammaṁ na karissamā"ti dhuraṁ nikkhipitvā kāyena avuṭṭhahitvā nisinnāyapi parisāya kammaṁ kātuṁ na vaṭṭatīti[3] dasseti. Tenāha **"chandaṁ avissajjetvā avuṭṭhitāyā"**ti. Pāḷiyaṁ pana "anāpatti avuṭṭhitāya parisāyā"ti sāmaññato

---

1. Athabbaṇādīsu (Ka) 2. Vi 2. 416 piṭṭhe. 3. Vaṭṭatīti (Sī, Ka)

vuttattā, **uposathakkhandhake** ca "na bhikkhave pārivāsikapārisuddhidānena uposatho kātabbo aññatra avuṭṭhitāya parisāyā"ti[1] vuttattā, **tadaṭṭhakathāyam**pi "pārivāsiyapārisuddhidānaṁ nāma parisāya vuṭṭhitakālato paṭṭhāya na vaṭṭati, avuṭṭhitāya pana vaṭṭatī"ti[2] vuttattā ca "kammaṁ na karissāmī"ti dhuraṁ nikkhipitvā nisinnāyapi kammaṁ kātuṁ vaṭṭatīti[3] gahetabbaṁ. Sesaṁ uttānameva.

Niṭṭhito kumāribhūtavaggo aṭṭhamo.

1181. Chattavaggo uttāno eva.

Khuddakavaṇṇanānayo Niṭṭhito.

---

1. Vi 3. 190 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 348 piṭṭhe. 3. Na vaṭṭatīti (Sī, Ka)

# 5. Pāṭidesanīyakaṇḍa

## Pāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

1228. Pāṭidesanīyādīsu **pāḷivinimuttakesū**ti pāḷiyaṁ anāgatesu sappi-ādīsu.

**Sattādhikaraṇavhayā**ti sattādhikaraṇasamathanāmakā. Taṁ atthavinicchayaṁ tādisaṁyeva yasmā vidū vadantīti attho. Yathā niṭṭhitāti sambandho. **Sabbāsavapahan**ti sabbāsavavighātakaṁ arahattamaggaṁ. **Passantu nibbutin**ti maggañāṇena nibbānaṁ sacchikarontu, pappontūti vā pāṭho. Tattha **nibbutin**ti khandhaparinibbānaṁ gahetabbaṁ.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanānayo Niṭṭhito.

## Ubhatovibhaṅgaṭṭhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

# Mahāvaggavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

## 1. Mahākhandhaka

### Bodhikathāvaṇṇanā

Mahāvagge **ubhinnaṁ pātimokkhānan**ti ubhinnaṁ pātimokkhavibhaṅgānaṁ. Yaṁ khandhakaṁ saṅgāyiṁsūti sambandho. Khandhānaṁ samūho, khandhānaṁ vā pakāsanato **khandhako. Khandhā**ti cettha pabbajjādicārittavārittasikkhāpadapaññattisamūho adhippeto. Padabhājanīye yesaṁ padānaṁ atthā yehi aṭṭhakathānayehi pakāsitāti yojanā. Atha vā ye atthāti yojetabbaṁ. **Hi**-saddo cettha padapūraṇe daṭṭhabbo.

1. **Visesakāraṇan**ti "yena samayena āyasmato sāriputtattherassa sikkhāpadapaññattiyācanahetubhūto parivitakko udapādi, tena samayenā"ti-ādinā vuttakāraṇaṁ viya visesakāraṇaṁ bhummavacananivattanakakāraṇanti attho. **Etassā**ti abhisambodhito paṭṭhāya satthu cariyāvibhāvanassa vinayapaññattiyaṁ kiṁ payojanaṁ? Yadi visesakāraṇaṁ natthīti adhippāyo. Nidānadassanaṁ payojananti yojanā. **Nidānan**ti cettha sikkhāpadapaññattihetubhūtaṁ vatthupuggalādikāraṇaṁ adhippetaṁ, na paññattiṭṭhānameva. Tenāha **"yā hī"**ti-ādi.

**Uruvelāyan**ti ettha **uru**-saddo mahantavācī, **velā**-saddo tīrapariyāyo. Unnatattādinā velā viya velā, uru mahantī velā uruvelā, tassaṁ. Tenāha **"mahāvelāyan"**ti-ādi. **Mariyādā**ti sīlādiguṇasīmā. **Pattapuṭenā**ti tālādīnaṁ paṇṇapuṭena.

"Paṭhamābhisambuddho"ti anunāsikalopenāyaṁ niddesoti āha **"paṭhamaṁ abhisambuddho"**ti. **Paṭhaman**ti ca bhāvanapuṁsakaniddeso. Tasmā

abhisambuddho hutvā sabbapaṭhamaṁ bodhirukkhamūle viharatīti yojanā daṭṭhabbā.

Pāḷiyaṁ **atha kho**ti ettha **athā**ti etasmiṁ samayeti attho anekatthattā nipātānaṁ. **Sattāhan**ti accantasaṁyoge etaṁ upayogavacanaṁ. **Atha kho**ti adhikārantaradassane nipāto. Tena vimuttisukhapaṭisaṁvedanaṁ pahāya paṭiccasamuppādamanasikāre adhikatabhāvaṁ dasseti. **Paṭiccā**ti paṭimukhaṁ gantvā, aññamaññaṁ apekkhitvāti attho. Etena kāraṇabahutā dassitā. **Sahite**ti kāriyabahutā. **Anuloman**ti bhāvanapuṁsakaniddeso. **Svevā**ti so eva paccayākāro. **Purimanayena vā vutto**ti "avijjāpaccayā saṅkhārā"ti-ādinā nayena vutto paccayākāro. **Pavattiyā**ti saṁsārappavattiyā.

Pāḷiyaṁ **"avijjāpaccayā"**ti-ādīsu dukkhādīsu aññāṇaṁ **avijjā.** Lokiyakusalākusalacetanā **saṅkhārā.** Lokiyavipākameva **viññāṇaṁ.** Lokiyavedanādikkhandhattayaṁ **nāmaṁ,** bhūtupādāyabhedaṁ **rūpaṁ.** Pasādaviññāṇabhedaṁ **saḷāyatanaṁ.** Vipākabhūto sabbo**phasso, vedanā** ca. Rāgo **taṇhā.** Balavarāgo, tividhā ca diṭṭhi **upādānaṁ. Bhavo** pana duvidho kammabhavo, upapattibhavo ca. Tattha **kammabhavo** sāsavakusalākusalacetanāva, **upapattibhavo** upādinnakakkhandhā. Tesaṁ upapatti **jāti.** Pāko **jarā.** Bhedo **maraṇaṁ.** Te eva nissāya socanaṁ **soko.** Kandanaṁ **paridevo. Dukkhaṁ** kāyikaṁ. **Domanassaṁ** cetasikaṁ. Ativiya soko **Upāyāso.**

Paccekañca **sambhavati-**saddo yojetabbo. Tenāha **"iminā nayenā"**ti-ādi. **"Dukkharāsissā"**ti iminā na sattassa, nāpi subhasukhādīnanti dasseti.

**Have**ti byattanti imasmiṁ atthe nipāto. **"Anulomapaccayākārapaṭivedhasādhakā bodhipakkhiyadhammā"**ti idaṁ paṭhamavāre kiñcāpi "avijjāyatveva asesavirāganirodhā"ti-ādinā paṭilomapaccayākāropi āgato, tathāpi "yato pajānāti sahetudhamman"ti anulomapaccayākārapaṭivedhasseva kāraṇattena vuttanti. Yathā cettha, evaṁ dutiyavārepi "yato khayaṁ paccayānaṁ avedī"ti gāthāya vuttattā "paccayānaṁ

khayasaṅkhātan”ti-ādi vuttanti veditabbaṁ. **No kallo pañho**ti ayutto na byākātabbo, avijjamānaṁ attānaṁ siddhaṁ katvā “ko phusatī”ti tassa kiriyāya puṭṭhattā “ko vañjhāvutto phusatī”ti-ādi[1] viyāti adhippāyo. **Soḷasa kaṅkhā**ti “ahosiṁ nu kho aham atītamaddhānaṁ, nanu kho ahosiṁ, kiṁ nu kho ahosiṁ, kathaṁ nu kho ahosiṁ kiṁ hutvā kiṁ ahosiṁ nu kho ahamatītamaddhānaṁ bhavissāmi nu kho ahaṁ anāgatamaddhānaṁ, nanu kho bhavissāmi, kiṁ nu kho bhavissāmi, kathaṁ nu kho bhavissāmi, kiṁ hutvā kiṁ bhavisāmi nu kho ahaṁ anāgatamaddhānaṁ, ahaṁ nu khosmi, no nu khosmi, kiṁ nu khosmi, kathaṁ nu khosmi, ayaṁ nu kho satto kuto āgato, so kuhiṁ gāmī bhavissatī”ti[2] evaṁ āgatā atīte pañca, anāgate pañca, paccuppanne chāti soḷasavidhā kaṅkhā.

Tattha **kiṁ nu kho**ti manussadevādīsu, khattiyādīsu vā aññataraṁ nissāya kaṅkhati. **Kathaṁ nu kho**ti pana saṇṭhānākārādīsu issārādijanakaṁ, kāraṇaṁ vā nissāya. **Kiṁ hutvā kiṁ ahosin**ti ca manussādīsu paṭhamaṁ kiṁ hutvā pacchā kiṁ ahosintikaṅkhati. **Ahaṁ nu khosmī**ti-ādi idāni attano vijjamānāvijjamānataṁ, sarūpapakārādikañca kaṅkhati. **Vapayantī**ti vi-apayanti byapagacchanti. Tenāha **“apagacchanti nirujjhantī”**ti.

3. **Tassa vasenā**ti tassa paccayākārapajānanassa, paccayakkhayādhigamassa ca vasena. **Ekekameva koṭṭhāsan**ti anulomapaṭilomato ekekameva koṭṭhāsaṁ. **Pāṭipadarattiyā evaṁ manasākāsī**ti rattiyā tīsupi yāmesu evaṁ idha khandhakapāḷiyā āgatanayena anulomapaṭilomaṁyeva manasākāsi.

### Ajapālakathāvaṇṇanā

4. Tassa **sattāhassa accayenā**ti pallaṅkasattāhassa apagamanena. **Tamhā samādhimhā**ti arahattaphalasamāpattisamādhimhā. Antarantarā eva hi paccayākāramanasikāro. Avasesakālaṁ pana sabbaṁ bhagavā phalasamāpattiyāpi vītināmesi. Taṁ sandhāya **“tamhā samādhimhā”**ti vuttaṁ.

---

1. Ko bujjhāsu ko phusatīti-ādi (Sī, Ka)
2. Ma 1. 10; Saṁ 1. 265; Khu 7. 324 piṭṭhādīsu.

**Ratanacaṅkame**ti bhagavato ciraṁ ṭhitassa caṅkamanādhippāyaṁ ñatvā devatāhi māpite ratanacaṅkame. **Ratanagharan**ti bhagavato nisīdanādhippāyaṁ ñatvā devatāhi māpitaṁ ratanamayaṁ gehaṁ.

**Tatrāpī**ti na kevalaṁ ratanaghareyeva, tatrāpi ajapālanigrodhamūlepi abhidhammaṁ vicinanto eva antarantarā vimuttisukhaṁ paṭisaṁvedentoti attho. Tatthāpi hi anantanayasamantapaṭṭhānaṁ sammasato sammāsambuddhassa pītisamuṭṭhitā chabbaṇṇā buddharasmiyo ratanaghare viya nicchariṁsu eva. **"Huṁhun"**ti **karonto**ti "sabbe hīnajātikā maṁ mā upagacchantū"ti mānavasena, samīpaṁ upagatesu kodhavasena ca "apethā"ti adhippāyanicchāritaṁ huṁhuṁkāraṁ karonto.

**Brahmaññan**ti brāhmaṇattaṁ. **Antan**ti nibbānaṁ. **Vedānaṁ vā antan**ti maggañāṇānaṁ vā antabhūtaṁ arahattaphalaṁ.

## Mucalindakathāvaṇṇanā

5. **Mucalindamūle**ti ettha ca **mucalindo** vuccati nīparukkho, yo "niculo"tipi vuccati. **Uppannamegho**ti sakalacakkavāḷagabbhaṁ pūretvā uppanno mahāmegho. **Vaddalikā**ti vuṭṭhiyā eva itthiliṅgavasena nāmaṁ. Yā ca sattāhaṁ pavattattā sattāhavaddalikāti vuttāti āha **"sattāhaṁ avicchinnavuṭṭhikā ahosī"**ti. Sītavātena dūsitaṁ dinametissā vaddalikāyāti sītavātaduddinīti āha **"udakaphusitasammissenā"**ti-ādi. Ubbiddhatā nāma dūrabhāvena upaṭṭhānanti āha **"meghavigamena dūrībhūtan"**ti. Indanīlamaṇi viya dibbati jotetīti **devo,** ākāso.

**Etamatthaṁ viditvā**ti vivekassa sukhabhāvaṁ viditvā. Sabbaso asantuṭṭhisamucchedakattā maggañāṇānaṁ **"catumaggañāṇasantosenā"**ti vuttaṁ. **Akuppanabhāvo**ti akujjhanasabhāvo.

## Rājāyatanakathāvaṇṇanā

6. **Paccagghe**ti abhinave. Ayameva attho pasattho, na purimo. Na hi buddhā mahagghaṁ pattaṁ paribhuñjanti.

## Brahmayācanakathāvaṇṇanā

7. Ālīyanti sevīyantīti ālayā, pañca kāmaguṇāti āha **"sattā -pavuccantī"**ti. **Suṭṭhu muditā**ti ativiya pamuditā. **Ṭhānaṁ sandhāyā**ti **ṭhāna**-saddaṁ apekkhitvā. **Imesan**ti saṅkhārādīnaṁ phalānaṁ. Pāḷiyaṁ **sabbasaṅkhārasamatho**ti-ādīni nibbānavevacanāni. **Apissū**ti sampiṇḍanatthe nipāto. Na kevalaṁ etadahosi, imāpi gāthā paṭibhaṁsūti attho.

**Kicchena me adhigatan**ti pāramipūraṇaṁ sandhāya vuttaṁ, na dukkhāpaṭipadaṁ. Buddhānañhi cattāro maggā sukhāpaṭipadāva honti. **Ha**-iti byattaṁ, ekaṁsanti dvīsu atthesu nipāto, byattaṁ, ekaṁsena vā alanti viyojenti. **Halan**ti vā eko nipāto.

8. Pāḷiyaṁ **sahampatissā**ti so kira kassapassa bhagavato sāsane **sahako** nāma thero paṭhamajjhānabhūmiyaṁ brahmapati hutvā nibbatto, tena naṁ "sahampatī"ti sañjāniṁsu. **Assavanatā**ti assavanatāya, assavanenāti attho. Savanameva hi savanatā yathā devatāti.

**Dhammo asuddho**ti micchādiṭṭhidhammo. **Samalehī**ti pūraṇakassapādīhi chahi satthārehi. **Apāpurā**ti[1] desanāhatthenavivara. **Dvāran**ti ariyamaggaṁ sandhāya vadati.

**Sele**ti ghanasilāmaye. **Tathūpaman**ti ettha **tathā**-saddo taṁ-saddatthe daṭṭhabbo. Tena so selapabbato upamā yassa, taṁ tathūpamanti attho. Tena vā pabbatādinā pakārena upamā assātipi attho. **Dhammamayan**ti lokuttaradhammabhūtaṁ. **Uṭṭhāhī**ti dhammadesanatthāya cārikacaraṇatthaṁ imamhā āsanā kāyena, appossukkabhāvato vā cittena uṭṭhehi, ayameva vā pāṭho. Teneva "vicara, desassū"ti duvidhepi kāyacittapayoge niyojesi. **Vīrā**ti-ādi cattāri thutivasena sambodhanāni.

9. **Buddhacakkhunā**ti indriyaparopariyattañāṇena, āsayānusayañāṇena ca. Imesañhi dvinnaṁ "buddhacakkhū"ti nāmaṁ. **Svākārā**ti saddhindriyādayova

---

1. Avāpūrāti (Sī)

ākārā sundarā yesaṁ, te svākārā, suviññāpayā, paralokañca vajjañca bhayato dassanasīlā cāti daṭṭhabbaṁ. Uppalāni ettha santīti **uppalinī**ti gacchalatāpi pokkharaṇīpi vuccati. Idha pana pokkharaṇī. Evamitaresupi. **Udakānuggatānī**ti udakato anuggatāni. Anto nimuggāneva hutvā pusanti vaḍḍhanti, tāni **antonimuggaposīni. Accuggammā**ti udakaṁ atikkamanavasena uggantvā.

**Apārutā**ti vivaṭā. **Tesan**ti sa-upanissayānaṁ sattānaṁ. **Dvārā**ti ariyamaggadvārāni. Idañca attano sayambhuñāṇena sa-upanissayānaṁ tesaṁ magguppattidiṭṭhataṁ sandhāya vadati. **Vihiṁsasaññī**ti-ādīsu evamattho daṭṭhabbo—"ahañhi attano paguṇaṁ suppavattitampi imaṁ paṇītaṁ dhammaṁ ajānantesu manujesu desanāya vihiṁsā kāyavācākilamatho hotī"ti evaṁ vihiṁsasaññī hutvā **na bhāsiṁ** bhāsituṁ na icchiṁ. Idāni pana hetusampannā attano saddhābhājanaṁ vivarantu, pūressāmi **nesaṁ** saṅkappanti.

## Pañcavaggiyakathāvaṇṇanā

10. **Āḷāro**ti nāmaṁ. **Kālāmo**ti gottaṁ. **Bhagavatopi kho ñāṇaṁ udapādī**ti kiṁ idāneva udapādi, nanu bodhimūle tekālikā, kālavinimuttā ca sabbe dhammā sabbākārato diṭṭhāti? Saccaṁ diṭṭhā, tathāpi nāmādivasena avikappitā ekacittakkhaṇikattā sabbaññutaññāṇassa. Na hi ekena[1] cittena sabbadhammānaṁ nāmajāti-ādikaṁ paccekaṁ anantaṁ vibhāgaṁ[2] vikappetuṁ sakkā vikappānaṁ viruddhānaṁ sahānuppattito, sabbavikappārahadhammadassanameva panānena sakkā kātuṁ. Yathā diṭṭhesu pana yathicchitākāraṁ ārabbha vikappo uppajjati cakkhuviññāṇena diṭṭhe cittapaṭe viya. Idhāpi āḷāraṁ nissāya āvajjanānantarameva sabbākārañāṇaṁ udapādi. Na kevalañca taṁ, atha kho pañcavaggiyā eva paṭhamaṁ dhammaṁ jānissanti,tappamukhā ca devatā, āḷāro kālaṁ katvā ākiñcaññāyatane, udako ca nevasaññānāsaññāyatane nibbattoti evamādikaṁ sabbampi nissāya ñāṇaṁ uppajjati eva. Taṁ pana khaṇasampattiyā dullabhabhāvaṁ dassetuṁ kamena oloketvā devatāya vutte ñāṇaṁ viya

1. Kenaci (Sī)
2. Paccekaṁ paccekaṁ anantadhammā sabbākārato diṭṭhāti vibhāguṁ (Sī)

katvā vuttaṁ. Saddagatiyā hi bandhattā[1] ekena ñāṇena ñātampi vuccamānaṁ kamena ñātaṁ viya paṭibhāti, devatāpi ca bhagavatā ñātamevatthaṁ ārocesi. Teneva "bhagavatopi kho ñāṇaṁ udapādī"ti vuttanti daṭṭhabbaṁ. Evamaññatthāpi īdisesu "lokaṁ volokento asukaṁ addasa, tattha mayi gate kiṁ bhavissatī"ti evamādinā satthu hitesitāsandassanavasappavattesu. Sabbattha vacanagatiyaṁ kamavuttite paññāyamānepi ekeneva ñāṇena sakalāvabodho veditabbo. **Bahukārā kho me pañcavaggiyā**ti upakārassāpi vijjamānataṁ sandhāya vuttaṁ, na pana dhammadesanāya kāraṇattena anupakārānampi desanato.

11. **Antarā ca gayaṁ antarā ca bodhin**ti gayāya, bodhissa ca antare tigāvute ṭhāne.

**Sabbābhibhū**ti sabbaṁ tebhūmakadhammaṁ abhibhavitvā ṭhito. **Anūpalitto**ti kilesalepena alitto. Tato eva **sabbañjaho. Taṇhakkhaye vimutto**ti taṇhakkhaye nibbāne ārammaṇakaraṇavasena vimutto. Evaṁ sayaṁ sabbadhamme attanāva jānitvā. **Kamuddiseyyan**ti kaṁ aññaṁ "ayaṁ me ācariyo"ti uddiseyyaṁ.

**Kāsinaṁ puran**ti bārāṇasiṁ. **Āhañchan**ti āhanissāmi. Amatādhigamāya ugghosanato **amatadundubhin**ti satthu dhammadesanā vuttā, "amatabheriṁ paharissāmī"ti gacchāmīti attho.

**Arahasi anantajino**ti anantajinopi bhavituṁ yuttoti attho. Anantañāṇatāya ananto jino ca, anantena vā ñāṇena, anantaṁ vā dosaṁ jitavā, uppādavayantarahitatāya vā anantaṁ nibbānaṁ ajini kilesārayo madditvā gaṇhītipi **anantajino.**

**Hupeyyāpī**ti evampi bhaveyya, evaṁvidhe rūpakāyaratane īdisena ñāṇena bhavitabbanti adhippāyo. Evaṁ nāma kathanañhissa upanissayasampannassa aparakāle dukkhappattassa bhagavantaṁ upagamma pabbajitvā maggaphalapaṭivedhāya paccayo jāto. Tathāhesa bhagavā tena samāgamatthaṁ padasāva maggaṁ paṭipajji.

---

1. Gandhattā (Sī), gantatthā (Ka)

12. **Bāhulliko**ti paccayabāhulliko. **Padhānavibbhanto**ti padhānato dukkaracaraṇato parihīno. Natthi ettha agāriyaṁ, agārassa hitaṁ kasigorakkhādikammanti anagāriyā, pabbajjā, taṁ **anagāriyaṁ. Pabbajantī**ti upagacchanti. **Tadanuttaran**ti taṁ anuttaraṁ. **Brahmacariyapariyosānan**ti maggabrahmacariyassa pariyosānaṁ, arahattaphalanti attho. Tassa hi atthāya kulaputtā pabbajanti. **Diṭṭheva dhamme**ti imasmiṁ paccakkhe attabhāve. **Sayan**ti aparappaccayā. **Abhiññā sacchikatvā**ti attanova ñāṇena paccakkhaṁ katvā, **upasampajjā**ti pāpuṇitvā.

**Iriyāyā**ti dukkara-iriyāya. **Uttarimanussadhammā**ti-ādīsu manussadhammato lokiyañāṇato upari ariyaṁ kātuṁ alaṁ samattho **alamariyo. Ñāṇadassanaviseso**ti sabbaññutaññāṇassa pubbabhāgaṁ adhippetaṁ. **No**ti nu. **Bhāsitametan**ti evarūpametaṁ vākyabhedanti attho. Te ca "yadi esa padhānakāle 'ahaṁ arahā'ti vadeyya, mayañca saddahāma, na cānena tadā vuttaṁ. Idāni pana vijjamānameva guṇaṁ vadatī"ti ekapadena satiṁ labhitvā "buddho jāto"ti uppannagāravā āvusovādaṁ pahāya "no hetaṁ bhante"ti āhaṁsu. **Aññā cittan**ti aññāya arahattappattiyā cittaṁ.

13. **Antā**ti koṭṭhāsā dve bhāgā. **Kāmesu kāmasukhallikānuyogo**ti vatthukāmesu kilesakāmasukhassa anubhavo. Kilesakāmā eva vā āmisasukhena allīyanato kāmasukhallikāti vuttāti daṭṭhabbā. **Gammo**ti gāmavāsīnaṁ santako. **Attakilamathānuyogo**ti attano kilamathassa kaṇṭakaseyyādidukkhassa anuyogo. **Ubho ante**ti yathāvutte lobho vā sassato vā eko anto, doso vā ucchedo vā ekoti veditabbo.

**Cakkhukaraṇī**ti-ādīsu attanā sampayuttañāṇacakkhuṁ karotīti cakkhukaraṇī. Dutiyaṁ tasseva vevacanaṁ. **Upasamo**ti kilesupasamo. **Abhiññā, sambodho** ca catusaccapaṭivedhova. **Nibbānaṁ** asaṅkhatadhātu. Etesampi atthāya saṁvattatīti paṭipadaṁ thometi. **Sammādiṭṭhī**ti ñāṇaṁ. **Sammāsaṅkappo**ti vitakko. Sesaṁ dhammato suviññeyyameva.

14. Evaṁ cattāropi magge ekato dassetvā idāni tehi maggehi paṭivijjhitabbāni cattāri ariyasaccāni dassetuṁ **“idaṁ kho pana bhikkhave”**ti-ādimāha. **Jātipi dukkhā**ti-ādīsu tattha tattha bhave nibbattamānānaṁ sattānaṁ sabbapaṭhamaṁ rūpārūpadhammappavatti idha **jāti** nāma, sā ca tattha tattha bhavesu upalabbhamānānaṁ dukkhādīnaṁ vatthubhāvato **dukkhā**, evaṁ jarādīsu dukkhavatthukatāya dukkhatā veditabbā. Pañcupādānakkhandhā pana dukkhadukkhavipariṇāmadukkha-saṅkhāradukkhavasena dukkhā eva. **Ponobhavikā**ti punabbhavakaraṇaṁ punabbhavo uttarapadalopena, punabbhavo sīlametissāti ponobhavikā. **Nandirāgasahagatā**ti ettha rūpādīsu nandati piyāyatīti nandī, sā eva rāgoti nandirāgoti bhāvappadhānoyaṁ niddeso, nandirāgattanti attho, tena sahagatāni nandirāgasahagatā. **Tatra tatrā**ti tasmiṁ tasmiṁ bhave. Rūpādīsu chasu ārammaṇesu kāmassādanavasena pavattā **kāmataṇhā** nāma. Sassatadiṭṭhiyā saha pavattā **bhavataṇhā.** Ucchedadiṭṭhiyā saha pavattā **vibhavataṇhā. Asesavirāganirodho**ti-ādinā nibbānameva vuccati. Tattha virajjanaṁ vigamanaṁ **virāgo.** Nirujjhanaṁ **nirodho.** Ubhayenāpi suṭṭhu vigamova vuccati. Asesāyapi taṇhāya virāgo, nirodho ca yena hoti, so **asesavirāganirodho,** nibbānameva. Yasmā ca taṁ āgamma taṇhaṁ, vaṭṭañca cajanti paṭinissajjanti vimuccanti na allīyanti, tasmā **cāgo paṭinissaggo mutti anālayo**ti vuccati.

15. **Cakkhun**ti-ādīni ñāṇavevacanāneva.

16. **Yāvakīvañcā**ti yattakaṁ kālaṁ. **Tiparivaṭṭan**ti saccañāṇa, kiccañāṇa, katañāṇasaṅkhātānaṁ tiṇṇaṁ parivaṭṭānaṁ vasena tiparivaṭṭaṁ ñāṇadassanaṁ. Ettha ca “idaṁ dukkhaṁ ariyasaccaṁ, idaṁ dukkhasamudayan”ti evaṁ catūsu saccesu yathābhūtañāṇaṁ **saccañāṇaṁ** nāma. Tesu eva “pariññeyyaṁ pahātabbaṁ sacchikātabbaṁ bhāvetabban”ti evaṁ kattabbakiccajānanañāṇaṁ **kiccañāṇaṁ** nāma. “Pariññātaṁ pahīnaṁ sacchikataṁ bhāvitan”ti tassa kiccassa katabhāvajānanañāṇaṁ **katañāṇaṁ nāma. Dvādasākāran**ti tesameva ekekasmiṁ sacce tiṇṇaṁ tiṇṇaṁ ākārānaṁ vasena dvādasākāraṁ.

**Abhisambuddhoti paccaññāsin**ti abhisambuddho arahattaṁ pattoti evaṁ na paṭijāniṁ. **Yato ca kho**ti yato bodhimūle nisinnakālato

paṭṭhāya. **Athāhan**ti tato paraṁ ahaṁ. **Ñāṇañca pana me**ti paccavekkhaṇañāṇaṁ sandhāya vadati. **Akuppā me**ti-ādi tassa pavatti-ākāradassanaṁ. Tattha **akuppā me vimuttī**ti arahattaphalaṁ tassa maggasaṅkhātakāraṇato ca ārammaṇato ca akuppatā veditabbā.

**Imasmiṁ pana veyyākaraṇasmin**ti niggāthasutte. **Bhaññamāne**ti bhaṇiyamāne. **Dhammacakkhun**ti ida catusaccadhammesu cakkhukiccakaraṇato sotāpattimaggo adhippeto. **Yaṁ kiñcī**ti-ādi nibbānārammaṇattepi kiccavasena asammohato pavattidassanatthaṁ vuttaṁ.

17. **Dhammacakkan**ti paṭivedhañāṇadhammañceva desanāñāṇadhammañca pavattanaṭṭhena cakkanti dhammacakkaṁ. **Obhāso**ti sabbaññutaññāṇānubhāvena pavatto cittapaccaya-utusamuṭṭhāno dasasahassilokadhātuṁ pharitvā ṭhito obhāso.

18. Diṭṭho ariyasaccadhammo etenāti **diṭṭhadhammo.** Esa nayo sesesupi. Attano paccakkhato adhigatattā na paraṁ pacceti, parassa saddhāya ettha na pavattatīti aparappaccayo. **Ehi bhikkhū**ti ettake vuttamatte pabbajjā, upasampadā ca sijjhati, teneva tattha **iti-**saddena paricchedo dassitoti vadanti. Keci pana "sammā dukkhassa antakiriyāyāti vacanapariyosāne eva upasampadā sijjhati, aṭṭhakathāyaṁ pana 'ehi bhikkhūti bhagavato vacanenā'ti idaṁ ehibhikkhusaddopalakkhitavacanaṁ ehibhikkhuvacananti-ādipadavasena vuttaṁ musāvādavaggoti-ādīsu viyā"ti vadanti, tadetaṁ **paṭhamapārājikaṭṭhakathāyaṁ** "Bhagavā hi -pa- 'ehi bhikkhu, cara brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā"ti[1] iminā vacanena sameti. Yattakañhi bhagavatā niyamena vuccati, tattakaṁ sabbampi aṅgameva. Sekkhaputhujjanānañhi etaṁ paripuṇṇaṁ vuccati, asekkhānaṁ pana "cara brahmacariyan'ti pariyosānanti daṭṭhabbaṁ sikkhattayasamiddhito. Lokiyasampadāhi uparibhūtā seṭṭhabhūtā sampadāti **upasampadā.**

19-21. **Nīhārabhatto**ti bhikkhūhi gāmato nīharitvā dinnabhatto. **Kallaṁ nū**ti yuttaṁ nu. **Etaṁ mamā**ti-ādi yathākkamaṁ taṇhāmānadiṭṭhigāhānaṁ dassanaṁ.

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.

22-23. **Tasmā tihā**ti ettha **tihā**ti nipātamattaṁ, tasmāti attho. **Nibbindatī**ti vuṭṭhānagāminivipassanāvasena ukkaṇṭhati. **Virajjatī**ti catunnaṁ maggānaṁ vasena na rajjati. **Vimuccatī**ti phalavasena vimuccati. **Vimuttasmin**ti-ādi paccavekkhaṇañāṇadassanaṁ. **Brahmacariyan**ti maggabrahmacariyaṁ. **Karaṇīyaṁ** catūsu saccesu catūhi maggehi paccekaṁ kattabbaṁ pariññādivasena soḷasavidhaṁ kiccaṁ. **Nāparaṁ itthattāyā**ti itthabhāvāya soḷasakiccabhāvāya, kilesakkhayāya vā aparaṁ puna maggabhāvanākiccaṁ me natthīti pajānāti. Atha vā **itthattāyā**ti itthabhāvato vattamānakkhandhasantānato aparaṁ khandhasantānaṁ mayhaṁ na bhavissatīti attho.

## Pabbajjākathāvaṇṇanā

25. **Āḷambaran**ti paṇavaṁ. **Vikesikan**ti vippakiṇṇakesaṁ. **Vikkheḷikan**ti vissandamānalālaṁ. **Susānaṁ maññe**ti susānaṁ viya addasa sakaṁ parijananti sambandho. **Udānaṁ udānesī**ti saṁvegavasappavattaṁ vacanaṁ nicchāresi. **Upassaṭṭhan**ti dukkhena sammissaṁ, dukkhotiṇṇaṁ sabbasattakāyajātanti attho.

26. **Idaṁ kho yasā**ti bhagavā nibbānaṁ sandhāyāha. **Anupubbiṁ kathan**ti anupaṭipāṭikathaṁ. **Ādīnavan**ti dosaṁ. **Okāran**ti nihīnatā nihīnajanasevitattā. **Saṁkilesan**ti tehi sattānaṁ saṁkilesanaṁ, saṁkilesavisayanti vā attho. **Kallacittan**ti arogacittaṁ. Sāmaṁ attanāva ukkaṁso ukkhipanaṁ etissanti **sāmukkaṁsikā,** saccadesanā. Tassā sarūpadassanaṁ **"dukkhan"**ti-ādi.

27. **Assadūte**ti assa-āruḷhe dūte. **Iddhābhisaṅkhāran**ti iddhikiriyaṁ. **Abhisaṅkharesi** akāsi.

28. **Yathādiṭṭhan**ti paṭhamamaggena diṭṭhaṁ catussaccabhūmiṁ sesamaggattayena paccavekkhantassa, passantassāti attho. **Mātu no jīvitan**ti ettha **no**ti nipātamattaṁ, mātu jīvitanti[1] attho. Yasassa khīṇāsavattā "ehi bhikkhu, svākkhāto dhammo, cara brahmacariyan"ti ettakeneva bhagavā upasampadaṁ adāsi. Khīṇāsavānañhi ettakeneva upasampadā anuññātā pubbeva dukkhassa parikkhīṇattā. **Cara brahmacariyan**ti sāsanabrahmacariyasaṅkhātaṁ sikkhāpadapūraṇaṁ sandhāya vuttaṁ, na maggabrahmacariyaṁ.

---

1. Mātu te jīvitanti (Ka)

30. **Seṭṭhānuseṭṭhīnan**ti seṭṭhino ca anuseṭṭhino ca paveṇīvasena āgatā yesaṁ kulānaṁ santi, tesaṁ seṭṭhānuseṭṭhīnaṁ kulānaṁ. **Orako**ti lāmako.

32-33. **Mā ekena dve**ti ekena maggena dve bhikkhū mā agamittha. Visuddhe satte, guṇe vā māretīti **māro.** Pāpe niyutto **pāpimā.**

**Sabbapāsehī**ti sabbakilesapāsehi. **Ye dibbā ye ca mānusā**ti ye dibbakāmaguṇanissitā, mānusakakāmaguṇanissitā ca kilesapāsā nāma atthi, sabbehi tehi. "Tvaṁ buddho"ti devamanussehi kariyamānasakkārasampaṭicchanaṁ sandhāya vadati.

Antalikkhe carante pañcābhiññepi bandhatīti **antalikkhacaro,** rāgapāso. Māro pana pāsampi antalikkhacaraṁ maññati. **Mānaso**ti manosampayutto.

**Jānāti man**ti so kira "mahānubhāvo añño devaputto nivāretīti bhīto nivattissati nu kho"tisaññāya vatvā "nihato tvamasi antakā"ti vutte "jānāti man"ti dummano palāyi.

34. **Parivitakko udapādī**ti yasmā ehibhikkhubhāvāya upanissayarahitānampi pabbajitukāmatā uppajjissati, buddhā ca te na pabbājenti, tasmā tesampi pabbajjāvidhiṁ dassento evaṁ parivitakkesīti daṭṭhabbaṁ. Upanissayasampannā pana bhagavantaṁ upasaṅkamitvā ehibhikkhubhāveneva pabbajanti. Ye paṭikkhittapuggalāti sambandho. **Sayaṁ pabbājetabbo**ti ettha "kesamassuṁ ohāretvā"ti-ādivacanato kesacchedanakāsāyacchādanasaraṇadānāni pabbajjā nāma, tesu pacchimadvayaṁ bhikkhūhi eva kātabbaṁ, kāretabbaṁ vā. **"Pabbājehī"**ti indaṁ tividhampi sandhāya vuttaṁ. **Khaṇḍasīmaṁ netvā**ti bhaṇḍukammārocanapariharaṇatthaṁ. Bhikkhūnañhi anārocetvā ekasīmāya "etassa kese chindā"ti aññaṁ āṇāpetumpi na vaṭṭati. **Pabbājetvā**ti kesādicchedanameva sandhāya vuttaṁ "kāsāyāni acchādetvā"ti visuṁ vuttattā. **Pabbājetuṁ na labhatī**ti saraṇadānaṁ sandhāya vuttaṁ, anupasampannena bhikkhu-āṇattiyā dinnampi saraṇaṁ na ruhati.

**Yasassī**ti parivārasampanno. **Nijjīvanissattabhāvan**ti "kesā nāma imasmiṁ sarīre pāṭiyekko koṭṭhāso acetano abyākato

suñño nissatto thaddho pathavīdhātū"ti-ādinayaṁ saṅgaṇhāti, sabbaṁ **visuddhimagge**[1] āgatanayena gahetabbaṁ. **Pubbe**ti pubbabuddhuppādesu. **Madditasaṅkhāro**ti vipassanāvasena vuttaṁ. **Bhāvitabhāvano**ti samathavasenāpi.

**Kāsāyāni tikkhattuṁ vā -pa- paṭiggāhāpetabbo**ti ettha "sabbadukkha-nissaraṇatthāya imaṁ kāsāvaṁ gahetvā"ti vā "taṁ kāsāvaṁ datvā"ti vā vatvā "pabbājetha maṁ bhante anukampaṁ upādāyā"ti evaṁ yācanapubbakaṁ cīvaraṁ paṭicchāpeti. **Athāpī**ti-ādi tikkhattuṁ paṭiggāhāpanato paraṁ kattabbavidhidassanaṁ. **Athāpī**ti tato parampīti attho. Keci pana "cīvaraṁ appaṭiggāhāpetvā pabbajanappakārabhedadassanatthaṁ "athāpī"ti vuttaṁ, **athāpī**ti ca atha vāti attho"ti vadanti. **"Adinnaṁ na vaṭṭatī"**ti iminā pabbajjā na ruhatīti dasseti.

**Pāde vandāpetvā**ti pādābhimukhaṁ namāpetvā. Dūre vandantopi hi pāde vandatīti vuccati. **Upajjhāyena vā**ti ettha yassa santike upajjhaṁ gaṇhāti, ayaṁ upajjhāyo. Ābhisamācārikesu vinayanatthaṁ yaṁ ācariyaṁ katvā niyyātenti, ayaṁ ācariyo. Sace pana upajjhāyo sayameva sabbaṁ sikkhāpeti, aññasmiṁ na niyyāteti, upajjhāyovassa ācariyopi hoti, yathā upasampadākāle sayameva kammavācaṁ vācento upajjhāyova kammavācācariyopi hoti.

Anunāsikantaṁ katvā dānakāle antarā vicchedo na kātabboti āha **"ekasambandhānī"**ti.

**"Ābhisamācārikesu vinetabbo"**ti iminā sekhiyavattakhandhakavattesu, aññesu ca sukkavissaṭṭhi-ādilokavajjasikkhāpadesu sāmaṇerehi vattitabbaṁ, tattha avattamāno alajjī, daṇḍakammāraho ca hotīti dasseti.

Pabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Visuddhi 1. 348 piṭṭhe.

## Dutiyamārakathāvaṇṇanā

35. Pāḷiyaṁ **anuttaraṁ vimuttiṁ anupāpuṇāthā**ti “khīṇāsavā mayaṁ, kiṁ amhākaṁ padhānenā”ti vāsanādosena vosānaṁ anāpajjitvā pantesu senāsanesu phalasamāpattiyāva vītināmanatthaṁ, taṁ disvā aññesampi diṭṭhānugatisamāpajjanatthañca ovadatīti veditabbaṁ.

Dutiyamārakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā

36. **Iddaṁ nesaṁ pubbakamman**ti tesaṁ tiṁsajanānaṁ ekato abhisamayassa pubbakammaṁ. Aññampi tesaṁ paccekaṁ pubbabuddhuppādesu saddhammassavanasaraṇagamanadānasīlasamādhivipassanāsamāyogavasena bahuṁ vivaṭṭūpanissayaṁ kusalaṁ atthevāti gahetabbaṁ. Itarathā hi tadaheva paṭivedho, ehibhikkhubhāvādiviseso ca na sampajjeyya.

Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā

37-38. Pāḷiyaṁ **agarū**ti bhāriyaṁ na siyāti attho. **Ubhinnaṁ sajotibhūtānan**ti ubhosu sajotibhūtesu. **Patte pakkhipī**ti taṁ nāgaṁ nihatatejaṁ dhammadesanāya santappetvā saraṇasīlāni datvā sakalarattiṁ bhagavantaṁ payirupāsitvā ṭhitaṁ jaṭilānaṁ dassanatthaṁ patte pakkhipi, na ahituṇḍiko viya balakkārenāti veditabbaṁ. **Yatra hi nāmā**ti yo nāma.

39. **Ajjaṇho**ti ajja ekadivasaṁ. **Aggisālamhī**ti agyāgāre. Sumanānaṁ buddhānaṁ manasā sadiso mano assāti **sumanamanaso. Adhicitto**ti mahākaruṇādīhi adhicitto. **udicchare**ti ullokesuṁ, parivāresunti attho. **Anekavaṇṇā acciyo**ti chabbaṇṇaraṁsiyo vuttā. Ahaṁ te dhuvabhattena paṭimānanaṁ karissāmīti seso.

40. **Abhikkantāya rattiyā**ti parikkhīṇāya rattiyā, majjharattisamayeti attho. **Abhikkantavaṇṇā**ti abhirūpacchavivaṇṇā. **Kevalakappan**ti ettha **kevala**-saddassa anavasesatto, **kappa**-saddassa samantabhāvo, tasmā anavasesaṁ samantato vanasaṇḍanti attho. **Catuddisā**ti catūsu disāsu. **Yatra hi nāmā**ti yaṁ nāma.

43. **Aṅgamagadhā**ti aṅgamagadharaṭṭhavāsino. **Iddhipāṭihāriyan**ti abhiññiddhiyeva paṭipakkhānaṁ titthiyānaṁ, veneyyasattagatadosānañca haraṇato apanayanato pāṭihāriyaṁ, taṁ taṁ vā sattahitaṁ paṭicca haritabbaṁ pavattetabbanti paṭihāriyaṁ, tadeva pāṭihāriyaṁ, iddhi eva pāṭihāriyaṁ iddhipāṭihāriyaṁ.

44. **Paṁsukūlaṁ uppannaṁ hotī**ti puṇṇāya dāsiyā sarīraṁ parikkhipitvā chaḍḍitaṁ sāṇamayaṁ kimikulākulaṁ pariyesanavasena uppannaṁ hoti, yaṁ bhagavā bhūmiṁ kampento pārupitvā pacchā **mahākassapattherassa**[1] adāsi, taṁ sandhāyetaṁ vuttanti vadanti. **Kattha nu kho**ti-ādiparivitakko jaṭilānaṁ vividhapāṭihāriyadassanatthaṁ kato. Pāṇinā khaṇanto viya iddhiyā mattikaṁ apanetvā dinnattā vuttaṁ **"pāṇinā pokkharaṇiṁ khaṇitvā"**ti.

46. **Phāliyantu kassapa kaṭṭhānī**ti uruvelakassapena nivedite evamavocāti daṭṭhabbaṁ. Evaṁ sesesupi.

49. **Antaraṭṭhakāsu himapātasamaye**ti ettha māghamāsassa avasāne catasso, phagguṇamāsassa ādimhi catassoti evaṁ ubhinnaṁ māsānaṁ antare aṭṭharattiyo antaraṭṭhakā nāma, tāsu antaraṭṭhakāsu rattīsu himapātakāle. **Ummujjananimujjanam**pi sahasā tadubhayakaraṇavasena vuttaṁ.

50. **Udakavāhako**ti udakogho. **Reṇuhatāyā**ti rajokiṇṇāya, atintāyāti attho. **Nāvāyā**ti kullena. **Idaṁ nu tvaṁ mahāsamaṇā**ti idha nu tvaṁ. **Dha**-kārassa **da**-kāraṁ, anusārañca katvā "idaṁ nū"ti vuttaṁ "ekamidāhan"ti-ādīsu[2] viya. "Imasmiṁ padese tvaṁ nu kho ṭhitosī"ti pucchi. **Ayamahamasmī**ti ayamahaṁ idha ṭhitosmīti attho.

---

1. Vitthāravatthu, Saṁ 1. 420; Aṁ-Ṭṭha 1. 126; Theragāthā-Ṭṭha 2. 429; Apadāna-Ṭṭha 2. 282 piṭṭhādīsu.
2. Dī 1. 48, 86 piṭṭhādīsu.

51. **Cirapaṭikā**ti cirakālato paṭṭhāya. Kesamissaṁ sabbaṁ parikkhāraṁ udake pavāhetvātipi yojetabbaṁ. Araṇikamaṇḍalu-ādikā tāpasaparikkhārā **khārī** nāma, taṁharaṇakakājaṁ **khārikājaṁ** nāma. **Aggihutamissan**ti aggipūjopakaraṇasahitaṁ.

52-3. **Upasaggo**ti upaddavo. "**Aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassānī**"ti idaṁ nāgadamanādīni pannarasa pāṭihāriyāni vajjetvā vuttaṁ appakamadhikaṁ gaṇanūpagaṁ na hotīti.

54. **Gayāyan**ti gayānāmikāya nadiyā adūrabhavattā gāmo itthiliṅgavasena gayā nāma jāto, tassaṁ. **Gayāsīse**ti evaṁnāmake piṭṭhipāsāṇe.

"**Yamidaṁ cakkhusamphassapaccayā -pa- sukhaṁ vā**"ti-ādinā cakkhuviññāṇavīthicittesu somanassadomanassa-upekkhāvedanāmukhena sesārūpakkhandhānampi ādittataṁ dasseti. Esa nayo sesesupi. **Mano**ti bhavaṅgacittaṁ manodvārassa adhippetattā. **Manoviññāṇan**ti manodvāravīthipariyāpannameva gahitaṁ.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā

55. **Yaññā abhivadantī**ti yāgahetu ijjhantīti vadanti. **Upadhīsū**ti ettha dukkhasukhādīnaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena cattāro upadhī kāmakhandhakilesa-abhisaṅkhārūpadhīnaṁ vasena. Tesu khandhūpadhi idhādhippetoti āha "**khāndhūpadhīsu malanti ñatvā**"ti. **Yaññā**ti yaññahetu. **Yiṭṭhe**ti mahāyāge. **Hute**ti divase divase kattabbe aggiparicaraṇe. **Kiṁ vakkhāmī**ti kathaṁ vakkhāmi.

57-8. **Āsīsanā**ti[1] manorathā. **Siṅgīsuvaṇṇanikkhenā**ti siṅgīsuvaṇṇassa rāsinā. Suvaṇṇesu hi yuttikataṁ hīnaṁ, tato rasaviddhaṁ seṭṭhaṁ, tato ākaruppannaṁ seṭṭhaṁ, tato yaṁkiñci dibbasuvaṇṇaṁ

---

1. Āsiṁsanāti (Sī)

seṭṭhaṁ, tatrāpi cāmīkaraṁ, tato sātakumbhaṁ, tato jambunadaṁ, tatopi siṅgīsuvaṇṇaṁ seṭṭhaṁ. Tassa nikkhaṁ nāma pañcasuvaṇṇaparimāṇaṁ, aṭṭhasuvaṇṇādibhedaṁ anekavidhampi vadanti. **Dasasu ariyavāsesū**ti—

> "Idha bhikkhave bhikkhu pañcaṅgavippahīno hoti chaḷaṅgasamannāgato ekārakkho caturāpasseno paṇunnapaccekasacco samavayasaṭṭhesano anāvilasaṅkappo passaddhakāyasaṅkhāro suvimuttacitto suvimuttapañño"ti[1]—

evamāgatesu dasasu ariyavāsesu. Tattha **pañcaṅgavippahīno**ti pañcanīvaraṇehi vippayuttatā vuttā. **Chaḷaṅgasamannāgato**ti iṭṭhādīsu chasu ārammaṇesu somanassitādipaṭipakkhā chaḷaṅgupekkhā vuttā. **Ekārakkho**ti upaṭṭhitasatitā. Saṅkhāyasevanā adhivāsanā parivajjanāvinodanāsaṅkhātāni cattāri apassenā nissayā etassāti **caturāpasseno,** ete na ca te nissayā dassitā. Paṇunnāni apanītāni diṭṭhigatikehi paccekaṁ gahitāni diṭṭhisaccāni yassa, so **paṇunnapaccekasacco,** tena lokiyañāṇena diṭṭhippahānaṁ vuttaṁ. Kāmesanā bhavesanā brahmacariyesanāsaṅkhātā esanā sammadeva avayā anūnā saṭṭhā nisaṭṭhā anenāti **samavayasaṭṭhesano,** etena tiṇṇaṁ esanānaṁ abhāvo vutto. "**Anāvilasaṅkappo**"ti iminākāmavitakkādīhi anāvilacittatā. "**Passaddhakāyasaṅkhāro**"ti iminā catutthajjhānasamāyogena vigatadarathatā vuttā. "**Suvimuttacitto**"ti iminā maggo. "**Suvimuttapañño**"ti iminā paccavekkhaṇañāṇamukhena phalañāṇaṁ vuttaṁ. Ete hi ariyā vasanti etthāti **ariyavāsā**ti vuccanti. Te pana vāsā vutthā vasitā sampāditā yena, so **vutthavāso,** bhagavā. **Dasabalo**ti dasahi kāyabalehi, ñāṇabalehi ca upeto. Yāni hetāni—

> "Kāḷāvakañca gaṅgeyyaṁ, paṇḍaraṁ tambapiṅgalaṁ.
> Gandhamaṅgalahemañca, uposathachaddantime dasā"ti[2]—

1. Dī 3. 224, 257; Aṁ 3. 279 piṭṭhesu.
2. Ma-Ṭṭha 1. 331; Saṁ-Ṭṭha 2. 41; Aṁ-Ṭṭha 3. 293; Dī-Ṭṭha 2. 164; Abhi-Ṭṭha 2. 380; Udāna-Ṭṭha 364; Buddhavaṁsa-Ṭṭha 61; Cūḷaniddesa-Ṭṭha 49; Paṭisaṁ-Ṭṭha 2. 230 piṭṭhādīsu.

evaṁ vuttāni dasahatthikulāni purimapurimato dasabalaguṇopetāni, tesu sabbajeṭṭhānaṁ dasannaṁ chaddantānaṁ balāni bhagavato kālassa dasabalāni nāma. Tañca kāḷāvakasaṅkhātānaṁ pakatihatthīnaṁ koṭisahassassa, majjhimapurisānaṁ pana dasannaṁ koṭisahassānañca balaṁ hoti, taṁ "nārāyanasaṅghātabalan"tipi vuccati.

Yāni panetāni **pāḷiyaṁ** "idha sāriputta tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtaṁ pajānātī"ti-ādinā[1] vuttāni ṭhānāṭhānañāṇabalaṁ, kammavipākañāṇabalaṁ, sabbatthagāminipaṭipadāñāṇabalaṁ, anekadhātunānādhātulokañāṇabalaṁ, sattānaṁ nānādhimuttikatāñāṇabalaṁ, indriyaparopariyattañāṇabalaṁ, jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṁ saṁkilesavodānavuṭṭhānañāṇabalaṁ, pubbenivāsañāṇabalaṁ, dibbacakkhuñāṇabalaṁ, āsavakkhayañāṇabalanti dasabalañāṇāni, imāni bhagavato dasabalāni nāma. **Dasahi asekkhehi aṅgehī**ti arahattaphalasampayuttehi **pāḷiyaṁ** "asekkhā sammādiṭṭhi -pa- asekkho sammāsamādhi, asekkhaṁ sammāñāṇaṁ, asekkhā sammāvimuttī"ti[2] evaṁ vuttehi dasahi asekkhadhammehi samannāgato. Ettha ca dassanaṭṭhena vuttā **sammādiṭṭhi** eva jānanaṭṭhena **sammāñāṇan**tipi vuttā, vuttāvasesā pana phalacittasampayuttā sabbe phassādidhammā **sammāvimuttī**ti vuttāti daṭṭhabbaṁ.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā

60. Sārībrāhmaṇiyā putto **sāriputto.** Moggalībrāhmaṇiyā[3] putto **moggallāno. Channaparibbājakassā**ti setavatthena hirikopīnaṁ chādetvā vicaraṇakaparibbājakassa, tena "nāyaṁ naggaparibbājako"ti dasseti. "Upaññātan"ti imassa vivaraṇaṁ **ñāto cevā**ti[4]. "Maggan"ti imassa vivaraṇaṁ **upagato ca maggo**ti. Tena ca **upaññātan**ti ettha **ñāta**-saddo ñāṇapariyāyo. **Maggan**ti liṅgavipallāsena maggova vutto. Upasaddo ca upagamanattho maggasaddenapi sambandhitabboti dasseti. Idaṁ vuttaṁ hoti—

---

1. Ma 1. 99; Aṁ 3. 283; Abhi 2. 328; Khu 9. 356 piṭṭhesu.
2. Dī 3. 225, 260 piṭṭhesu.
3. Moggallībrāhmaṇiyā (Sāratthа-Ṭī 3. 224 piṭṭhe.)
4. Ñātañcevāti (Sī)

yasmā piṭṭhito piṭṭhito anubandhanaṁ nāma atthikehi upaññātaṁ upagatañāṇañceva hoti, tehi upagato paṭipanno maggoca, tasmā yannūnāhaṁ anubandheyyanti. **Upaññātaṁ nibbānan**ti upapattiyā[1] anumānena ñātaṁ nibbānaṁ. "Maggan"ti imassa vivaraṇaṁ **magganto**ti, anumānena ñātaṁ paccakkhato dassanatthāya gavesantoti attho.

Nirodho ca nirodhūpāyo ca ekasesena nirodhoti vuttoti dassento **"atha vā"**ti-ādimāha. **Paṭipādento**ti nigamento.

**Ito uttarī**ti ito mayā laddhasotāpattito uttari itaramaggattayaṁ yadipi natthi, tathāpi eso eva mayā gavesito nibbānadhammoti attho.

62-3. **Tadārammaṇāyā**ti nibbānārammaṇāya sotāpattiphalavimuttiyā. **Tesaṁ āyasmantānan**ti saparisānaṁ tesaṁ dvinnaṁ parisānaṁ tasmiṁ yeva khaṇe bhagavato dhammaṁ sutvā arahattaṁ pāpuṇi, aggasāvakā pana attano ñāṇakiccassa mahantatāya katipāhaccayena. Tenāha **"evan"**ti-ādi. Usūyanakiriyāya kammabhāvaṁ sandhāya **"upayogatthevā"**ti vuttaṁ.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā

64. **Vajjāvajjan**ti khuddakaṁ, mahantañca vajjaṁ. **Uttiṭṭhapattan**ti ettha uttiṭṭhaṁ nāma piṇḍāya caraṇaṁ vuccati "uttiṭṭhe nappamajjeyyā"ti-ādīsu[2] viya. Uttiṭṭhatthāya gahitaṁ pattaṁ uttiṭṭhapattaṁ, tenāha **"piṇḍāya caraṇakapattan"**ti. Tassa upanāme ko dosoti āha **"tasmiṁ hī"**ti-ādi. **Tasmā**ti yasmā manussā etasmiṁyeva ete bhuñjantīti uttiṭṭhapatte ucchiṭṭhasaññino, tasmā uttiṭṭhapattanti vuttaṁ uttiṭṭha-saddeneva manussānaṁ saññāya ucchiṭṭhatāpi gammatīti. Keci pana "ucchiṭṭhasaddena samānattho uttiṭṭhasaddo"ti vadanti. "Uttiṭṭhā"ti tvāpaccayantopi hotīti āha **"uṭṭhahitvā"**ti. **Upajjhāyaṁ gahetun**ti

---

1. Uppattiyā (Sī)
2. Khu 1. 38 piṭṭhe Dhammapade.

upajjhāyattaṁ manasā gahetuṁ, yācanavacanena tassa anumatiṁ gahetunti vā attho.

65. Patissayanaṁ patisso, garuṁ nissāya vattanabhāvo, yaṁkiñci gāravanti attho. Saha patissena **sappatisso,** paraṁ jeṭṭhaṁ katvā tassovāde vattanatāti attho. Tenāha **"jeṭṭhakabhāvañca upaṭṭhapetvā"**ti. **Sāhū**ti sādhu sundaraṁ. **Lahū**ti agaru, subharatāti attho. **Opāyikan**ti upāyapaṭisaṁyuttaṁ, evaṁ paṭipajjanaṁ nittharaṇūpāyoti attho. **Patirūpan**ti sāmīcikammamidanti attho. **Pāsādikenā**ti pasādāvahena kāyavacīpayogena sampādehīti attho. **Kāyenā**ti etadatthaviññāpakaṁ hatthamuddādiṁ dassento kāyena viññāpeti. **Sādhūti sampaṭicchanaṁ sandhāyā**ti upajjhāyena "sāhū"ti-ādīsu vuttesu saddhivihārikassa "sādhū"ti sampaṭicchanaṁ vacanaṁ sandhāya "kāyena viññāpetī"ti-ādi vuttanti adhippāyo. **Āyācanadānamattenā**ti saddhivihārikassa paṭhamaṁ āyācanamattena, tato upajjhāyassa ca "sāhū"ti-ādinā vacanamattenāti attho.

66. **Assā**ti saddhivihārikassa. **Dve cīvarānī**ti uttarāsaṅgaṁ, saṅghāṭiñca sandhāya vadati. **Ito paṭṭhāyā**ti "na upajjhāyassa bhaṇamānassā"ti ettha na-kārato paṭṭhāya, tena "nātidūre"ti-ādīsu na-kārapaṭisiddhesu āpatti natthīti dasseti. **Sabbattha dukkaṭāpattī**ti āpadā-ummattakhittacittavedanaṭṭatādīhi vinā paṇṇattiṁ ajānitvāpi vadantassa gilānassapi dukkaṭameva. Āpadāsu hi antarantarā kathā vattuṁ vaṭṭati. Evamaññesupi na-kārapaṭisiddhesu īdisesu, itaresu pana gilānopi na muccati. Pāḷiyaṁ **"heṭṭhāpīṭhaṁ vā parāmasitvā"**ti idaṁ pubbe tattha ṭhapitapattādinā asaṅghaṭṭanatthāya vuttaṁ, cakkhunā oloketvāpi aññesaṁ abhāvaṁ ñatvāpiṭhapetuṁ vaṭṭati eva. **Āpattiyā āsannan**ti āpattikaraṇameva.

**Gāme**ti antogāme tādise maṇḍapādimhi. **Antaraghare**ti antogehe. **Paṭikkamane**ti āsanasālāyaṁ. **Dhotavālikāyā**ti-udakena gataṭṭhāne nirajāya parisuddhavālikāya. **Niddhūme**ti jantāghare jaliyamāna-aggidhūmarahite. Jantāgharañhi nāma himapātabahulesu desesu

tappaccayarogapīḷādinivāraṇatthaṁ sarīrasedāpanaṭṭhānaṁ. Tattha kira andhakārapaṭicchannatāya bahūpi ekato pavisitvā cīvaraṁ nikkhipitvā aggitāpaparihārāya mattikāya mukhaṁ limpitvā sarīraṁ yāvadatthaṁ sedetvā cuṇṇādīhi ubbaṭṭetvā nahāyanti. Teneva pāḷiyaṁ **"cuṇṇaṁ sannetabban"**ti-ādi vuttaṁ. **Ullokan**ti uddhaṁ olokanaṭṭhānaṁ, uparibhāganti attho.

**Aññattha netabbo**ti yattha viharato sāsane anabhirati uppannā, tato aññattha kalyāṇamittādisampattiyuttaṭṭhāne netabbo. **Visabhāgapuggalānan**ti lajjino vā alajjino vā upajjhāyassa avaḍḍhikāme sandhāya vuttaṁ. Sace pana upajjhāyo alajjī ovādampi na gaṇhāti, lajjino ca etassa visabhāgā honti, tattha upajjhāyaṁ vihāya lajjīheva saddhiṁ āmisādiparibhogo kātabbo. Upajjhāyādibhāvo hettha na pamāṇanti daṭṭhabbaṁ. **Pariveṇaṁ gantvā**ti upajjhāyassa pariveṇaṁ gantvā. **"Na susānan"**ti idaṁ upalakkhaṇaṁ, upacārasīmato bahi gantukāmena anāpucchā gantuṁ na vaṭṭati.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā

67. Saddhivihārikavattakathāyaṁ **saṅgahetabbo anuggahetabbo**ti-ādīsu anādariyaṁ paṭicca dhammāmisehi asaṅgaṇhantānaṁ ācariyupajjhāyānaṁ dukkaṭaṁ vattabhedattā. Teneva **parivāre**pi "nadento āpajjatī"ti[1] vuttaṁ. Sesaṁ suviññeyyameva.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā

68. Nasammāvattanādikathāyaṁ **vattaṁ na pūreyyā**ti "vattakaraṇakālo"ti vatthuvijānanavasena ñatvā mānakosajjādivasena vā

1. Vi 5. 213 piṭṭhe.

upajjhāyādīsu anādarena vā “akātuṁ na vaṭṭatī”ti ajānanatāya vā na kareyya, dukkaṭameva. Asañcicca asatiyāti-ādīhi ca akarontassa pana anāpatti. Sabbāni hi vattāni sekhiyāneva, tasmā sekhiyesu vuttanayenevettha sabbopi vinicchayo veditabbo. **Gehassitapeman**ti mettāpemaṁ.

**Sādiyanaṁ vā asādiyanaṁ vā na jānātī**ti “mayi sādiyante akarontānaṁ āpatti hoti, paṭikkhipitvā asādiyante āpatti na hotī”ti evaṁ na jānātīti attho. “Tesu eko vattasampanno bhikkhu -pa- tesaṁ anāpattī”ti vacanato sace koci “tumhākaṁ saddhivihārike, antevāsike vā gilāne upaṭṭhahissāmi, ovādānusāsani-ādikaṁ sabbaṁ kattabbaṁ karissāmī”ti vadati, te vā saddhivihārikādayo “appossukkā hothā”ti vadanti, vattaṁ vā na sādiyanti, ācariyupajjhāyānampi anāpatti.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā

69. Rādhabrāhmaṇavatthusmiṁ pāḷiyaṁ **uppaṇḍuppaṇḍukajāto**ti sakalasarīre sañjātapaṇḍuvaṇṇo. Paṇḍuvaṇṇassa sakalasarīre byāpitabhāvadassanatthañhi vicchāvacanaṁ kataṁ. **Adhikāran**ti upakāraṁ. **Katavedino**ti attano kataṁ upakāraṁ paṭikiriyāya ñāpakā. Upasampadākammavācāya yaṁ vattabbaṁ, taṁ pariyosāne vakkhāma. **Parimaṇḍalehī**ti paripuṇṇehi.

71-73. **Paṇṇattivītikkaman**ti sikkhāpadavītikkamaṁ. Pāḷiyaṁ **piṇḍiyālopabhojanan**ti jaṅghapiṇḍimaṁsabalena caritvā ālopālopavasena pariyiṭṭhabhojanaṁ. **Atirekalābho**ti bhikkhāhārato adhikalābho. Saṁghabhattādīnaṁ vibhāgo **senāsanakkhandhake**[1] āvi bhavissati. **Vihāro**ti tiṇakuṭikādisahito pākāraparicchinno sakalo saṁghārāmo. **Aḍḍhayogo**ti ekasālo dīghapāsādo. Hatthipiṭṭhigaruḷasaṇṭhāno dīghapāsādotipi vadanti. **Pāsādo**ti caturasso

---

1. Vi 4. 329 piṭṭhe.

ucco anekabhūmakapāsādo. **Hammiyan**ti muṇḍacchadano candikaṅgaṇayutto nāti-ucco pāsādo. **Guhā**ti pabbataguhā. **Pūtimuttan**ti gomuttaṁ.

Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Ācariyavattakathāvaṇṇanā

76. **Sahadhammikaṁ vuccamāno**ti "evaṁ nivāsetabban"ti-ādinā sikkhāpadena ovadiyamāno. **Vādaṁ āropetvā**ti "olambitvā nivāsanādīsu ko doso? Yadi doso bhaveyya, parimaṇḍalanivāsanādīsupi doso siyā"ti-ādinā niggahaṁ āropetvā. **Taṁyeva titthāyatanan**ti diṭṭhisaṅkhātatitthameva āyatanaṁ dukkhuppattiṭṭhānanti titthāyatanaṁ. **Āyasmato nissāya vacchāmī**ti āyasmantaṁ nissāya vasissāmīti attho.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Paṇāmanākhamāpanākathāvaṇṇanā

80. Yaṁ pubbe lakkhaṇaṁ vuttaṁ, teneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti na veditabbāti sambandhayojanā daṭṭhabbā. Potthakesu pana "na teneva lakkhaṇenā"ti ettha na-kāraṁ chaḍḍetvā "teneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti veditabbā"ti likhanti, taṁ pamādalikhitaṁ. Tathā hi teneva lakkhaṇena āpattibhāve gayhamāne nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpatti evāti vuttalakkhaṇena āpattiṁ āpajjeyya. Tathā ca "nissayantevāsikena hi yāva ācariyaṁ nissāya vasati, tāva sabbaṁ ācariyavattaṁ kātabban"ti iminā anantaravacanena virodho siyā. **Visuddhimagge**pi ca—

> "Nissayācariya, uddesācariya, nissayantevāsika, uddesantevāsika, samānācariyakā pana yāva nissaya-uddesā anupacchinnā, tāva paṭijaggitabbā"ti[1]—

---

1. Visuddhi 1. 91 piṭṭhe.

vuttaṁ. Tasmā vuttanayena idha parigaḷitaṁ na-kāraṁ ānetvā teneva saddhivihārikassa vutteneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti na veditabbāti evamattho gahetabbo.

Paṇāmanākhamāpanākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā

83. Nissayapaṭippassaddhikathāyaṁ **"yo vā ekasambhogaparibhogo, tassa santike nissayo gahetabbo"**ti iminā lajjīsu eva nissayaggahaṇaṁ niyojeti alajjīsu paṭikkhittattā. Ettha ca paribhogasaddena ekakammādiko saṁvāso gahito paccayaparibhogassa sambhoga-saddena gahitattā, etena ca sambhogasaṁvāsānaṁ alajjīhi saddhiṁ na kattabbataṁ dasseki. **Parihāro natthī**ti āpattiparihāro natthi. **Tādiso**ti yattha nissayo gahitapubbo, yo ca ekasambhogaparibhogo, tādiso. **Tathā vuttan**ti "lahuṁ āgamissāmī"ti vuttañceti attho. **"Cattāri pañca divasānī"**ti idaṁ upalakkhaṇamattaṁ. Yadi ekāhadvīhena sabhāgatā paññāyati, ñātadivasena gahetabbova. Athāpi catupañcāhenāpi na paññāyati, yattakehi divasehi paññāyati, tattakāni atikkametabbāni. Sabhāgataṁ olokemīti pana loso na kātabbo.

**Daharā suṇantī**ti ettha asutvāpi āgamissati, kenaci antarāyena cirāyatīti saññāya sati labbhateva parihāro. Tenāha **"idhevāhaṁ vasissāmīti pahiṇati, parihāro natthī"**ti.

**Ekadivasampi parihāro natthī**ti gamane nirussāhaṁ sandhāya vuttaṁ. Sa-ussāhassa pana senāsanapaṭisāmanādivasena katipāhe gatepi na doso.

**Tatreva vasitabban**ti tatra sabhāgaṭṭhāne eva nissayaṁ gahetvā vasitabbaṁ. "**Taṁyeva vihāraṁ -pa- vasituṁ vaṭṭatī**"ti iminā upajjhāye saṅgaṇhanteyeva taṁsamodhāne nissayapaṭippassaddhi vuttā, tasmiṁ pana

kodhena vā gaṇanirapekkhatāya vā asaṅgaṇhante aññesu gahito nissayo na paṭippassambhatīti dasseti.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhiyaṁ vutto "koci ācariyo"ti-ādiko nayo upajjhāyapakkamanādīsupi netvā tattha ca vutto idhāpi netvā yathārahaṁ yojetabbo.

**Dve leḍḍupāte atikkamma aññasmiṁ vihāre vasantī**ti upacārasīmato bahi aññasmiṁ vihāre antevāsikānaṁ vasanaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamma vasanti. Tena bahi-upacārepi antevāsikādīnaṁ vasanaṭṭhānato dvinnaṁ leḍḍupātānaṁ antare āsannapadese vasati, nissayo na paṭippassambhatīti dasseti. Anto-upacārasīmāyaṁ pana dve leḍḍupāte atikkamitvā vasato nissayo na paṭippassambhateva.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā

84. Upajjhācariyalakkhaṇakathāyaṁ **na sāmaṇero upaṭṭhāpetabbo**ti upajjhāyena hutvā na pabbājetabbo. Asekkhassa ayanti **asekkho**, lokiyalokuttaro sīlakkhandho.

**Antaggāhikāyā**ti sassatucchedakoṭṭhāsaggāhikāya. **Pacchimāni dve**ti appassuto hoti, duppañño hotīti imāni dve aṅgāni. **Pacchimāni tīṇī**ti na paṭibalo uppannaṁ kukkuccaṁ dhammato vinodetuṁ, āpattiṁ na jānāti, āpattiyā vuṭṭhānaṁ na jānātīti imāni tīṇi. Kukkuccassa hi pāḷi-aṭṭhakathānayasaṅkhātadhammato vinodetuṁ apaṭibalatā nāma abyattatā eva hotīti sāpi āpatti-aṅgameva vuttā.

Abhivisiṭṭho uttamo samācāro ābhisamācāro, vattapaṭivattasīlaṁ. Taṁ ārabbha paññattā khandhakasikkhāpadasaṅkhātā sikkhā **ābhisamācārikā.** Sikkhāpadampi hi taṁ tattha paṭipūraṇatthikehi uggahaṇādivasena sikkhitabbato "sikkhā"ti vuccati. Maggabrahmacariyassa ādibhūtā kāraṇabhūtāti **ādibrahmacariyakā** sikkhā, ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadaṁ.

Teneva **visuddhimagge**pi "ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadaṁ ādibrahmacariyakaṁ, khandhakavattapariyāpannaṁ ābhisamācārikan"ti[1]vuttaṁ. Tasmā **sekkhapaṇṇattiyan"**ti ettha sikkhitabbato sekkhā, bhagavatā paññattattā paṇṇatti. Sabbāpi ubhatovibhaṅgapariyāpannā sikkhāpadapaṇṇatti "sekkhapaṇṇattī"ti vuttāti gahetabbā. **Nāmarūpaparicchede**ti ettha kusalattikādīhi vuttaṁ jātibhūmipuggalasampayogavatthārammaṇakammadvāralakkhaṇarasādibhedehi vedanākkhandhādicatubbidhaṁ sanibbānaṁ nāmaṁ, bhūtupādāyabhedaṁ rūpañca paricchinditvā jānanapaññā, tappakāsako ca gantho nāmarūpaparicchedo nāma. Iminā abhidhammatthakusalena bhavitabbanti dasseti. **Sikkhāpetun**ti uggaṇhāpetuṁ.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā

86. Titthiyaparivāsakathāyaṁ **ājīvakassa vā**ti-ādīsu akiriyavādī ājīvako nāma, kiriyavādino pana nigaṇṭhāpi aññepi naggatitthikā acelakapade saṅgahitā. Sabbathā naggasseva titthiyaparivāso vihito. So ca teneva naggavesena bhikkhūnaṁ santikaṁ āgatassa, na paṭicchādetvā āgatassāti dassetuṁ **"sace sopī"**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **sopī**ti ājīvako.

**Āmisakiñcikkhasampadānaṁ** nāma appamattakassa deyyadhammassa anuppadānaṁ. **Rūpūpajīvikā**ti attano rūpameva nissāya jīvantiyo. Vesiyā gocaro bahulaṁ pavattiṭṭhānaṁ assāti **vesiyāgocaro.** Esa nayo sabbattha. **Yobbannātītā**ti[2] anividdhā eva mahallikabhāvaṁ pattā thullakumārī evāti vuttaṁ. **Ādāyassā**ti ādānassa gahaṇassa.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Visuddhi 1. 12 piṭṭhe.
2. Yobbanātītāti (Sī, Ka)

## Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā

88-9. Pañcābādhādivatthūsu pāḷiyaṁ **somhi arogo, vibbhamissāmī**ti so ahaṁ arogo, vibbhamissāmīti attho. **Nakhapiṭṭhippamāṇan**ti kaniṭṭhaṅgulinakhapiṭṭhi adhippetā. "Paṭicchanne ṭhāne nakhapiṭṭhippamāṇaṁ avaḍḍhanakapakkhe ṭhitaṁ hoti, vaṭṭatī"ti vuttattā appaṭicchannaṭṭhāne tādisampi na vaṭṭati, paṭicchannaṭṭhānepi ca vaḍḍhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭatīti siddhameva hoti. Pākaṭaṭṭhānepi pana nakhapiṭṭhippamāṇato ūnataraṁ avaḍḍhanakaṁ vaṭṭatīti ye gaṇheyyuṁ, tesaṁ taṁ gahaṇaṁ paṭisedhetuṁ **"mukhe panā"**ti-ādi vuttaṁ.

**Kolaṭṭhimattakopī**ti badaraṭṭhippamāṇopi. **Avaḍḍhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭatī**ti ettha **pi**-saddena kolaṭṭhimattato khuddakataropi gaṇḍo na vaṭṭatīti dasseti. Tenāha "**sacchaviṁ kāretvā**"ti, vijjamānacchaviṁ katvāti attho. "Sañchavin"ti vā pāṭho, sañjātacchavinti attho. Gaṇḍādīsu vūpasantesupi gaṇḍānaṁ vivaṇṇampi hoti, taṁ vaṭṭati.

**Padumapuṇḍarīkapattavaṇṇan**ti rattapadumasetapadumapupphadalavaṇṇaṁ. **Kuṭṭhe vuttanayenevā**ti paṭicchannaṭṭhāne avaḍḍhanakaṁ vaṭṭati, aññattha na kiñcipi vaṭṭatīti vuttanayaṁ dasseti. **Sosabyādhī**ti khayarogo. **Yakkhummāro**ti kadāci kadāci āgantvā bhūmiyaṁ pātetvā hatthamukhādikaṁ avayavaṁ bhūmiyaṁ ghaṁsanako yakkhova rogo.

Pañcābādhavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Rājabhaṭavatthukathāvaṇṇanā

90. **Na dānāhaṁ devassa bhaṭoti āpucchatī**ti raññā eva dinnaṭṭhānantaraṁ sandhāya vuttaṁ. Yo pana rājakammikehi amaccādīhi ṭhapito, amaccādīnaṁ eva vā bhaṭo hoti, tena taṁ taṁ amaccādimpi āpucchituṁ vaṭṭati.

Rājabhaṭavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Coravatthukathāvaṇṇanā

91. **Tasmā**ti bhagavā sayaṁ yasmā dhammassāmī, tasmā aṅgulimālaṁ ehibhikkhubhāvena pabbājesi, bhikkhūnaṁ pana sikkhāpadaṁ paññapento eva māhāti adhippāyo. **Evaṁ jānantī**ti sīlavā jātoti jānanti.

92. **Uparamanti** viramanti. **Bhinditvā**ti andubandhanaṁ bhinditvā. **Chinditvā**ti saṅkhalikaṁ chinditvā. **Muñcitvā**ti rajjabandhanaṁ muñcitvā. **Vivaritvā**ti gāmabandhanādīsu gāmadvārādīnaṁ vivaritvā. **Apassamānānan**ti purisaguttiyaṁ gopakānaṁ apassantānaṁ.

95. **Purimanayenevā**ti "kasāhato katadaṇḍakammo"ti ettha vuttanayeneva.

Coravatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Iṇāyikavatthukathāvaṇṇanā

96. **Palātopī**ti iṇasāmikānaṁ āgamanaṁ ñatvā bhayena palāto. **Gīvā hotī**ti iṇāyikabhāvaṁ ñatvā anādarena iṇamuttake bhikkhubhāve pavesitattā. **Upaḍḍhupaḍḍhan**ti thokathokaṁ. **Dātabbamevā**ti iṇāyikena dhanaṁ sampaṭicchatu vā mā vā, dāne sa-ussāheneva bhavitabbaṁ. Aññehi ca bhikkhūhi "mā dhuraṁ nikkhipāhī"ti vatvā sahāyakehi bhavitabbanti dasseti. Dhuranikkhepena hissa bhaṇḍagghena kāretabbatā siyāti.

Iṇāyikavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Dāsavatthukathāvaṇṇanā

97. **"Dāsacārittaṁ āropetvā kīto"**ti iminā dāsabhāvaparimocanatthāya kītataṁ nivatteti. Tādiso hi dhanakkītopi adāso eva. **Tattha tattha cārittavasenā**ti tasmiṁ tasmiṁ janapade

dāsapaṇṇajjhāpanādinā adāsakaraṇaniyāmena. Abhisekādīsu sabbabandhanāni mocāpenti, taṁ sandhāya **"sabbasādhāraṇenā"**ti vuttaṁ.

**Sayameva paṇṇaṁ āropenti, na vaṭṭatī**ti tā bhujissitthiyo "mayampi vaṇṇadāsiyo homā"ti attano rakkhaṇatthāya sayameva rājūnaṁ dāsipaṇṇe attano nāmaṁ likhāpenti, tāsaṁ puttāpi rājadāsāva honti, tasmā te pabbājetuṁ na vaṭṭati. **Tehi adinnā na pabbājetabbā**ti yattakā tesaṁ sāmino, tesu ekena adinnepi na pabbājetabbā.

**Bhujisse pana katvā pabbājetuṁ vaṭṭatī**ti yassa vihārassa te ārāmikā dinnā, tasmiṁ vihāre saṁghaṁ ñāpetvā phātikammena dhanāni datvā bhujisse katvā pabbājetuṁ vaṭṭati. **Takkaṁ sīse āsittakasadisāva hontī**ti kesuci janapadesu adāse karontā takkaṁ sīse āsiñcanti, tena kira te adāsā honti, evamidampi ārāmikavacanena dānampīti adhippāyo. Tathā dinnepi saṁghassa ārāmikadāso evāti "**neva pabbājetabbo**"ti vuttaṁ. **"Tāvakāliko nāmā"**ti vuttattā kālaparicchedaṁ katvā vā pacchāpi gahetukāmatāya vā dinnaṁ sabbaṁ tāvakālikamevāti gahetabbaṁ. **Nissāmikadāso** nāma yassa sāmikulaṁ aññātikaṁ maraṇena parikkhīṇaṁ, na koci tassa dāyādo, so pana samānajātikehi vā nivāsagāmavāsīhi vā issarehi vā bhujisso katova pabbājetabbo. Devadāsāpi dāsā eva. Te hi katthaci dese rājadāsā honti, katthaci vihāradāsā, tasmā pabbājetuṁ na vaṭṭati. Dāsampi pabbājetvā sāmike disvā paṭicchādanatthaṁ apanento padavārena adinnādānāpattiyā kāretabbo, dāsassa pana palāyato anāpatti.

Dāsavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā

98. Bhaṇḍukammāpucchānādikathāyaṁ **kammārabhaṇḍū**ti daharatāya amoḷibandho muṇḍikasīso kammāradārako eva vutto. **Tulādhāramuṇḍako**ti ettha **tulādhārā**ti tambasuvaṇṇādīnaṁ tulaṁ hatthena

dhāretīti kammārā “tulādhārā”ti vuttā, tesu eko muṇḍikasīso daharoti attho. Tenāha **“pañcasikho taruṇadārako”**ti. Ekāva sikhā pañca veṇiyo katvā bandhanena pañcasikhāti vuccati, sā etassa atthīti **pañcasikho,** tassa sikhaṁ chindantā kañci bhikkhuṁ ajānāpetvāva pabbājesuṁ. Tena bhaṇḍukammāpalokanaṁ anuññātaṁ. **Sīmāpariyāpanne**ti baddhasīmāya sati tadantogadhe, asati upacārasīmantogadheti attho. Ettha ca kiñcāpi “anujānāmi bhikkhave saṁghaṁ apaloketuṁ bhaṇḍukammāyā”ti ettakameva vuttaṁ, na pana anapalokentassa āpatti vuttā, tathāpi aṭṭhakathāyaṁ “sabbe āpucchitā amhehīhisaññino -pa- pabbājentassapi anāpattī”ti vuttattā sañcicca anāpucchā kese ohārentassa dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṁ. Kesoropanampi samaṇapabbajanavohāraṁ labhatīti āha **“imassa samaṇakaraṇan”**ti-ādi. **Ekasikhāmattadharo**ti ettha ekena kesena sikhā ekasikhāti vadanti, appakesāva sikhā evaṁ vuttāti gahetabbā. Ekakesampi pana anāpucchā chindituṁ na vaṭṭatiyeva.

100. **Vāmahatthenā**ti dakkhiṇahatthena bhuñjanato vuttaṁ.

103-4. Nissayamuccanakassa vattesu pañcakachakkesu pana “ubhayāni kho panassa pātimokkhāni -pa- anubyañjanaso”ti ettha sabbopi cāyaṁ pabhedo mātikāṭṭhakathāyaṁ ñātāyaṁ ñāto hoti. **“Āpattiṁ jānāti, anāpattiṁ jānātī”**ti idañca attanā ñātaṭṭhānesu āpattādiṁ sandhāya vuttanti na gahetabbaṁ.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Rāhulavatthukathāvaṇṇanā

105. **Pokkharavassan**ti pokkhare padumagacche viya atemitukāmānaṁ sarīrato pavaṭṭanakavassaṁ. Tasmiṁ kira vassante temitukāmāva tementi, na itare. **“Bhikkhaṁ gaṇhathā”ti vatvā gato nāma natthī**ti attano santake rajje sabbampi sāpateyyaṁ sayameva paribhuñjissatīti

gāravena suddhodanamahārājāpi na nimantesi, gantvā pana gehe sakalarattiṁ mahādānañceva buddhappamukhassa saṁghassa āsanapaññattiṭṭhānālaṅkārañca saṁvidahantova vītināmesi.

**Nakoci -pa- pattaṁ vā aggahesī**ti bhagavā attano pitu nivesanameva gamissatīti saññāya naggahesi. **Kulanagare**ti ñātikulantake nagare. **Piṇḍacāriyavattan**ti attano ñātigāmesupi sapadānacārikavattaṁ. Bhikkhāya cāro caraṇaṁ etassāti **bhikkhācāro,** khattiyo.

**Uttiṭṭhe**ti uttiṭṭhitvā paresaṁ gharadvāre uddissa ṭhatvā gahetabbapiṇḍe. **Nappamajjeyyā**ti nimantanādivasena labbhamānapaṇītabhojanaṁ paṭikkhipitvā piṇḍāya caraṇavasena tattha nappamajjeyya. **Dhamman**ti anesanaṁ pahāya sapadānaṁ caranto tameva bhikkhācariyadhammaṁ sucaritaṁ careyya. **Sukhaṁ setī**ti catūhi iriyāpathehi sukhaṁ viharatīti attho.

Dutiyagāthāyaṁ **na naṁ duccaritan**ti vesiyādibhede agocare caraṇavasena taṁ yathāvuttaṁ dhammaṁ duccaritaṁ na ca care. Sesaṁ vuttanayameva. **Imaṁ pana gāthaṁ sutvā**ti nivesane nisinnena bhagavato ñātisamāgame attano piṇḍāya caraṇaṁ nissāya pavattāya gāthāya vuttaṁ imaṁ dutiyagāthaṁ sutvā.

**Dhammapālajātakan**ti-ādīsu pana tato parakālesupi rañño pavatti parinibbānaṁ pāpetvā yathāpasaṅgavasena dassetuṁ vuttā. Tenāha **"sotāpattiphalaṁ sacchikatvā"**ti-ādi. **Sirigabbhaṁ gantvā**ti ettha yadi hi bhagavā tadaheva **gantvā** na passeyya, sā hadayena phalitena mareyyāti agamāsīti daṭṭhabbaṁ.

**Taṁ divasamevā**ti tasmiṁ rāhulamātudassanadivaseyeva. **Dhammapadaṭṭhakathāyaṁ** pana "satthā kapilapuraṁ gantvā tatiyadivase nandaṁ pabbājesī"ti[1] vuttaṁ. **Kesavissajjanan**ti rājamoḷibandhanatthaṁ kumārakāle bandhitasikhāveṇimocanaṁ, taṁ kira karontā maṅgalaṁ karonti. **Sāratthadīpaniyaṁ** pana "kesavissajjananti kulamariyādavasena kesoropanan"ti[2] vuttaṁ. **Paṭṭabandho**ti "asukarājā"ti naḷāṭe suvaṇṇapaṭṭabandhanaṁ. Abhinavapāsādappavesamaṅgalaṁ **gharamaṅgalaṁ.** Chattussāpane maṅgalaṁ **chattamaṅgalaṁ.**

---

1. Dhammapada-Ṭṭha 1. 74 piṭṭhe. 2. Sārattha-Ṭī 3. 248 piṭṭhe.

**Janapadakalyāṇī**ti janapadamhi kalyāṇī parehi asādhāraṇehi pañcakalyāṇādīhi sahitattā sā evaṁ vuttā. **Tuvaṭan**ti sīghaṁ. **Anicchamānan**ti manasā arocentaṁ, vācāya pana bhagavatā "pabbajissasi nandā"ti vutte gāravena paṭikkhipituṁ avisahanto "āmā"ti avoca. Bhagavā ca etena lesena pabbājesi.

**Brahmarūpavaṇṇan**ti brahmarūpasamānarūpaṁ. **Tyassā**ti te assa. **Nivattetuṁ na visahī**ti "mā naṁ nivattayitthā"ti bhagavatā vuttattā nāsakkhi. **Sattavidhaṁ ariyadhanan**ti—

"Saddhādhanaṁ sīladhanaṁ, hiri-ottappiyaṁ dhanaṁ.
Sutadhanañca cāgo ca, paññā ve sattamaṁ dhanan"ti[1]—

evaṁ vuttaṁ sattavidhaṁ ariyadhanaṁ. **Adhimattaṁ rāhule**ti rāhule pabbajite nandapabbajjāya uppannadukkhatopi adhikataraṁ dukkhaṁ ahosīti attho. **Ito pacchā**ti ito vuttasokuppattito aparadivasesu anāgāmīnaṁ ñātisinehapaṭighacittuppādābhāvā. pāḷiyaṁ **puttapeman**ti-ādi raññā puttasinehassa tibbabhāvaṁ dassetuṁ vuttaṁ. Puttasineho hi attanā sahajātapītivegasamuṭṭhitānaṁ rūpadhammānaṁ sakalasarīraṁ khobhetvā pavattanavasena **"chaviṁ -pa- aṭṭhimiñjaṁ āhacca tiṭṭhatī"**ti vutto. **Attano piyatarā**ti bhagavantaṁ sandhāya vadati. **Putte**ti rāhulaṁ. **Saddahantenā**ti tassa vacanena avematikenāti attho. Vimatiyā sati āpatti eva.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā

106. Sāmaṇerasikkhāpadādīsu pāḷiyaṁ **sikkhāpadānī**ti sikkhākoṭṭhāsā, adhisīlasikkhānaṁ vā adhigamūpāyā. **Pāṇo**ti paramatthato jīvitindriyaṁ. Tassa atipātanaṁ pabandhavasena pavattituṁ adatvā satthādīhi atikkamma abhibhavitvā pātanaṁ pāṇātipāto, pāṇavadhoti attho.

---

1. Aṁ 2. 398, 399 piṭṭhesu.

So pana atthato pāṇo pāṇasaññino jīvitindriyupacchedaka-upakkamasamuṭṭhāpikā vadhakacetanāva. Tasmā pāṇātipātā veramaṇi, verahetutāya verasaṅkhātaṁ pāṇātipātādipāpadhammaṁ maṇati nīharatīti virati **"veramaṇī"**ti vuccati, viramati etāyāti vā "viramaṇī"ti vattabbe niruttinayena "veramaṇī"ti samādānavirati vuttā. Esa nayo sesesupi.

Adinnassa ādānaṁ **adinnādānaṁ,** theyyacetanāva. **Abrahmacariyan**ti aseṭṭhacariyaṁ, maggena maggapaṭipattisamuṭṭhāpikā methunacetanā. **Musā**ti abhūtavatthu, tassa vādo abhūtataṁ ñatvāva bhūtato viññāpanacetanā **musāvādo.** Piṭṭhapūvādinibbattasurā ceva pupphāsavādibhedaṁ merayañca **surāmerayaṁ.** Tadeva madanīyaṭṭhena majjañceva pamādakāraṇaṭṭhena pamādaṭṭhānañca, taṁ yāya cetanāya pivati, tassa etaṁ adhivacanaṁ.

Aruṇuggamanato paṭhāya yāva majjhanhikā ayaṁ ariyānaṁ bhojanassa kālo nāma, tadañño **vikālo.** Bhuñjitabbaṭṭhena **bhojanan**ti idha sabbaṁ yāvakālikaṁ vuccati, tassa ajjhoharaṇaṁ idha uttarapadalopena "bhojanan"ti adhippetaṁ. Vikāle bhojanaṁ ajjhoharaṇaṁ **vikālabhojanaṁ,** vikāle vā yāvakālikassa bhojanaṁ ajjhoharaṇaṁ vikālabhojanantipi attho gahetabbo, atthato vikāle yāvakālika-ajjhoharaṇacetanāva.

Sāsanassa ananulomattā visūkaṁ paṭāṇībhūtaṁ dassanaṁ **visūkadassanaṁ,** naccagītādidassanasavanānañceva vaṭṭakayuddhajūtakīḷādisabbakīḷānañca nāmaṁ. **Dassanan**ti cettha pañcannampi viññāṇānaṁ yathāsakaṁ visayassa ālocanasabhāvatāya **dassana**-saddena saṅgahetabbattā savanampi saṅgahitaṁ. **Naccagītavādita**-saddehi cettha attano naccanagāyanādīnipi saṅgahitānīti daṭṭhabbaṁ.

**Mālā**ti baddhamabaddhaṁ vā antamaso suttādimayampi alaṅkāratthāya piḷandhiyamānaṁ "mālā"tveva vuccati. **Gandhan**ti vāsacuṇṇādivilepanato aññaṁ yaṁ kiñci gandhajātaṁ. **Vilepanan**ti pisitvā gahitaṁ chavirāgakaraṇañceva gandhajātañca. **Dhāraṇaṁ** nāma pīḷandhanaṁ. **Maṇḍanaṁ** nāma ūnaṭṭhānapūraṇaṁ. Gandhavasena, chavirāgavasena ca sādiyanaṁ **vibhūsanaṁ** nāma. Mālādīsu vā dhāraṇādīni

yathākkamaṁ yojetabbāni. Tesaṁ dhāraṇādīnaṁ ṭhānaṁ kāraṇaṁ vītikkamacetanā.

**Uccā**ti ucca-saddena samānattho nipāto, **uccāsayanaṁ** vuccati pamāṇātikkantaṁ āsandādi. **Mahāsayanaṁ** akappiyattharaṇehi atthataṁ, salohitavitānañca. Etesu hi āsanaṁ, sayanañca uccāsayanamahāsayana-saddehi gahitāni uttarapadalopena. **Jātarūparajatapaṭiggahaṇā**ti ettha **rajata-**saddena dārumāsakādi sabbaṁ rūpiyaṁ saṅgahitaṁ, muttāmaṇi-ādayopettha dhaññakhettavatthādayo ca saṅgahitāti daṭṭhabbā. **Paṭiggahaṇa**-saddena paṭiggāhāpanasādiyanāni saṅgahitāni. **Nāsanavatthū**ti pārājikaṭṭhānatāya liṅganāsanāya tāraṇaṁ.

107. Pāḷiyaṁ **sabbaṁ saṁghārāmaṁ āvaraṇaṁ karontī**ti sabbasaṁghārāme pavesanivāraṇaṁ karonti. **Saṁghārāmo āvaraṇaṁ kātabbo**ti saṁghārāmo āvaraṇo kātabbo, saṁghārāme vā āvaraṇaṁ kātabbanti attho. Teneva **"tattha āvaraṇaṁ kātun"**ti bhummavasena vuttaṁ. **Āhāraṁ āvaraṇan**ti-ādīsupi eseva nayo. **"Yattha vā vasatī"**ti iminā sāmaṇerassa vassaggena laddhaṁ vā sakasantakameva vā nibaddhavasanakasenāsanaṁ vuttaṁ. **Yattha vā paṭikkamatī**ti ācariyupajjhāyānaṁ vasanaṭṭhānaṁ vuttaṁ. Tenāha **"attano"**ti-ādi. **Attano**ti hi sayaṁ, ācariyassa, upajjhāyassa vāti attho. Daṇḍenti vinenti etenāti daṇḍo, so eva kattabbattā kammanti **daṇḍakammaṁ,** āvaraṇādi. **Udakaṁ vā pavesetun**ti pokkharaṇī-ādi-udake pavesetuṁ.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathāvaṇṇanā

108. **Saddhivihārika-antevāsikānampī**ti upasampanne sandhāya vuttaṁ. Tesupi hi ācariyupajjhāyesu yathā oramanti, tathā tesaṁ niggahaṁ akarontesu aññehi āvaraṇādiniggahakammaṁ kātabbameva. **Saṅgaṇhantī**ti "paraparisato bhinditvā gaṇhissāmī"ti dānādicatūhi **saṅgahavatthūhi**[1]

---

1. Dī 3. 125, 156; Aṁ 1. 341, 571 piṭṭhādīsu.

upalāḷanavasena saṅgaṇhanti. So bhijjatu vā mā vā, saṅgaṇhantassa payoge āpatti eva. **Bhinditvā gaṇhituṁ na vaṭṭatī**ti bhinditumpi na vaṭṭati, gaṇhitumpi na vaṭṭatīti attho. **Ādīnavaṁ pana vattuṁ vaṭṭatī**ti sāsanagāravena vā parānuddayatāya vā vattuṁ vaṭṭati, na parisalolatāya.

**"Senāsanaggāho ca paṭippassambhatī"**ti iminā vassacchedaṁ dasseti. Upasampannānampi pārājikasamāpattiyā saraṇagamanādisāmaṇerabhāvassāpi vinassanato senāsanaggāho ca paṭippassambhati, saṁghalābhampi te na labhantīti veditabbaṁ. **Purimikāya puna saraṇāni gahitānī**ti saraṇaggahaṇena saha tadahevassa vassūpagamanampi dasseti. **Pacchimikāya vassāvāsikan**ti vassāvāsikalābhaggahaṇadassanamattamevetaṁ, tato purepi, pacchāpi vā vassāvāsikañca cīvaramāsesu saṁghe uppannaṁ kālacīvarañca purimikāya upagantvā avipannasīlo sāmaṇero labhati eva. **Sace pacchimikāya gahitānī**ti pacchimikāya vassūpagamanañca chinnavassatañca dasseti. Tassa hi kālacīvare bhāgo na pāpuṇāti. Tasmā **"apaloketvā lābho dātabbo"**ti vuttaṁ.

Vassāvāsikalābho pana yadi senāsanasāmikā dāyakā senāsanaguttatthāya pacchimikāya upagantvā vattaṁ katvā attano senāsane vasantassapi vassāvāsikaṁ dātabbanti vadanti, anapaloketvāpi dātabbova. Yaṁ pana **sāratthadīpaniyaṁ** "pacchimikāya vassāvāsikaṁ lacchatīti pacchimikāya puna vassaṁ upagatattā lacchatī"ti[1] vuttaṁ, tampi vassāvāsike dāyakānaṁ imaṁ adhippāyaṁ nissāya vuttañce, sundaraṁ. Saṁghikaṁ, kālacīvarampi sandhāya vuttañce, na yujjatīti veditabbaṁ.

**Na ajānitvā**ti "surā"ti ajānitvā pivato pāṇātipātaveramaṇi-ādisabbasīlabhedaṁ, saraṇabhedañca na āpajjati, akusalaṁ pana surāpānaveramaṇisīlabhedo ca hoti mālādidhāraṇādīsu viyāti daṭṭhabbaṁ. **Itarānī**ti vikālabhojanaveramaṇi-ādīni. Tānipi hi sañcicca vītikkamantassa taṁ taṁ bhijjati eva, itarītaresaṁ pana abhijjamānena nāsanaṅgāni na honti. Teneva **"tesu bhinnesū"**ti bhedavacanaṁ vuttaṁ.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 256 piṭṭhe.

**Accayaṁ desāpetabbo**ti "accayo maṁ bhante accagamā"ti-ādinā saṁghamajjhe desāpetvā saraṇasīlaṁ dātabbanti adhippāyo pārājikattā tesaṁ. Tenāha **"liṅganāsanāya nāsetabbo"**ti. **Ayameva** hi **nāsanā idha adhippetā**ti liṅganāsanākāraṇehi pāṇātipātādīhi avaṇṇabhāsanādīnaṁ saha patitattā[1] vuttaṁ.

Nanu ca kaṇṭakasāmaṇeropi micchādiṭṭhiko eva, tassa ca heṭṭhā daṇḍakammanāsanāva vuttā. Idha pana micchādiṭṭhikassa liṅganāsanā vuccati, ko imesaṁ bhedoti codanaṁ manasi nidhāyāha **"sassatu cchedānañhi aññataradiṭṭhiko"**ti. Ettha cāyamadhippāyo—yo hi "attā issaro vā nicco dhuvo"ti-ādinā vā "attā ucchijjissati vinassissatī"ti-ādinā vā titthiyaparikappitaṁ yaṁ kiñci sassatucchedadiṭṭhiṁ daḷhaṁ gahetvā voharati, tassa sā pārājikaṭṭhānaṁ hoti, so ca liṅganāsanāya nāsetabbo. Yo pana īdisaṁ diṭṭhiṁ aggahetvā sāsanikova hutvā kevalaṁ buddhavacanādhippāyaṁ viparītato gahetvā bhikkhūhi ovadiyamānopi appaṭinissajjitvā voharati, tassa sā diṭṭhi pārājikaṁ na hoti, so pana kaṇṭakanāsanāya eva nāsetabboti.

Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā

109. Paṇḍakavatthusmiṁ āsitta-usūyapakkhapaṇḍakā tayopi purisabhāvaliṅgādiyuttā ahetukapaṭisandhikā, te ca kilesapariyuṭṭhānassa balavatāya napuṁsakapaṇḍakasadisattā "paṇḍakā"ti vuttā. Tesu āsitta-usūyapaṇḍakānaṁ dvinnaṁ kilesapariyuṭṭhānaṁ yonisomanasikārādīhi vītikkamato nivāretumpi sakkā, tena te pabbājetabbā vuttā. Pakkhapaṇḍakassa pana kāḷapakkhesu ummādo viya kilesapariḷāho avattharanto āgacchati, vītikkamaṁ patvā eva ca nivattati. Tasmā so tasmiṁ pakkhe na pabbājetabboti vutto. Tadetaṁ vibhāgaṁ dassetuṁ **"yassa paresan"**ti-ādi vutthaṁ. Tattha **āsittassā**timukhe āsittassa attanopi

---

1. Saha Paṭṭhitattā (Ka)

asucimuccanena pariḷāho vūpasammati. **Usūyāya uppannāyā**ti usūyāya vasena attano sevetukāmatārāge uppanne asucimuttiyā pariḷāho vūpasammati.

**“Bījāni apanītānī”**ti vuttattā bījesu ṭhitesu nimittamatte apanīte paṇḍako na hoti. Bhikkhunopi anābādhapaccayā tadapanayane thullaccayameva, na pana paṇḍakattaṁ, bījesu pana apanītesu aṅgajātampi rāgena kammaniyaṁ na hoti, pumabhāvo vigacchati, massu-ādipurisaliṅgampi upasampadāpi vigacchati, kilesapariḷāhopi dunnivāravītikkamo hoti napuṁsakapaṇḍakassa viya. Tasmā īdiso upasampannopi nāsetabboti vadanti. Yadi evaṁ kasmā bījuddharaṇe pārājikaṁ na paññattanti? Ettha tāva keci vadanti “paññattamevetaṁ bhagavatā ‘paṇḍako bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo’ti vuttattā”ti. Keci pana “yasmā bījuddharaṇakkhaṇe paṇḍako na hoti, tasmā tasmiṁ khaṇe pārājikaṁ na paññattaṁ. Yasmā pana so uddhaṭabījo bhikkhu aparena samayena vuttanayena paṇḍakattaṁ āpajjati, abhāvako hoti, upasampadāya avatthu, tato eva cassa upasampadā vigacchati, tasmā esa paṇḍakattupagamanakālato paṭṭhāya jātiyā napuṁsakapaṇḍakena saddhiṁ yojetvā ‘upasampanno nāsetabbo’ti abhabboti vutto, na tato pubbe. Ayañca kiñcāpi sahetuko, bhāvakkhayena panassa ahetukasadisatāya maggopi na uppajjatī”ti vadanti. Apare pana “pabbajjato pubbe upakkamena paṇḍakabhāvamāpannaṁ sandhāya ‘upasampanno nāsetabbo’ti vuttaṁ, upasampannassa pana pacchā upakkamena upasampadāpi na vigacchatī”ti, taṁ na yuttaṁ. Yadaggena hi pabbajjato pubbe upakkamena abhabbo hoti, tadaggena pacchāpi hotīti vīmaṁsitvā gahetabbaṁ.

Itthattādi bhāvo natthi etassāti **abhāvako. Pabbajjā na vāritā**ti ettha pabbajjāgahaṇeneva upasampadāpi gahitā. Tenāha **“yassa cettha pabbajjā vāritā”**ti-ādi. **Tasmiṁ yevassa pakkhe pabbajjā vāritā**ti ettha pana apaṇḍakapakkhepi pabbajjāmattameva labhati, upasampadā pana tadāpi na vaṭṭati, paṇḍakapakkhe pana āgate liṅganāsanāya nāsetabboti veditabbaṁ.

Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Theyyasaṁvāsakavatthukathāvaṇṇanā

110. Theyyasaṁvāsakavatthumhi **kolaññā**ti kule jātā, tattha vā viditā ñātā pasiddhā, taṁ vā jānanti kolaññāti ñātakānaṁ nāmaṁ. Theyyāya liṅgaggahaṇamattampi idha saṁvāso evāti āha **"tayo theyyasaṁvāsakā"**ti. **Na yathāvuḍḍhaṁ vandanan**ti bhikkhūnaṁ, sāmaṇerānaṁ vā vandanaṁ na sādiyati.

**Yathāvuḍḍhaṁ vandanan**ti attanā musāvādena dassitavassakkamena bhikkhūnaṁ vandanaṁ sādiyati, daharasāmaṇero pana vuḍḍhasāmaṇerānaṁ, daharabhikkhu ca vuḍḍhānaṁ vandanaṁ sādiyantopi theyyasaṁvāsako na hoti. **Imasmiṁ atthe**ti saṁvāsatthenakatthe.

**"Bhikkhuvassānī"**ti idaṁ saṁvāsatthenake vuttapāṭhavasena vuttaṁ, sayameva pana pabbajitvā sāmaṇeravassāni gaṇentopi ubhayatthenako eva. Na kevalañca purisova, itthīpi bhikkhunīsu evaṁ paṭipajjati, theyyasaṁvāsikāva. Ādikammikāpi cetthana muccanti, upasampannesu eva paññattāpattiṁ paṭicca ādikammikā vuttā, tenevettha ādikammikopi na mutto.

**Rāja -pa- bhayenā**ti ettha **bhaya**-saddo paccekaṁ yojetabbo. **Yāva so suddhamānaso**ti "iminā liṅgena bhikkhū vañcetvā tehi saṁvasissāmī"ti asuddhacittābhāvena suddhacitto. Tena hi asuddhacittena liṅge gahitamatte pacchā bhikkhūhi saha saṁvasatu vā mā vā, liṅgatthenako hoti. Pacchā saṁvasantopi abhabbo hutvā saṁvasati. Tasmā ubhayatthenakopi liṅgatthenake eva pavisatīti veditabbaṁ. Yo pana rājādibhayena suddhacittova liṅgaṁ gahetvā vicaranto pacchā "bhikkhuvassāni gaṇetvā jīvissāmī"ti asuddhacittaṁ uppādeti, so cittuppādamattena theyyasaṁvāsakopi na hoti suddhacittena gahitaliṅgattā. Sace pana so bhikkhūnaṁ santikaṁ gantvā sāmaṇeravassagaṇanādiṁ karoti, tadā saṁvāsatthenako, ubhayatthenako vā hotīti daṭṭhabbaṁ. Yaṁ pana parato saha dhuranikkhepena "ayampi theyyasaṁvāsako, vā"ti vuttaṁ, taṁ bhikkhūhi saṅgamma saṁvāsādhivāsanavasena dhuranikkhepaṁ sandhāya vuttaṁ. Tena vuttaṁ **"saṁvāsaṁ nādhivāseti yāvā"**ti. Tassa tāva theyyasaṁvāsako nāma na vuccatīti sambandho daṭṭhabbo. Ettha ca

corādibhayaṁ vināpi kīḷādhippāyena liṅgaṁ gahetvā bhikkhūnaṁ santike pabbajitālayaṁ dassetvā vandanādiṁ asādiyantopi "sobhati nu kho me pabbajitaliṅgan"ti-ādinā suddhacittena gaṇhantopi theyyasaṁvāsako na hotīti daṭṭhabbaṁ.

**Sabbapāsaṇḍiyabhattānī**ti sabbasāmayikānaṁ sādhāraṇaṁ katvā paññattabhattāni, idañca bhikkhūnaññeva niyamitabhattagahaṇe saṁvāsopi sambhaveyyāti sabbasādhāraṇabhattaṁ vuttaṁ. Saṁvāsaṁ pana asādiyitvā abhikkhukavihārādīsu vihārabhattādīni bhuñjantopi theyyasaṁvāsako na hoti eva. **Kammantānuṭṭhānenā**ti kasi-ādikammakaraṇena. **Pattacīvaraṁ ādāyā**ti bhikkhuliṅgavesena sarīrena dhāretvā.

**"Yo evaṁ pabbajati, so theyyasaṁvāsako nāma hotī"**ti idaṁ nidassanamattaṁ, "theyyasaṁvāsako"ti pana nāmaṁ ajānantopi "evaṁ kātuṁ na vaṭṭatī"ti vā "evaṁ karonto samaṇo nāma na hotī"ti vā "yadi ārocessāmi, chaḍḍessanti man"ti vā "yena kenaci pabbajjā me na ruhatī"ti jānāti, theyyasaṁvāsako hoti. Yo pana paṭhamaṁ "pabbajjā evaṁ me gahitā"tisaññī kevalaṁ antarā attano setavatthanivāsanādivippakāraṁ pakāsetuṁ lajjanto na katheti, so theyyasaṁvāsako na hoti. **Anupasampannakāleyevā**ti ettha avadhāraṇena upasampannakāle theyyasaṁvāsakalakkhaṇaṁ ñatvāvañcanāyapi nāroceti, theyyasaṁvāsako na hotītidīpeti. So parisuddhacittena gahitaliṅgattā liṅgatthenako na hoti, laddhūpasampadattā tadanuguṇasseva saṁvāsassa sāditattā saṁvāsatthenakopi na hoti. Anupasampanno pana liṅgatthenako hoti, saṁvāsārahassa liṅgassa gahitattā saṁvāsassādiyanamattena saṁvāsatthenako hoti.

**Saliṅge ṭhito**ti saliṅgabhāve ṭhito. **Theyyasaṁvāsako na hotī**ti bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā liṅgatthenako na hoti, bhikkhupaṭiññāya apariccattattā saṁvāsatthenako na hotīti. Yaṁ pana **mātikāṭṭhakathāyaṁ** "liṅgānurūpassa saṁvāsassa sāditattā na saṁvāsatthenako"ti[1] kāraṇaṁ vuttaṁ, tampi idameva kāraṇaṁ sandhāya vuttaṁ.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 105 piṭṭhe.

Itarathā sāmaṇerassapi bhikkhuvassagaṇanādīsu liṅgānurūpasaṁvāso eva sāditoti saṁvāsatthenakatā na siyā bhikkhūhi dinnaliṅgassa ubhinnampi sādhāraṇattā. Yathā cettha bhikkhu, evaṁ sāmaṇeropi pārājikaṁ samāpanno sāmaṇerapaṭiññāya apariccattattā saṁvāsatthenako na hotīti veditabbo. **Sobhatīti sampaṭicchitvā**ti kāsāvadhāraṇe dhuraṁ nikkhipitvā gihibhāvaṁ sampaṭicchitvā.

**Yo koci vaḍḍhapabbajito**ti sāmaṇeraṁ sandhāya vuttaṁ. **Mahāpeḷādīsū**ti vilīvādimayesu gharadvāresu ṭhapitabhattabhājanavisesesu, etena vihāre bhikkhūhi saddhiṁ vassagaṇanādīnaṁ akaraṇaṁ dasseti.

Theyyasaṁvāsakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā

Titthiyapakkantakādikathāsu **tesaṁ liṅge ādinnamatte**ti vīmaṁsādi-adhippāyaṁ vinā "titthiyo bhavissāmī"ti sanniṭṭhānavasena liṅge kāyena dhāritamatte. **Sayamevā**ti titthiyānaṁ santikaṁ agantvā sayameva saṁghārāmepi kusacīrādīni nivāseti. **Ājīvako bhavissāmi -pa- gacchatī**ti ājīvakānaṁ santike tesaṁ pabbajanavidhinā "ājīvako bhavissāmī"ti gacchati. Tassa hi titthiyabhāvūpagamanaṁ pati sanniṭṭhāne vijjamānepi "gantvā bhavissāmī"ti parikappitattā padavāre dukkaṭameva vuttaṁ. **Dukkaṭan**ti pāḷiyā avuttepi methunādīsu vuttapubbapayogadukkaṭānulomato vuttaṁ. Etena ca sanniṭṭhānavasena liṅge sampaṭicchite pārājikaṁ, tato purimapayoge thullaccayañca vattabbameva, thullaccayakkhaṇe nivattantopi āpattiṁ desāpetvā muccati evāti daṭṭhabbaṁ. Yathā cettha, evaṁ saṁghabhedepi lohituppādepi bhikkhūnaṁ pubbapayogādīsu dukkaṭathullaccayapārājikāhi muccanasīmā ca veditabbā. Sāsanaviruddhatāyettha ādikammikānampi anāpatti na vuttā. Pabbajjāyapi abhabbatādassanatthaṁ panete, aññe ca pārājikakaṇḍe visuṁ sikkhāpadena pārājikādiṁ adassetvā idha abhabbesu eva vuttāti veditabbaṁ.

**Taṁ laddhin**ti titthiyavese seṭṭhabhāvaggahaṇameva sandhāya vuttaṁ. Tesañhititthiyānaṁ sassatādiggāhaṁ gaṇhantopi liṅge asampaṭicchite titthiyapakkantako na hoti, taṁ laddhiṁ aggahetvāpi "etesaṁ vatacariyā sundarā"ti liṅgaṁ sampaṭicchanto titthiyapakkantako hoti eva. **Laddhiyā abhāvenā**ti bhikkhubhāve sālayatāya titthiyabhāvūpagamanaladdhiyā abhāvena, etena ca āpadāsu kusacīrādiṁ pārupantassāpi naggassa viya anāpattiṁ dasseti.

**Upasampannabhikkhunā kathito**ti ettha saṁghabhedakopi upasampannabhikkhunāva kathito, mātughātakādayo pana anupasampannenāpīti daṭṭhabbaṁ.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā

111. Udakasañcārikaṁ maṇḍūkabhakkhaṁ nāgasarīranti sambandhitabbaṁ. **Vissarabhayenā**ti nāgassa sarīraṁ disvā bhikkhuno viravanabhayena. Kapimiddhādīsu nāgasarīraṁ nuppajjatīti taduppattisīmaṁ dassento āha "**vissaṭṭho**"ti-ādi.

Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Mātughātakādikathāvaṇṇanā

112. **Apavāhanan**ti sodhanaṁ. Tiracchānādi-amanussajātito manussajātikānaññeva puttesu mettādayopi tikkhavisadā honti lokuttaraguṇā viyāti āha "**manussitthibhūtā janikā mātā**"ti. Yathā manussānaññeva kusalappavatti tikkhavisadā, evaṁ akusalappavattipīti āha "**sayampi manussajātikenevā**"ti-ādi. **Ānantariyenā**ti ettha cuti-anantaraṁ niraye paṭisandhiphalaṁ anantaraṁ nāma, tasmiṁ anantare janakattena niyuttaṁ ānantariyaṁ, tena. **Vesiyāputtho**ti upalakkhaṇamattaṁ, kulitthiyā aticāriniyā puttopi attano pitaraṁ ajānitvā ghātento pitughātakova hoti.

114. **Avasesan**ti anāgāmi-ādikaṁ. Yaṁ panettha vattabbaṁ, taṁ manussaviggahapārājike vuttameva.

115. **Ayaṁ saṁghabhedako**ti pakatattaṁ bhikkhuṁ sandhāya vuttaṁ. Pubbe eva pārājikaṁ samāpanno vā vatthādidosena vipannopasampado vā saṁghaṁ bhindantopi anantariyaṁ na phusati, saṁgho pana bhinnova hoti, pabbajjā cassa na vāritāti daṭṭhabbaṁ.

"Duṭṭhacittenā"ti vuttamevatthaṁ vibhāveti **"vadhakacittenā"**ti. **Lohitaṁ uppādetī**ti tathāgatassa verīhi abhejjakāyatāya kenaci balakkārena cammādichedaṁ katvā bahi lohitaṁ paggharāpetuṁ na sakkā, āvudhādipahārena pana lohitaṁ ṭhānato calitvā kuppamānaṁ ekattha sañcitaṁ hoti, ettakena pana pahāradāyako lohituppādako nāma hoti devadatto viya. Cetiyaṁ pana bodhiṁ vā paṭimādiṁ vā bhindato ānantariyaṁ na hoti, ānantariyasadisaṁ mahāsāvajjaṁ hoti. Bodhirukkhassa pana ojoharaṇasākhā ceva sadhātukaṁ cetiyaṁ bādhayamānā ca chinditabbā, puññamevettha hoti.

Mātughātakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā

116. **Itthi-ubhatobyañjanako**ti itthindriyayutto, itaro pana purisindriyayutto. Ekassa hi bhāvadvayaṁ saha nuppajjati **yamake**[1] paṭikkhittattā. Dutiyabyañjanaṁ pana kammasahāyena akusalacitteneva bhāvavirahitaṁ uppajjati. Pakatitthipurisānampi kammameva byañjanaliṅgānaṁ kāraṇaṁ, na bhāvo tassa kenaci paccayena paccayattassa paṭṭhāne avuttattā. Kevalaṁ bhāvasahitānaṁyeva byañjanaliṅgānaṁ pavattidassanatthaṁ **aṭṭhakathāsu** "itthindriyaṁ paṭicca itthiliṅgādīnī"ti-ādinā[2] indriyaṁ byañjanakāraṇattena vuttaṁ, idha pana akusalabalena indriyaṁ vināpi byañjanaṁ uppajjatīti vuttaṁ. Ubhinnampi cesaṁ ubhatobyañjanakānaṁ yadā itthiyā rāgo uppajjati, tadā purisabyañjanaṁ pākaṭaṁ hoti, itaraṁ paṭicchannaṁ. Yadā purise rāgo uppajjati, tadā

---

1. Abhi 7. 117 piṭṭhe. 2. Abhi-Ṭṭha 1. 358 piṭṭhe.

itthibyañjanaṁ pākaṭaṁ hoti, itaraṁ paṭicchannaṁ. **Tattha vicāraṇakkamo**ti paṭisandhikkhaṇe eva itthipurisaliṅgānampi pātubhāvappakāsake **kurundi**vacane ayuttatāpakāsanatthaṁ atthavicāraṇakkamo. **Aṭṭhasāliniya**ñhi "itthiliṅgādīni pana itthindriyaṁ paṭicca pavatte samuṭṭhitānī"ti-ādi[1] vuttaṁ. Nevassa pabbajjā atthīti yojanā. Yo ca paṭikkhitte abhabbe, bhabbe ca puggale ñatvā pabbājeti, upasampādeti vā, dukkaṭaṁ. Ajānantassa sabbattha anāpattīti veditabbaṁ.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā

117. Anupajjhāyādivatthūsu **sikkhāpadaṁ apaññattan**ti "na bhikkhave anupajjhāyako upasampādetabbo"ti idheva paññāpiyamānasikkhāpadaṁ sandhāya vuttaṁ. **"Kammaṁ pana na kuppatī"**ti idaṁ upajjhāyābhāvepi "itthannāmassa upasampadāpekkho, itthannāmena upajjhāyenā"ti matassa vā vibbhamantassa vā purāṇa-upajjhāyassa, aññassa vā yassa kassaci avijjamānassāpi nāmena sabbattha upajjhāyakittanassa katattā vuttaṁ. Yadi hi upajjhāyakittanaṁ na kareyya, "puggalaṁ na parāmasatī"ti vuttakammavipatti eva siyā. Teneva pāḷiyaṁ "anupajjhāyakan"ti vuttaṁ. **Aṭṭhakathāya**mpissa "upajjhāyaṁ akittetvā"ti avatvā "upajjhāyaṁ agāhāpetvā sabbena sabbaṁ upajjhāyavirahitaṁ"icceva atthoti vutto. Pāḷiyaṁ **saṁghena upajjhāyenā**ti "ayaṁ itthannāmo saṁghassa upasampadāpekkho, itthannāmo saṁghaṁ upasampadaṁ yācati saṁghena upajjhāyenā"ti evaṁ kammavācāya saṁghameva upajjhāyaṁ kittetvāti attho. Evaṁ **gaṇena upajjhāyenā**ti etthāpi "ayaṁ itthannāmo gaṇassa upasampadāpekkho"ti-ādinā yojanā veditabbā, evaṁ vuttepi kammaṁ na kuppati eva dukkatasseva vuttattā. Aññathā "so ca puggalo anupasampanno"ti vadeyya. Tenāha **"saṁghenā"**ti-ādi. Tattha paṇḍakādīhi upajjhāyehi kariyamānesu kammesu paṇḍakādike vināva yadi pañcavaggādigaṇo pūrati, kammaṁ na kuppati, itarathā kuppatīti veditabbaṁ.

Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Abhi-Ṭṭha 1. 358 piṭṭhe.

## Apattakādivatthukathāvaṇṇanā

118. Apattacīvaravatthūsupi pattacīvarānaṁ abhāvepi "paripuṇṇassa pattacīvaran"ti kammavācāya sāvitattā kammakopaṁ avatvā dukkaṭameva vuttaṁ, itarathā sāvanāya hāpanato kammakopo eva siyā. Keci pana "paṭhamaṁ anuññātakammavācāya upasampannā viya idānipi 'paripuṇṇassa pattacīvaran'ti avatvā kammavācāya upasampannāpi sūpasampannā evā"ti vadanti, taṁ na yuttaṁ. Anuññātakālato paṭṭhāya hi aparāmasanaṁ sāvanāya hāpanavipatti eva hoti "itthannāmo saṁghaṁ upasampadaṁ yācatī"ti padassa hāpane viya. Tampi hi pacchā anuññātaṁ, "saṁghaṁ bhante upasampadaṁ yācāmī"ti-ādivākyena ayācetvā tampi upasampādento "ayaṁ itthannāmo saṁghaṁ upasampadaṁ yācatī"ti vatvāva yadi kammavācaṁ karoti, kammaṁ sukatameva hoti, no ce vipannaṁ. Sabbapacchā hi anuññātakammavācato kiñcipi parihāpetuṁ na vaṭṭati, sāvanāya hāpanameva hoti. Aññe vā bhikkhū dātukāmā hontīti sambandho.

**Anāmaṭṭhapiṇḍapātan**ti bhikkhūhi laddhabhikkhato aggahitaggaṁ piṇḍapātaṁ. **Sāmaṇerabhāgasamako**ti ettha kiñcāpi sāmaṇerānampi āmisabhāgassa samakameva diyyamānattā visuṁ sāmaṇerabhāgo nāma natthi, pattacīvaraparikammamattapaṭibaddhapabbajjatāya pana sāmaṇerasadisā ete paṇḍupalāsāti dassanatthaṁ evaṁ vuttanti daṭṭhabbaṁ. Niyatāsannapabbajjasseva cāyaṁ bhāgo dīyati. Teneva "yāva patto paccatī"ti-ādi vuttaṁ. **Āmisabhāgo**ti vihāre dinnaṁ saṁghabhattaṁ, tatruppādañca sandhāya vuttaṁ, na dāyakānaṁ gehesu tehi diyyamānaṁ. Teneva salākabhattādi paṭikkhittaṁ, dāyakā vippaṭisārino hontīti. **Bhesajjan**ti-ādinā panagihīnaṁ bhesajjakaraṇādidoso ettha na hotīti dasseti.

Apattakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā

119. Hatthacchinnādivatthūsu **kaṇṇamūle**ti sakalassa kaṇṇassa chedaṁ sandhāya vuttaṁ. **Kaṇṇasakkhalikāyā**ti kaṇṇacūḷikāya. **Yassa pana kaṇṇāviddhe**ti[1] heṭṭhā kuṇḍalādiṭhapanacchiddaṁ sandhāya vuttaṁ. Tañhi saṅghaṭanakkhamaṁ. **Ajapadake**ti ajapadanāsikaṭṭhikoṭiyaṁ. Tato hi uddhaṁ na vicchindati. **Sakkā hoti sandhetun**ti avirūpasaṇṭhānaṁ sandhāya vuttaṁ, virūpaṁ pana parisadūsakataṁ āpādeti.

**Khujjasarīro**ti vaṅkasarīro. Brahmuno viya ujukaṁ gattaṁ sarīraṁ yassa, so **brahmujjugatto,** bhagavā.

**Parivaṭumo**ti samantato vaṭṭakāyo, etena evarūpā eva vāmanakā na vaṭṭantīti dasseti.

**Kūṭakūṭasīso**ti anekesu ṭhānesu piṇḍikamaṁsataṁ dassetuṁ āmeḍitaṁ kataṁ. Tenāha **"tālaphalapiṇḍisadisenā"**ti, tālaphalānaṁ mañjarī **piṇḍi** nāma. **Anupubbatanukena sīsenā**ti cetiyathūpikā viya kamena kisena sīsena, thūlaveḷupabbaṁ viya ādito paṭṭhāya yāvapariyosānaṁ samathūlena uccena sīsena samannāgato **nāḷisīso** nāma. **Kappasīso**ti gajamatthakaṁ viya dvidhā bhinnasīso. **"Kaṇṇikakeso vā"**ti imassa vivaraṇaṁ **"pāṇakehī"**ti-ādi. Makkaṭasseva naḷāṭepi kesānaṁ uṭṭhitabhāvaṁ sandhāyāha **"sīsalomehī"**ti-ādi.

**Makkaṭabhamuko**ti naḷāṭalomehi avibhattalomabhamuko. **Akkhicakkalehī**ti kaṇhamaṇḍalehi. **Kekaro**ti tiriyaṁ passanako. **Udakatārakā**ti olokentānaṁ udake paṭibimbikacchāyā, udakapubbuḷanti keci. **Akkhitārakā**ti abhimukhe ṭhitānaṁ chāyā, akkhigaṇḍakātipi vadanti. **Atipiṅgalakkhī**ti majjārakkhi. **Madhupiṅgalan**ti madhuvaṇṇapiṅgalaṁ. **Nippakhumakkhī**ti ettha **pakhuma**-saddo akkhidalalomesu nirūḷho, tadabhāvā nippakhumakkhi. **Akkhipākenā**ti akkhidala[2] pariyantesu pūtibhāvāpajjanarogena.

---

1. Kaṇṇābaddheti (Ka)
2. Akkhitala... (Ka)

**Cipiṭanāsiko**ti anunnatanāsiko. **Paṭaṅgamaṇḍūko** nāma mahāmukhamaṇḍūko. **Bhinnamukho**ti upakkamukhapariyosāno, sabbadā vivaṭamukho vā. **Vaṅkamukho**ti ekapasse apakkamma ṭhitaheṭṭhimahanukaṭṭhiko. **Oṭṭhacchinnako**ti ubhosu oṭṭhesu yattha katthaci jātiyā vā pacchā vā satthādinā apanītamaṁsena oṭṭhena samannāgato. **Eḷamukho**ti niccapaggharitalālāmukho.

**Bhinnagalo**ti avanatagato. **Bhinna-uro**ti atininna-uramajjho. Evaṁ **bhinna piṭṭhi**pi. **Sabbañcetan**ti "kacchugatto"ti-ādiṁ sandhāya vuttaṁ. Ettha ca vinicchayokuṭṭhādīsu vutto evāti āha **"vinicchayo"**ti-ādi.

**Vātaṇḍiko**ti aṇḍavātarogena uddhuta[1] bījaṇḍakosena samannāgato, yassa nivāsanena paṭicchannampi unnataṁ pakāsati, sova na pabbājetabbo. **Vikaṭo**ti tiriyaṁgamanapādo, yassa caṅkamato jāṇukā bahi nigacchanti. **Paṇho**ti[2] pacchato parivattanakapādo, yassa caṅkamato jāṇukā anto pavisanti. **Mahājaṅgho**ti thūlajaṅgho. **Mahāpādo**ti mahantena pādatalena yutto. **Pādavemajjhe**ti piṭṭhipādavemajjhe, etena aggapādo ca paṇhi ca sadisoti dasseti.

**Majjhe saṅkuṭitapādattā**ti kuṇḍapādatāya kāraṇavibhāvanaṁ. **Agge saṅkuṭitapādattā**ti kuṇḍapādatāya sakuṇapādasseva[3] gamanavibhāvanaṁ. **Piṭṭhipādaggena caṅkamanto**ti "pādassa bāhirantenāti ca abbhantarantenā"ti ca idaṁ pādatalassa ubhohi pariyantehi caṅkamanaṁ sandhāya vuttaṁ.

**Mammanan**ti ṭhānakaraṇavisuddhiyā abhāvena ayuttakkharavacanaṁ. Vacanānukaraṇena hi so mammano vutto. Yo ca karaṇasampannopi ekamevakkharaṁ hikkārabahuso vadati, sopi idheva saṅgayhati. Yo vā pana hikkaṁ niggahetvāpi anāmeḍitakkharameva siliṭṭhavacanaṁ vattuṁ samattho, so pabbājetabbo.

**Āpattito na muccatī**ti ñatvā karontova na muccati. Jīvitantarāyādi-āpadāsu aruciyā kāyasāmaggiṁ dentassa anāpatti. **Appatto osāraṇan**ti osāraṇāya anarahoti attho.

Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Uddhaṭa (Sī, Ka) 2. Saṁghāṭoti (Sī, Ka), saṇḍoti (Syā) 3. Sakuṇḍapādasseva (Sī)

## Alajjinissayavatthukathāvaṇṇanā

120. Nissayapaṭisaṁyuttavatthūsu bhikkhūhi samāno bhāgo diṭṭhisīlādiguṇakoṭṭhāso assāti bhikkhusabhāgo, tassa bhāvo **bhikkhusabhāgatā.**

Alajjinissayavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Gamikādinissayavatthukathāvaṇṇanā

121. **Nissayakaraṇīyo**ti ettha nissayaggahaṇaṁ nissayo, so karaṇīyo yassāti visesanassa paranipāto daṭṭhabbo. **Vissamento vā -pa- anāpattī**ti gamanasa-ussāhatāya tathā vasantopi addhiko eva, tattha nissayadāyake asati anāpattīti adhippāyo. Etena ca parissamādi-abhāve senāsanādisampadaṁ paṭicca vasato āpattīti dasseti. Tañca agamanapaccayā divase divase āpajjatīti vadanti. Cīvararajanādikiccatthāya garūhi pesitassāpi kiccapariyosānameva vasitabbaṁ, na tato paraṁ. Garūhipi tāvakālikakiccatthameva pesaladaharā pesitabbā, na niccakālakiccatthanti daṭṭhabbaṁ. **"Nāvāya gacchantassa -pa- anāpattī"**ti vuttattā evarūpaṁ avidheyyataṁ vinā nissayadāyakarahitaṭṭhāne vassaṁ upagantuṁ na vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ.

**Tassa nissāyā**ti taṁ nissāya. **Asāḷīmāse -pa- tattha gantabban**ti ettha pana sacepi "asuko thero ettha āgamissati āgamissatī"ti āgamentasseva vassūpanāyikadivaso hoti[1]. Hotu, vasitaṭṭhāne vassaṁ anupagamma yattha nissayo labbhati, dūrepi tattha gantvā pacchimikāya upagantabbaṁ.

122. **Gottenapī**ti "āyasmato pippalissa upasampadāpekkho"ti evaṁ nāmaṁ avatvā gottanāmenapīti attho, tena "konāmo te upajjhāyo"ti puṭṭhena gottanāmena "āyasmā kassapo"ti vattabbanti siddhaṁ hoti. Tasmā aññampi kiñci tassa nāmaṁ pasiddhaṁ, tasmiṁ vā khaṇe sukhaggahaṇatthaṁ nāmaṁ paññāpitaṁ, taṁ sabbaṁ gahetvāpi anussāvanā kātabbā.

---

1. Seso hoti (Sī)

Yathā upajjhāyassa, evaṁ upasampadāpekkhassapi gottādināmena, taṅkhaṇikanāmena ca anussāvanaṁ kātuṁ vaṭṭati. Tasmimpi khaṇe "ayaṁ tisso"ti vā "nāgo"ti vā nāmaṁ karontehi anusāsakasammutito paṭhemameva kātabbaṁ, evaṁ katvāpi antarāyikadhammānusāsanapucchanakālesu "kinnāmosi, ahaṁ bhante nāgo nāma, konāmo te upajjhāyo, upajjhāyo me bhante tisso nāmā"ti-ādinā viññāpentena ubhinnampi citte "mamedaṁ nāman"ti yathā saññā uppajjati, evaṁ viññāpetabbaṁ. Sace pana tasmiṁ khaṇe pakatināmena vatvā pacchā tissanāmādi-apubbanāmena anussāveti, na vaṭṭati.

Tattha ca kiñcāpi upajjhāyasseva nāmaṁ aggahetvā yena kenaci nāmena "tissassa upasampadāpekkho"ti-ādināpi puggale parāmaṭṭhe kammaṁ sukatameva hoti anupajjhāyakādīnaṁ upasampadākammaṁ viya upajjhāyassa abhāvepi abhabbattepi kammavācāya puggale parāmaṭṭhe kammassa sijjhanato. Upasampadāpekkhassa pana yathāsakaṁ nāmaṁ vinā aññena nāmena anussāvite kammā kuppati, so anupasampanno va hoti. Tattha ṭhito añño anupasampanno viya gahitanāmassa vatthu, puggalassa tattha abhāvā, etassa ca nāmassa anussāvanāya avuttattā. Tasmā upasampadāpekkhassa pakatināmaṁ parivattetvā anupubbena nāgādināmena anussāvetukāmena paṭikacceva "tvaṁ nāgo"ti-ādinā viññāpetvā anusāsana-antarāyikadhammapucchanakkhaṇesupi tassa ca saṁghassa ca yathā pākaṭaṁ hoti, tathā pakāsetvāva nāgādināmena anussāvetabbaṁ. Ekassa bahūni nāmāni honti, tesu ekaṁ gahetuṁ vaṭṭati.

Yaṁ pana upasampadāpekkha-upajjhāyānaṁ ekattha gahitaṁ nāmaṁ, tadeva ñattiyā, sabbattha anussāvanāsu ca gahetabbaṁ. Gahitato hi aññasmiṁ gahite byañjanaṁ bhinnaṁ nāma hoti, kammaṁ vipajjati. Atthato, hi byañjanato ca abhinnā eva ñatti, anussāvanā ca vaṭṭanti, upajjhāyanāmassa pana purato "āyasmato tissassā"ti-ādinā **āyasmanta**-padaṁ sabbattha yojetvāpi anussāveti, tathā ayojitepi doso natthi.

Pāḷiyaṁ pana kiñcāpi "itthannāmassa āyasmato"ti pacchato "āyasmato"ti padaṁ vuttaṁ, tathāpi "āyasmā sāriputto

atthakusalo”ti-ādinā nāmassa purato āyasmanta-padayogassa dassanato puratova payogo yuttataro. Tañca ekattha yojetvā aññattha ayojitepi ekattha purato yojetvā aññattha pacchato yojanepi sāvanāya hāpanaṁ nāma na hoti nāmassa ahāpitattā. Teneva pāḷiyampi “itthannāmassa āyasmato”ti ekattha yojetvā “itthannāmena upajjhāyenā”ti-ādīsu “āyasmato”ti na yojitanti vadanti. Tañca kiñcāpi evaṁ, tathāpi sabbaṭṭhānepi ekeneva pakārena yojetvā eva vā ayojetvā vā anussāvanaṁ pasatthataranti gahetabbaṁ.

Gamikādinissayavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Dve upasampadāpekkhādivatthukathāvaṇṇanā

123. Ekato saheva ekasmiṁ khaṇe anussāvanaṁ etesanti **ekānussāvanā,** upasampadāpekkhā, ete ekānussāvane kātuṁ. Tenāha **“ekānussāvane kātun”**ti, idañca ekaṁ padaṁ vibhatti-alopena daṭṭhabbaṁ. **Ekena vā**ti dvinnampi ekasmiṁ khaṇe ekāya eva kammavācāya anussāvane ekenācariyenāti attho. “Ayaṁ buddharakkhito ca ayaṁ dhammarakkhito ca āyasmato saṁgharakkhitassa upasampadāpekkho”ti-ādinā nayena ekena ācariyena dvinnaṁ ekasmiṁ khaṇe anussāvananayo daṭṭhabbo. Imināva nayena tiṇṇampi ekena ācariyena ekakkhaṇe anussāvanaṁ daṭṭhabbaṁ.

**Purimanayeneva ekato anussāvane kātun**ti “ekena ekassa, aññena itarassā”ti-ādinā pubbe vuttanayena dvinnaṁ dvīhi vā, tiṇṇaṁ tīhi vā ācariyehi, ekakena vā ācariyena tayopi ekato anussāvane kātunti attho, tañca kho ekena upajjhāyena. **“Na tvevanānupajjhāyenā”**ti idaṁ ekena ācariyena dvīhi vā tīhi vā upajjhāyehi dve vā tayo vā upasampadāpekkhe ekakkhaṇe ekāya anussāvanāya ekānussāvane kātuṁ na vaṭṭatīti paṭikkhepapadaṁ. Na pana nānācariyehi nānupajjhāyehi tayo ekānussāvane kātuṁ na vaṭṭatīti āha **“sace pana nānācariyā nānupajjhāyā -pa- vaṭṭatī”**ti.

Yañcettha “tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṁ, sumanatthero tissattherassa saddhivihārikan”ti evaṁ upajjhāyehi aññamaññaṁ saddhivihārikānaṁ anussāvanakaraṇaṁ vuttaṁ, taṁ upalakkhaṇamattaṁ. Tasmā sace tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṁ, sumanatthero nandattherassa saddhivihārikaṁ anussāveti, aññamaññañca gaṇapūrakā honti, vaṭṭati eva. Sace pana upajjhāyo sayameva attano saddhivihārikaṁ anussāvetīti ettha vattabbameva natthi, kammaṁ sukatameva hoti. Anupajjhāyakassapi yena kenaci anussāvite upasampadā hoti, kimaṅgampana sa-upajjhāyakassa upajjhāyeneva anussāvaneti daṭṭhabbaṁ. Teneva navaṭṭanapakkhaṁ dassetuṁ **“sace panā”**ti-ādimāha.

Dve upasampadāpekkhādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā

126. **Upajjhā**ti upajjhāya-saddasamānattho ākāranto upajjhā-saddoti dasseti. Upajjhāya-saddo eva vā upajjhā upayogapaccattavacanesu ya-kāralopaṁ katvā evaṁ vutto karaṇavacanādīsu upajjhāsaddassa payogābhāvāti daṭṭhabbaṁ. Pāḷiyaṁ **attanāva attānaṁ sammannitabban**ti attanāva kattubhūtena karaṇabhūtena attānameva kammabhūtaṁ pati sammananakiccaṁ kātabbaṁ. **Attānan**ti vā paccatte upayogavacanaṁ, attanāva attā sammannitabboti attho. Na kevalañca ettheva, aññatrāpi terasasammuti-ādīsu imināva lakkhaṇena attanāva attā sammannitabbova. Apica sayaṁ kammārahattā attānaṁ muñcitvā catuvaggādiko gaṇo sabbattha icchitabbo.

**Saccakālo**ti “nigūhissāmī”ti vañcanaṁ pahāya saccasseva te icchitabbakālo. **Bhūtakālo**ti vañcanāya abhāvepi manussattādivatthuno bhūtatāya avassaṁ icchitabbakālo, itarathā kammakopādi-antarāyo hotīti adhippāyo. **Maṅkū**ti adhomukho. **Uddharatū**ti anupasampannabhāvato upasampattiyaṁ patiṭṭhapetūti attho.

Sabbakammavācāsu atthakosallatthaṁ panettha upasampadākammavācāya evamattho daṭṭhabbo—**suṇātū**ti savanāṇattiyaṁ paṭhamapurisekavacanaṁ.

Tañca kiñcāpi yo saṁgho savanakiriyāya niyojīyati, tassa sammukhattā "suṇāhī"ti majjhimapurisekavacanena vattabbaṁ, tathāpi yasmā saṁgha-saddasannidhāne paṭhamapurisapayogova saddavidūhi samāciṇṇo bhagavanta-āyasmantādisaddasannidhānesu viya "adhivāsetu me bhavaṁ gotamo[1]. Etassa sugata kālo, yaṁ bhagavā sāvakānaṁ sikkhāpadaṁ paññapeyya[2]. Pakkamatāyasmā[3]. Suṇantu me āyasmanto"ti-ādīsu[4] viya. Tasmā idha paṭhamapurisapayogo kato. Atha vā gāravavasenevetaṁ vuttaṁ. Garuṭṭhānīyesu hi gāravavasena majjhimapurisapayoguppattiyampi paṭhamapurisapayogaṁ payujjanti "desetu sugato dhamman"ti-ādīsu[5] viyāti daṭṭhabbaṁ. Keci pana "bhante, āvusoti sadde apekkhitvā idha paṭhamapurisapayogo"ti vadanti, taṁ na yuttaṁ "ācariyo me bhante hohi[6], iṅghāvuso upāli imaṁ pabbajitaṁ anuyuñjāhī"ti-ādīsu[7] tappayogepi majjhimapurisapayogasseva dassanato.

**Me**ti yo sāveti, tassa attaniddese sāmivacanaṁ. **Bhante**ti ālapanatthe vuḍḍhesu sagāravavacanaṁ. "Āvuso"ti padaṁ pana navakesu. Tadubhayampi nipāto "tumhe bhante, tumhe āvuso"ti bahūsupi samānarūpattā. **Saṁgho**ti avisesato catuvaggādike pakatattapuggalasamūhe vattati. Idha pana paccantimesu janapadesu pañcavaggato paṭṭhāya, majjhimesu janapadesu dasavaggato paṭṭhāya saṁghoti gahetabbo. Tatrāyaṁ piṇḍattho—bhante saṁgho mama vacanaṁ suṇātūti. Idañca navakatarena vattabbavacanaṁ. Sace pana anussāvako sabbehi bhikkhūhi vuḍḍhataro hoti, "suṇātu me āvuso saṁgho"ti vattabbaṁ. Sopi ce "bhante"ti vadeyya, navakataro vā "āvuso"ti, kammakopo natthi. Keci pana "ekattha 'āvuso'ti vatvā aññattha 'bhante'ti vuttepi natthi doso ubhayenāpi ālapanassa sijjhanato"ti vadanti.

Idāni yamatthaṁ ñāpetukāmo "suṇātū"ti saṁghaṁ savane niyojeti, taṁ ñāpento **"ayaṁ itthannāmo"**ti-ādimāha. Tattha

---

1. Vi 1. 12 piṭṭhe. 2. Vi 1. 10 piṭṭhe. 3. Vi 1. 280 piṭṭhe. 4. Vi 3. 167 piṭṭhe.
5. Dī 2. 32; Ma 2. 292; Saṁ 1. 139; Vi 3. 6, 7, 9 piṭṭhesu.
6. Vi 3. 76 piṭṭhe. 7. Vi 1. 313 piṭṭhe.

**ayan**ti upasampadāpekkhassa hatthapāse sannihitabhāvadassanaṁ. Tena ca hatthapāse ṭhitasseva upasampadā ruhatīti sijjhati hatthapāsato bahi ṭhitassa "ayan"ti na vattabbato. Teneva anusāsakasammutiyaṁ so hatthapāsato bahi ṭhitattā "ayan"ti na vutto. Tasmā upasampadāpekkho anupasampanno hatthapāse ṭhapetabbo. **Ayaṁ itthannāmo**ti **ayaṁ**-saddo ca avassaṁ payujjitabbo. So ca imasmiṁ paṭhamanāmapayoge evāti gahetabbaṁ. **"Itthannāmo"**ti idaṁ aniyamato tassa nāmadassanaṁ. Ubhayenapi ayaṁ buddharakkhitoti-ādināmaṁ dasseti. "Upasampadāpekkho"ti bhinnādhikaraṇavisaye bahubbīhisamāso, upasampadaṁ me saṁgho apekkhamānoti attho. Tassa ca upajjhāyataṁ samaṅgibhāvena dassetuṁ "itthannamassa āyasmato"ti vuttaṁ. Etena "ayaṁ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassa saddhivihārikabhūto upasampadāpekkho"ti evamādinā nayena nāmayojanāya saha attho dassitoti. Ettha ca "āyasmato"ti padaṁ avatvāpi "ayaṁ buddharakkhito dhammarakkhitassa upasampadāpekkho"ti vattuṁ vaṭṭati. Teneva pāḷiyaṁ "itthannāmena upajjhāyenā"ti ettha "āyasmato"ti padaṁ na vuttaṁ. Yañcettha vattabbaṁ, taṁ heṭṭhā vuttameva.

Nanu cettha upajjhāyopi upasampadāpekkho viya hatthapāse ṭhito eva icchitabbo, atha kasmā "ayaṁ itthannāmo imassa itthannāmassa upasampadāpekkho"ti evaṁ upajjhāyaparāmasanepi ima-saddassa payogo na katoti? Nāyaṁ virodho upajjhāyassa abhāvepi kammakopābhāvato. Kevalañhi kammanipphattiyā santapadavasena avijjamānassapi upajjhāyassa nāmakittanaṁ anupajjhāyassa upasampadādīsupi karīyati. Tasmā upajjhāyassa asannihitatāyapi tapparāmasanamatteneva kammasiddhito "imassā"ti niddisituṁ na vaṭṭati.

**Parisuddho antarāyikehi dhammehī**ti abhabbatādikehi upasampadāya avatthukarehi ceva pañcābādhahatthacchinnādīhi ca āpattimattakarehi antarāyikehi sabhāvehi parimutto. **Evaṁ** vutto eva ca āpattimattakarehi pañcābādhādīhi aparimuttassapi upasampadā ruhati, nāññathā. **Paripuṇṇassa pattacīvaran**ti paripuṇṇamassa upasampadāpekkhassa pattacīvaraṁ. Evaṁ vutte eva apattacīvarassāpi upasampadā ruhati, nāññāthā. **Upasampadaṁ**

**yācatī**ti "saṁghaṁ bhante upasampadaṁ yācāmī"ti-ādinā[1] yācitabhāvaṁ sandhāya vuttaṁ. Evaṁ tena saṁghe ayācitepi "itthannāmo saṁghaṁ upasampadaṁ yācatī"ti vutte eva kammaṁ avipannaṁ hoti, nāññathā. **Upajjhāyenā**ti upajjhāyena karaṇabhūtena itthānnāmaṁ upajjhāyaṁ katvā kammabhūtaṁ upasampadaṁ dātuṁ nipphādetuṁ kattubhūtaṁ saṁghaṁ yācatīti attho. Yāca-dhātuno pana dvikammakattā "saṁghaṁ, upasampadan"ti dve kammapadāni vuttāni.

**Yadi saṁghassa pattakallan**ti ettha patto kālo imassāti pattakālaṁ, apalokanādicatubbidhasaṁghakammaṁ, tadeva sakatthe ya-paccayena "pattakallan"ti vuccati. Idha pana ñatticatuttha-upasampadākammaṁ adhippetaṁ, taṁ kātuṁ saṁghassa pattakallaṁ jātaṁ. **Yadī**ti anumatigahaṇavasena kammassa pattakallataṁ ñāpeti. Yo hi koci tattha apattakallataṁ maññissati, so vakkhati. Imameva hi atthaṁ sandhāya anussāvanāsu "yassāyasmato khamati -pa- so bhāseyyā"ti[2] vuttaṁ. Taṁ panetaṁ pattakallaṁ vatthusampadā, antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā, sīmāsampadā, parisasampadā, pubbakiccaniṭṭhāpananti imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitaṁ.

Tattha **vatthusampadā** nāma yathāvuttehi ekādasahi abhabbapuggalehi ceva antimavatthu-ajjhāpannehi ca añño paripuṇṇavīsativasso anupasampannabhūto manussapuriso, etasmiṁ puggale sati eva idaṁ saṁghassa upasampadākammaṁ pattakallaṁ nāma hoti, nāsati. Katañca kuppameva hoti.

**Antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā** nāma yathāvuttasseva upasampadāvatthubhūtassa puggalassa ye ime bhagavatā paṭikkhittā pañcābādhaphuṭṭhatādayo mātāpitūhi ananuññātatāpariyosānā ceva hatthacchinnatādayo ca dosadhammā kārakasaṁghassa āpattādi-antarāyahetutāya "antarāyikā"ti vuccanti tehi antarāyikehi dosadhammehi parimuttattā, imissā ca sati eva idaṁ kammaṁ pattakallaṁ nāma hoti, nāsati. Kataṁ pana kammaṁ sukatameva hoti ṭhapetvā ūnavīsativassapuggalaṁ.

---

1. Vi 3. 72, 131 piṭṭhe. 2. Vi 3. 132 piṭṭhe.

**Sīmāsampadā** pana uposathakkhandhake[1] vakkhamānanayena sabbadosavirahitāya baddhābaddhavasena duvidhāya sīmāya vaseneva veditabbā. Tādisāya hi sīmāya sati eva idaṁ kammaṁ pattakallaṁ nāma hoti, nāsati. Katañca kammaṁ vipajjati.

**Parisasampadā** pana ye ime upasampadākammassa sabbantimena paricchedena kammappattā dasahi vā pañcahi vā anūnā pārājikaṁ anāpannā, anukkhittā ca samānasaṁvāsakā bhikkhū, tesaṁ ekasīmāyaṁ hatthapāsaṁ avijahitvā ṭhānaṁ, chandārahānañca chandassa ānayanaṁ, sammukhībhūtānañca appaṭikkosanaṁ, upasampadāpekkharahitānaṁ uposathakkhandhake paṭikkhittānaṁ gahaṭṭhādi-anupasampannānañceva pārājikukkhittakanānāsaṁvāsakabhikkhunīnañca vajjanīyapuggalānaṁ saṁghassa hatthapāse abhāvo cāti imehi catūhi aṅgehi saṅgahitā. Evarūpāya ca parisasampadāya sati eva idaṁ pattakallaṁ nāma hoti, nāsati. Tattha purimānaṁ tiṇṇaṁ aṅgānaṁ aññatarassapi abhāve kataṁ kammaṁ vipajjati, na pacchimassa.

**Pubbakiccaniṭṭhāpanaṁ** nāma yānimāni "paṭhamaṁ upajjhaṁ gāhāpetabbo"ti-ādinā pāḷiyaṁ vuttāni "upajjhaṁ gāhāpanaṁ, pattacīvarācikkhanaṁ, tato taṁ hatthapāsato bahi ṭhapetvā anusāsakasammutikammakaraṇaṁ, sammatena ca gantvā anusāsanaṁ, tena ca paṭhamataraṁ āgantvā saṁghassa ñāpetvā upasampadāpekkhaṁ 'āgacchāhī'ti hatthapāse eva abbhānaṁ, tena ca bhikkhūnaṁ pāde vandāpetvā upasampadāyācāpanaṁ, tato antarāyikadhammapucchakasammutikaraṇaṁ, sammatena ca pucchanan"ti imāni aṭṭha pubbakiccāni, tesaṁ sabbesaṁ yāthāvato karaṇena niṭṭhāpanaṁ. Etasmiñca pubbakammaniṭṭhāpane sati eva idaṁ saṁghassa upasampadākammaṁ pattakallaṁ nāma hoti, nāsati. Etesu pana pubbakammesu akatesupi kataṁ kammaṁ yathāvuttavatthusampatti-ādīsu vijjamānesu akuppameva hoti. Tadevamettha pattakallaṁ imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitanti veditabbaṁ. Imināva nayena heṭṭhā vuttesu, vakkhamānesu ca sabbesu kammesu pattakallatā yathārahaṁ yojetvā ñātabbā.

---

1. Vi 3. 150 piṭṭhādīsu.

**Itthannāmaṁ upasampādeyyā**ti upasampadānipphādanena taṁsamaṅgiṁ kareyya karotūti patthanāyaṁ, vidhimhi vā idaṁ daṭṭhabbaṁ. Yathā hi "devadattaṁ sukhāpeyyā"ti vutte sukhamassa nipphādetvā taṁ sukhasamaṅginaṁ kareyyāti attho hoti, evamidhāpi upasampadamassa nipphādetvā taṁ upasampadāsamaṅginaṁ kareyyāti attho. Payojakabyāpāre cetaṁ yathā sukhayantaṁ kañci suddhakattāraṁ koci hetukattā sukhahetunipphādanena sukhāpeyyāti vuccati, evamidhāpi upasampajjantaṁ suddhakattāraṁ puggalaṁ hetukattubhūto saṁgho upasampadāhetunipphādanena upasampādeyyāti vutto. Etena ca sukhaṁ viya sukhadāyakena saṁghena puggalassa diyyamānā tathāpavattaparamatthadhamme upādāya ariyajanapaññattā upasampadā nāma sammutisaccatā atthīti samatthitaṁ hoti. Ettha ca "itthannāmo saṁghaṁ upasampadaṁ yācatī"ti vuttattā parivāsādīsu viya yācanānuguṇaṁ "itthannāmassa upasampadaṁ dadeyyā"ti avatvā "itthannāmaṁ upasampādeyyā"ti vuttattā idaṁ upasampadākammaṁ dāne asaṅgahetvā kammalakkhaṇe eva saṅgahitanti daṭṭhabbaṁ. Iminā nayena "itthannāmaṁ upasampādeti, upasampanno saṁghenā"ti etthāpi attho veditabbo. Kevalañhi tattha vattamānakāla-atītakālavasena, idha pana anāmaṭṭhakālavasenāti ettakameva viseso.

**Esā ñattī**ti "saṁgho ñāpetabbo"ti vuttañāpanā esā. Idañca anussāvanānampi sabbhāvasūcanatthaṁ vuccati. Avassañcetaṁ vattabbameva, ñattikamme eva taṁ na vattabbaṁ. Tattha pana yya-kāre vuttamatte eva ñattikammaṁ niṭṭhitaṁ hotīti daṭṭhabbaṁ. **Khamatī**ti ruccati. **Upasampadā**ti saṁghena diyyamānā nipphādiyamānā upasampadā yassa khamati, so tuṇhassāti yojanā. **Tuṇhī**ti ca akathanatthe nipāto, akathanako assa bhaveyyāti attho. Khamati saṁghassa itthannāmassa upasampadāti pakatena sambandho. Tattha kāraṇamāha **"tasmā tuṇhī"**ti. Tattha "āsī"ti seso. Yasmā "yassa nakkhamati, so bhāseyyā"ti tikkhattuṁ vuccamānopi saṁgho tuṇhī niravo ahosi, tasmā khamati saṁghassāti attho. **Evan**ti iminā pakārena. Tuṇhībhāvene**vetaṁ** saṁghassa ruccanabhāvaṁ **dhārayāmi** bujjhāmi pajānāmīti attho. **Iti**-saddo parisamāpanatthe kato, so ca kammavācāya anaṅgaṁ. Tasmā anussāvakena "dhārayāmī"ti ettha

mi-kārapariyosānameva vatvā niṭṭhāpetabbaṁ, iti-saddo na payujjitabboti daṭṭhabbaṁ. Iminā nayena sabbattha kammavācānamattho veditabbo.

Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Cattāronissayādikathāvaṇṇanā

128. **Ekaporisā vā**ti-ādi sattānaṁ sarīracchāyaṁ pādehi minitvā jānanappakāradassanaṁ. Chasattapadaparamatā hi chāyā "porisā"ti vuccati. Idañca utuppamāṇācikkhanādi ca āgantukehi saddhiṁ vīmaṁsitvā vuḍḍhanavabhāvaṁ ñatvā vandanavandāpanādikaraṇatthaṁ vuttaṁ. Eti āgacchati, gacchati cāti utu, sova pamiyate anena saṁvaccharanti pamāṇanti āha **"utuyeva utuppamāṇan"**ti. **Aparipuṇṇā**ti upasampadādivasena aparipuṇṇā. Yadi utuvemajjhe upasampādito, tadātasmiṁ utumhi avasiṭṭhadivasācikkhanaṁ "divasabhāgācikkhanan"ti dasseti. Tenāha **"yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase"**ti. Tattha yassa taṁ khaṇaṁ laddhūpasampadassa puggalassa sambandhī yo utu yattakehi divasehi aparipuṇṇo, te divaseti yojanā.

Chāyādikameva sabbaṁ saṅgahetvā gāyitabbato kathetabbato saṅgītīti āha **"idamevā"**ti-ādi. Tattha ekato katvā ācikkhitabbaṁ. **Tvaṁ kiṁ labhasī**ti tvaṁ upasampādanakāle kataravassaṁ, katara-utuñca labhasi, katarasmiṁ te upasampadā laddhāti attho. **Vassan**ti vassāna-utu. Idañca saṁvaccharācikkhanaṁ vinā vuttampi na ñāyatīti iminā utu-ācikkhaneneva sāsanavassesu vā kaliyugavassādīsu vā sahassime vā satime vā asukaṁ utuṁ labhāmīti dassitanti daṭṭhabbaṁ. **"Chāyā"**ti idaṁ pāḷiyaṁ āgatapaṭipāṭiṁ sandhāya vuttaṁ. Vattabbakamato pana kaliyugavassādīsu sabbadesapasiddhesu asukavasse asuka-utumhi asukamāse asuke kaṇhe vā sukke vā pakkhe asukatithivāravisesayutte nakkhatte pubbaṇhādidivasabhāge ettake chāyāpamāṇe, nāḍikāpamāṇe[1] vā mayā upasampadā laddhāti vadeyyāsīti evaṁ ācikkhitabbaṁ. "Idaṁ suṭṭhu uggahetvā

---

1. Kālappamāṇe (Sī)

āgantukehi vuḍḍhapaṭipāṭiṁ ñatvā paṭipajjāhī”ti vattabbaṁ. Pāḷiyaṁ **kissa tvan**ti kiṁ tvaṁ ettakaṁ kālaṁ akāsīti attho.

130. **Upasampadaṁ yācī**ti pabbajjañca upasampadañca yācīti attho. **Passissāmī**ti ettha vadatīti seso, evaṁ uparipi. **“Osāretabbo”**ti iminā purimo ukkhittabhāvo vibbhamitvā puna laddhūpasampadampi na muñcati. Tena ca sambhuñjanādīsupi bhikkhūnaṁ pācittiyamevāti dasseti. **Anāpatti sambhoge saṁvāse**ti ettha sahaseyyāpi saṅgahitāti daṭṭhabbaṁ. Ettha cāyamadhippāyo—yasmā ayaṁ osāritattā pakatatto, tasmā ukkhittasambhogādipaccayena pācittiyenettha anāpattīti. Yo pana āpattiṭṭhāne anāpattidiṭṭhitāya āpattiṁ na passati, teneva paṭikammampi na karoti, so yasmā ettāvatā alajjī nāma na hoti. Paṇṇattiṁ ñatvā vītikkamaṁ karonto eva hi alajjī nāma hoti. “Sañcicca āpattiṁ āpajjatī”ti-ādi[1] hi vuttaṁ. Tasmā ettha alajjisambhogādipaccayā dukkaṭāpattiniyamo natthi. Tena sāpettha āpatti na vuttāti daṭṭhabbaṁ. Yo panettha imaṁ adhippāyaṁ asallakkhentena kenaci “anāpatti sambhoge saṁvāse”ti iminā pācittiyena anāpatti vuttā, alajjisambhogapaccayā dukkaṭaṁ pana āpajjati evāti āpattiniyamo vutto, so alajjitte sati eva vutto, nāsatīti daṭṭhabbaṁ.

131. **Vinayamhī**ti-ādigāthāsu **niggahānan**ti niggahakaraṇesu. **Pāpicche**ti pāpapuggalānaṁ niggahakaraṇesu, lajjīnaṁ paggahesu ca pesalānaṁ sukhāvahe mahante vinayamhi yathā atthakārī atthānuguṇaṁ karontova yasmā yoniso paṭipajjati nāma hoti, tasmā uddānaṁ pavakkhāmīti sambandhayojanā daṭṭhabbā. Sesaṁ sabbattha suviññeyyameva.

Cattāronissayādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

Mahākhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Vi 5. 279 piṭṭhe.

# 2. Uposathakkhandhaka

## Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā

132. Uposathakkhandhake taranti otaranti etthāti **titthaṁ,** laddhi. **Ito**ti sāsanaladdhito.

135. **Āpajjitvā vā vuṭṭhito**ti ettha desanārocanānampi saṅgaho. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṁ** "vuṭṭhitā vā desitā vā ārocitā vā āpatti -pa- asantī nāma hotī"ti[1] vuttaṁ.

**Manujenā**ti āsannena saha. **Pare**ti dūraṭṭhepi parapuggale sandhāya giraṁ no ca bhaṇeyyāti yojanā.

"Āvikatā hissa phāsu hotī"ti[2] vuttattā garukāpattipi āvikaraṇamattena vuṭṭhātīti keci vadanti, taṁ tesaṁ matimattaṁ parivāsādividhānasuttehi virujjhanato. Ayaṁ panettha adhippāyo—yathābhūtañhi attānamāvikarontaṁ pesalā bhikkhū "akāmā parivatthabban"ti-ādivacanaṁ nissāya anicchamānampi naṁ upāyena parivāsādīni datvā[3] avassaṁ suddhante patiṭṭhāpessanti, tato tassa avippaṭisārādīnaṁ vasena phāsu hoti. **Paṭhamaṁ pātimokkhuddesan**ti nidānuddesaṁ dasseti, pubbe avijjamānaṁ paññāpesīti. Na kevalañca etaṁ, pubbe paññāttampi pana pārājikādisikkhāpadaṁ sabbaṁ bhagavā "tatrime cattāro pārājikā dhammā uddesaṁ āgacchantī"ti-ādinā[4] pārājikuddesādivasena vinayamātikaṁ katvā nidānuddesena saha sayameva, saṅgahetvā "pātimokkhan"ti paññāpesīti daṭṭhabbaṁ. Tadetaṁ sabbampi sandhāya "anujānāmi bhikkhave pātimokkhaṁ uddisitun"ti[5] vuttaṁ.

136. **Etaṁ veditabban**ti yasmiṁ tasmiṁ cātuddase vā pannarase vāti evaṁ atthajātaṁ.

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 101 piṭṭhe. 2. Vi 3. 141 piṭṭhe. 3. Parivāsādi dāpetvā (Sī, Ka)
4. Pātimokkha 2 piṭṭhe. 5. Vi 3. 140 piṭṭhe.

## Sīmānujānanakathāvaṇṇanā

138. **“Puratthimāyadisāyā”**ti idaṁnidassanamattaṁ. Tassaṁ pana disāyaṁ nimitte asati yattha atthi, tato paṭṭhāya paṭhamaṁ “puratthimāya anudisāya, dakkhiṇāya disāyā”ti-ādinā samantā vijjamānaṭṭhānesu nimittāni kittetvā puna “puratthimāya anudisāyā”ti paṭhamakittitaṁ kittetuṁ vaṭṭati, tīhi nimittehi siṅghāṭakasaṇṭhānāyapi sīmāya sammannitabbato. **Tikkhattuṁ sīmāmaṇḍalaṁ sambandhantenā**ti vinayadharena sayaṁ ekasmiṁ yeva ṭhāne ṭhatvā kevalaṁ nimittakittanavacaneneva sīmāmaṇḍalaṁ samantā nimittena nimittaṁ bandhantenāti attho. Taṁ taṁ nimittaṭṭhānaṁ agantvāpi hi kittetuṁ vaṭṭati. Tiyojanaparamāya sīmāya samantato tikkhattuṁ anuparigamanassa ekadivasena dukkarattā vinayadharena sayaṁ adiṭṭhampi pubbe bhikkhūhi yathāvavatthitaṁ nimittaṁ “pāsāṇo bhante”ti-ādinā kenaci vuttānusārena sallakkhetvā “eso pāsāṇo nimittan”ti-ādinā kittetumpi vaṭṭati eva.

**Suddhapaṁsupabbato**ti na kenaci kato sayaṁjātova vutto. Tathā sesāpi. **Itaropī**ti suddhapaṁsupabbatādikopi pabbato. **Hatthippamāṇato**ti ettha bhūmito uggatappadesena hatthippamāṇaṁ gahetabbaṁ. **Catūhi vā tīhi vā**ti sīmābhūmiyaṁ catūsu, tīsu vā disāsu ṭhitehi. Ekissā eva pana disāya ṭhitehi tato bahūhipi sammannituṁ na vaṭṭati. Dvīhi pana dvīsu disāsu ṭhitehipi na vaṭṭati. **Tasmā**ti yasmā ekena na vaṭṭati, tasmā. **Taṁ bahiddhā katvā**ti kittitanimittassa asīmattā antosīmāya karaṇaṁ ayuttanti vuttaṁ. Tenāha **“sace”**ti-ādi. (1)

Dvattiṁ sapalaguḷapiṇḍappamāṇatā saṇṭhānato gahetabbā, na tulagaṇanāvasena, bhārato palaparimāṇañca magadhatulāya gahetabbaṁ. Sā ca lokiyatulāya dviguṇāti vadanti. **Atimahantopī**ti bhūmito hatthippamāṇaṁ anuggantvā heṭṭhābhūmiyaṁ otiṇṇaghanato anekayojanappamāṇopi. Sace hi tato hatthippamāṇaṁ kūṭaṁ uggacchati, pabbatasaṅkhyameva gacchati. (2)

**Antosārānan**ti tasmiṁ khaṇe taruṇatāya sāre avijjamānepi pariṇāmena bhavissamānasārepi sandhāya vuttaṁ. Tādisānañhi sūcidaṇḍakappamāṇapariṇāhānaṁ catupañcamattampi vanaṁ vaṭṭati. **Antosāramissakānan**ti

antosārehi rukkhehi sammissānaṁ. Etena ca sārarukkhamissampi vanaṁ vaṭṭatīti dasseti. **Catupañcarukkhamattampī**ti sārarukkhe sandhāya vuttaṁ. **Vanamajjhe vihāraṁ karontī**ti rukkhaghaṭāya antare rukkhe acchinditvā vati-ādīhi vihāraparicchedaṁ katvāva antorukkhantaresu eva pariveṇapaṇṇasālādīnaṁ karaṇavasena yathā antovihārampi vanameva hoti, evaṁ vihāraṁ karontīti attho. Yadi hi sabbaṁ rukkhaṁ chinditvā vihāraṁ kareyyuṁ, vihārassa avanattā taṁ parikkhipitvā ṭhitaṁ vanaṁ ekattha kittetabbaṁ siyā. Idha pana antopi vanattā "vanaṁ na kittetabban"ti vuttaṁ. Sace hi taṁ kittenti, "nimittassa upari vihāro hotī"ti-ādinā anantare vutta dosaṁ āpajjati. **Ekadesan**ti vanekadesaṁ, rukkhavirahitaṭṭhāne katavihārassa ekapasse ṭhitavanassa ekadesanti attho. (3)

**Sūcidaṇḍakappamāṇo**ti vaṁsadaṇḍappamāṇo. Lekhanidaṇḍappamāṇoti keci. **Mātikāṭṭhakathāyaṁ** pana avebhaṅgiyavinicchaye "yo koci aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍakamattopi veḷu -pa- garubhaṇḍan"ti[1] vuttattā tanutaro veḷudaṇḍoti ca sūcidaṇḍoti ca sūcidaṇḍoti ca gahetabbaṁ. **Vaṁsanaḷakasarāvādīsū**ti veḷupabbe vā naḷapabbe vā kapallakādimattikabhājanesu vāti attho. **Taṅkhaṇampī**ti taruṇapotake amilāyitvā viruhanajātike sandhāya vuttaṁ. Ye pana pariṇatā samūlaṁ uddharitvā ropitāpi chinnasākhā viya milāyitvā cirena navamūlaṅkuruppattiyā jīvanti, mīyantiyeva vā, tādise kittetuṁ na vaṭṭati. **Etan**ti navamūlasākhāniggamanaṁ. (4)

**Majjhe**ti sīmāya mahādisānaṁ[2] anto. **Koṇan**ti sīmāya catūsu koṇesu dvinnaṁ dvinnaṁ maggānaṁ sambandhaṭṭhānaṁ. **Parabhāge kittetuṁ vaṭṭatī**ti tesaṁ catunnaṁ koṇānaṁ bahi nikkhamitvā ṭhitesu maggesu ekissā disāya ekaṁ, aññissā disāya cāparanti evaṁ cattāropi maggā catūsu disāsu kittetuṁ vaṭṭatīti adhippāyo. Evaṁ pana kittitamattena kathaṁ ekābaddhatā vigacchatīti viññāyatīti. Parato gataṭṭhānepi ete eva te cattāro maggā. "Catūsu disāsu gacchantī"ti hi vuttaṁ. Tasmā ettha kāraṇaṁ vicinitabbaṁ. (5)

**"Uttarantiyā bhikkhuniyā"**ti idañca **pāḷiyaṁ**[3] bhikkhunīnaṁ nadīpāragamane nadilakkhaṇassa āgatattā vuttaṁ. Bhikkhūnaṁ antaravāsakatemanamattampi vaṭṭati

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 263 piṭṭhe. 2. Bahidisānaṁ (Sī) 3. Vi 2. 296 piṭṭhe.

eva. **“Nadicatukkepi eseva nayo”**ti iminā ekattha kittetvā aññāttha parato gataṭṭhānepi kittetuṁ na vaṭṭatīti dasseti. Teneva ca “assammissanadiyo catassopi kittetuṁ vaṭṭatī”ti asammissa-ggahaṇaṁ kataṁ. **Mūle**ti ādikāle. **Nadiṁ bhinditvā**ti yathā udakaṁ anicchantehi kassakehi mahoghe nivattetuṁ na sakkā, evaṁ nadikūlaṁ bhinditvā. (7)

**Ukkhepiman**ti dīgharajjunā kuṭena ussiñcanīyaṁ. (8)

**Asammissehī**ti sabbadisāsu ṭhitapabbatehi eva, pāsāṇādīsu aññatarehi vā nimittantarābyavahitehi. **Sammissehī**ti ekattha pabbato, aññattha pāsāṇoti evaṁ ṭhitehi aṭṭhahipi. **“Nimittānaṁ satenāpī”**ti iminā ekissāya eva disāya bahunimittāni “puratthimāya disāya kiṁ nimittaṁ? Pabbato bhante. Puna puratthimāya disāya kiṁ nimittaṁ? Pāsāṇo bhante”ti-ādinā kittetuṁ vaṭṭatīti dasseti. **Siṅghāṭakasaṇṭhānā**ti tikoṇā. **Caturassā**ti samacaturassā. Mudiṅgasaṇṭhānā pana āyatacaturassā, ekakoṭiyaṁ saṅkocitā, tadaññāya vitthiṇṇā vā hotīti. **Sīmāya upacāraṁ ṭhapetvā**ti āyatiṁ bandhitabbāya sīmāya nesaṁ vihārānaṁ paricchedato bahi sīmantarikappahonakaṁ upacāraṁ ṭhapetvā. Baddhā sīmā yesu vihāresu, te **baddhasīmā. Pāṭekkan**ti paccekaṁ. **Baddhasīmāsadisānī**ti yathā baddhasīmāsu ṭhitā aññamaññaṁ chandādiṁ anapekkhitvā paccekaṁ kammaṁ kātuṁ labhanti, evaṁ gāmasīmāsu ṭhitāpīti dasseti. **Āgantabban**ti sāmīcimattavasena vuttaṁ. Tenāha **“āgamanampī”**ti-ādi.

**Pabbajjūpasampadādīnan**ti ettha bhaṇḍukammāpucchanaṁ sandhāya pabbajjāgahaṇaṁ. **Ekavīsati bhikkhū**ti nisinne sandhāya vuttaṁ. Idañca kammārahena saha abbhānakārakānampi pahonakatthaṁ vuttaṁ. **“Nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā”**ti idaṁ yathārucitaṭṭhāne rukkhanimittādīnaṁ dullabhatāya vaḍḍhitvā ubhinnaṁ baddhasīmānaṁ saṅkarakaraṇato ca pāsāṇanimittassa ca tadabhāvato yattha katthaci ānetvā ṭhapetuṁ sukaratāya ca vuttaṁ. Tathā **sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbā**ti etthāpi. **Caturaṅgulappamāṇāpī**ti yathā khandhasīmāparicchedato bahi nimittapāsāṇānaṁ caturaṅgulamattaṭṭhānaṁ samantā nigacchati, avasesaṁ ṭhānaṁ antokhandhasīmāya hotiyeva, evaṁ tesupi ṭhapitesu caturaṅgulamattā sīmantarikā hotīti daṭṭhabbaṁ.

**Sīmantarikapāsāṇā**ti sīmantarikāya ṭhapitanimittapāsāṇā. Te pana kittentena padakkhiṇato anupariyāyanteneva kittetabbā. Kathaṁ? Khaṇḍasīmato hi pacchimāya disāya puratthābhimukhena ṭhatvā "puratthimāya disāya kiṁnimittan"ti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā tathā uttarāya disāya dakkhiṇābhimukhena ṭhatvā "dakkhiṇāya disāya kiṁ nimittan"ti anukkamena kittetvā tathā puratthimāya disāya pacchimābhimukhena ṭhatvā "pacchimāya disāya kiṁ nimittan"ti anukkamena kittetvā tathā dakkhiṇāya disāya uttarabhimukhena ṭhatvā "uttarāya disāya kiṁ nimittan"ti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā puna pacchimāya disāya puratthābhimukhena ṭhatvā purimakittitaṁ vuttanayena puna kittetabbaṁ. Evaṁ bahūnampi khaṇḍasīmānaṁ sīmantarikapāsāṇā paccekaṁ kittetabbā. **Tato**ti pacchā. **Avasesanimittānī**ti mahāsīmāya bāhirantaresu avasesanimittāni. **Ubhinnampi na kopentī**ti ubhinnampi kammaṁ na kopenti.

**Kuṭigehe**ti bhūmiyaṁ katatiṇakuṭiyaṁ. **Udukkhalan**ti udukkhalāvāṭa sadisakhuddakāvāṭaṁ. **Nimittaṁ na kātabban**ti taṁ rājiṁ vā udukkhalaṁ vā nimittaṁ na kātabbaṁ. Idañca yathāvuttesu nimittesu anāgatattena na vaṭṭatīti siddhampi avinassakasaññāya koci mohena nimittaṁ kareyyāti dūratopi vipattiparihāratthaṁ vuttaṁ. Evaṁ upari "bhittiṁ akittetvā"ti-ādīsupi siddhamevatthaṁ punappunaṁ kathane kāraṇaṁ veditabbaṁ. Sīmāvipatti hi upasampadādisabbakammavipattimūlanti tassā sabbaṁ dvāraṁ sabbathā pidahanavasena vattabbaṁ. Sabbaṁ vatvāva idha ācariyā vinicchayaṁ ṭhapesunti daṭṭhabbaṁ.

**Bhittin**ti iṭṭhakadārumattikāmayaṁ. Silāmayāya pana bhittiyā nimittupagaṁ ekaṁ pāsāṇaṁ taṁtaṁdisāya kittetuṁ vaṭṭati. Anekasilāhi cinitaṁ sakalabhittiṁ kittetuṁ na vaṭṭati "eso pāsāṇo nimittan"ti ekavacanena vattabbato. **Antokuṭṭamevā**ti ettha antokuṭṭepi nimittānaṁ ṭhitokāsato anto eva sīmāti gahetabbaṁ. **Pamukhe nimittapāsāṇe ṭhapetvā**ti gabbhābhimukhepi bahipamukhe gabbhavitthārappamāṇe ṭhāne pāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Evañhi gabbhapamukhānaṁ antare ṭhitakuṭṭampi upādāya anto ca bahi ca caturassasaṇṭhānāva sīmā hoti. **Bahī**ti sakalassa kuṭigehassa samantato bahi.

**Anto ca bahi ca sīmā hotī**ti majjhe ṭhitabhittiyā saha caturassasīmā hoti.

**“Uparipāsādeyeva hotī”**ti iminā gabbhassa ca pamukhassa ca antarā ṭhitabhittiyā ekattā tattha ca ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ okāsābhāvena heṭṭhā na otarati, uparibhitti pana sīmaṭṭhāva hotīti dasseti. **Heṭṭhimatale kuṭṭo**ti heṭṭhimatale catūsu disāsu ṭhitakuṭṭo. Sace hi dvīsu, tīsu vā disāsu eva kuṭṭo tiṭṭheyya, heṭṭhā na otarati. **Heṭṭhāpi otaratī**ti catunnampi bhittīnaṁ anto bhittīhi saha ekavīsatiyā bhikkhūnaṁ pahonakattā vuttaṁ. Otaramānā ca uparisīmappamāṇena otarati. Catunnaṁ pana bhittīnaṁ bāhirantara-paricchede heṭṭhābhūmibhāge udakapariyantaṁ katvā otarati, na pana bhittīnaṁ bahi kesaggamattampi ṭhānaṁ. **Pāsādabhittito**ti uparitale bhittito. **Otaraṇānotaraṇaṁ vuttanayeneva veditabban**ti uparisīmappamāṇassa antogadhānaṁ heṭṭhimatale catūsu disāsu kuṭṭānaṁ tulārukkhehi ekasambandhataṁ tadanto pacchimasīmappamāṇatādiñca sandhāya vuttaṁ. Kiñcāpettha niyyūhakādayo nimittānaṁ ṭhitokāsatāya bajjhamānakkhaṇe sīmā na honti, baddhāya pana sīmāya sīmaṭṭhāva hontīti daṭṭhabbā. **Pariyantasambhānan**ti nimittagatapāsāṇatthambhe sandhāya vuttaṁ. **“Uparimatalena sambaddho hotī”**ti idaṁ kuṭṭānaṁ antarā sīmaṭṭhānaṁ thambhānaṁ abhāvato vuttaṁ. Yadi hi bhaveyyuṁ, kuṭṭe uparimatalena asambandhepi sīmaṭṭhatthambhānaṁ upari ṭhito pāsādo sīmaṭṭhova hoti.

Sace pana bahūnaṁ thambhapantīnaṁ upari katapāsādassa heṭṭhā pathaviyaṁ sabbabāhirāya thambhapantiyā anto nimittapāsāṇe ṭhapetvā sīmā baddhā hoti, ettha kathanti? Etthāpi yaṁ tāva sīmaṭṭhatthambheheva dhāriyamānānaṁ tulānaṁ uparimatalaṁ, sabbaṁ taṁ sīmaṭṭhameva, ettha vivādo natthi. Yaṁ pana sīmaṭṭhatthambhapantiyā, asīmaṭṭhāya bāhiratthambhapantiyā ca samadhuraṁ dhāriyamānānaṁ tulānaṁ uparimatalaṁ, tattha upaḍḍhaṁ sīmāti keci vadanti. Sakalampi gāmasīmāti apare. Baddhasīmā evāti aññe. Tasmā kammaṁ karontehi garuke nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhatvā sabbaṁ taṁ āsaṅkaṭṭhānaṁ sodhetvāva kammaṁ kātabbaṁ, sanniṭṭhānakāraṇaṁ vā gavesitvā tadanuguṇaṁ kātabbaṁ.

**Tālamūlakapabbate**ti tālakkhandhamūlasadise heṭṭhā thūlo hutvā kamena kiso hutvā uggato hi tālasadiso nāma hoti. **Vitānasaṇṭhāno**ti ahicchattakasaṇṭhāno. **Paṇavasaṇṭhāno**ti majjhe tanuko heṭṭhā ca upari ca vitthiṇṇo. **Heṭṭhā vā majjhe vā**ti mudiṅgasaṇṭhānassa heṭṭhā, paṇavasaṇṭhānassa majjhe.

**Sappaphaṇasadiso pabbato**ti sappaphaṇo viya khujjo, mūlaṭṭhānato aññattha avanatasīsoti attho. **Ākāsapabbhāran**ti bhittiyā aparikkhittapabbhāraṁ. **Sīmappamāṇo**ti anto-ākāsena saddhiṁ pacchimasīmappamāṇo. **"So ca pāsāṇo sīmaṭṭho"**ti iminā īdisehi susirapāsāṇaleṇakuṭṭādīhi paricchinne bhūmibhāge eva sīmā patiṭṭhāti, na aparicchinne. Te pana sīmaṭṭhattā sīmā honti, na sarūpena sīmaṭṭhamañcādi viyāti dasseti. Sace pana so susirapāsāṇo bhūmiṁ anāhacca ākāsagatova olambati, sīmā na otarati. Susirapāsāṇā pana sayaṁ sīmāpaṭibaddhattā sīmā honti. Kathaṁ pana pacchimappamāṇarahitehi etehi susirapāsāṇādīhi sīmā na otaratīti idaṁ saddhātabbanti? Aṭṭhakathāpamāṇato.

Apicettha susirapāsāṇabhitti-anusārena mūsikādīnaṁ viya sīmāya heṭṭhimatale otaraṇakiccaṁ natthi. Heṭṭhā pana pacchimasīmappamāṇe ākāse dvaṅgulamattabahalehi pāsāṇabhitti-ādīhipi uparimatalaṁ āhacca ṭhitehi sabbaso, yebhuyyena vā paricchinne sati upari bajjhamānā sīmā tehi pāsāṇādīhi antaritāya tapparicchinnāya heṭṭhābhūmiyāpi uparimatalena saddhiṁ ekakkhaṇe patiṭṭhāti nadipārasīmā viya nadi-antaritesu ubhosu tīresu, leṇādīsu apanītesupi heṭṭhā otiṇṇā sīmā yāvasāsanantaradhānā navigacchati. Paṭhamaṁ pana upari sīmāya baddhāya pacchā leṇādīsu katesupi heṭṭhābhūmiyaṁ sīmā otarati eva. Keci taṁ na icchanti. Evaṁ ubhayattha patiṭṭhitā ca sā sīmā ekāva hoti gottādijāti viya byattibhedesūti gahetabbaṁ. Sabbā eva hi baddhasīmā, abaddhasīmā ca attano attano pakatinissayabhūte gāmāraññanadi-ādike khette yathāparicchedaṁ sabbattha sākalyena ekasmiṁ khaṇe byāpinī paramatthato avijjamānāpi te te nissayabhūte paramatthadhamme, taṁ taṁ kiriyāvisesampi vā upādāya lokiyehi,

sāsanikehi ca yathārahaṁ ekattena paññattatāya nissayekarūpā eva. Tathā hi eko gāmo araññaṁ nadī jātassaro samuddoti evaṁ loke,

> "Sammatā sā sīmā saṁghena[1]. Agāmake ce bhikkhave araññe samantā sattabbhantarā, ayaṁ tattha samānasaṁvāsā ekūposathā. Samantā udakukkhepā, ayaṁ tattha samānasaṁvāsā ekūposathā"ti[2]—

ādinā sāsane ca ekavohāro dissati. Na hi paramatthato ekassa anekadhammesu byāpanamatthi. kasiṇekadesādivikappāsamānatāya ekattahānitoti ayaṁ no mati.

**Assa heṭṭhā**ti sappaphaṇapabbatassa heṭṭhā ākāsapabbhāre. **Leṇassā**ti leṇañce kataṁ, tassa leṇassāti attho. Tameva puna leṇaṁ pañcahi pakārehi vikappetvā otaraṇānotaraṇavinicchayaṁ dassetuṁ āha **"sace pana heṭṭhā"**ti-ādi. Tattha "heṭṭhā"ti imassa "leṇaṁ hotī"ti iminā sambandho. Heṭṭhā leṇañca ekasmiṁ padeseti āha **"anto"**ti, pabbatassa anto, pabbatamūleti attho. Tameva antosaddaṁ sīmāparicchedena visesetuṁ **"uparimassa sīmāparicchedassa pārato"**ti vuttaṁ. Pabbatapādaṁ pana apekkhitvā "orato"ti vattabbepi sīmānissayaṁ pabbataggaṁ sandhāya "pārato"ti vuttanti daṭṭhabbaṁ. Teneva "bahileṇan"ti ettha bahi-saddaṁ visesento **"uparimassa sīmāparicchedassa orato"**ti āha. **Bahi sīmā na otaratī**ti ettha **bahī**ti pabbatapāde leṇaṁ sandhāya vuttaṁ, leṇassa bahibhūte uparisīmāparicchedassa heṭṭhābhāge sīmā na otaratīti attho. **Anto sīmā**ti leṇassa ca pabbatapādassa ca anto attano otaraṇārahaṭṭhāne na otaratīti attho. "Bahi sīmā na otarati, anto sīmā na otaratī"ti cettha attano otaraṇārahaṭṭhāne leṇābhāvena sīmāya sabbathā anotaraṇameva dassitanti gahetabbaṁ. Tatthāpi anotarantī upari eva hotīti. **"Bahi patitaṁ asīmā"**ti-ādinā uparipāsādādīsu athiranissayesu ṭhitā sīmāpi tesaṁ vināsena vinassatīti dassitanti daṭṭhabbaṁ.

1. Vi 3. 148 piṭṭhe. 2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

**Pokkharaṇiṁ khaṇanti, sīmāyevā**ti ettha sace heṭṭhā umaṅganadisīmappamāṇato anūnā paṭhamameva ca pavattā hoti. Sīmā ca pacchā baddhā nadito upari eva hoti, nadiṁ āhacca pokkharaṇiyā ca khatāya sīmā vinassatīti daṭṭhabbaṁ. **Heṭṭhāpathavitale**ti antarā bhūmivivare.

**Sīmāmāḷake**ti khaṇḍasīmaṅgaṇe. **"Vaṭarukkho"**ti idaṁ pārohopatthambhena atidūrampi gantuṁ samatthasākhāsamaṅgitāya vuttaṁ. Sabbarukkhalatādīnampi sambandho na vaṭṭati eva. Teneva nāvārajjusetusambandhopi paṭikkhitto. **Tato**ti sākhato. **Mahāsīmāya pathavitalan**ti ettha āsannatarampi gāmasīmaṁ aggahetvā baddhasīmāya eva gahitattā gāmasīmābaddhasīmānaṁ aññamaññaṁ rukkhādisambandhepi sambhedadoso natthi aññamaññaṁ nissayanissitabhāvena pavattitoti gahetabbaṁ. Yadi hi tāsampi sambandhadoso bhaveyya, kathaṁ gāmasīmāya baddhasīmā sammannitabbā siyā? Yassā hi sīmāya saddhiṁ sambandhe doso bhaveyya, sā tattha bandhitumeva na vaṭṭati, baddhasīmā-udakukkhepasīmāsu baddhasīmā viya, attano nissayabhūtagāmasīmādīsu udakukkhepasīmā viya ca. Teneva "sace pana rukkhassa sākhā vā tato nikkhantapāroho vā bahinaditīre vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito"ti-ādinā[1] udakukkhepasīmāya attano anissayabhūtagāmasīmādīhi eva sambandhadoso dassito, na nadisīmāyaṁ. Evamidhāpīti daṭṭhabbaṁ. Ayañcattho upari pākaṭo bhavissati. **Āhaccā**ti phusitvā.

**Mahāsīmaṁ vā sodhetvā**ti mahāsīmāgatānaṁ sabbesaṁ bhikkhūnaṁ hatthapāsānayanabahikaraṇādivasena[2] sakalaṁ mahāsīmaṁ sodhetvā. Etena sabbavipattiyo mocetvā pubbe suḷu baddhānampi dvinnaṁ baddhasīmānaṁ pacchā rukkhādisambandhena uppajjanako īdiso pāḷimuttako sambhedadoso atthīti dasseti. So ca "na bhikkhave sīmāya sīmā sambhinditabbā"ti-ādinā[3] baddhasīmānaṁ aññamaññaṁ sambhedajjhottharaṇaṁ paṭikkhipitvā "anujānāmi bhikkhave sīmaṁ sammannantena sīmantarikaṁ ṭhapetvā sīmaṁ sammannitun"ti[3] ubhinnaṁ baddhasīmānamantarā sīmantarikaṁ ṭhapetvāva bandhituṁ anujānantena sambhedajjhottharaṇaṁ viya tāsaṁ aññamaññaṁ phusitvā tiṭṭhanavasena bandhanampi na vaṭṭatīti siddhattā baddhānampi tāsaṁ pacchā aññamaññaṁ

1. Vi-Ṭṭha 3. 335 piṭṭhe. 2. Chandāharaṇādivasena (Sī, Ka) 3. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Ekarukkhādīhi phusitvā ṭhānampi na vaṭṭatīti bhagavato adhippāyaññūhi saṅgītikārakehi niddhārito. Bandhanakāle paṭikkhittassa sambandhadosassa anulomena akappiyānulomattā.

Ayaṁ pana sambandhadoso—pubbe suḷu baddhānaṁ pacchā sañjātattā bajjhamānakkhaṇe viya asīmattaṁ kātuṁ na sakkoti. Tasmā rukkhādisambandhe apanītamatte tā sīmā pākatikā honti. Yathā cāyaṁ pacchā na vaṭṭati, evaṁ bajjhamānakkhaṇepi tāsaṁ rukkhādisambandhe sati tā bandhituṁ na vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ.

Keci pana "mahāsīmaṁ vā sodhetvāti ettha mahāsīmāgatā bhikkhū yathā taṁ sākhaṁ vā pārohaṁ vā kāyapaṭibaddhehi na phusanti, evaṁ sodhanameva idhādhippetaṁ, na sakalasīmāsodhanan"ti vadanti, taṁ na yuttaṁ aṭṭhakathāya vurujjhanato. Tathā hi "mahāsīmāya pathavitalaṁ vā tatthajātarukkhādīni vā āhacca tiṭṭhatī"ti evaṁ sākhāpārohānaṁ mahāsīmaṁ phusitvā ṭhānameva sambandhadose kāraṇattena[1] vuttaṁ, na pana tattha ṭhitabhikkhūhi sākhādīnaṁ phusanaṁ. Yadi hi bhikkhūnaṁ sākhādi phusitvā ṭhānameva kāraṇaṁ siyā. Tassa sākhaṁ vā tato niggatapārohaṁ vā mahāsīmāya paviṭṭhaṁ tatraṭṭho koci bhikkhu phusitvā tiṭṭhatīti bhikkhuphusanameva vattabbaṁ siyā. Yañhi tattha mahāsīmāsodhane kāraṇaṁ, tadeva tasmiṁ vākye padhānato dassetabbaṁ. Na hi āhacca ṭhitameva sākhādiṁ phusitvā ṭhito bhikkhu sodhetabbo ākāsaṭṭhasākhādiṁ phusitvā ṭhitassāpi sodhetabbato, kiṁ niratthakena āhaccaṭṭhānavacanena. Ākāsaṭṭhasākhāsu ca bhikkhuno phusanameva kāraṇattena vuttaṁ, sodhanañca tasseva bhikkhussa hatthapāsānayanādivasena sodhanaṁ vuttaṁ. Idha pana "mahāsīmaṁ sodhetvā"ti sakalasīmāsādhāraṇavacanena sodhanaṁ vuttaṁ.

Apica sākhādiṁ phusitvā ṭhitabhikkhumattasodhane abhimate "mahāsīmāya pathavitalan"ti visesasīmopādānaṁ niratthakaṁsiyā yattha katthaci-antamaso ākāsepi ṭhatvā sākhādiṁ phusitvā ṭhitassa visodhetabbato.

1. Kāraṇamattena (Sī)

**Chinditvā bahiṭṭhakā kātabbā**ti tattha patiṭṭhitabhāvaviyojanavacanato ca visabhāgasīmānaṁ phusaneneva sakalasīmāsodhanahetuko aṭṭhakathāsiddhoyaṁ eko sambandhadoso atthevāti gahetabbo. Teneva **udakukkhepasīmākathāya**mpi[1] "vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito"ti ca "naditīre pana khāṇukaṁ koṭṭetvā tattha baddhanāvāya na vaṭṭatī"ti ca "sace pana setu vā setupādā vā bahitīre patiṭṭhitā, kammaṁ kātuṁ na vaṭṭatī"ti ca evaṁ visabhāgāsu gāmasīmāsu sākhādīnaṁ phusanameva saṅkaradosakāraṇattena vuttaṁ, na bhikkhuphusanaṁ. Tathā hi "antonadiyaṁ jātarukkhe bandhitvā kammaṁ kātabban"ti nadiyaṁ nāvā bandhanaṁ anuññātaṁ udakukkhepanissayattena nadisīmāya sabhāgattā. Yadi hi bhikkhūnaṁ phusanameva paṭicca sabbattha sambandhadoso vutto siyā, nadiyampi bandhanaṁ paṭikkhipitabbaṁ bhaveyya. Tatthāpi hi bhikkhuphusanaṁ kammakopakāraṇaṁ hoti, tasmā sabhāgasīmāsu pavisitvā bhūmi-ādiṁ phusitvā vā aphusitvā vā sākhādimhi ṭhite taṁ sākhādiṁ phusantova bhikkhu sodhetabbo. Visabhāgasīmāsu pana sākhādimhi phusitvā ṭhite taṁ sākhādiṁ aphusantāpi sabbe bhikkhū sodhetabbā. Aphusitvā ṭhite pana taṁ sākhādiṁ phusantova bhikkhu sodhetabboti niṭṭhamettha gantabbaṁ.

Yaṁ panettha keci "baddhasīmānaṁ dvinnaṁ aññamaññaṁ viya baddhasīmāgāmasīmānampi tadaññāsampi sabbāsaṁ samānasaṁvāsakasīmānaṁ aññamaññaṁ rukkhādisambandhe sati tadubhayampi ekasīmaṁ viya sodhetvā ekattheva kammaṁ kātabbaṁ, aññattha kataṁ kammaṁ vipajjati, natthettha sabhāgavisabhāgabhedo"ti vadanti, taṁ tesaṁ matimattaṁ, sabhāgasīmānaṁ aññamaññaṁ sambhedadosābhāvassa visabhāgasīmānameva tabbhāvassa suttasuttānulomādivinayanayehi siddhattā. Tathā hi "anujānāmi bhikkhave sīmaṁ sammannitun"ti gāmasīmāyameva baddhasīmaṁ sammannituṁ anuññātaṁ. Tāsaṁ nissayanissitabhāvena sabhāgatā,[2] sambhedajjhottharaṇādidosābhāvo ca suttatova siddho. Baddhanakāle pana anuññātassa sambandhassa anulomato pacchā sañjātarukkhādisambandhopi tāsaṁ vaṭṭati eva. "Yaṁ bhikkhave -pa- kappiyaṁ anulometi akappiyaṁ paṭibāhati, taṁ vo kappatī"ti[3] vuttattā. Evaṁ tāva baddhasīmāgāmasīmānaṁ aññamaññaṁ sabhāgatā[2], sambhedādidosābhāvo

1. Vi-Ṭṭha 3. 335 piṭṭhe. 2. Saṅkaratā (Sī) 3. Vi 3. 348 piṭṭhe.

ca suttasuttānulomato siddho. Iminā eva nayena araññasīmāsattabbhantarasīmānaṁ, nadi-ādi-udakukkhepasīmānañca suttasuttānulomato aññamaññaṁ sabhāgatā, sambhedādidosābhāvo ca siddhoti veditabbo.

Baddhasīmāya pana aññāya baddhasīmāya, nadi-ādisīmāsu ca bandhituṁ paṭikkhepasiddhito ceva udakukkhepasattabbhantarasīmānaṁ nadi-ādīsu eva kātuṁ niyamanasuttasāmatthiyena baddhasīmāgāmasīmādīsu karaṇapaṭikkhepasiddhito ca tāsaṁ aññamaññaṁ visabhāgatā, uppattikkhaṇe, pacchā ca rukkhādīhi sambhedādidosasambhavo ca vuttanayena suttasuttānulomato ca sijjhanti. Teneva **aṭṭhakathāyaṁ**[1] visabhāgasīmānameva vaṭarukkhādivacanehi sambandhadosaṁ dassetvā sabhāgānaṁ baddhasīmāgāmasīmādīnaṁ sambandhadoso na dassito, na kevalañca na dassito, atha khotāsaṁ sabhāgasīmānaṁ rukkhādisambandhepi dosābhāvo pāḷi-aṭṭhakathāsu ñāpito eva. Tathā hi pāḷiyaṁ "pābbatanimittaṁ pāsāṇanimittaṁ vananimittaṁ rukkhanimittan"ti-ādinā vaḍḍhanakanimittāni anuññātāni. Tena nesaṁ rukkhādīnaṁ nimittānaṁ vaḍḍhanepi baddhasīmāgāmasīmānaṁ saṅkaradosābhāvo ñāpitova hoti. Dvinnaṁ pana baddhasīmānaṁ īdiso sambandho na vaṭṭati. Vuttañhi "eka rukkhopi ca dvinnaṁ sīmānaṁ nimittaṁ hoti, so pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṁ karoti, tasmā na kātabbo"ti[1] "anujānāmi bhikkhave tiyojana paramaṁ sīmaṁ sammannitun"ti vacanatopi cāyaṁ ñāpito. Tiyojanaparamāya hi sīmāya samantā pariyantesu rukkhalatāgumbādīhi baddhasīmāgāmasīmānaṁ niyamena aññamaññaṁ sambandhassa sambhavato "īdisaṁ sambandhanaṁ vināsetvāva sīmā sammannitabbā"ti aṭṭhakathāyampi na vuttaṁ.

Yadi cettha rukkhādisambandhena kammavipatti bhaveyya, avassameva vattabbaṁ siyā. Vipattiparihāratthañhi ācariyā nirāsaṅkaṭṭhānesupi "bhittiṁ akittetvā"ti-ādinā siddhamevatthaṁ punappunaṁ avocuṁ. Idha pana "vanamajjhe vihāraṁ karonti, vanaṁ na kittetabban"ti-ādirukkhalatādīhi nirantare vanamajjhepi sīmābandhanameva avocuṁ. Tathā thambhānaṁ upari katapāsādādīsu heṭṭhā thambhādīhi ekābaddhesu uparimatalādīsu sīmābandhanaṁ bahudhā vuttaṁ. Tasmā baddhasīmāgāmasīmānaṁ rukkhādisambandho tehi mukhatova vihito. Apica gāmasīmānampi pāṭekkaṁ baddhasīmāsadisatāya ekissā gāmasīmāya

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 337 piṭṭhe.

kammaṁ karontehi dabbatiṇamattenāpi sambandhā gāmantaraparamparā araññanadisamuddā ca sodhetabbāti sakaladīpaṁ sodhetvāva kātabbaṁ siyā. Evaṁ pana asodhetvā paṭhamamahāsaṅgītikālato pabhuti katānaṁ upasampadādikammānaṁ, sīmāsammutīnañca vipajjanato sabbesampi bhikkhūnaṁ anupasampannasaṅkāpasaṅgo ca dunnivāro hoti. Na cetaṁ yuttaṁ. Tasmā vuttanayeneva visabhāgasīmānameva rukkhādīhi sambandhadoso, na baddhasīmāgāmasīmādīnaṁ sabhāgasīmānanti gahetabbaṁ.

Mahāsīmāsodhanassa dukkaratāya khaṇḍasīmāyameva yebhuyyena saṁghakammakaraṇanti āha **"sīmāmāḷake"**ti-ādi. Mahāsaṁghasannipāte pana khaṇḍasīmāya appahonakatāya mahāsīmāya kamme kariyamānepi ayaṁ nayo gahetabbova.

**"Ukkhipāpetvā"**ti iminā kāyapaṭibaddhenapi sīmaṁ phusanto sīmaṭṭhova hotīti dasseti. **Purimanayepī**ti khaṇḍasīmato mahāsīmaṁ paviṭṭhasākhānayepi. Sīmaṭṭharukkhasākhāya nisinno sīmaṭṭhova hotīti āha **"hatthapāsameva ānetabbo"**ti. Ettha ca rukkhasākhādīhi aññamaññaṁ sambandhāsu etāsu khandhasīmāyaṁ tayo bhikkhū, mahāsīmāyaṁ dveti evaṁ dvīsu sīmāsu sīmantarikaṁ aphusitvā, hatthapāsañca avijahitvā ṭhitehi pañcahi bhikkhūhi upasampadādikammaṁ kātuṁ vaṭṭatīti keci vadanti, taṁ na yuttaṁ "nānāsīmāya ṭhitacatuttho kammaṁ kareyya, akammaṁ, na ca karaṇīyan"ti-ādi[1] vacanato. Tenevetthāpi mahāsīmaṁ sodhetvā māḷakasīmāyameva kammakaraṇaṁ vihitaṁ. Aññathā bhinnasīmaṭṭhatāya tatraṭṭhassa gaṇapūrakattābhāvā kammakopova hotīti.

Yadi evaṁ kathaṁ chandapārisuddhi-āharaṇavasena mahāsīmāsodhananti? Tampi vinayaññū na icchanti, hatthapāsānayanabahisīmākaraṇavaseneva panettha sodhanaṁ icchanti, dinnassāpi chandassa anāgamanena mahāsīmaṭṭho kammaṁ kopetīti. Yadi cassa chandādi nāgacchati, kathaṁ so kammaṁ kopessa tīti? Dvinnaṁ visabhāgasīmānaṁ sambandhadosato. So ca sambandhadoso aṭṭhakathāvacanappamāṇato. Na hi vinaye sabbattha yutti sakkā ñātuṁ buddhagocarattāti veditabbaṁ. Keci pana "sace dvepi sīmāyo pūretvā

1. Vi 3. 440 piṭṭhe.

nirantaraṁ ṭhitesu bhikkhūsu kammaṁ karontesu ekissā eva sīmāya gaṇo ca upasampadāpekkho ca anussāvako ca ekato tiṭṭhati, kammaṁ sukatameva hoti. Sace pana kammāraho vā anussāvako vā sīmantaraṭṭho hoti, kammaṁ vipajjatī”ti vadanti, tañca baddhasīmāgāmasīmādisabhāgasīmāsu eva yujjati, yāsu aññamaññaṁ rukkhādisambandhesupi doso natthi. Yāsu pana atthi, na tāsu visabhāgasīmāsu rukkhādisambandhe sati ekattha ṭhito itaraṭṭhānaṁ kammaṁ kopeti eva aṭṭhakathāyaṁ sāmaññato sodhanassa vuttattāti amhākaṁ khanti. Vīmaṁsitvā gahetabbaṁ.

**Na otaratī**ti paṇavasaṇṭhānapabbatādīsu heṭṭhā pamāṇarahitaṭṭhānaṁ na otarati. Kiñcāpi panettha bajjhamānakkhaṇe uddhampi pamāṇarahitaṁ pabbatādīni nārohati, tathāpi taṁ pacchā sīmaṭṭhatāya sīmā hoti. Heṭṭhā paṇavasaṇṭhānādi pana upari baddhāyapi sīmāya sīmāsaṅkhyaṁ na gacchati, tassa vasena na otaratīti vuttaṁ, itarathā orohaṇārohaṇānaṁ sādhāraṇavasena “na otaratī”ti-ādinā vattabbato. **Yaṁ kiñcī**ti niṭṭhitasīmāya upari jātaṁ vijjamānaṁ pubbe ṭhitaṁ, pacchā sañjātaṁ, paviṭṭhañca yaṁ kiñci saviññāṇakāviññāṇakaṁ sabbampīti attho. Antosīmāya hi hatthikkhandhādisaviññāṇakesu nisinnopi bhikkhu sīmaṭṭhova hoti. **“Baddhasīmāyā”**ti idañca pakaraṇavasena upalakkhaṇato vuttaṁ. Abaddhasīmāsupi sabbāsu ṭhitaṁ taṁ sīmāsaṅkhyameva gacchati.

**Ekasambaddhena gatan**ti rukkhalatāditatrajātameva sandhāya vuttaṁ. Tādi sampi “ito gatan”ti vattabbataṁ arahati. Yaṁ pana “ito gatan”ti vā “tato āgatan”ti vā vattuṁ asakkuṇeyyaṁ ubhosu baddhasīmāgāmasīmāsu, udakukkhepanadi-ādīsu ca tiriyaṁ patitarajjudaṇḍādi, tattha kiṁ kātabbanti? Ettha pana baddhasīmāya patiṭṭhitabhāgo baddhasīmā, abaddhagāmasīmāya patiṭṭhitabhāgo gāmasīmā tadubhayasīmaṭṭhapabbatādi viya. Baddha sīmato uṭṭhitavaṭarukkhassa pārohe, gāmasīmāya gāmasīmato uṭṭhitavaṭarukkhassa pārohe ca baddhasīmāya patiṭṭhitepi eseva nayo. Mūla[1]patiṭṭhitakālato hi paṭṭhāya “ito gataṁ, tato āgatan”ti vattuṁ asakkuṇeyyato so bhāgo[2] yathāpaviṭṭhasīmāsaṅkhyameva gacchati, tesaṁ rukkhapārohānaṁ antarā pana ākāsaṭṭhasākhā bhūmiyaṁ

1. Mūle..(Sī, Ka) 2. Asakkuṇeyyato. Yo yo bhāgo (Sī, Ka)

sīmāparicchedappamāṇena tadubhayasīmā hotīti keci vadanti. Yasmā panassa sākhāya pāroho paviṭṭhasīmāya pathaviyaṁ mūlehi patiṭṭhahitvāpi yāva sākhaṁ vinā ṭhātuṁ na sakkoti, tāva mūlasimaṭṭhataṁ na vijahati. Yadā pana vinā ṭhātuṁ sakkoti, tadāpi pārohamattameva paviṭṭhasīmaṭṭhataṁ samupeti. Tasmā sabbopi ākāsaṭṭhasākhābhāgo purimasīmaṭṭhataṁ na vijahati, tato āgatabhāgassa avijahitattāti amhākaṁ khanti. Udakukkhepanadi-ādīsupi eseva nayo. Tattha ca visabhāgasīmāya evaṁ paviṭṭhe sakalasīmāsodhanaṁ, sabhāgāya paviṭṭhe phusitvā ṭhitamattabhikkhusodhanañca sabbaṁ pubbe vuttanayameva.

140. **Pārayatī**ti ajjhottharati, nadiyā ubhosu tīresu patiṭṭhamānā sīmā nadi-ajjhottharā nāma hotīti āha **"nadiṁ ajjottharamānan"**ti. Antonadiyañhi sīmā na otarati. Nadilakkhaṇe pana asati otarati, sā ca tadā nadipārasīmā na hotīti āha **"nadiyā lakkhaṇaṁ nadinimitte vuttanayamevā"**ti. **Assā**ti bhaveyya. Avassaṁ labbhaneyyā pana dhuvanāvāva hotīti sambandho. **"Na nāvāyā"**ti iminā nāvaṁ vināpi sīmā baddhā subaddhā eva hoti, āpattiparihāratthā nāvāti dasseti.

**Rukkhasaṅghāṭamayo**ti anekarukkhe ekato ghaṭetvā katasetu. Rukkhaṁ chinditvā katoti pāṭhaseso. **"Sabbanimittānaṁ anto ṭhite bhikkhū hatthapāsagate katvā"**ti idaṁ ubhinnaṁ tīrānaṁ ekagāmakhettabhāvaṁ sandhāya vuttaṁ. **Pabbatasaṇṭhānā**ti ekato uggatadīpasikharattā vuttaṁ.

Sīmānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Uposathāgārādikathāvaṇṇanā

141. **Samūhanitvā**ti vināsetvā, uddharitvāti attho. Idañca āpattiparihāratthaṁ vuttaṁ.

142. **Yāni kānicī**ti idha nimittānaṁ sīmāya pāḷiyaṁ sarūpato avuttattā vuttaṁ.

Uposathāgārādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā

143. **Aṭṭhārasā**ti andhakavindavihārampi upādāya vuccati. **Nesaṁ sīmā**ti tesu mahāvihāresu. "Manan"ti imassa vivaraṇaṁ **īsakan**ti, īsakaṁ vuḷhoti attho. Imamevatthaṁ dassetuṁ **"appattavuḷhabhāvo ahosī"**ti vuttaṁ. **Amanasikaronto**ti iddhiyā anatikkamassa kāraṇaṁ vuttaṁ.

144. **So**ti bhikkhunisaṁgho. **Dvepī**ti dve samānasaṁvāsa-avippavāsāyo. **Avippavāsasīmā**ti mahāsīmaṁ sandhāya vadati. Tattheva yebhuyyena avippavāsāti.

**"Avippavāsaṁ ajānantāpī"**ti idaṁ mahāsīmāya vijjamānāvijjamānattaṁ, tassā bāhiraparicchedañca ajānantānaṁ vasena vuttaṁ. Evaṁ ajānantehipi antosīmāya ṭhatvā kammavācāya katāya sā sīmā samūhatāva hotīti āha **"samūhanituñceva bandhituñca sakkhissantī"**ti. **Nirāsaṅkaṭṭhāne**ti khaṇḍasīmārahitaṭṭhāne. Idañca mahāsīmāya vijjamānāyapi kammakaraṇasukhatthaṁ khaṇḍasīmā icchitāti taṁ cetiyaṅgaṇādibahusannipātaṭṭhāne na bandhatīti vuttaṁ. Tatthāpi sā baddhā subaddhā eva mahāsīmā viya. **"Paṭibandhituṁ pana na sakkhissantevā"**ti idaṁ khaṇḍasīmāya asamūhatattā, tassā avijjamānattassa ajānanato ca mahāsīmābandhanaṁ sandhāya vuttaṁ. Khaṇḍasīmaṁ pana nirāsaṅkaṭṭhāne bandhituṁ sakkhissanteva. **Sīmāsambhedaṁ katvā**ti khaṇḍasīmāya vijjamānapakkhe sīmāya sīmaṁ ajjhottharaṇasambhedaṁ katvā avijjāmānapakkhepi sambhedasaṅkāya anivattanena sambhedasaṅkaṁ katvā. **Avihāraṁ kareyyun**ti saṁghakammānārahaṁ kareyyuṁ. Pubbe hi cetiyaṅgaṇādinirāsaṅkaṭṭhāne kammaṁ kātuṁ sakkā, idāni tampi vināsitanti adhippāyo. **Na samūhanitabbā**ti khaṇḍasīmaṁ ajānantehi na samūhanitabbā. **Ubhopi na jānantī**ti ubhinnaṁ padesaniyamaṁ vā tāsaṁ dvinnampi vā aññatarāya vā vijjamānataṁ vā avijjamānataṁ vā na jānanti sabbattha saṅkā eva hoti. **"Neva samūhanituṁ, na bandhituṁ sakkhissantī"**ti idaṁ nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhatvā samūhanituṁ sakkontopi mahāsīmaṁ paṭibandhituṁ na sakkontīti imamatthaṁ sandhāya vuttaṁ. **"Na ca sake -pa- kammavācaṁ kātun"**ti idaṁ sīmābandhanakammavācaṁ sandhāya vuttaṁ. **Tasmā**ti yasmā bandhituṁ na sakkā, tasmā na samūhanitabbāti attho.

Keci pana "īdisesu vihāresu chapañcamatte bhikkhū gahetvā vihārakoṭito paṭṭhāya vihāraparikkhepassa anto ca bahi ca samantā leḍḍupāte sabbattha mañcappamāṇe okāse nirantaraṁ ṭhatvā paṭhamaṁ avippavāsasīmaṁ, tato samānasaṁvāsakasīmañca samūhananavasena sīmāya samugghāte kate tasmiṁ vihāre khaṇḍasīmāya, mahāsīmāyapi vā vijja mānatte sati avassaṁ ekasmiṁ mañcaṭṭhāne tāsaṁ majjhagatā te bhikkhū tā samūhaneyyuṁ, tato gāmasīmā eva avasisseyya. Na hettha sīmāya, tapparicchedassa vā jānanaṁ aṅgaṁ. Sīmāya pana antoṭhānaṁ, "samūhanissāmā"ti kammavācāya karaṇañcettha aṅgaṁ. **Aṭṭhakathāyaṁ** 'khaṇḍasīmaṁ pana jānantā avippavāsaṁ ajānantāpi samūhanituṁ ceva bandhituñca sakkhissantī'ti evaṁ mahāsīmāya paricchedassa ajānanepi samūhanassa vuttattā. Gāmasīmāya eva ca avasiṭṭhāya tattha yathāruci duvidhampi sīmaṁ, bandhituñceva upasampadādikammaṁ kātuñca vaṭṭatī"ti vadanti, taṁ yuttaṁ viya dissati. Vīmaṁsitvā gahetabbaṁ.

Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Gāmasīmādikathāvaṇṇanā

147. Pāḷiyaṁ "asammatāya bhikkhave sīmāyā"ti-ādinā gāmasīmā eva baddhasīmāya khettaṁ, araññanadi-ādayo viya sattabbhantara-udakukkhepādīnaṁ. Sā ca gāmasīmā baddhasīmāvirahitaṭṭhāne sayameva samānasaṁvāsā hotīti dasseti. **Yā tassa vā gāmassa gāmasīmā**ti ettha gāmasīmāparicchedassa anto ca bahi ca khettavatthu-araññapabbatādikaṁ sabbaṁ gāmakhettaṁ sandhāya "gāmassā"ti vuttaṁ, na antaragharameva. Tasmā tassa sakalassa gāmakhettassa sambandhanīyā gāmasīmāti evamattho veditabbo. Yo hi so antaragharakhettādīsu anekesu bhūmibhāgesu "gāmo"ti ekattena lokajanehi paññatto gāmavohāro, sova idha "gāmasīmā"tipi vuccatīti adhippāyo, gāmo eva hi **gāmasīmā.** Imināva nayena upari araññaṁ nadī samuddo jātassaroti evaṁ tesu bhūmippadesesu ekattena lokajanapaññattānameva araññādīnaṁ araññasīmādibhāvo veditabbo. Loke pana gāmasīmādivohāro

gāmādīnaṁ mariyādāyameva vattuṁ vaṭṭati, na gāmakhettādīsu sabbattha. Sāsane pana te gāmādayo itaranivatti-atthena sayameva attano mariyādāti katvā gāmo eva gāmasīmā, araññameva **araññasīmā -pa-** samuddo eva **samuddasīmā**ti sīmāvohārena vuttāti veditabbā.

**"Nigamassa vā"**ti idaṁ gāmasīmappabhedaṁ sabbaṁ upalakkhaṇavasena dassetuṁ vuttaṁ. Tenāha **"nagarampi gahitamevā"**ti. **"Baliṁ labhantī"**ti idaṁ yebhuyyavasena vuttaṁ, "ayaṁ gāmo ettako karīsabhāgo"ti-ādinā pana rājapaṇṇesu āropitesu bhūmibhāgesu yasmiṁ yasmiṁ taḷākamātikāsusānapabbatādike padese baliṁ na gaṇhanti, sopi gāmasīmā eva. Rājādīhi paricchinnabhūmibhāgo hi sabbova ṭhapetvā nadiloṇijātassare gāmasīmāti veditabbo. Tenāha "**paricchinditvā rājā kassaci detī"**ti. Sace pana tattha rājā kañci padesaṁ gāmantarena yojeti, so paviṭṭhagāmasīmataṁ eva bhajati, nadijātassa resu vināsetvā taḷākādibhāvaṁ vā pūretvā khettādibhāvaṁ vā pāpitesupi eseva nayo.

Ye pana gāmā rājacorādibhayapīḷitehi manussehi chaḍḍitā cirampi nimmanussā tiṭṭhanti, samantā pana gāmā santi, tepi pāṭekkaṁ gāmasīmāva. Tesu hi rājāno samantagāmavāsīhi kasāpetvā vā yehi kehici kasitaṭṭhānaṁ likhitvā vā baliṁ gaṇhanti, aññena vā gāmena ekībhāvaṁ vā upanenti. Ye pana gāmā rājūhipi pariccattā gāmakhettānantarikā mahāraññena ekībhūtā, te agāmakāraññasīmataṁ pāpuṇanti, purimā gāmasīmā vinassati. Rājāno pana ekasmiṁ araññādippadese mahantaṁ gāmaṁ katvā anekasahassāni kulāni vāsāpetvā tattha vāsīnaṁ bhogagāmāti samantā bhūtagāme[1] paricchinditvā denti, purāṇanāmaṁ, pana paricchedañca na vināsenti, tepi paccekaṁ gāmasīmā eva. Ettāvatā purimagāmasīmattaṁ na vijahanti. **Sā ca itarā cā**ti-ādi "samānasaṁvāsā ekūposathā"ti pāḷipadassa adhippāyavivaraṇaṁ. Tattha hi sā ca rājicchāvasena parivattitvā samuppannā abhinavā, itarā ca aparivattā pakatigāmasīmā, yathā baddhasīmāya sabbaṁ saṁghakammaṁ kātuṁ vaṭṭati, evametāpi sabbakammārahatāsadisena baddhasīmāsadisā, sā samānasaṁvāsā

1. Bahū gāme (Sī)

ekūposathāti adhippāyo. Sāmaññato "baddhasīmāsadisā"ti vutte ticīvarāvippavāsasīmaṁ baddhasīmaṁ eva maññantīti taṁsadisatānivattanamukhena upari sattabbhantarasīmāya taṁsadisatāpi atthīti dassananayassa idheva pasaṅgaṁ dassetuṁ **"kevalan"**ti-ādi vuttaṁ.

**Viñjhāṭavisadise araññe**ti yattha "asukagāmassa idaṁ khettan"ti gāmavohāro natthi, yattha ca na kasanti na vapanti, tādise araññe. Macchabandhānaṁ agamanapathā nimmanussāvāsā samuddantaradīpakāpi ettheva saṅgayhanti. Yaṁ yañhi agāmakhettabhūtaṁ nadisamuddajātassaravirahitaṁ padesaṁ, taṁ sabbaṁ araññasīmāti veditabbaṁ. Sā ca sattabbhantarasīmaṁ vināva sayameva samānasaṁvāsā baddhasīmāsadisā. Nadi-ādisīmāsu viya sabbamettha saṁghakammaṁ kātuṁ vaṭṭati. Nadisamuddajātassarānaṁ tāva **aṭṭhakathāyaṁ** "attano sabhāveneva baddhasīmāsadisā"ti-ādinā vuttattā sīmatā siddhā. Araññassa pana sīmatā kathanti? Sattabbhantarasīmānujānanasuttādisāmatthiyato. Yathā hi gāmasīmāya vaggakammaparihāratthaṁ bahū baddhasīmāyo anuññātā, tāsañca dvinnamantarā aññamaññaṁ asambhedatthaṁ sīmantarikā anuññātā, evamidhāraññepi sattabbhantarasīmā. Tāsañca dvinnaṁ antarā sīmantarikāya pāḷi-aṭṭhakathāsupi vidhānasāmatthiyato araññassapi sabhāveneva nadi-ādīnaṁ viya sīmābhāvo tattha vaggakammaparihāratthameva sattabbhantarasīmāya anuññātattāva siddhoti veditabbo. Tattha sīmāyameva hi ṭhitā sīmaṭṭhānaṁ vaggakammaṁ karonti, na asīmāyaṁ ākāse ṭhitā viya ākāsaṭṭhānaṁ. Evameva hi sāmatthiyaṁ gahetvā "sabbā bhikkhave nadī asīmā"ti-ādinā paṭikkhittabaddhasīmānampi nadisamuddajātassarānaṁ attano sabhāveneva sīmābhāvo aṭṭhakathāyaṁ vuttoti gahetabbo.

**Athassa ṭhitokāsato**ti assa bhikkhussa ṭhitokāsato. Sacepi hi bhikkhusahassaṁ tiṭṭhati, tassa ṭhitokāsassa bāhirantato paṭṭhāya bhikkhūnaṁ vaggakammaparihāratthaṁ sīmāpekkhāya uppannāya tāya saha sayameva sañjātā sattabbhantarasīmā samānasaṁvāsāti adhippāyo. Yattha pana khuddake araññe mahantehi bhikkhūhi paripuṇṇatāya vaggakammasaṅkābhāvena sattabbhantarasīmāpekkhā natthi, tattha sattabbhantarasīmā na uppajjati, kevalāraññasīmāyameva, tattha saṁghena kammaṁ kātabbaṁ. Nadi-ādīsupi eseva nayo. Vakkhati hi "sace nadī nātidīghā hoti,

pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvārā sabbattha saṁgho nisīdati, udakukkhepasīmākammaṁ natthī"ti-ādi[1]. Iminā eva ca vacanena vaggakammaparihāratthaṁ sīmāpekkhāya sati eva udakukkhepasattabbhantarasīmā uppajjanti, nāsatīti daṭṭhabbaṁ.

Keci pana "samantā abbhantaraṁ minitvā paricchedakaraṇeneva sīmā sañjāyati, na sayamevā"ti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ. Yadi hi abbhantarapariccheda-karaṇappakārena sīmā uppajjeyya, abaddhasīmā ca na siyā bhikkhūnaṁ kiriyāpakārasiddhito. Apica vaḍḍhakīhatthānaṁ, pakatihatthānañca loke anekavidhattā, vinaye īdisaṁ hatthappamāṇanti avuttattā ca yena kenaci minite ca bhagavatā anuññātena nu kho hatthena nimitaṁ, na nu khoti sīmāya vipattisaṅkā bhaveyya. Minintehi ca aṇumattampi ūnamadhikaṁ akatvā minituṁ asakkuṇeyyatāya vipatti eva siyā. Parisavasena cāyaṁ vaḍḍhamānā tesaṁ minanena vaḍḍhati vā hāyati vā. Saṁghe ca kammaṁ katvā gate ayaṁ bhikkhūnaṁ payogena samuppannasīmā tesaṁ payogena vigacchati na vigacchati ca. Kathaṁ baddhasīmā viya yāva sāsanantaradhānā na tiṭṭheyya, ṭhitiyā ca purāṇavihāresu viya sakalepi araññe kathaṁ sīmāsambhedasaṅkā na bhaveyya. Tasmā sīmāpekkhāya eva samuppajjati, tabbigamena vigacchatīti gahetabbaṁ. Yathā cettha, evaṁ udakukkhepasīmāyampi nadi-ādīsupi.

Tatthāpi hi majjhimapuriso na ñāyati. Tathā sabbathāmena khipanaṁ ubhayatthāpi ca yassaṁ disāyaṁ sattabbhantarassa, udakukkhepassa vā okāso na pahoti, tattha kathaṁ minanaṁ, khipanaṁ vā bhaveyya? Gāmakhettādīsu pavisanato akhette sīmā paviṭṭhā nāmāti sīmā vipajjeyya[2]. Apekkhāya sīmuppattiyaṁ pana yato pahoti, tattha sattabbhantara-udakukkhepasīmā sayameva paripuṇṇā jāyanti. Yato pana na pahoti, tattha attano khettappamāṇeneva jāyanti, na bahi. Yaṁ panettha abbhantaraminanapamāṇassa, vālukādikhipanakammassa ca dassanaṁ, taṁ sañjātasīmānaṁ ṭhitaṭṭhānassa paricchedanatthaṁ kataṁ gāmūpacāragharūpacārajānanatthaṁ leḍḍusuppādikhipanavidhānadassanaṁ viya. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṁ** "sīmaṁ vā sammannati udakukkhepaṁ vā paricchindatī"ti[3] vuttaṁ. Evaṁ katepi tassa paricchedassa yāthāvato

1. Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe. 2. Akhettasīmā paviṭṭhā kiṁ nāma sīmā na vipajjeyya (Sī)
3. Kaṅkhā-Ṭṭha 247 piṭṭhe.

ñātuṁ asakkuṇeyyattena puthulato ñatvā anto tiṭṭhantehi nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhātabbaṁ, aññaṁ bahi karontehi atidūre nirāsaṅkaṭṭhāne pesetabbaṁ.

Apare pana "sīmāpekkhāya kiccaṁ natthi, maggagamananahānādi-atthehi ekabhikkhusmimpi araññe vā nadi-ādīsu vā paviṭṭhe taṁ parikkhipitvā sattabbhantara-udakukkhepasīmā sayamega pabhā viya padīpassa samuppajjati, gāmakhettādīsu tasmiṁ otiṇṇamatte vigacchati. Teneva cettha dvinnaṁ saṁghānaṁ visuṁ kammaṁ karontānaṁ sīmādvayassa antarā sīmantarikā aññaṁ sattabbhantaraṁ, udakukkhepañca ṭhapetuṁ anuññātaṁ, sīmāpariyante hi kenaci kammena pesitassa bhikkhuno samantā sañjātasīmā itaresaṁ sīmāya phusitvā sīmāsambhedaṁ kareyya, so mā hotūti, itarathā hatthacaturaṅgulamattāyapettha sīmantarikāya anujānitabbato. Apica sīmantarikāya ṭhitassāpi ubhayattha kammakopavacanatopi cetaṁ sijjhati. Tampi parikkhipitvā sayameva sañjātāya sīmāya ubhinnampi sīmānaṁ, ekāya eva vā saṅkarato. Itarathā tassa kammakopavacanaṁ na yujjeyya. Vuttañhi **mātikāṭṭhakathāyaṁ** 'paricchedabbhantare hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṁ tattakaṁyeva paricchedaṁ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṁ kopetī'ti[1]. Kiñca[2] agāmakāraññe ṭhitassa kammakaraṇicchāvirahitassāpi bhikkhuno sattabbhantaraparicchinne ajjhokāse cīvaravippavāso bhagavatā anuññāto, so ca paricchedo sīmā. Evaṁ apekkhaṁ vinā samuppannā. Tenevettha 'ayaṁ sīmā ticīvaravippavāsaparihārampi labhatī'ti[3] vuttaṁ. Tasmā kammakaraṇicchaṁ vināpi vuttanayenasamuppatti gahetabbā"ti vadanti, taṁ na yuttaṁ padīpassa pabhā viya sabbapuggalānampi paccekaṁ sīmāsambhavena saṁghe, gaṇe vā kammaṁ karonte tatraṭṭhānaṁ bhikkhūnaṁ samantā paccekaṁ samuppannānaṁ anekasīmānaṁ aññamaññaṁ saṅkaradosappasaṅgato. Parisavasena cassā vaḍḍhi, hāni ca sambhavati. Pacchā āgatānaṁ abhinavasīmantaruppatti eva, gatānaṁ samantā ṭhitasīmāpi vināso ca bhaveyya.

Pāḷiyaṁ pana "samantā sattabbhantarā, ayaṁ tattha samānasaṁvāsā"ti-ādinā[4] ekā eva sattabbhantarā, udakukkhepā ca anuññātā, na cesā sīmā sabhāvena, kāraṇasāmatthiyena vā pabhā viya padīpassa uppajjati.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 91 piṭṭhe.
2. Kiñcāpi (Sī, Ka)
3. Vi-Ṭṭha 3. 333 piṭṭhe.
4. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Kintu bhagavato anujānaneneva, bhagavā ca imāyo anujānanto bhikkhūnaṁ vaggakammaparihārena kammakaraṇasukhatthameva[1] anuññāsīti kathaṁ nahānādikiccena paviṭṭhānampi samantā tāsaṁ sīmānaṁ samuppatti payojanābhāvā? Payojane ca ekaṁ eva payojananti kathaṁ paccekaṁ bhikkhugaṇanāya anekasīmāsamuppatti? "Ekasīmāyaṁ hatthapāsaṁ avijahitvā ṭhitā"ti[2] hi vuttaṁ. Yaṁ pana dvinnaṁ sīmānaṁ antarā tattakaparicchedeneva sīmantarikaṭṭhapanavacanaṁ, tattha ṭhitānaṁ kammakopavacanañca, tampi imāsaṁ sīmānaṁ paricchedassa dubbodhatāya sīmāya sambhodasaṅkaṁ, kammakopasaṅkañca dūrato pariharituṁ vuttaṁ.

Yo ca cīvarāvippavāsatthaṁ bhagavatā abbhokāse dassito sattabbhantaraparicchedo, so sīmā eva na hoti, khettataḷākādiparicchedo viya ayamettha eko paricchedova. Tattha ca bahūsu bhikkhūsu ekato ṭhitesu tesaṁ visuṁ visuṁ attano ṭhitaṭṭhānato paṭṭhāya samantā sattabbhantaraparicchedabbhantare eva cīvaraṁṭhapetabbaṁ, na parisapariyantato paṭṭhāya. Parisapariyantato paṭṭhāya hi abbhantare gayhamāne abbhantarapariyosāne ṭhapitacīvaraṁ majjhe ṭhitassa abbhantarato bahi hotīti taṁ aruṇuggamane nissaggiyaṁ siyā. Sīmā pana parisapariyantatova gahetabbā. Cīvaravippavāsaparihāropettha abbhokāsaparicchedassa vijjamānattā vutto, na pana yāva sīmāparicchedaṁ labbhamānattā mahāsīmāya avippavāsasīmāvohāro viya. Mahāsīmāyampi hi gāmagāmūpacāresu cīvaraṁ nissaggiyaṁ hoti. Idhāpi majjhe ṭhitassa sīmāpariyante nissaggiyaṁ hoti. Tasmā yathāvuttasīmāpekkhavasenevetāsaṁ sattabbhantara-udakukkhepasīmānaṁ uppatti, tabbigamena vināso ca gahetabbāti amhākaṁ khanti. Vīmaṁsitvā gahetabbaṁ. Añño vā pakāro ito yuttataro gavesitabbo.

Idha pana "araññe samantā sattabbhantarā"ti evaṁ pāḷiyaṁ viñjhāṭavisadise araññe samantā sattabbhantarāti aṭṭhakathāyañca rukkhādinirantarepi araññe sattabhantarasīmāya vihitattā attano nissayabhūtāya araññasīmāya saha etassā rukkhādisambandhe dosābhāvo pageva agāmake rukkheti nissitepi padese cīvaravippavāsassa rukkhaparihāraṁ vināva abbhokāsaparihārova anumatoti siddhoti veditabbo.

---

1. Kammakaraṇatthameva (Ka)
2. Kaṅkhā-Ṭṭha 87 piṭṭhe.

**Upacāratthāyā**ti sīmantarikatthāya sattabbhantarato adhikaṁ vaṭṭati. Ūnakaṁ pana na vaṭṭati eva sattabbhantaraparicchedassa dubbhijānattā. Tasmā saṁghaṁ vinā ekenāpi bhikkhunā bahi tiṭṭhantena aññaṁ sattabbhantaraṁ atikkamitvā atidūre eva ṭhātabbaṁ, itarathā kammakopasaṅkato. Udakukkhepepi eseva nayo. Teneva vakkhati "ūnakaṁ pana na vaṭṭatī"ti[1]. Idañcettha sīmantarikavidhānaṁ dvinnaṁ baddhasīmānaṁ sīmantarikānujānanasuttānulomato siddhanti daṭṭhabbaṁ. Kiñcāpi hi bhagavatā nidānavasena ekagāmasīmānissitānaṁ, ekasabhāgānañca dvinnaṁ baddhasīmānameva aññamaññaṁ sambhedajjhottharaṇadosaparihārāya sīmantarikā anuññātā, tathāpi tadanulomato eka-araññasīmānadi-ādisīmañca nissitānaṁ ekasabhāgānaṁ dvinnaṁ sattabbhantarasīmānampi udakukkhepasīmānampi aññamaññaṁ sambhedajjhottharaṇaṁ, sīmantarikaṁ vinā abyavadhānena ṭhānañca bhagavatā anabhimatamevātiñatvā **aṭṭhakathācariyā** idhāpi sīmantarikavidhānamakaṁsu. Visabhāgasīmānampi hi ekasīmānissitattaṁ, ekasabhāgattañcāti dvīhaṅgehi samannāgate sati ekaṁ sīmantarikaṁ vinā ṭhānaṁ sambhedāya hoti, nāsatīti daṭṭhabbaṁ. Sīmantarikavidhānasāmatthiyeneva cetāsaṁ rukkhādisambandhopi baddhasīmānaṁ viya aññamaññaṁ na vaṭṭatīti ayampi nayato dassito evāti gahetabbaṁ.

**"Sabhāvenevā"**ti iminā gāmasīmā viya abaddhasīmāti dasseti. **Sabbamettha saṁghakammaṁ kātuṁ vaṭṭatī**ti samānasaṁvāsā ekūposathāti dasseti. **Yena kenacī**ti antamaso sūkarādinā sattena. Mahoghena pana unnataṭṭhānato ninnaṭṭhāne patantena khato khuddako vā mahanto vā lakkhaṇayutto jātassarova. Etthāpi khuddake udakukkhepakiccaṁ natthi, samudde pana sabbathā udakukkhepasīmāyameva kammaṁ kātabbaṁ sodhetuṁ dukkarattā.

**Puna tatthā**ti lokavohārasiddhāsu etāsu nadi-ādīsu tīsu abaddhasīmāsu puna vaggakammaparihāratthaṁ sāsanavohārasiddhāya abaddhasīmāya paricchedaṁ dassentoti adhippāyo. Pāḷiyaṁ **yaṁ majjhimassa purisassā**ti-ādīsu udakaṁ ukkhipitvā khipīyati etthāti udakukkhepo, udakassa patanokāso, tasmā **udakukkhepā.** Ayañhettha padasambandhavasena attho—parisapariyantato paṭṭhāya samantā yāva majjhimassa

1. Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe.

purisassa udakukkhepo udakapatanaṭṭhānaṁ, tāva yaṁ taṁ paricchinnaṭṭhānaṁ, ayaṁ tattha nadi-ādīsu aparā samānasaṁvāsā udakukkhepasīmāti.

**Tassa anto**ti tassa udakukkhepaparicchinnassa ṭhānassa anto. Na kevalañca tasseva anto, tato bahipi, ekassa udakukkhepassa anto ṭhātuṁ na vaṭṭatīti vacanaṁ udakukkhepaparicchedassa dubbijānato kammakopasaṅkā hotīti. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṁ** "paricchedabbhantare hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṁ tattakaṁyeva paricchedaṁ anutikkamitvā ṭhitopi kammaṁ kopeti idaṁ sabba-aṭṭhakathāsu sanniṭṭhānan"ti[1] vuttaṁ. Yaṁ panettha **sāratthadīpaniyaṁ** "tassa anto hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhito kammaṁ kopetīti iminā bahiparicchedato yattha katthaci ṭhito kammaṁ na kopetī"ti[2] vatvā mātikāṭṭhakathāvacanampi paṭikkhipitvā "neva pāḷiyaṁ na aṭṭhakathāyaṁ upalabbhatī"ti-ādi bahu papañcitaṁ, taṁ na suddaraṁ idha aṭṭhakathāvacanena mātikāṭṭhakathāvacanassa nayato saṁsandanato saṅghaṭanato. Tathā hi dvinnaṁ udakukkhepaparicchedānamantarā vidatthicaturaṅgulamattampi sīmantarikaṁ aṭṭhapetvā "añño udakukkhepo sīmantarikāya ṭhapetabbo, tato adhikaṁ vaṭṭati eva, ūnakaṁ pana na vaṭṭatī"ti evaṁ idheva vuttena iminā aṭṭhakathāvacanena sīmantarikopacārena udakukkhepato ūnake ṭhapite sīmāya sīmāsambhedato kammako popi vutto eva. Yadaggena ca evaṁ vutto, tadaggena tattha ekabhikkhuno pavesepi sati tassa sīmaṭṭhabhāvato kammakopo vutto eva hoti. Aṭṭhakathāyaṁ "ūnakaṁ pana na vaṭṭatī"ti kathanañcetaṁ udakukkhepaparicchedassa dubbijānantenapi sīmāsambhedasaṅkāparihāratthaṁ vuttaṁ. Sattabbhantarasīmānamantarā tattakaparicchedeneva sīmantarikavidhānavacanatopi etāsaṁ dubbijānaparicchedatā, tattha ca ṭhitānaṁ kammakopasaṅkā sijjhati. Kammakopasaṅkaṭṭhānampi ācariyā dūrato parihāratthaṁ kammakopaṭṭhānanti vatvāva ṭhapesunti gahetabbaṁ.

**Ta**nti sīmaṁ. **"Sīghameva atikkāmetī"**ti iminā taṁ anatikkamitvā anto eva parivattamānāya kātuṁ vaṭṭatīti dasseti. Etadatthameva hi vālukādīhi sīmāparicchindanaṁ, itarathā bahi parivattā nu kho, no vāti kammakopa saṅkā bhaveyyāti. **Aññissā anussāvanā**ti kevalāya nadisīmāya

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 91 piṭṭhe.
2. Sārattha-Ṭī 3. 274 piṭṭhe.

anussāvanā. **Antonadiyaṁ jātarukkhe vā**ti udakukkhepaparicchedassa bahi ṭhite rukkhepi vā. Bahinaditīrameva hi visabhāgasīmattā abandhitabbaṭṭhānaṁ, na antonadī nissayattena sabhāgattā. Teneva “bahinaditīre vihārasīmāya vā”ti-ādinā tīrameva abandhitabbaṭṭhānattena dassitaṁ, na pana nadī. **“Rukkhepi ṭhitehī”**ti idaṁ anto-udakukkhepaṭṭhaṁ sandhāya vuttaṁ. Na hi bahi-udakukkhepe bhikkhūnaṁ ṭhātuṁ vaṭṭati.

**Rukkhassā**ti tasseva anto udakukkhepaṭṭhassa rukkhassa. **Sīmaṁ vā sodhetvā**ti yathāvuttaṁ vihāre baddhasīmaṁ, gāmasīmañca tattha ṭhitabhikkhūnaṁ hatthapāsānayanabahisīmākaraṇavaseneva sodhetvā. Yathā ca udakukkhepasīmāyaṁ kammaṁ karontehi, evaṁ baddhasīmāyaṁ, gāmasīmāyaṁ vā kammaṁ karontehipi udakukkhepasīmaṭṭhe sodhetvāva kātabbaṁ. Eteneva sattabbhantara-araññasīmāhipi udakukkhepasīmāya, imāya ca saddhiṁ tāsaṁ rukkhādisambandhadosopi nayato dassitova hoti. Imināva nayena sattabbhantarasīmāya baddhasīmāgāmasīmāhipi saddhiṁ, etāsañca sattabbhantarasīmāya saddhiṁ sambandhadoso ñātabbo. Aṭṭhakathāyaṁ panetaṁ sabbaṁ vuttanayato sakkā ñātunti aññamaññasamāsannānamevettha dassitaṁ.

Tatridaṁ suttānulomato nayaggahaṇamukhaṁ—yathā hi baddhasīmāyaṁ sammatā vipattisīmā hotīti tāsaṁ aññamaññaṁ rukkhādisambandho na vaṭṭati, evaṁ nadi-ādīsu sammatāpi baddhasīmā vipattisīmāva hotīti tāhipi saddhiṁ tassā rukkhādisambandho na vaṭṭatīti sijjhati. Iminā nayena sattabbhantarasīmāya gāmanadi-ādīhi saddhiṁ udakukkhepasīmāya ca araññādīhi saddhiṁ rukkhādisambandhassa na vaṭṭanakabhāvo ñātabbo, evametā bhagavatā anuññātā baddhasīmā sattabbhantara-udakukkhepasīmā aññamaññañceva attano nissayavirahitāhi itarītarāsaṁ nissayasīmāhi ca rukkhādisambandhe sati sambhedadosamāpajjatīti suttānulomanayo ñātabbova.

Attano attano pana nissayabhūtagāmādīhi saddhiṁ baddhasīmādīnaṁ tissannaṁ uppattikāle bhagavatā anuññātassa sambhedajjhottharaṇassa anulomato rukkhādisambandhopi anuññātova hotīti daṭṭhabbaṁ. Yadi evaṁ udakukkhepabaddhasīmādīnaṁ antarā kasmā sīmantarikā na vihitāti?

Nissayabhedasabhāvabhedehi sayameva bhinnattā. Ekanissaya-ekasabhāvānameva hi sīmantarikāya vināsaṁ karotīti vuttovāyamattho. Eteneva nadinimittaṁ katvā baddhāya sīmāya saṁghe kammaṁ karonte nadiyampi yāva gāmakhettaṁ āhacca ṭhitāya udakukkhepasīmāya aññesaṁ kammaṁ kātuṁ vaṭṭatīti siddhaṁ hoti. Yā panetā lokavohārasiddhā gāmāraññanadisamuddajātassarasīmā pañca, tā aññamaññarukkhādisambandhepi sambhedadosaṁ nāpajjati, tathā lokavohārābhāvato. Na hi gāmādayo gāmantarādīhi, nadi-ādīhi ca rukkhādisambandhamattena sambhinnāti loke voharanti. Lokavohārasiddhānañca lokavohāratova sambhedo vā asambhedo vā gahetabbo, nāññato. Teneva aṭṭhakathāyaṁ tāsaṁ aññamaññaṁ katthacipi sambhedanayo na dassito, sāsanavohārasiddhoyeva dassitoti.

Ettha pana baddhasīmāya tāva "heṭṭhā pathavīsandhārakaṁ udakapariyantaṁ katvā sīmāgatā hotī"ti-ādinā[1] adhobhāgaparicchedo aṭṭhakathāyaṁ sabbathā dassito. Gāmasīmādīnaṁ pana na dassito. Kathamayaṁ jānitabboti? Keci tāvettha "gāmasīmādayopi baddhasīmā viya pathavīsandhārakaṁ udakaṁ āhacca tiṭṭhatī"ti vadanti.

Keci pana taṁ paṭikkhipitvā "nadisamuddajātassarasīmā, tāva tannissita-udakukkhepasīmā ca pathaviyā uparitale, heṭṭhā ca udakajjhottharaṇappadese eva tiṭṭhanti, na tato heṭṭhā udakassa ajjhottharaṇābhāvā. Sace pana udakoghādinā yojanappamāṇampi ninnaṭṭhānaṁ hoti, nadisīmādayova honti, na tato heṭṭhā. Tasmā nadi-ādīnaṁ heṭṭhā bahitīramukhena umaṅgena iddhiyā vā paviṭṭho bhikkhu nadiyaṁ ṭhitānaṁ kammaṁ na kopeti. So pana āsannagāme bhikkhūnaṁ kammaṁ kopeti. Sace pana so ubhinnaṁ tīragāmānaṁ majjhe nisinno hoti, ubhayagāmaṭṭhānaṁ kammaṁ kopeti. Sace pana tīraṁ gāmakhettaṁ na hoti, agāmakāraññameva. Tattha pana tīradvayepi sattabbhantarasīmaṁ vinā kevalāya khuddakāraññasīmāya kammaṁ karontānaṁ kammaṁ kopeti. Sace sattabbhantarasīmāyaṁ karonti, tadā yadi tesaṁ sattabbhantarasīmāya paricchedo etassa nisinnokāsassa parato ekaṁ satabbhantaraṁ atikkamitvā ṭhito na

1. Vi-Ṭṭha 3. 324 piṭṭhe.

kammakopo. No ce, kammakopo. Gāmasīmāyaṁ pana anto-umaṅge vā bile vā yattha pavisituṁ sakkā, yattha vā suvaṇṇamaṇi-ādiṁ khaṇitvā gaṇhanti, gahetuṁ sakkāti vā sambhovanā hoti, tattakaṁ heṭṭhāpi gāmasīmā, tattha iddhiyā anto nisinnopi kammaṁ kopeti. Yattha pana pakatimanussānaṁ pavesasambhāvanāpi natthi, taṁ sabbaṁ yāva pathavisandhāraka-udakā araññasīmāva, na gāmasīmā. Araññasīmāyampi eseva nayo. Tatthapi hi yattake padese pavesasambhāvanā, tattakameva uparitale araññasīmā pavattati. Tato pana heṭṭhā na araññasīmā, tattha uparitalena saha ekāraññavohārābhāvato. Na hi tattha paviṭṭhaṁ araññaṁ paviṭṭhoti voharanti. Tasmā tatraṭṭho upari araññaṭṭhānaṁ kammaṁ na kopeti umaṅganadiyaṁ ṭhito viya uparinadiyaṁ ṭhitānaṁ. Ekasmiñhi cakkavāḷe gāmanadisamuddajātassare muñcitvā tadavasesaṁ amanussāvāsaṁ devabrahmalokaṁ upādāya sabbaṁ araññameva. 'Gāmā vā araññā vā'ti vuttattā hi nadisamuddajātassarādipi araññameva. Idha pana nadi-ādīnaṁ visuṁ sīmābhāvena gahitattā tadevasesameva araññaṁ gahetabbaṁ. Tattha ca yattake padese ekaṁ 'araññan'ti voharanti, ayamekāraññasīmā. Indapurañhi sabbaṁ ekāraññasīmā. Tatthā asurayakkhapurādi. Ākāsaṭṭhadevabrahmavimānāni pana samantā ākāsaparicchinnāni paccekaṁ araññasīmā samuddamajjhe pabbatadīpakā viya. Tattha sabbattha sattabbhantarasīmāyaṁ, araññasīmāyameva vāti kammaṁ kātabbaṁ. Tasmā idhāpi upari-araññatalena saddhiṁ heṭṭhāpathaviyā araññavohārābhāvā visuṁ araññasīmāti gahetabbaṁ. Tenevettha gāmanadi-ādisīmākathāya **aṭṭhakathāyaṁ** 'iddhimā bhikkhu heṭṭhāpathavitale ṭhito kammaṁ kopetī'ti[1] baddhasīmāyaṁ dassitanayo na dassito"ti vadanti.

Idañcetāsaṁ gāmasīmādīnaṁ heṭṭhāpamāṇadassanaṁ suttādivirodhābhāvā yuttaṁ viya dissati. Vīmaṁsitvā gahetabbaṁ. Evaṁ gahaṇe ca gāmasīmāyaṁ sammatā baddhasīmā upari gāmasīmaṁ, heṭṭhā udakapariyantaṁ araññasīmañca avattharatīti tassā araññasīmāpi khettanti sijjhati. Bhagavatā ca "sabbā bhikkhave nadī asīmā"ti-ādinā[2] nadisamuddajātassarā baddhasīmāya akhettabhāvena vuttā, na pana araññaṁ. Tasmā

1. Vi-Ṭṭha 3. 327 piṭṭhe. 2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

araññampi baddhasīmāya khettamevāti gahetabbaṁ. Yadi evaṁ kasmā tattha sā na bajjhatīti? Payojanābhāvā. Sīmāpekkhānantarameva sattabbhantarasīmāya sambhavato. Tassā ca upari sammatāya baddhasīmāya sambhedajjhottharaṇanulomato vipattisīmā eva siyā. Gāmakhette pana ṭhatvā agāmakāraññekadesampi antokaritvā sammatā kiñcāpi susammatā, agāmakāraññe bhagavatā vihitāya sattabbhantarasīmāpi anivattito. Tattha pana kammaṁ kātuṁ paviṭṭhānampi tato bahi kevalāraññe karontānampi antarā tīṇi sattabbhantarāni ṭhapetabbāni, aññathā vipatti eva siyāti sabbathā niratthakameva agāmakāraññe baddhasīmākaraṇanti veditabbaṁ.

**Antonadiyaṁ paviṭṭhasākhāyā**ti nadiyā pathavitalaṁ āhacca ṭhitāya sākhāyapi, pageva anāhacca ṭhitāya. Pārohepi eseva nayo. Etena sabhāgaṁ nadisīmaṁ phusitvā ṭhitenapi visabhāgasīmāsambandhasākhādinā udakukkhepasīmāya sambandho na vaṭṭatīti dasseti. Eteneva mahāsīmaṁ, gāmasīmañca phusitvā ṭhitena sākhādinā māḷakasīmāya sambandho na vaṭṭatīti ñāpitoti daṭṭhabbo.

**Antonadiyaṁyevā**ti setupādānaṁ tīraṭṭhataṁ nivatteti. Tena udakukkhepaparicchedato bahi nadiyaṁ patiṭṭhitattepi sambhedābhāvaṁ dasseti. Tenāha "bahitīre patiṭṭhitā"ti-ādi. Yadi hi udakukkhepato bahi antonadiyampi patiṭṭhitatte sambhedo bhaveyya, tampi paṭikkhipitabbaṁ bhaveyya kammakopassa samānattā, na ca paṭikkhittaṁ. Tasmā sabbattha attano nissayasīmāya sambhedadoso natthevāti gahetabbaṁ.

**Āvaraṇena vā**ti dāru-ādiṁ nikhaṇitvā udakanivāraṇena. **Koṭṭakabandhanena vā**ti mattikādīhi pūretvā katasetubandhena. Ubhayenāpi āvaraṇameva dasseti. "Nadiṁ vināsetvā"ti vuttamevatthaṁ vibhāveti **"heṭṭhā pāḷi baddhā"**ti, heṭṭhā nadiṁ āvaritvā pāḷi baddhāti attho. **Chaḍḍitamodakan**ti atirittodakaṁ. **"Nadiṁ ottharitvā sandanaṭṭhānato"**ti iminā taḷākanadīnaṁ antarā pavattanaṭṭhāne na vaṭṭatīti dasseti. **Uppatitvā**ti tīrādibhindanavasena vipulā hutvā. **Vihārasīman**ti baddhasīmaṁ.

**Agamanapathe**ti tadaheva gantvā nivattituṁ asakkuṇeyye. **Araññasīmāsaṅkhyameva gacchatī**ti lokavohārasiddhaṁ agāmakāraññasīmaṁ sandhāya vadati. **Tatthā**ti pakatiyā macchabandhānaṁ gamanapathesu dīpakesu.

**Taṁ ṭhānan**ti āvāṭādīnaṁ kataṭṭhānameva, na akatanti attho. **Loṇī**ti samuddodakassa uppattiveganinno mātikākārena pavattanako.

148. **Sambhindantī**ti yattha catūhi bhikkhūhi nisīdituṁ na sakkā, tattakato paṭṭhāya yāva kesaggamattampi antosīmāya karonto sambhindati. Catunnaṁ bhikkhūnaṁ pahonakato paṭṭhāya yāva sakalampi anto karonto ajjhottharantīti veditabbaṁ. **Saṁsaṭṭhaviṭapā**ti aññamaññaṁ sibbitvā ṭhitamahāsākhamūlā, etena aññamaññassa accāsannataṁ dīpeti. Sākhāya sākhaṁ phusantā hi dūraṭṭhāpi siyyuṁ, tato ekaṁsato sambhedalakkhaṇaṁ dassitaṁ na siyāti taṁ dassetuṁ viṭapaggahaṇaṁ kataṁ. Evañhi bhikkhūnaṁ nisīdituṁ appahonakaṭṭhānaṁ attano sīmāya antosīmaṭṭhaṁ karitvā purāṇavihāraṁ karonto sīmāya sīmaṁ sambhindati nāma, na tato paranti dassitameva hoti. **Baddhā hotī**ti porāṇakavihārasīmaṁ sandhāya vuttaṁ. **Amban**ti aparena samayena purāṇavihāraparikkhepādīnaṁ vinaṭṭhattā ajānantānaṁ taṁ purāṇasīmāya nimittabhūtaṁ ambhaṁ. Attano sīmāya antosīmaṭṭhaṁ karitvā purāṇavihārasīmaṭṭhaṁ jambuṁ kittetvā ambajambūnaṁ antare yaṁ ṭhānaṁ, taṁ attano sīmāya pavesetvā bandhantīti attho. Ettha ca purāṇasīmāya nimittabhūtassa gāmaṭṭhassa ambarukkhassa antosīmaṭṭhāya jambuyā saha saṁsaṭṭhaviṭapattepi sīmāya bandhanakāle vipatti vā pacchā gāmasīmāya saha sambhedo vā kammavipatti vā na hotīti mukhatova vuttanti veditabbaṁ.

**Padesan**ti saṁghassa nisīdanappahonakappadesaṁ. **“Sīmantarikaṁ ṭhapetvā”**ti-ādinā sambhedajjhottharaṇaṁ akatvā baddhasīmāhi aññamaññaṁ phusāpetvā abyavadhānena baddhāpi sīmā asīmā evāti dasseti. Tasmā ekadvaṅgulamattāpi sīmantarikā vaṭṭati eva. Sā pana dubbodhāti aṭṭhakathāsu caturaṅgulādikā vuttāti daṭṭhabbaṁ. **Dvinnaṁ sīmānan**ti dvinnaṁ baddhasīmānaṁ. **Nimittaṁ hotī**ti nimittassa sīmato bāhirattā bandhanakāle tāva sambhedadoso natthīti adhippāyo. Na kevalañca nimittakattā eva saṅkaraṁ

karoti, atha kho sīmantarikāya ṭhito aññopi rukkho karoti eva. Tasmā appamattikāya sīmantarikāya vaḍḍhanakā rukkhādayo na vaṭṭanti eva. Ettha ca upari dissamānakhandhasākhādipavese eva saṅkaradosassa sabbattha dassitattā adissamānānaṁ mūlānaṁ pavesepi bhūmigatikattā doso natthīti sijjhati. Sace pana mūlānipi dissamānāneva pavisanti, saṅkarova. Pabbatapāsāṇā pana dissamānāpi bhūmigatikā eva. Yadi pana bandhanakāle eva eko thūlarukkho ubhayampi sīmaṁ āhacca tiṭṭhati, pacchā baddhā asīmā hotīti daṭṭhabbaṁ.

**Sīmāsaṅkaran**ti sīmāsambhedaṁ. Yaṁ pana **sāratthadīpaniyaṁ** vuttaṁ "sīmāsaṅkaraṁ karotīti vaḍḍhitvā sīmappadesaṁ paviṭṭhe dvinnaṁ sīmānaṁ gataṭṭhānassa duviññeyyattā vuttan"ti[1], taṁ na yuttaṁ gāmasīmāyapi saha saṅkaraṁ karotīti vattabbato. Tatthāpi hi nimitte vaḍḍhite gāmasīmābaddhasīmānaṁ gataṭṭhānaṁ dubbiññeyyameva hoti, tattha pana avatvā dvinnaṁ bandhasīmānameva saṅkarassa vuttattā yathāvuttasambaddhadosova saṅkarasaddena vuttoti gahetabbaṁ. Pāḷiyaṁ pana nidānavasena "yesaṁ bhikkhave sīmā pacchā sammatā, tesaṁ taṁ kammaṁ adhammikan"ti-ādinā[2] pacchā sammatāya asīmatte vuttepi dvīsu gāmasīmāsu ṭhatvā dvīhi saṁghehi sambhedaṁ vā ajjhottharaṇaṁ vā katvā sīmantarikaṁ aṭṭhapetvā vā rukkhapārohādisambandhaṁ aviyojetvā vā ekasmiṁ khaṇe kammavācāniṭṭhāpanavasena ekato sammatānaṁ dvinnaṁ sīmānampi asīmatā pakāsitāti veditabbaṁ.

Gāmasīmādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Uposathabhedādikathāvaṇṇanā

149. **Adhammena vaggan**ti ettha ekasīmāya catūsu bhikkhūsu vijjamānesu pātimokkhuddessova anuññāto, tīsu, dvīsu ca pārisuddhi-uposathova. Idha pana tathā akatattā "adhammenā"ti vuttaṁ. Yasmā pana chandapārisuddhi saṁghe eva āgacchati, na gaṇe, na puggale, tasmā "vaggan"ti vuttanti.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 275 piṭṭhe. 2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Sace pana dve saṁghā ekasīmāya aññamaññaṁ chandaṁ āharitvā ekasmiṁ khaṇe visuṁ saṁghakammaṁ karonti, ettha kathanti? Keci panetaṁ vaṭṭatīti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ vaggakammattā. Kammaṁ karontānañhi chandapārisuddhi aññattha na gacchati tathā vacanābhāvā, visuṁ visuṁ kammakaraṇatthameva sīmāya anuññātattā cāti gahetabbaṁ. Vihārasīmāyaṁ pana saṁghe vijjamānepi kenaci paccayena khandhasīmāyaṁ tīsu, dvīsu vā pārisuddhi-uposathaṁ karontesu kammaṁ dhammena samaggameva bhinnasīmaṭṭhattāti daṭṭhabbaṁ.

Uposathabhedādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Pātimokkhuddesakathāvaṇṇanā

150. **Evametaṁ dhārayāmīti. Sutā kho panāyasmantehī**ti ettha "evametaṁ dhārayāmī"ti vatvā "uddiṭṭhaṁ kho āyasmanto nidānaṁ, sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā"ti-ādinā vattabbaṁ. **Mātikāṭṭhakathāya**mpi[1] evameva vuttaṁ. **Sutenā**ti sutapadena.

**Savarabhayan**ti vanacarakabhayaṁ. Tenāha **"aṭavimanussabhayan"**ti. Nidānuddese aniṭṭhite pātimokkhaṁ niddiṭṭhaṁ nāma na hotīti āha **"dutiyādīsu uddesesū"**ti-ādi. **Tīhipi vidhīhī**ti osāraṇakathanasarabhaññehi. Ettha ca atthaṁ bhaṇitukāmatāya vā bhaṇāpetukāmatāya vā suttassa osāraṇaṁ **osāraṇaṁ** nāma. Tasseva atthappakāsanā **kathanaṁ** nāma. Kevalaṁ pāṭhasseva sarena bhaṇanaṁ **sarabhaññaṁ** nāma. **Sajjhāyaṁ adhiṭṭhahitvā**ti "sajjhāyaṁ karomī"ti cittaṁ uppādetvā. **Osāretvā pana kathentenā**ti sayameva pāṭhaṁ vatvā pacchā atthaṁ kathentena.

Pātimokkhuddesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Adhammakammapaṭikkosanādikathāvaṇṇanā

155. **Navavidhan**ti saṁghagaṇapuggalesu tayo, suttuddesapārisuddhi-adhiṭṭhānavasena tayo, cātuddasīpannarasīsāmaggīvasena tayoti navavidhaṁ.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 84 piṭṭhe.

**catubbidhan**ti adhammenavaggādi catubbidhaṁ. **Duvidhan**ti bhikkhubhikkhunipātimokkhavasena duvidhaṁ pātimokkhaṁ. **Navavidhan**ti bhikkhūnaṁ pañca, bhikkhunīnaṁ cattāroti navavidhaṁ pātimokkhuddesaṁ.

Adhammakammapaṭikkosanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pakkhagaṇanādi-uggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā

156. **Katimī**ti tithi-saddāpekkhaṁ itthiliṅgaṁ daṭṭhabbaṁ.

163. **Utuvasseyevā**ti hemantagimhesuyeva.

164. **Viññāpetī**ti ettha manasā cintetvā kāyavikārakaraṇameva viññāpananti daṭṭhabbaṁ. Pāḷiyaṁ **aññassa dātabbā pārisuddhī**ti pārisuddhidāyakena puna aññassa bhikkhuno santike dātabbā. **"Bhūtaṁyeva vā sāmaṇerabhāvaṁ ārocetī"**ti vuttattā ūnavīsativassakāle upasampannassa, antimavatthu-ajjhāpannasikkhāpaccakkhātādīnaṁ vā yāva bhikkhupaṭiññā vattati, tāva tehi āhaṭāpi chandapārisuddhi āgacchati. Yadā pana te attano sāmaṇerādibhāvaṁ paṭijānanti, tato paṭṭhāyeva nāgacchatīti dassitanti daṭṭhabbaṁ. Paḷiyampi hi "dinnāya pārisuddhiyā saṁghappatto vibbhamati -pa- paṇḍako paṭijānāti. Tiracchānagato paṭijānāti. Ubhatobyañjanako paṭijānāti, āhaṭā hoti pārisuddhī"ti vuttattā paṇḍakādīnampi bhikkhu paṭiññāya vattamānakālesu chandapārisuddhiyā āgamanaṁ siddhameva. Tenāha **"esa nayo sabbatthā"**ti. Ummattakakhittacittavedanāṭṭānaṁ pana pakatattā antarāmagge ummattakādibhāve paṭiññātepi tesaṁ saṁghappattamatteneva chandādi āgacchatīti daṭṭhabbaṁ.

**"Bhikkhūnaṁ hatthapāsan"**ti iminā gaṇapuggalesu chandapārisuddhiyā anāgamanaṁ dasseti. "Saṁghappatto"ti hi pāḷiyaṁ vuttaṁ. **Biḷālasaṅkhalikapārisuddhī**ti biḷālagīvāya bandhanasaṅkhalikasadisā pārisuddhi nāma, yathā saṅkhalikā biḷāle āgacchante eva āgacchati, na anāgacchante tappaṭibaddhattā, evamayaṁ pārisuddhipīti attho. Atha vā yathā saṅkhalikāya paṭhamavalayaṁ

dutiyavalayaṁ pāpuṇāti, na tatiyavalayaṁ, evamayampīti adhippāyo. Upalakkhaṇamattañcettha biḷālaggahaṇaṁ daṭṭhabbaṁ.

Pakkhagaṇanādi-uggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Chandadānakathādivaṇṇanā

165. Pāḷiyaṁ "santi saṁghassa karaṇīyānī"ti vattabbe vacanavipallāsena **"karaṇīyan"**ti vuttaṁ.

167. **"Tassa sammutidānakiccaṁ natthī"**ti idaṁ pāḷiyaṁ ekadā sarantasseva sammutidānassa vuttattā ekadā asarantassa sammuti-abhāvepi tassa anāgamanaṁ vaggakammāya na hotīti vuttaṁ. Keci pana "sopi hatthapāseva ānetabbo"ti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ.

168. Saṁghasannipātato paṭhamaṁ kātabbaṁ **pubbakaraṇaṁ.** Saṁghasannipāte kātabbaṁ **pubbakiccan**ti daṭṭhabbaṁ. Pāḷiyaṁ **no ce adhiṭṭhaheyya, āpatti dukkaṭassā**ti ettha asañcicca asatiyā anāpatti. Yathā cettha, evaṁ uparipi. Yattha pana acittakāpatti atthi, tattha vakkhāma.

169. **"Paññattaṁ hotī"**ti iminā "na sāpattikena uposatho kātabbo"ti visuṁ paṭikkhepābhāvepi yathāvuttasuttasāmatthiyato paññattamevāti dasseti. Iminā eva nayena—

> "Aṭṭhānametaṁ bhikkhave anavakāso yaṁ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposathaṁ kareyya, pātimokkhaṁ uddiseyyā"ti[1]—

ādisuttanayato ca alajjīhipi saddhiṁ uposathakaraṇampi paṭikkhittameva alajjiniggahatthattā sabbasikkhāpadānanti daṭṭhabbaṁ. **"Pārisuddhidānapaññāpanenā"**ti iminā sāpattikena pārisuddhipi na dātabbāti dīpitaṁ hoti. **Ubhopi dukkaṭan**ti ettha sabhāgāpattibhāvaṁ ajānitvā kevalaṁ āpattināmeneva desentassa paṭiggaṇhantassa acittakameva dukkaṭaṁ hotīti

---

1. Vi 4. 424; Aṁ 3. 45; Khu 1. 139 piṭṭhesu.

vadanti. Yathā saṁgho sabhāgāpattiṁ āpanno ñattiṁ ṭhapetvā uposathaṁ kātuṁ labhati, evaṁ tayopi "suṇantu me āyasmantā ime bhikkhū sabhāgaṁ āpattiṁ āpannā"ti-ādinā vuttanayānusāreneva gaṇañattiṁ ṭhapetvā dvīhi aññamaññaṁ ārocetvā uposathaṁ kātuṁ vaṭṭati. Ekena pana sāpattikena dūraṁ gantvāpi paṭikātumeva vaṭṭati, asampāpuṇantena "bhikkhuṁ labhitvā paṭikarissāmī"ti uposatho kātabbo, paṭikaritvā ca puna uposatho kattabbo.

Chandadānakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā

172. **Kenaci karaṇīyena** gantvāti sīmāparicchedato bahibhūtaṁ gāmaṁ vā araññaṁ vā gantvāti attho. Eteneva uposathañattiyā ṭhapanakāle samaggā eva te ñattiṁ ṭhapesunti siddhaṁ. Teneva pāḷiyaṁ "uddiṭṭhaṁ su-uddiṭṭhan"ti sabbapannarasakesupi vuttaṁ. **Vaggā samaggasaññino**ti-ādi pana ñattiyā niṭṭhitāya "kiṁ saṁghassa pubbakiccan"ti-ādīnaṁ[1] vacanakkhaṇe bahigatānaṁ bhikkhūnaṁ sīmāya paviṭṭhattā bhikkhū tasmiṁ khaṇe vaggā hontīti vuttaṁ. Tenāha **"tesaṁ sīmaṁ okkantattā vaggā"**ti-ādi, etena pārājikuddesādikkhaṇepi vaggasaññīnaṁ uddisantānaṁ āpatti eva, ñattiyā pana pubbe niṭṭhitattā kammakopo natthīti dassitameva hoti. Evaṁ uparipi sabbavāresu adhippāyo veditabbo.

Ettha ca pāḷiyaṁ "sabbāya vuṭṭhitāya -pa- tesaṁ santike pārisuddhi ārocetabbā"ti[2] vuttattā bahisīmāgatāya parisāya tesu yassa kassaci santike anadhiṭṭhitehi pārisuddhiṁ ārocetuṁ vaṭṭatīti vadanti.

Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 3. 140 piṭṭhe. 2. Vi 3. 178 piṭṭhe.

## Liṅgādidassanakathādivaṇṇanā

179. Aññātakaṁ nāma adiṭṭhapubbanti āha **“aññesaṁ santakan”**ti. **Aññesan**ti attanā adiṭṭhapubbānaṁ. **Nānāsaṁvāsakabhāvan**ti laddhinānāsaṁvāsakabhāvaṁ.

180. Pāḷiyaṁ **abhivitaranti** samānasaṁvāsakābhāvaṁ nicchinanti.

181. **Uposathakārakā**ti saṁghuposathakārakā. Teneva **“aññatra saṁghenā”**ti vuttaṁ. Saṁghuposathaṭṭhānato hi gacchantena attacatuttheneva gantabbaṁ, tiṇṇaṁ bhikkhūnaṁ nisinnaṭṭhānato pana gacchantena ekena bhikkhunāpi saha gantumpi vaṭṭati. Pāḷiyaṁ **“abhikkhuko āvāso”**ti idaṁ nidassanamattaṁ, saṁghuposathaṭṭhānato gaṇapuggalehi sabhikkhukopi āvāso na gantabbo “aññatra saṁghenā”ti vuttattāti vadanti. **Uposathaṁ karontī**ti saṁghuposathaṁ vāgaṇuposathaṁ vā. **“Tassa santikan”**ti idaṁ gaṇuposathaṭṭhānato gacchantaṁ sandhāya vuttaṁ, aññathā “sabbantimena paricchedena attacatutthena vā”ti vacanena virujjhanato. **Āraññakenā**ti ekacārinā. **Uposathantarāyo**ti attano uposathantarāyo.

183. Pāḷiyaṁ **bhikkhuniyā nisinnaparisāyā**ti-ādīsu **bhikkhuniyā**ti-ādi karaṇatthe sāmivacanaṁ.

Liṅgādidassanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 3. Vassūpanāyikakkhandhaka

### Vassūpanāyika-anujānanakathādivaṇṇanā

184. Vassūpanāyikakkhandhake **aparasmiṁ divase**ti dutiye pāṭipadadivase.

185. **Aññattha aruṇaṁ uṭṭhāpanena vā**ti sāpekkhassa akaraṇīyena gantvā aññattha aruṇaṁ uṭṭhāpanena vā. **Parihānī**ti guṇaparihāni.

187. Pāḷiyaṁ **sattāhaṁ sannivatto kātabbo**ti sakalaṁ sattāhaṁ bahi eva avītināmetvā sattāhapariyosānabhūtaṁ aruṇuṭṭhānakālaṁ puna vihāreva sambandhavasena sattāhaṁ vihāre sannivattaṁ kātabbaṁ. Sattāhapariyosānakālo hi idha sattāhasaddena vutto, tadapekkhāya ca "sannivatto"ti pulliṅgena vuttaṁ. **Tīṇi parihīnānī**ti bhikkhunīnaṁ vaccakuṭi-ādīnaṁ paṭikkhittattā parihīnāni.

189. **Na palujjatī**ti aññesaṁ appaguṇattā, mama ca maraṇena na vinassati.

Vassūpanāyika-anujānanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Pahiteyeva-anujānanakathāvaṇṇanā

199. **Bhikkhūhi saddhiṁ vasanakapuriso**ti anaññagatikoti dasseti. **Gantabban**ti saṁghakaraṇīyena appahitepi gantabbaṁ. Ettha ca anupāsakehipi sāsanabhāvaṁ ñātukāmehi pahite tesaṁ pasādavaḍḍhiṁ sampassantehipi sattāhakaraṇīyena gantuṁ vaṭṭatīti gahetabbaṁ.

**Ratticchedavinicchayo**ti sattāhakaraṇīyena gantvā bahiddhā aruṇuṭṭhāpanasaṅkhātassa ratticchedassa vinicchayo. **Gantuṁ vaṭṭatī**ti anto-upacārasīmāyaṁ ṭhiteneva sattāhakaraṇīyanimittaṁ sallakkhetvā iminā nimittena gantvā "antosattāhe āgacchissāmī"ti ābhogaṁ katvā gantuṁ vaṭṭati. Purimakkhaṇe ābhogaṁ katvā gamanakkhaṇe vissaritvā gatepi

doso natthi "sakaraṇīyo pakkamatī"ti[1] vuttattā. Sabbathā pana ābhogaṁ akatvā gatassa vassacchedoti vadanti. Yo pana sattāhakaraṇīyanimittābhāvepi "sattāhabbhantare āgamissāmī"ti ābhogaṁ katvā gantvā sattāhabbhantare āgacchati, tassa āpattiyeva, vassacchedo natthi sattāhassa sannivattattāti vadanti. Vīmaṁsitvā gahetabbaṁ. **Bhaṇḍakan**ti cīvarabhaṇḍaṁ. **Sampāpuṇituṁ na sakkoti, vaṭṭatī**ti tadaheva āgamane sa-ussāhattā vassacchedo vā āpatti vā na hotīti adhippāyo. **Ācariyan**ti agilānampi nissayācariyañca dhammācariyañca, pageva upasampadācariya-upajjhāyesu. **Vadati, vaṭṭatī**ti sattāhātikkame āpatti-abhāvaṁ sandhāya vuttaṁ, vassacchedo pana hoti eva.

Pahiteyeva-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Antarāye anāpattivassacchedakathāvaṇṇanā

200. Pāḷiyaṁ **gaṇhiṁsū**ti gahetvā khādiṁsu. **Paripātiṁsū**ti palāpesuṁ, anubandhiṁsūti attho.

201. **Sattāhavārena aruṇo uṭṭhāpetabbo**ti ettha chadivasāni bahiddhā vītināmetvā sattame divase purāruṇā eva anto-upacārasīmāya pavisitvā aruṇaṁ uṭṭhāpetvā punadivase sattāhaṁ adhiṭṭhāya gantabbanti adhippāyo. Keci pana "sattame divase āgantvā aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā tadaheva divasabhāgepi gantuṁ vaṭṭatī"ti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ "aruṇo uṭṭhāpetabbo"ti vuttattā. Sattame divase tattha aruṇuṭṭhāpanameva hi sandhāya pāḷiyampi "sattāhaṁ sannivatto kātabbo"ti vuttaṁ. Aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā gacchanto anto appavisitvā bahiddhāva sattāhaṁ vītināmentena samucchinnavasso eva bhavissati aruṇassa bahi eva uṭṭhāpitattā. Itarathā "aruṇo uṭṭhāpetabbo"ti vacanaṁ niratthakaṁ siyā "sattāhavārena antovihāre pavisitvā aruṇaṁ anuṭṭhāpetvāpi gantabban"ti vattabbato. Aññesu ca ṭhānesu aruṇuṭṭhāpanameva vuccati. Vakkhati hi **cīvarakkhandhake** "ekasmiṁ vihāre vasanto itarasmiṁ sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpetī"ti[2].

---

1. Vi 3. 214 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 413 piṭṭhe.

Athāpi yaṁ te vadeyyuṁ "sattame divase yadā kadāci paviṭṭhena taṁdivasanissito atīta-aruṇo uṭṭhāpito nāma hotīti imamatthaṁ sandhāya **aṭṭhakathāyaṁ** vuttan"ti, taṁ saddagatiyāpi na sameti. Na hi uṭṭhite aruṇe pacchā paviṭṭho tassa payojako uṭṭhāpako bhavitumarahati. Yadi bhaveyya, vassaṁ upagantvā panassa aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā tadaheva sattāhakaraṇīyena pakkantassāpīti ettha "aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā"ti vacanaṁ virujjheyya, tenapi taṁdivasasannissitassa aruṇassa uṭṭhāpitattā. Āraññakassāpi hi bhikkhuno sāyanhasamaye aṅgayuttaṁ araññaṭṭhānaṁ gantvā tadā eva nivattantassa aruṇo uṭṭhāpito dhutaṅgañca visodhitaṁ siyā, na cetaṁ yuttaṁ aruṇuggamanakāle eva aruṇuṭṭhāpanassa vuttattā. Vuttañhi "kālasseva pana nikkhamitvā aṅgayutte ṭhāne aruṇaṁ uṭṭhāpetabbaṁ. Sace aruṇuṭṭhānavelāyaṁ tesaṁ ābādho vaḍḍhati, tesaṁ eva kiccaṁ kātabbaṁ, na dhutaṅgavisuddhikena bhavitabban"ti[1]. Tathā pārivāsikādīnampi aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā vattaṁ nikkhipantānaṁ ratticchedo vutto. "Uggate aruṇe nikkhipitabban"ti[2] hi vuttaṁ. Sahaseyyasikkhāpadepi anupasampannehi saha nivutthabhāvaparimocanatthaṁ "purāruṇā nikkhamitvā"ti-ādi vuttaṁ. Evaṁ cīvaravippavāsādīsu ca sabbattha rattipariyosāne āgāmi-aruṇavaseneva aruṇuṭṭhāpanaṁ dassitaṁ, na atītāruṇavasena. Tasmā vuttanayenevettha aruṇuṭṭhāpanaṁ veditabbaṁ aññathā vassacchedattā.

Yaṁ pana vassaṁ upagatassa tadaheva aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā sakaraṇīyassa pakkamanavacanaṁ, taṁ vassaṁ upagatakālato paṭṭhāya yadā kadāci nimitte sati gamanassa anuññātattā yuttaṁ, na pana sattāhavārena gatassa aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā tadaheva gamanaṁ "aruṇo uṭṭhāpetabbo"ti vuttattā eva. Yathā vā "sattāhaṁ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati, āgaccheyya vā so bhikkhave bhikkhu taṁ āvāsaṁ, na vā āgacchayyā"ti-ādinā[3] pacchimasattāhe anāgamane anuññātepi aññasattāhesu na vaṭṭati. Evaṁ paṭhamasattāhe aruṇaṁ anuṭṭhāpetvā gamane anuññātepi tato paresu sattāhesu āgatassa aruṇaṁ

1. Visuddhi 1. 70 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe. 3. Vi 3. 216 piṭṭhe.

anuṭṭhāpetvā gamanaṁ na vaṭṭatīti niṭṭhamettha gantabbaṁ. **Idha āhaṭan**ti vihārato bahi āgataṭṭhāne ānītaṁ.

Antarāye anāpattivassacchedakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Vajādīsu vassūpagamanakathāvaṇṇanā

203. **Upagantuṁ na vaṭṭatī**ti kuṭikādīnaṁ abhāvena "idha vassaṁ upemī"ti evaṁ vacībhedaṁ katvā upagantuṁ na vaṭṭati.

204. Pāḷiyaṁ **pisācillikā**ti pisācadārakā. **Pavisanadvāraṁ yojetvā**ti sakavāṭadvāraṁ katvā. **Rukkhaṁ chinditvā**ti susiraṭṭhānassa uparibhāgaṁ chinditvā. **Khāṇumatthake**ti susirakhāṇumatthake. **Ṭaṅkitamañco** nāma dīghe mañcapāde vijjhitvā aṭaniyo pavesetvā kato, so heṭṭhupariyavasena paññattopi purimasadisova hoti, taṁ susāne, devatāṭhāne ca ṭhapenti. Catunnaṁ pāsāṇānaṁ upari pāsāṇaphalake attharitvā katagehampi "ṭaṅkitamañco"ti vuccati.

Vajādīsuvassūpagamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā

205. **Mahāvibhaṅge**ti catutthapārājikavaṇṇanāyaṁ[1]. Parato senāsanakkhandhakepi adhammikaṁ katikavattaṁ āvi bhavissati eva.

207. Yasmā nānāsīmāyaṁ dvīsu āvāsesu vassaṁ upagacchantassa "dutiye vasissāmī"ti upacārato nikkhantamatte paṭhamo senāsanaggāho paṭippassambhati. Tasmā pāḷiyaṁ "tassa bhikkhave bhikkhuno purimikā ca na paññāyatī"ti paṭhamaṁ senāsanaggāhaṁ sandhāya vuttaṁ. Dutiye senāsanaggāhe pana purimikā paññāyateva, tattheva temāsaṁ vasanto

---

1. Vi-Ṭṭha 2. 95 piṭṭhe.

purimavassaṁvuttho eva hoti, tato vā pana dutiyadivasādīsu "paṭhamasenāsane vasissāmī"ti upacārātikkame purimikāpi na paññāyatīti daṭṭhabbaṁ.

208. Pāḷiyaṁ "so sattāhaṁ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamatī"ti vuttattā pavāraṇādivasepi sattāhakaraṇīyaṁ vinā gantuṁ na vaṭṭatīti veditabbaṁ. **Komudiyā cātumāsiniyā**ti pacchimakattikapuṇṇamāya. Sā hi tasmiṁ kāle kumudānaṁ atthitāya **komudī,** catunnaṁ vassikamāsānaṁ pariyosānattā **cātumāsinī**ti ca vuccati.

Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 4. Pavāraṇākkhandhaka

## Aphāsuvihārakathādivaṇṇanā

209. Pavāraṇākkhandhake pāḷiyaṁ **piṇḍāya paṭikkameyyā**ti piṇḍāya caritvā paṭikkameyya. **Avakkārapātin**ti atirekapiṇḍapātaṭhapanakaṁ ekaṁ bhājanaṁ. **Avisayhan**ti ukkhipituṁ asakkuṇeyyaṁ. Vilaṅghanaṁ ukkhipanaṁ vilaṅgho, so eva vilaṅghako, hatthehi vilaṅghako hatthavilaṅghakoti āha **"hatthukkhepakenā"**ti. Atha vā vilaṅghakena ukkhepakena hatthanātipi attho, aññamaññaṁ saṁsibbitahatthehīti vuttaṁ hoti.

213. **Sace pana vuḍḍhataro hotī**ti pavāraṇādāyako bhikkhu vuḍḍhataro hoti. **Evañhi tena tassatthāya pavāritaṁ hotī**ti ettha evaṁ tena appavāritopi tassa saṁghappattimattena saṁghapavāraṇākammaṁ samaggakammameva hotīti daṭṭhabbaṁ. **Tena ca bhikkhunā**ti pavāraṇādāyakena bhikkhunā.

234. **Bahūpi samānavassā ekato pavāretuṁ labhantī**ti ekasmiṁ saṁvacchare laddhūpasampadatāya samānupasampannavassā sabbe ekato pavāretuṁ labhantīti attho.

237. Pāḷiyaṁ **micchādiṭṭhī**ti "natthi dinnan"ti-ādi[1] nayappavattā. **Antaggāhikā**ti sassatucchedasaṅkhātassa antassa gāhikā. **Yaṁ kho tvan**ti-ādīsu yaṁ pavāraṇaṁ ṭhapesi, taṁ diṭṭhena ṭhapesīti taṁ-saddaṁ ajjhāharitvā yojetabbaṁ.

239. **Vatthuṁ pakāsento**ti puggale parisaṅkuppattiyā nimittabhūtaṁ vatthumattaṁyeva sandhāya vuttaṁ. Yaṁ pana vatthuṁ sandhāya "puggalo paññāyati, na vatthū"ti āha, na taṁ sandhāyetaṁ vuttaṁ. Yadi pana tassa bhikkhuno vasanaṭṭhāne pokkharaṇito macchaggahaṇādi disseyya, tadā "vatthu ca puggalo ca paññāyatī"ti vattabbaṁ bhaveyya. Tenāha **"purimanayeneva corehī"**ti-ādi. Bhikkhuno sarīre mālāgandhañca ariṭṭhagandhañca disvā evaṁ "vatthu ca puggalo ca paññāyatī"ti vuttanti veditabbaṁ.

Aphāsuvihārakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Dī 1. 51; Ma 1. 362; Ma 2. 63, 64, 182; Ma 3. 72, 99, 116; Saṁ 2. 169; Abhi 1. 241 piṭṭhādīsu.

## Bhaṇḍanakārakavatthukathāvaṇṇanā

240. **Dve cā tuddasikā hontī**ti tatiyapakkhe cātuddasiyā saddhiṁ dve cātuddasikā honti. **"Bhaṇḍanakārakānaṁ terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇaṁ pavāressantī"**ti iminā yathāsakaṁ uposathakaraṇadivasato paṭṭhāya bhikkhūnaṁ cātuddasīpannarasīvohāro, na candagatisiddhiyā tithiyā vasenāti dasseti. Kiñcāpi evaṁ "anujānāmi bhikkhave rājūnaṁ anuvattitun"ti[1] vacanato panettha lokiyānaṁ tithiṁ anuvattantehipi attano uposathakkamena cātuddasiṁ pannarasiṁ vā, pannarasiṁ cātuddasiṁ vā karonteheva anuvattitabbaṁ, na pana soḷasamadivasaṁ vā terasamadivasaṁ vā uposathadivasaṁ karontehi. Teneva pāḷiyampi "dve tayo uposathe cātuddasike kātun"ti vuttaṁ. Aññathā dvādasiyaṁ, terasiyaṁ vā uposatho kātabboti vattabbato. "Sakiṁ pakkhassa cātuddase, pannarase vā"ti-ādivacanampi upavutthakkameneva vuttaṁ, na tithikkamenāti gahetabbaṁ.

Bhaṇḍanakārakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā

241. **"Pavāretvā pana antarāpi cārikaṁ pakkamituṁ labhantī"**ti iminā pavāraṇāsaṅgahe kate antarā pakkamitukāmā saṁghaṁ sannipātāpetvā pavāretuṁ labhantīti dasseti.

Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Vi 3. 193 piṭṭhe.

# 5. Cammakkhandhaka

## Soṇakoḷivisakathādivaṇṇanā

242. Cammakkhandhake **uṇṇapāvāraṇan**ti ubhato lomāni uṭṭhāpetvā kataṁ uṇṇamayaṁ pāvāraṇaṁ, ubhato kappāsapicuṁ uppāsapicuṁ uṭṭhāpetvā vītapāvāropi atthi, tato nivattanatthaṁ "uṇṇapāvāraṇan"ti vuttaṁ.

**Aḍḍhacandapāsāṇe**ti sopānamūle upaḍḍhaṁ anto pavesetvā ṭhapite aḍḍhapāsāṇe. Pāḷiyaṁ **vihārapacchāyāyan**ti vihārapaccante chāyāya, vihārassa vaḍḍhamānacchāyāyantipi vadanti.

243. **Bhogā**ti upayogatthe paccattavacanaṁ. **Accāyatā**ti ati-āyatā kharamucchanā. **Saravatī**ti madhurasarasaṁyuttā. **Atisithilā** mandamucchanā. **Vīriyasamathan**ti vīriyasampayuttasamathaṁ. **Tattha ca nimittaṁ gaṇhāhī**ti tasmiñca samabhāve sati yaṁ ādāse mukhanimittaṁ viya nimittaṁ uppajjati, taṁ samathanimittaṁ, vipassanānimittaṁ, magganimittaṁ, phalanimittañca gaṇhāhi nibbattehīti, evamassa arahattapariyosānaṁ kammaṭṭhānaṁ kathitaṁ.

244. **Chaṭhānānī**ti cha kāraṇāni. **Adhimutto**ti paṭivijjhitvā ṭhito. **Nekkhammādhimutto**ti-ādi sabbaṁ arahattavasena vuttaṁ. Arahattañhi sabbakilesehi nikkhantattā **nekkhammaṁ,** teheva ca pavivittattā **paviveko,** byāpajjābhāvato **abyāpajjaṁ,** upādānassa khayante uppannattā **upādānakkhayo,** taṇhakkhayante uppannattā **taṇhakkhayo,** sammohābhāvato **asammoho**ti ca vuccati.

**Kevalaṁ saddhāmattakan**ti kevalaṁ paṭivedhapaññāya asammissaṁ saddhāmattakaṁ. **Paṭicayan**ti punappunaṁ karaṇena vaḍḍhiṁ. **Vītarāgattā**ti maggapaṭivedhena rāgassa vigatattā eva nekkhammasaṅkhātaṁ arahattaṁ paṭivijjhitvā sacchikatvā ṭhito hoti. Sesapadesupi eseva nayo. **Pavivekādhimutto**ti "paviveke adhimutto ahan"ti eva arahattaṁ byākarotīti attho.

**Sīlabbataparāmāsan**ti sīlañca vatañca parāmasitvā gahitaggahaṇamattaṁ. **Sārato paccāgacchanto**ti sārabhāvena jānanto. **Abyāvajjādhimutto**ti abyāpajjaṁ arahattaṁ byākaroti.

**Amissīkatan**ti amissakataṁ. Kilesā hi ārammaṇena saddhiṁ cittaṁ missaṁ karonti, tesaṁ abhāvā amissīkataṁ. **Bhusā vātavuṭṭhī**ti balavavātakkhandho.

**Upādānakkhayassa cā**ti upayogatthe sāmivacanaṁ. **Disvā āyatanuppādan**ti cakkhādi-āyatanānaṁ uppādañca vayañca disvā. **Cittaṁ vimuccatī**ti imāya vipassanāpaṭipattiyā phalasamāpattivasena cittaṁ vimuccati.

Soṇakoḷivisakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā

245. **Sakaṭavāhe**ti dvīhi sakaṭehi paricchinne vāhe. **"Vāhe"**ti bahuvacanassa hiraññavisesanattepi sāmaññāpekkhāya "hiraññan"ti ekavacanaṁ kataṁ.

246. **Addāriṭṭha**ti allāriṭṭhaphalavaṇṇā, tintakākapakkhavaṇṇātipi vadanti. **Rajanan**ti upalittaṁ nīlādivaṇṇaṁ sandhāya vuttaṁ. Tenāha **"coḷakena puñchitvā"**ti. Tañhi tathā puñchite vigacchati. Yaṁ pana cammassa duggandhāpanayanatthaṁ kāḷarattādirajanehi rañjitattā kāḷarattādivaṇṇaṁ hoti, taṁ coḷādīhi apanetuṁ na sakkā cammagatikameva, tasmā taṁ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ.

**Khallakan**ti sabbapaṇhipidhānacammaṁ, aparigaḷanatthaṁ paṇhi-uparibhāge apidhāya āropanabandhanamattaṁ vaṭṭati. **Vicitrā**ti saṇṭhānato vicitrapaṭā[1] adhippetā, na vaṇṇato sabbaso apanetabbesu khallakādīsu paviṭṭhattā. Biḷālasadisamukhattā mahā-ulūkā **"pakkhibiḷālā"**ti vuccati, tesaṁ cammaṁ nāma pakkhalomameva.

Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vicitrabaddhā (Ka)

## Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā

251. **Uṇṇāhi katapādukā**ti ettha uṇṇāmayakambalehi katā pādukā saṅgayhanti.

253. **Gaṅgāmahakīḷikāyā**ti gaṅgāmahe kīḷikāya. Tattha hi itthipurisā yānehi udakakīḷaṁ gacchanti. **Pīṭhakasivikan**ti phalakādinā kataṁ pīṭhakayānaṁ. **Paṭapotalikaṁ** andolikā[1]. Sabbampi yānaṁ upāhanenapi gantuṁ asamatthassa gilānassa anuññātaṁ.

254. **Vāḷarūpānī**ti āharimāni vāḷarūpāni. **Caturaṅgulādhikānī**ti uddalomī-ekantalomīhi visesadassanaṁ. Caturaṅgulato hi ūnāni kira uddalomī-ādīsu pavisanti. **Vānacitro uṇṇāmayattharaṇo**ti nānāvaṇṇehi uṇṇāmayasuttehi bhitticchedādivasena vāyitvā katacittattharaṇo. **Ghanapupphako**ti bahalarāgo. **Pakatitūlikā**ti tūlapuṇṇā bhisi. **Vikatikā**ti sīharūpādivasena vānacitrāva[2] gayhati. **Uddalomī**ti "ubhatodasaṁ uṇṇāmayattharaṇan"ti[3] **dīghanikāyaṭṭhakathāyaṁ** vuttaṁ. **Koseyyakaṭṭissamayan**ti kosiyasuttānaṁ antarā suvaṇṇamayasuttāni pavesetvā vītaṁ. Suvaṇṇasuttaṁ kira "kaṭṭissaṁ, kasaṭan"ti ca vuccati. Teneva "koseyyakasaṭamayan"ti **ācariyadhammapālattherena** vuttanti vadanti. **Ratanaparisibbitan**ti suvaṇṇalittaṁ. **Suddhakoseyyan**ti ratanaparisibbanarahitaṁ.

Ajinamigacammānaṁ atisukhumattā dupaṭṭatipaṭṭāni katvā sibbantīti vuttaṁ **"ajinappaveṇī"**ti. **Rattavitānenā**ti sabbarattena vitānena. Yaṁ pana nānāvaṇṇaṁ vānacittaṁ vā lepacittaṁ vā, taṁ vaṭṭati. **Ubhatolohitakūpadhāne**pi eseva nayo. **"Citraṁvā"**ti idaṁ pana sabbathā kappiyattā vuttaṁ, na pana ubhato upadhānesu akappiyattā. Na hi lohitaka-saddo citte vattati, paṭaliggahaṇeneva cittakassapi attharaṇassa saṅgahetabbappasaṅgato, kāsāvaṁ pana lohitakavohāraṁ na gacchati. Tasmā vitānepi ubhato-upadhānepi vaṭṭati. **Sace pamāṇayuttan**ti-ādi aññappamāṇātikkantassa bibbohanassa paṭikkhittabhāvadassanatthaṁ vuttaṁ, na pana uccāsayanamahāsayanabhāvadassanatthaṁ tathā avuttattā. Taṁ pana upadhānaṁ

---

1. Antolikā (katthaci), anolikā (Ka) 2. Vā ratanacitrāva (Ka) 3. Dī-Ṭṭha 1. 83 piṭṭhe.

uposathikānaṁ gahaṭṭhānaṁ vaṭṭati. Uccāsayanamahāsayanameva hi tadā tesaṁ na vaṭṭati. **Dīghanikāyaṭṭhakathā**dīsu[1] kiñcāpi "ṭhapetvā tūlikaṁ sabbāneva gonakādīni ratanaparisibbitāni vaṭṭantī"ti-ādi[2] vuttaṁ, vinayaṭṭhakathāyeva kappiyākappiyabhāve pamāṇanti gahetabbaṁ.

Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā

256. **Abhinissāyā**ti apassāya. **Visukāyikavipphanditānan**ti paṭipakkhabhūtānaṁ diṭṭhicittavipphanditānanti attho.

257. **Yatindriyan**ti manindriyavasena saññatindriyaṁ.

258. Pāḷiyaṁ **aṭṭhakavaggikānī**ti **suttanipāte**[3] aṭṭhakavaggabhūtāni soḷasa suttāni. **Evaṁ ciraṁ akāsī**ti evaṁ cirakālaṁ pabbajjaṁ anupagantvā agāramajjhe kena kāraṇena vāsamakāsīti attho. So kira majjhimavaye pabbajito, tena bhagavā evamāha. **Etamatthaṁ viditvā**ti kāmesu diṭṭhādīnavā cirāyitvāpi gharāvāsena pakkhandantīti etamatthaṁ sabbākārato viditvā.

**Ādīnavaṁ loke**ti saṅkhāraloke aniccatādi-ādīnavaṁ. **Nirupadhin**ti nibbānaṁ. "Ariyo na ramatī pāpe"ti imassa hetumāha **"pāpe na ramatī sūcī"**ti. Tattha **sucī**ti visuddhapuggalo.

259. **Kālasīho**ti kālamukhavānarajāti. **Cammaṁ na vaṭṭatī**ti nisīdanattharaṇaṁ kātuṁ na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena senāsanaparibhogo vaṭṭateva.

Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cammakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Dī-Ṭṭha 1. 83 piṭṭhe. 2. Na vaṭṭantīti-ādi (Sī), Vajira-Ṭī 477 piṭṭhe passitabbaṁ.
3. Khu 1. 399 piṭṭhe.

# 6. Bhesajjakkhandhaka

## Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā

260. Bhesajjakkhandhake **pittaṁ koṭṭhabbhantaragataṁ hotī**ti bahisarīre byāpetvā ṭhitaṁ abaddhapittaṁ koṭṭhabbhantaragataṁ hoti, tena pittaṁ kupitaṁ hotīti adhippāyo.

261-2. Pāḷiyaṁ **nacchādentī**ti ruciṁ na uppādenti. **Susukā**ti samudde ekā macchajāti, kumbhilātipi vadanti. **Saṁsaṭṭhan**ti parissāvitaṁ.

263. **Piṭṭhehī**ti pisitehi. **Kasāvehī**ti tacādīni udake tāpetvā gahita-ūsarehi. **Ubbhidan**ti ūsarapaṁsumayaṁ[1]. **Loṇabilan**ti loṇaviseso.

264-5. **Chakaṇan**ti gomayaṁ. **pākatikacuṇṇan**ti apakkakasāvacuṇṇaṁ, gandhacuṇṇaṁ pana na vaṭṭati. Pāḷiyaṁ **cuṇṇacālinin**ti udukkhale koṭṭitacuṇṇaparisāvaniṁ. **Suvaṇṇageruko**ti suvaṇṇatutthādi. Pāḷiyaṁ **añjanūpapisanan**ti añjane upanetuṁ pisitabbabhesajjaṁ.

267-9. **Kabaḷikā**ti upanāhabhesajjaṁ. **Gharadinnakābādho** nāma gharaṇiyā dinnavasīkaraṇabhesajjasamuṭṭhita-ābādho. **Tāya chārikāya paggharitaṁ khārodakan**ti parissāvane tacchārikaṁ pakkhipitvā udake abhisiñcite tato chārikato heṭṭhā paggharitaṁ khārodakaṁ. Pāḷiyaṁ **akaṭayūsenā**ti anabhisaṅkhātena muggayūsena. **Kaṭākaṭenā**ti mugge pacitvā acāletvā parissāvitena muggayūsenāti vadanti.

Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Usadapaṁsumayaṁ (Sī)

## Guḷādi-anujānanakathāvaṇṇanā

272-4. **Guḷakaraṇan**ti ucchusālaṁ. **Avissatthā**ti[1] sāsaṅkā.

276. **Appamattakepi vārentī**ti appamattake dinne dāyakānaṁ pīḷāti paṭikkhipanti. **Paṭisaṅkhāpī**ti ettakenapi yāpetuṁ sakkā, "avasesaṁ aññesaṁ hotū"ti sallakkhetvāpi paṭikkhipanti.

279. **Vatthipīḷanan**ti yathā vatthigatatelādi antosarīre ārohanti, evaṁ hatthena vatthimaddanaṁ. Sambādhe satthakammavatthikammānameva paṭikkhittattā dahanakammaṁ vaṭṭati eva.

Guḷādi-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Yāgumadhugoḷakādikathāvaṇṇanā

282-3. Pāḷiyaṁ **dasassa ṭhānānī**ti assa paṭiggāhakassa dasa ṭhānāni kāraṇāni dhammenāti attho. **Anuppavecchatī**ti deti. Vātañca byapanetīti sambandho, vātañca anulometīti attho. **Saggā te āraddhā**ti tayā devalokā ārādhitā.

Yāgumadhugoḷakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pāṭaligāmavatthukathāvaṇṇanā

286. **Pāṭaligāme nagaraṁ māpentī**ti pāṭaligāmassa samīpe tasseva gāmakhettabhūte mahante araññappadese pāṭaliputtaṁ nāma nagaraṁ māpenti. **Yāvatā ariyaṁ āyatanan**ti yattakaṁ ariyamanussānaṁ osaraṇaṭṭhānaṁ. **Yāvatā vaṇippatho**ti yattakaṁ vāṇijānaṁ bhaṇḍavikkīṇanaṭṭhānaṁ, vasanaṭṭhānaṁ vā, idaṁ tesaṁ sabbesaṁ agganagaraṁ bhavissatīti attho. **Puṭabhedanan**ti sakaṭādīhi nānādesato āhaṭānaṁ bhaṇḍapuṭānaṁ vikkīṇanatthāya mocanaṭṭhānaṁ. **Saran**ti taḷākādīsupi vattati,

---

1. Avisaṭṭhāti (Ka)

tannivattanatthaṁ **“saranti idha nadī adhippetā”**ti vuttaṁ sarati sandatīti katvā. **Vinā eva kullena tiṇṇā**ti idaṁ appamattaka-udakampi aphusitvā vinā kullena pārappattā.

Pāṭaligāmavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Koṭigāmesaccakathāvaṇṇanā

287. Pāḷiyaṁ **sandhāvitan**ti bhavato bhavaṁ paṭisandhiggahaṇavasena sandhāvanaṁ kataṁ. **Saṁsaritan**ti tasseva vevacanaṁ. **Mamañceva tumhākañcā**ti mayā ca tumehi ca, sāmivaseneva vā mama ca tumhākañca sandhāvanaṁ ahosīti attho gahetabbo. **Saṁsaritan**ti saṁsari. Bhavataṇhā eva bhavato bhavaṁ netīti **bhavanetthī**ti vuttā.

289. “Nīlā hontī”ti vuttamevatthaṁ vivarituṁ **“nīlavaṇṇā”**ti-ādi vuttaṁ. **Nīlavaṇṇā**ti nīlavilepanā. Esa nayo sabbattha. **Paṭivaṭṭesī**ti[1] pahari. **Ambakāyā**ti ambāya. Upacāravacanañhetaṁ, mātugāmenāti attho. **Upasaṁharathā**ti upanetha, “īdisā tāvatiṁsā”ti parikappethāti attho. Idañca bhikkhūnaṁ saṁvegajananatthaṁ vuttaṁ, na nimittaggāhatthaṁ. Licchavirājāno hi sabbe na cirasseva ajātasatthunā vināsaṁ pāpuṇissanti.

Koṭigāmesaccakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Sīhasenāpativatthu-ādikathāvaṇṇanā

290. **Sandhāgāre**ti rājakiccassa sandhāraṇatthāya nicchiddaṁ katvā vicāraṇatthāya katamahāsabhāya. **Gamikā bhisaṅkhāro**ti gamanevāyāmo. **Dhammassa ca anudhamman**ti tumhehi vuttassa kāraṇassa anukāraṇaṁ, tumhehi vuttassa atthassa anurūpamevāti adhippāyo. **Sahadhammiko vādānuvādo**ti parehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṁ vādo

---

1. Paṭivatteti (Ka)

vā ito paraṁ tassa anuvādo vā. **Koci** appamattakopi **gārayhaṁ ṭhānaṁ na āgacchatī**ti kiṁ tava vāde gārayhakāraṇaṁ natthīti vuttaṁ hoti.

293. **Anuviccakāran**ti anuviditākāraṁ. Ratanattayassa saraṇagamanādikiriyaṁ karoti, sahasā katvā mā pacchā vippaṭisārī ahosīti attho. **Paṭākaṁ parihareyyun**ti dhajapaṭākaṁ ukkhipitvā "īdiso amhākaṁ saraṇaṁ gato sāvako jāto"ti nagare ghosentā āhiṇḍanti.

294. **Nimittakammassā**ti maṁsakhādananimittena uppannapāṇātipātakammassa.

Sīhasenāpativatthu-ādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Kappiyabhūmi-anujānanakathāvaṇṇanā

295. **Anuppage evā**ti pāṭova. **Oravasaddan**ti mahāsaddaṁ. **Taṁ pana avatvāpī**ti **pi**-saddena tathāvacanampi anujānāti. **Aṭṭhakathāsū**ti andhakaṭṭhakathāvirahitāsu sesaṭṭhakathāsu. **Sādhāraṇalakkhaṇan**ti andhakaṭṭhakathāya saha sabbaṭṭhakathānaṁ samānaṁ.

**Cayan**ti adhiṭṭhāna-uccavatthuṁ. **Yato paṭṭhāyā**ti yato iṭṭhakādito paṭṭhāya, yaṁ ādiṁ katvā bhittiṁ uṭṭhāpetukāmāti attho. **"Thambhā pana upari uggacchanti, tasmiṁ vaṭṭantī"**ti etena iṭṭhakapāsāṇā heṭṭhā patiṭṭhāpitāpi yadi cayato, bhūmito vā ekaṅgulamattampi uggatā tiṭṭhanti, vaṭṭintīti siddhaṁ hoti.

**Ārāmo**ti upacārasīmāparicchinno sakalo vihāro. **Senāsanānī**ti vihārassa anto tiṇakuṭi-ādikāni saṁghassa nivāsagehāni. **Vihāragonisādikā nāmā**ti senāsanagonisādikā. Senāsanāni hi sayaṁ parikkhittānipi ārāmaparikkhepābhāvena "gonisādikānī"ti vuttāni. **"Upaḍḍhaparikkhittopī"**ti iminā tato ūnaparikkhitto yebhuyyena aparikkhitto nāma, tasmā aparikkhittasaṅkhyameva gacchatīti dasseti. **Etthā**ti upaḍḍhādiparikkhitte. **Kappiyakuṭiṁ laddhuṁ vaṭṭatī**ti

gonisādiyā abhāvena sesakappiyakuṭīsu tīsu yā kāci kappiyakuṭi kātabbāti attho.

**Tesaṁ gehānī**ti ettha bhikkhūnaṁ vāsatthāya katampi yāva na denti, tāva tesaṁ santakaṁyeva bhavissatīti daṭṭhabbaṁ. **Vihāraṁ ṭhapetvā**ti upasampannānaṁ vāsatthāya katagehaṁ ṭhapetvāti attho. **Gehan**ti nivāsagehaṁ, tadaññaṁ pana uposathāgārādi sabbaṁ anivāsagehaṁ catukappiyabhūmivimuttā pañcamī kappiyabhūmi. Saṁghasantakepi hi etādise gehe suṭṭhu parikkhittārāmattepi abbhokāse viya antovutthādidoso natthi. Yena kenaci channe, paricchanne ca sahaseyyappahonake bhikkhusaṁghassa nivāsagehe antovutthādidoso, na aññattha. Tenāha **"yaṁ panā"**ti-ādi. Tattha **"saṁghikaṁ vā puggalikaṁ vā"**ti idaṁ kiñcāpi bhikkhunīnaṁ sāmaññato vuttaṁ, bhikkhūnaṁ pana saṁghikaṁ puggalikañca bhikkhunīnaṁ, tāsaṁ saṁghikaṁ puggalikañca bhikkhūnaṁ gihisantakaṭṭhāne tiṭṭhatīti veditabbaṁ.

**Mukhasannidhī**ti antosannihitadoso hi mukhappavesananimittaṁ āpattiṁ karoti, nāññathā. Tasmā "mukhasannidhī"ti vutto.

**Tattha tattha khaṇḍā hontī**ti upaḍḍhato adhikaṁ khaṇḍā honti. **Sabbasmiṁ chadane vinaṭṭhe**ti tiṇapaṇṇādivassaparittāyake chadane vinaṭṭhe. Gopānasīnaṁ pana upari vallīhi baddhadaṇḍesu ṭhitesupi jahitavatthukā honti eva. **Pakkhapāsakamaṇḍalan**ti ekasmiṁ passe tiṇṇaṁ gopānasīnaṁ upari ṭhitatiṇapaṇṇādicchadanaṁ vuccati.

**Anupasampannassa dātabbo assā**ti-ādinā akappiyakuṭiyaṁ vutthampi anupasampannassa dinne kappiyaṁ hoti, sāpekkhadānañcettha vaṭṭati, paṭiggahaṇaṁ viya na hotīti dasseti.

299. Pāḷiyaṁ **kantāre sambhāvesī**ti appabhakkhakantāre sampāpuṇi.

Kappiyabhūmi-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

### Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā

300. **Jaṭilo**ti āharimajaṭādharo tāpasavesadhārako yaññāyutto lokapūjito brāhmaṇo. **Pavattāro** pāvacanavasena vattāro. Yesaṁ santakamidaṁ, yehi vā idaṁ gītanti attho. **Gītaṁ pavuttaṁ samihitan**ti aññamaññassa pariyāyavacanaṁ vuttanti attho. **Tadanugāyantī**ti taṁ tehi pubbe gītaṁ anugāyanti. Evaṁ sesesu ca.

**Yāvakālikapakkānan**ti pakke sandhāya vuttaṁ, āmāni pana anupasampannehi sītudake madditvā parissāvetvā dinnapānaṁ pacchābhattampi kappabhi eva. Ayañca attho mahā-aṭṭhakathāyaṁ sarūpato avuttoki āha **"kurundiyaṁ panā"**ti-ādi. **"Ucchuraso nikasaṭo"**ti idaṁ pātabbasāmaññena yāmakālikakathāyaṁ vuttaṁ, taṁ pana sattāhakālikamevāti gahetabbaṁ. **Ime cattāro rasā**ti phalapattapuppha-ucchurasā cattāro.

Pāḷiyaṁ **aggihuttamukhā**ti aggijuhanapubbakā. **Chandaso**ti vedassa. **Sāvittī mukhaṁ** paṭhamaṁ sajjhāyitabbāti attho. **Tapatan**ti vijotantānaṁ.

Keṇiyajaṭilavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Rojamallādivatthukathāvaṇṇanā

301. **Bahukato buddhe vā**ti buddhe katabahumānoti attho. So kho ahaṁ bhante ānanda ñātīnaṁ daṇḍabhayatajjito ahosinti seso. Evañhi sati "evāhan"ti puna ahaṁ-gahaṇaṁ yujjati. **Vivarī**ti "vivaratū"ti cintāmattena vivari, na uṭṭhāya hatthena.

303. **Aññataro**ti subhaddo vuḍḍhapabbajito. **Dve dārakā**ti sāmaṇerabhūmiyaṁ ṭhitā dve puttā. **Nāḷiyāvāpakenā**ti nāḷiyā ceva thavikāya ca. **Saṁharatha** imehi bhājanehi taṇḍulādīni saṅkaḍḍhathāti attho. **Bhusāgāre**ti palālamaye agāre, palālapuñjaṁ abbhantarato palālaṁ saṅkaḍḍhitvā agāraṁ kataṁ hoti, tatthāti attho.

Rojamallādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Catumahāpadesakathāvaṇṇanā

305. **Parimaddantā**ti upaparikkhantā. **Dve paṭā desanāmeneva vuttā**ti tesaṁ sarūpadassanapadametaṁ, nāññanivattanapadaṁ pattuṇṇapaṭassāpi desanāmena vuttattā.

**Tumbā**ti bhājanāni. **Phalatumbo** nāma lābu-ādi. **Udakatumbo** udakaghaṭo. **Kilañjacchattan**ti veḷuvilīvehi vāyitvā katachattaṁ. **Sambhinnarasan**ti missībhūtarasaṁ.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhesajjakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 7. Kathinakkhandhaka

## Kathinānujānanakathāvaṇṇanā

306. Kathinakkhandhake **sīsavasenā**ti padhānavasena. **Kathinan**ti pañcānisaṁse antokaraṇasamatthatāya thiranti attho. **So nesaṁ bhavissatīti yujjatī**ti "so tumhākan"ti avatvā "nesan"ti vacanaṁ yujjati. **Ye atthatakathinā**ti na kevalaṁ tumhākameva, ye aññepi atthatakathinā, tesaṁ bhavissatīti attho. Atha vā **vo**ti tadā sammukhībhūtehi saddhiṁ asammukhībhūte ca anāgate ca bhikkhū sabbe ekato sampiṇḍetvā vuttaṁ, tumhākanti attho. **So nesan**ti ettha so tesanti yojetabbaṁ. Tenāha "atthatakathinānaṁ vo bhikkhave imāni pañca kappissantī"ti. **Matakacīvaran**ti matassa cīvaraṁ. "Vuttavassavasenā"ti idaṁ pacchimavassaṁvutthānampi sādhāraṇanti āha **"purimikāya vassaṁ upagantvā paṭhamapavāraṇāya pavāritā labhantī"**ti. **Upagatā vā na labhantī**ti pacchimikāya vutthavassepi sandhāya vuttaṁ.

**Khalimakkhitasāṭako**ti ahatavatthaṁ sandhāya vuttaṁ. **Akātuṁ na labbhatī"**ti iminā anādariye sati dukkaṭanti dīpeti.

**"Apaloketvā"**ti idaṁ aññesaṁ vassaṁvutthabhikkhūnaṁ adatvā dātukāmehi kattabbavidhidassanaṁ. Yadi evaṁ kammavācāya eva dānaṁ avuttanti āha **"kammavācā panā"**ti-ādi. Kathinacīvaraṁ viya kammavācāya dātuṁ na vaṭṭatīti apaloketvāva dātabbanti adhippāyo.

308. **Mahābhūmikan**ti mahāvisayaṁ, catuvīsati-ākāravantatāya mahāvitthārikanti vuttaṁ hoti. **Pañcakan**ti pañcakhaṇḍaṁ. Eseva nayo sesesupi. **Paṭhamacimilikā**ti kathinavatthato aññā attano pakaticimilikā. **Kucchicimilikaṁ katvā sibbitamattenā**ti thirajiṇṇānaṁ cimilikānaṁ ekato katvā sibbanassetaṁ adhivacananti vadanti. Mahāpaccariyaṁ, kurundiyañca vuttavacananti dassanaṁ, byañjanato eva bhedo, na atthatoti dassanatthaṁ katantipi vadanti. **Piṭṭhi-anuvātāropanamattenā**ti dīghato anuvātassa āropanamattena. **Kucchi-anuvātāropanamattenā**ti puthulato anuvātassa āropanamattena. **Rattinissaggiyenā**ti ratti-atikkantena.

309. **Hatavatthakasāṭakenā**ti atijiṇṇasāṭako. **Na hi tenā**ti-ādīsu tena parivārāgatapāṭhena idha ānetvā avuccamānena kathinatthārakassa jānitabbesu na kiñci parihāyati tasa sabbassa idheva vuttattāti adhippāyo.

310. Mātā viyāti **mātikā,** ivatthe ka-paccayo daṭṭhabbo. Tena siddhamatthaṁ dassento āha **"mātikāti mātaro"**ti-ādi. **Assā**ti etissā mātikāya. Pakkamanantiko kathinubbhāro eva hi sayaṁ attano uppajjatīti evamabhedūpacārena "mātikā"ti vutto ubbhārasseva pakkamanante samuppattito, tabbinimuttāya ca mātikāya abhāvā, tappakāsikāpi cettha pāḷi "mātikā"ti vattuṁ yujjati. Sāpi hi pakkamanantikubbhārappakāsanena "pakkamanantikā"ti vuttā. Eseva nayo sesubbhāresupi. **Pakkamanan**ti cettha upacārasīmātikkamanaṁ daṭṭhabbaṁ.

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Ādāyasattakakathāvaṇṇanā

311. **"Na puna āgamissan"**ti idaṁ āvāsapalibodhupacchedakāraṇadassanaṁ. Pañcasu hi cīvaramāsesu yadā kadāci na paccessanti cittena upacārasīmātikkamena āvāsapalibhodho chijjati. Paccessanti bahi-upacāragatassa pana yattha katthaci na paccessanti citte uppannamatte chijjati. **Paṭhamaṁ cīvarapalibodho chijjatī**ti na paccessanti pakkamanato puretarameva cīvarassa niṭṭhitattā vuttaṁ. "Katacīvaramādāyā"ti hi vuttaṁ. Atthatakathinassa hi bhikkhuno yāva "saṁghato vā dāyakakulādito vā cīvaraṁ labhissāmī"ti cīvarāsā vā laddhavatthānaṁ sahāyasampadādiyogaṁ labhitvā saṅghāṭi-ādibhāvena "chinditvā karissāmī"ti karaṇicchā vā pavattati, tāva cīvarapalibodho anupacchinno eva. Yadā pana yathāpatthitaṭṭhānato cīvarādīnaṁ sabbathā alābhena vā cīvarāsā ceva laddhānaṁ katvā niṭṭhānena vā naṭṭhavinaṭṭhādibhāvena vā cīvare nirapekkhatāya vā karaṇicchā ca vigacchati, tadā cīvarapalibhodho upacchinno hoti.

So ca idha "katacīvaraṁ ādāyā"ti vacanena pakāsito. Evaṁ upari sabbattha pāḷivacanakkamamaṁ nissāya nesaṁ paṭhamaṁ, pacchā ca upacchijjanaṁ vuttanti daṭṭhabbaṁ. Sabbathāpi ca imesaṁ ubhinnaṁ palibodhānaṁ upacchedeneva kathinubbhāro, na ekassa. Tesañca pubbāpariyena, ekakkhaṇe ca upacchijjanaṁ dassetuṁ imā aṭṭha mātikā ṭhapitāti veditabbā. **Antosīmāyan**ti cīvaraniṭṭhānakkhaṇeyeva chinnattā vuttaṁ. **Nevimaṁ cīvaraṁ kāressan**ti cīvare apekkhāya vigatattā karaṇapalibodhassāpi upacchinnataṁ dasseti. Yo pana appicchatāya vā anatthikatāya vā sabbathā cīvaraṁ na sampaṭicchati, tassa bahisīmāgatassa sabbathāpi cīvarapalibodhābhāvena na paccessanti sanniṭṭhānamattena **sanniṭṭhānantiko** kathinubbhāro veditabbo. **So panā**ti palibodhupacchedo. **Ayaṁ panā**ti āsāvacchedako kathinubbhāro visuṁ vitthāretvā vutto, idha na vuttoti sambandho.

**Anāsāya labhatī**ti "yasmiṁ kule cīvaraṁ labhissāmā"ti āsā anuppannapubbā, tattha cīvarāsāya anuppannaṭṭhāne yattha katthaci labhatīti attho. **Āsāya na labhatī**ti āsīsitaṭṭhāne na labhatīti attho. **Idha na vutto**ti idha savanantikānantare na vutto. **Tatthā**ti tasmiṁ sīmātikkantike. **Sīmātikkantiko** nāma cīvaramāsānaṁ pariyantadivasasaṅkhātāya sīmāya atikkamanato sañjāto. Keci "bahisīmāya kālātikkamo sīmātikkamo"ti maññanti, tesaṁ anto-upacāre cīvarakālātikkamepi[1] kathinubbhāro asammato nāma siyāti na cetaṁ yuttaṁ. Tasmā yattha katthaci kālātikkamo sīmātikkamoti veditabbo. Ettha ca pāḷiyaṁ "katacīvaro"ti idaṁ upalakkhaṇamattaṁ, akatacīvarassapi kālātikkamena sīmātikkantiko hoti, dve ca palibodhā ekato chijjanti. Evaṁ aññatthāpi yathāsambhavaṁ taṁtaṁvisesanābhāvepi kathinubbhāratā, palibodhupacchedappakāro ca veditabbo **"sahubbhāre dvepi palibodhā apubbaṁ acarimaṁ chijjantī"**ti idaṁ akatacīvarassa paccessanti adhiṭṭhānasambhavapakkhaṁ sandhāya vuttaṁ, tesu aññatarābhāvepi sahubbhārova hoti.

312-325. Samādāyavāro ādāyavārasadisova. Upasaggamevettha viseso. Tenāha **"puna samādāyavārepi -pa- teyeva**

---

1. Cīvarakālātikkamoti (Ka)

**dassitā**”ti. Vippakatacīvare pakkamanantikassa abhāvato **“yathāsambhavan”**ti vuttaṁ. Teneva vippakatacīvaravāre chaḷeva ubbhārā vuttā, cīvare hatthagate ca āsāvacchedikassa asambhavā so etesu vāresu yattha katthaci na vutto, visuññeva vutto. Vippakatavāre cettha ādāyavārasamādāyavāravasena dve chakkavārā vuttā.

Tato paraṁ niṭṭhānasanniṭṭhānanāsanantikānaṁ vasena tīṇi tikāni dassitāni. Tattha tatiyattike **anadhiṭṭhitenā**ti “paccessaṁ, na paccessan”ti evaṁ anadhiṭṭhitena, na evaṁ manasikatvāti attho. Tatiyattikato pana paraṁ ekaṁ chakkaṁ dassitaṁ. Evaṁ tīṇi tikāni, ekaṁ chakkañcāti paṭhamaṁ pannarasakaṁ vuttaṁ, iminā nayena dutiyapannarasakādīni veditabbāni.

Pāḷiyaṁ āsādvādasake bahisīmāgatassa kathinuddhāresu tesampi cīvarāsādivasena cīvarapalibodho yāva cīvaraniṭṭhānā tiṭṭhatīti āha **“so bahisīmāgato suṇāti ‘ubbhataṁ kira tasmiṁ āvāse kathinanti -pa- savanantiko kathinuddhāro’**ti”. Ettha ca savanakkhaṇe āvāsapalibodho paṭhamaṁ chijjati, niṭṭhite cīvarapalibodhoti veditabbo.

Disaṁgamikanavake **disaṁgamiko pakkamatī**ti na paccessanti pakkamati, iminā āvāsapalibodhābhāvo dassito hoti. Teneva vassaṁvutthāvāse puna gantvā cīvaraniṭṭhāpitamatte niṭṭhānantiko kathinuddhāro vutto. **“Cīvarapaṭivisaṁ apavilāyamāno”**ti iminā cīvarapalibodhasamaṅgikattamassa dasseti, **apavilāyamāno**ti ākaṅkhamāno. Sesaṁ suviññeyyameva.

Ādāyasattakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 8. Cīvarakkhandhaka

## Jīvakavatthukathādivaṇṇanā

329. Cīvarakkhandhake **kammavipākan**ti kammapaccaya-utucittāhārasamuṭṭhitaṁ appaṭibāhiyarogaṁ sandhāya vuttaṁ kammajassa rogassa abhāvā.

330. Pāḷiyaṁ **saṁyamassā**ti saṅgahaṇassa[1], avisajjanassāti[2] attho "yo saṁyamo so vināso"ti-ādīsu[3] viya. Etassa saṁyamassa phalaṁ upajānāmāti yojanā. Tameva phalaṁ dassentī āha **"varametaṁ -pa- āsittan"ti**. Keci pana "saṁyamassāti ānisaṁsassa, upayogatthe cetaṁ sāmivacanan"ti[4] atthaṁ vadanti.

336. **Ussannadoso**ti sañjātapittādidoso. **Sabbatthā**ti sakalasarīre.

337. **Mahāpiṭṭhiyakojavan**ti hatthipiṭṭhiyaṁ attharitabbatāya "mahāpiṭṭhiyan"ti laddhasamaññaṁ uṇṇāmayattharaṇaṁ.

338-9. **Upaḍḍhakāsinaṁ khamamānan**ti aḍḍhakāsi-agghanakaṁ. Pāḷiyaṁ **kiṁ nu kho**ti katamaṁ nu kho.

340-342. **Upacāre**ti susānassa āsanne padese. **Chaḍḍetvā gatā**ti kiñci avatvā eva chaḍḍetvā gatā, etena "bhikkhū gaṇhantū"ti chaḍḍite eva akāmā bhāgadānaṁ vihitaṁ, kevalaṁ chaḍḍite pana katikāya asati ekato bahūsu paviṭṭhesu yena gahitaṁ, tena akāmabhāgo na dātabboti dasseti. Samānā disā puratthimādibhedā etesanti sadisāti āha **"ekadisāya vā okkamiṁsū"**ti. **Dhuravihāraṭṭhāne**ti vihārassa sammukhaṭṭhāne.

Jīvakavatthukathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Saṅgaṇhantassa (Sī)
2. Avisajjanassa rogassāti (Sī)
3. Khu 2. 151 piṭṭhe Petavatthumhi.
4. Sārattha-Ṭī 3. 339 piṭṭhe.

## Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathāvaṇṇanā

343. **Vihāramajjhe**ti sabbesaṁ jānanatthāya vuttaṁ. **Vaṇṇāvaṇṇaṁ katvā**ti paṭivīsappahonakatājānanatthaṁ haliddiyādīhi khuddakamahantavaṇṇehi yutte same koṭṭhāse katvā. Tenāha **"same paṭivīse ṭhapetvā"**ti. **Idan**ti sāmaṇerānaṁ upaḍḍhapaṭivīsadānaṁ. **Phātikamman**ti pahonakakammaṁ. Yattakena vinayāgatena sammuñjanībandhanādihatthakammena vihārassa ūnakatā na hoti, tattakaṁ katvāti attho. **Sabbesan**ti tatruppādavassāvāsikaṁ gaṇhantānaṁ sabbesaṁ bhikkhūnaṁ, sāmaṇerānañca. **Bhaṇḍāgārikacīvarepī**ti akālacīvaraṁ sandhā vuttaṁ. **etan**ti ukkuṭṭhiyā katāya samabhāgadānaṁ. **Virajjhitvā karontī**ti kattabbakālesu akatvā yathārucitakkhaṇe karonti.

**Ettakena mama cīvaraṁ pahotī**ti dvādasagghanakeneva mama cīvaraṁ paripuṇṇaṁ hoti, na tato ūnenāti sabbaṁ gahetukāmoti attho.

Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Cīvararajanakathādivaṇṇanā

344. **Evañhi kate**ti vaṭṭādhārassa anto rajanodakaṁ, bahi challikañca katvā viyojane kate. **Na uttaratī**ti kevalaṁ udakato pheṇuṭṭhānābhāvā na uttarati. **Rajanakuṇḍan**ti pakkarajanaṭṭhapanakaṁ mahāghaṭaṁ.

345. **Anuvātādīnaṁ dīghapattānan**ti āyāmato, vitthārato ca anuvātaṁ. **Ādi**-saddena dvinnaṁ khandhānaṁ antarā mātikākārena ṭhapitapattañca "dīghapattan"ti daṭṭhabbaṁ. **Āgantukapattan**ti diguṇacīvarassa upari aññaṁ paṭṭaṁ appenti, taṁ sandhāya vuttaṁ. Taṁ kira idāni na karonti.

346. Pāḷiyaṁ **nandimukhiyā**ti tuṭṭhimukhiyā, pasannadisāmukhāyāti attho.

348. **Acchupeyyan**ti patiṭṭhapeyyaṁ. **Hatavatthakānan**ti purāṇavatthānaṁ. **Anuddharitvāvā**ti aggaḷe viya dubbalaṭṭhānaṁ anapanetvāva.

349-351. Visākhavatthumhi **kallakāyā**ti akilantakāyā. **Gatī**ti ñāṇagati adhigamo. **Abhisamparāyo**ti "sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karotī"ti-ādinā[1] vutto ñāṇābhisamparāyo, maggañāṇayuttehi gantabbagativisesoti attho. Taṁ bhagavā byākarissati. **"Dadāti dānan"**ti idaṁ annapānavirahitānaṁ selapaccayānaṁ dānavasena vuttaṁ. **Sovaggikan**ti saggasaṁvattanikaṁ.

359. **Aṭṭhapadakacchannenā**ti aṭṭhapadakasaṅkhātajūtaphalakalekhāsaṇṭhānena.

362. Pāḷiyaṁ **nadīpāraṁ gantun**ti[2] bhikkhuno nadīpāragamanaṁ hotīti attho. **Aggaḷaguttiyeva pamāṇan**ti imehi catūhi nikkhepakāraṇehi ṭhapentenapi aggaḷaguttivihāre eva ṭhapetuṁ vaṭṭatīti adhippāyo. **Nissīmāgatan**ti vassānasaṅkhātaṁ kālasīmaṁ atikkantaṁ, taṁ vassikasāṭikacīvaraṁ na hotīti attho.

Cīvararajanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Saṁghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā

363. **Pañca māse**ti accantasaṁyoge upayogavacanaṁ. **Vaḍḍhiṁ payojetvā ṭhapita-upanikkhepato**ti vassāvāsikassatthāya dāyakehi vaḍḍhiṁ payojetvā ṭhapita-upanikkhepato. **"Idha vassaṁ vutthasaṁghassā"**ti idaṁ abhilāpamattaṁ. Idha-saddaṁ pana vinā "vassaṁvutthasaṁghassa demā"ti vuttepi so eva nayo. **Anatthatakathinassāpi pañca māse pāpuṇātī**ti vassāvāsikalābhavasena uppannattā anatthatakathinassāpi vutthavassassa pañca māse pāpuṇāti. Vakkhati hi "cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikaṁ demāti vutte kathinaṁ atthataṁ vā hotu anatthataṁ vā, atītavassaṁvutthānameva pāpuṇātī"ti[3]. **Tato paran**ti pañcamāsato paraṁ, gimhānassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti attho. **"Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā"**ti idaṁ "udāhu

---

1. Saṁ 3. 355, 356 piṭṭhesu. 2. Nadīpāragatanti (Sī, Ka) 3. Vi-Ṭṭha 3. 425 piṭṭhe.

anāgatavasse"ti imassānantaraṁ daṭṭhabbaṁ. Potthakesu pana "anatthatakathinassāpi pañcamāse pāpuṇātī"ti imassānantaraṁ "kasmā piṭṭhisamaye uppannattā"ti idaṁ likhanti, taṁ pamādalikhitaṁ piṭṭhisamaye uppannaṁ sandhāya "anatthatakathinassāpī"ti vattabbato. Vutthavasse hi sandhāya "anatthatakathinassāpī"ti vuttaṁ, na ca piṭṭhisamaye uppannaṁ vutthavassasseva pāpuṇātīti sammukhībhūtānaṁ sabbesampi pāpuṇanato. Teneva vakkhati "sace pana gimhānaṁ paṭhamadivasato paṭṭhāya evaṁ vadati, tatra sammukhībhūtānaṁ sabbesaṁ pāpuṇāti. **Kasmā?** Piṭṭhisamaye uppannattā"ti[1].

**Duggahitānī**ti aggahitāni, saṁghikānevāti attho. **Itovā**ti therānaṁ dātabbatova, idānevāti vā attho.

Saṁghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Upanandasakyaputtavatthukathāvaṇṇanā

364. **"Sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpetī"**ti idaṁ nānāsīmāvihāresu kattabbanayena ekasmimpi vihāre dvīsu senāsanesu nivutthabhāvadassanatthaṁ vuttaṁ, aruṇuṭṭhāpaneneva tattha vuttho hoti, na pana vassacchedaparihārāya. Anto-upacārasīmāyapi yattha katthaci aruṇaṁ uṭṭhāpento attanā gahitasenāsanaṁ appaviṭṭhopi vutthavasso eva hoti, gahitasenāsane pana nivuttho nāma na hoti, tattha ca aruṇuṭṭhāpane pana sati hoti. Tenāha **"purimasmiṁ bahutaraṁ nivasati nāmā"**ti, etena ca itarasmiṁ sattāhavārenāpi aruṇuṭṭhāpane sati eva appakataraṁ nivasati nāma hoti, nāsatīti dīpitaṁ hoti. **Nānālābhehī**ti visuṁ visuṁ nibaddhavassāvāsikalābhehi. **Nānūpacārehī**ti nānāparikkhepanānādvārehi. **Ekasīmāvihārehī**ti dvinnaṁ vihārānaṁ ekena pākārena parikkhittattā ekāya upacārasīmāya antogatehi dvīhi vihārehi. **Senāsanaggāho paṭippassambhatī**ti paṭhamaṁ gahito paṭippassambhati. **Tatthā**ti yattha senāsanaggāho paṭippassaddho, tattha.

Upanandasakyaputtavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 424 piṭṭhe.

## Gilānavatthukathāvaṇṇanā

365-6. **Bhūmiyaṁ paribhaṇḍaṁ akāsī**ti gilānena nipannabhūmiyaṁ kiliṭṭhaṭṭhānaṁ dhovitvā haritūpalittaṁ kāresīti attho. **Bhesajjaṁ yojetuṁ asamattho**ti parehi vuttavidhimpi kātuṁ asamattho. Pāḷiyaṁ gilānupaṭṭhākānaṁ cīvaradāne sāmaṇerānaṁ ticīvarādhiṭṭhānābhāvā "cīvarañcapattañcā"ti-ādi sabbattha vuttaṁ. Sacepi sahassaṁ agghati, gilānupaṭṭhakānaññeva dātabbanti sambandho.

Gilānavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Matasantakakathādivaṇṇanā

369. **Aññan**ti cīvarapattato aññaṁ. **Appagghan**ti atijiṇṇādibhāvena nihīnaṁ. **Tato**ti avasesaparikkhārato. **Sabban**ti pattaṁ, ticīvarañca.

**Tattha tattha saṁghassevā**ti tasmiṁ tasmiṁ vihāre saṁghasseva. Pāḷiyaṁ **avissajjikaṁ avebhaṅgikan**ti āgatānāgatassa cātuddisassa saṁghasseva santakaṁ hutvā kassaci avissajjikaṁ avebhaṅgikaṁ bhavituṁ anujānāmīti attho.

371-2. **Akkanāḷamayan**ti akkadaṇḍamayaṁ. **Akkadussānī**ti akkavākena katadussāni, potthakagatikāni dukkaṭavatthukānīti attho. **Dupaṭṭacīvarassa**[1]**vā majjhe**ti yaṁ niṭṭhite tipaṭṭacīvaraṁ hoti, tassa majjhe paṭalaṁ katvā dātabbānīti attho.

374. **"Sante patirūpe gāhake"**ti vuttattā gāhake asati adatvā bhājitepi subhājitamevāti daṭṭhabbaṁ.

376. **Dakkhiṇodakaṁ pamāṇan**ti "ettakāni cīvarāni dassāmī"ti paṭhamaṁ udakaṁ pātetvā pacchā denti. Taṁ yehi gahitaṁ, te bhāginova

---

1. Tipaṭṭacīvarassa (Sī), dvipaṭṭacīvarassa (Syā)

hontīti adhippāyo. **Parasamudde**ti jambudīpe. Tambapaṇṇidīpañhi upādā yesa evaṁ vutto.

Matasantakakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā

379. **Puggalādhiṭṭhānanayena vuttan**ti "sīmāya dānan"ti-ādinā vattabbe "sīmāya detī"ti-ādi puggalādhiṭṭhānena vuttaṁ. **"Apicā"**ti-ādinā paṭhamaleḍḍupātabhūtaparikkhepārahaṭṭhānato bahi dutiyaleḍḍupātopi upacārasīmā evāti dasseti. Dhuvasannipātaṭṭhānādikampi pariyante ṭhitameva gahetabbaṁ. Loke gāmasīmādayo viya lābhasīmā nāma visuṁ pasiddhā nāma natthi, kenāyaṁ anuññātāti āha **"neva sammāsambuddhenā"**ti-ādi. Etena nāyaṁ sāsanavohārasiddhā, lokavohārasiddhā evāti dasseti. **"Janapadaparicchedo"**ti idaṁ lokapasiddhasīmāsaddatthavasena vuttaṁ. Paricchedabbhantaraṁ pana sabbaṁ janapadasīmāti gahetabbaṁ, janapado eva janapadasīmā. Evaṁ raṭṭhasīmādīsupi. Tenāha **"āṇāpavattiṭṭhānan"**ti-ādi.

**Pathavīvemajjhe gatassā**ti yāva udakapariyantā khaṇḍasīmattā vuttaṁ, upacārasīmādīsu pana abaddhasīmāsu heṭṭhāpathaviyaṁ sabbattha ṭhitānaṁ na pāpuṇāti, kūpādipavesārahaṭṭhāne ṭhitānaññeva pāpuṇātīti heṭṭhā sīmākathāyaṁ vuttanayena taṁtaṁsīmaṭṭhabhāvo veditabbo. Cakkavāḷasīmāya pana dinnaṁ pathavīsadhāraka-udakaṭṭhānepi ṭhitānaṁ pāpuṇāti sabbattha cakkavāḷavohārattā.

**Buddhādhivuttho**ti buddhena bhagavatā nivuttho. **Pākavaṭṭan**ti nibaddhadānaṁ. **Vattatī**ti pavattati. **Tehī**ti yesaṁ sammukhe esa deti, tehi bhikkhūhi. **Dutiyabhāge pana therāsanaṁ āruḷhe**ti yāva saṁghanavakā ekavāraṁ sabbesaṁ bhāgaṁ datvā cīvare aparikkhīṇe puna sabbesaṁ dātuṁ dutiyabhāge therassa dinneti attho. **Paṁsukūlikānampi vaṭṭatī**ti ettha "tuyhaṁ demā"ti avuttattāti kāraṇaṁ vadanti. Yadi evaṁ "saṁghassa demā"ti

vuttepi vaṭṭeyya, "bhikkhūnaṁ dema, therānaṁ dema, saṁghassa demā"ti[1] vacanato bhedo na dissati. Vīmaṁsitabbamettha kāraṇaṁ.

**Pārupituṁ vaṭṭatī**ti paṁsukūlikānaṁ vaṭṭati. **Bhikkhusaṁghassa ca bhikkhunīnañca dammīti vutte pana na majjhe bhinditvā dātabban**ti ettha yasmā bhikkhunipakkhe saṁghassa paccekaṁ aparāmaṭṭhattā bhikkhunīnaṁ gaṇanāya bhāgo dātabboti dāyakassa adhippāyoti sijjhati, tathā dānañca bhikkhūpi gaṇetvā dinne eva yujjati. Itarathā hi kittakaṁ bhikkhūnaṁ dātabbaṁ, kittakaṁ bhikkhunīnanti na viññāyati, tasmā "bhikkhusaṁghassā"ti vuttavacanampi "bhikkhūnan"ti vuttavacanasadisamevāti āha **"bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā dātabban"**ti. Tenāha **"puggalo -pa- bhikkhusaṁghaggahaṇena aggahitattā"**ti. Bhikkhusaṁgha-saddena bhikkhūnaññeva gahitattā, puggalassa pana "tuyhañcā"ti visuṁ gahitattā ca tatthassa aggahitatā daṭṭhabbā, "bhikkhūnañca bhikkhunīnañca tuyhañcā"ti vuttaṭṭhānasadisattāti adhippāyo. Puggalappadhāno hettha saṁgha-saddo daṭṭhabbo. Keci pana "bhikkhusaṁghaggahaṇena gahitattā"ti[2] pāṭhaṁ likhanti, taṁ na sundaraṁ tassa visuṁ lābhaggahaṇe kāraṇavacanattā. Tathā hi visuṁ saṁghaggahaṇena gahitattāti visuṁ puggalassapi bhāgaggahaṇe kāraṇaṁ vuttaṁ. Yathā cettha puggalassa aggahaṇaṁ, evaṁ upari "bhikkhusaṁghassa ca tuyhañcā"ti-ādīsupi saṁghādi-saddehi puggalassa aggahaṇaṁ daṭṭhabbaṁ. Yadi hi gahaṇaṁ siyā, saṁghatopi, visumpīti bhāgadvayaṁ labheyya ubhayattha gahitattā.

**Pūjetabban**ti-ādi gihikammaṁ na hotīti dassanatthaṁ vuttaṁ. **"Bhikkhusaṁghassa harā"**ti idaṁ piṇḍapātaharaṇaṁ sandhāya vuttaṁ. Tenāha **"bhuñjituṁ vaṭṭatī"**ti. **"Antohemante"**ti iminā anatthate kathine vassānaṁ pacchime māse dinnaṁ purimavassaṁvutthānaññeva pāpuṇāti, tato paraṁ hemante dinnaṁ pacchimavassaṁvutthānampi vutthavassattā pāpuṇāti. Hemantato pana paraṁ piṭṭhisamaye "vassaṁvutthasaṁghassā"ti evaṁ vatvā dinnaṁ anantare vasso vā tato paresu vā yattha katthaci tasmiṁ vutthavassānaṁ sabbosaṁ pāpuṇāti. Ye pana sabbathā avutthavassā, tesaṁ na pāpuṇātīti dasseti. **Sabbesampī**ti hi tasmiṁ bhikkhubhāve vutthavassānaṁ sabbesampīti

1. Vi-Ṭṭha 3. 422 piṭṭhe.
2. Sārattha-Ṭī 3. 345 piṭṭhe.

attho daṭṭhabbo. **"Vassaṁvutthasaṁghassā"**ti vuttattā **sammukhībhūtānaṁ sabbesan**ti etthāpi eseva nayo. **Atītavassan**ti anantarātītavassaṁ.

**Uddesaṁ gahetuṁ āgato**ti uddese aggahitepi antevāsikovāti vuttaṁ. **Gahetvā gacchanto**ti pariniṭṭhita-uddeso hutvā gacchanto. **"Vattaṁ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānan"**ti idaṁ "uddesantevāsikānan"ti imasseva visesanaṁ, tena uddesakāle āgantvā uddesaṁ gahetvā gantvā aññattha nivasante anibaddhacārike nivatteti.

Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvarakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 9. Campeyyakkhandhaka

## Kassapagottabhikkhuvatthukathādivaṇṇanā

380. Campeyyakkhandhake **tantibaddho**ti tanti vuccati byāpāro, tattha baddho, ussukkaṁ āpannoti attho. Tenāha **"tasmiṁ āvāse"**ti-ādi.

387-8. **Hāpanaṁ vā aññathā karaṇaṁ vā natthī**ti ñattikammassa ñattiyā ekattā hāpanaṁ na sambhavati, tassā ekattā eva pacchā ñattiṭhapanavasena, dvikkhattuṁ ṭhapanavasena ca aññathā karaṇaṁ natthi. **Parato**ti parivāre. **Tan**ti pabbājanīyakammaṁ, tassāti attho.

Kassapagottabhikkhuvatthukathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā

395. **Esā**ti "bālo"ti-ādinā niddiṭṭhapuggalo, appattoti sambandho. Tattha kāraṇamāha **"yasmā"**ti-ādi. Tattha **āveṇikena lakkhaṇenā**ti pabbājanīyakammassa nimittabhāvena pāḷiyaṁ vuttattā asādhāraṇabhūtena kuladūsakabhāvena. Yadi hesa taṁ kammaṁ appatto, kathaṁ pana sunissāritoti āha **"yasmā panassa ākaṅkhamāno saṁgho pabbājanīyakammaṁ kareyyāti vuttaṁ, tasmā sunissārito"**ti. **Tattha vuttan**ti kammakkhandhake[1] vuttaṁ.

Ettha pana kuladūsakakammaṁ katvā pabbājanīyakammakatassa **terasakakaṇḍakaṭṭhakathāyaṁ** "yasmiṁ vihāre vasantena yasmiṁ gāme kuladūsakakammaṁ kataṁ hoti, tasmiṁ vihāre vā tasmiṁ gāme vā na vasitabban"ti-ādinā[2] yā sammāvattanā vuttā, sā itarenāpi pūretabbā. Yaṁ pana paṭippassaddhakammassa kuladūsakassa tattheva **aṭṭhakathāyaṁ** "yesu kulesu kuladūsakakammaṁ kataṁ, tato paccayā na gahetabbā"ti-ādi[2] vuttaṁ, taṁ na pūretabbaṁ kulasaṅgahassa akatattā. Evaṁ sesakammesupi. Yadi evaṁ

---

1. Vi 4. 31 piṭṭhe.
2. Vi-Ṭṭha 2. 208 piṭṭhe.

"tajjanīyakammārahassa niyasakammaṁ karoti -pa- evaṁ kho upāli adhammakammaṁ hotī"ti-ādi[1] vacanaṁ virujjhatīti? Na virujjhati saṁghasanniṭṭhānavasena tajjanīyādikammārahattassa sijjhanato. Yassa hi saṁgho "tajjanīyakammaṁ karomā"ti sanniṭṭhānaṁ katvā kammavācaṁ sāvento pabbājanīyakammavācaṁ sāveti, tassa kammaṁ adhammakammaṁ hoti. Sace pana "tasseva pabbājanīyakammameva karomā"ti sanniṭṭhānaṁ katvā tadeva karoti, tassa taṁ kammaṁ dhammakammanti veditabbaṁ.

Evamidha "nissāraṇan"ti adhippetassa pabbājanīyakammassa vasena atthaṁ dassetvā idāni tadaññesaṁ tajjanīyādīnaṁ vasena nissāraṇe adhippete "appatto nissāraṇan"ti imassa paṭipakkhavasena sampatto nissāraṇaṁ, "tañce saṁgho nissāreti, sunissārito"ti atthasambhavaṁ dassetuṁ puna **"tañce saṁgho nissāretīti sace saṁgho"**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **tatthā**ti tajjanīyādikammavisaye, ekenāpi aṅgena nissāraṇā anuññātāti yojanā. Pāḷiyaṁ **appatto nissāraṇan**ti ettha āpanno āveṇikavasena tajjanīyādisaṅkhātaṁ nissāraṇaṁ pattoti attho gahetabbo.

Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Campeyyakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Vi 3. 450, 451 piṭṭhesu.

# 10. Kosambakakkhandhaka

### Kosambakavivādakathāvaṇṇanā

451. Kosambakakkhandhake **sace hoti, desessāmī**ti vinayadharassa vacanena āpattidiṭṭhiṁ paṭilabhitvā evamāha. Teneva pāḷiyaṁ "so tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hotī"ti vuttaṁ. **Natthi āpattī**ti udakassa ṭhapanabhāvaṁ ajānitvā vā ṭhapitaṁ chaḍḍetvā vissaritvā vā gamane asañcicca asatiyā anāpattipakkhopi sambhavatīti vinayadharo tattha anāpattidiṭṭhiṁ paṭilabhitvā evamāha. Teneva pāḷiyaṁ "aññe bhikkhū tassa āpattiyā anāpattidiṭṭhino hontī"ti vuttaṁ. Parisāyapissa anāpattidiṭṭhiyā uppannattā "aññe"ti bahuvacanaṁ kataṁ. **Anāpattidiṭṭhi ahosī**ti suttantikattherassa vinaye apakataññutāya vinayadharassa vacanamattena so evamahosi, sā panassa āpatti eva udakāvasesassa ṭhapanabhāvaṁ ñatvā ṭhapitattā. Vatthumattajānane eva hi sekhiyā sacittakā, na paṇṇattivijānane. Teneva pāḷiyaṁ 'tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hotī"ti sabbattha āpatti icceva vuttaṁ. **"Āpattiṁ āpajjamāno"**ti idaṁ vinayadharatthero "tayā idaṁ udakaṁ ṭhapitan"ti attanā puṭṭhena suttantikattherena "āmāvuso"ti vuttavacanaṁ saritvā paṇṇatti-akovidatāya sañceccava akāsīti āpattidiṭṭhi hutvāva avoca. Teneva pāḷiyaṁ "aññe bhikkhū tassā āpattiyā āpattidiṭṭhino hontī"ti vuttaṁ.

453. **"Na tāva bhinno"**ti idaṁ ukkhipanatadanuvattanamattena saṁgho bhinno nāma na hoti, taṁ nissāya pana ubhayapakkhikānaṁ pakkhaṁ pariyesitvā aññamaññaṁ kodhavasena kāyavacīkalahavaḍḍhaneneva hotīti imamatthaṁ sandhāya vuccaṁ. Tenāha **"so ca kho kalahavasenā**ti. **Sambhama-atthavasenā**ti turitatthavasena.

454. **Akāraṇe**ti-ādi anukkhipitvāva upāyena saññāpetvā hitesitāya āpattito mocetuṁ yuttaṭṭhāne kodhacittavasena viheṭhanatthāya katabhāvaṁ sandhāya vuttaṁ, na pana kammaṅgassa abhāvaṁ sandhāya.

teneva pāḷiyaṁ "āpatti esā bhikkhave nesā anāpatti -pa- ukkhitto eso bhikkhū"ti-ādi vuttaṁ.

455. **"Adhammavādīnaṁ pakkhe nisinno"**ti idaṁ upalakkhaṇamattaṁ, dhammavādīnaṁ pakkhe nisīditvā adhammavādīnaṁ laddhiṁ gaṇhantopi dhammavādīnaṁ nānāsaṁvāsako hoti eva. **Kammaṁ kopetī**ti taṁ vinā gaṇassa apūraṇapakkhaṁ sandhāya vuttaṁ. **Yattha vā tattha vā**ti dhammavādīnaṁ pakkhe vā adhammavādīnaṁ pakkhe vāti attho. **Ime dhammavādinoti gaṇhātī**ti taṁtaṁpakkhagate bhikkhū yāthāvato vā ayāthāvato vā "ime dhammavādino"ti gaṇhāti, ayaṁ taṁtaṁpakkhagatānaṁ attānaṁ samānasaṁvāsakaṁ karoti.

456. **Upadaṁsentī**ti pavattenti. Pāḷiyaṁ **ettāvatā**ti "ettakapadesaṁ muñcitvā nisinnā mayaṁ kodhacitte uppannepi aññamaññaṁ ananulomikaṁ kāyakammādiṁ pavattetuṁ na sakkhissāmā"ti sallakkhetvā dūre nisīditabbanti adhippāyo. Tenāha **"upacāraṁ muñcitvā"**ti.

457. Pāḷiyaṁ **bhaṇḍanajātā**ti-ādīsu kalahassa pubbabhāgo **bhaṇḍanaṁ** nāma. Hatthaparāmāsādi **kalaho** nāma. Viruddhavādo **vivādo** nāma.

458. **Paripuṇṇakosakoṭṭhāgāro**ti ettha koso nāma suvaṇṇamaṇi-ādibhaṇḍāgārasāragabbho. Koṭṭhaṁ vuccati dhaññassa āvasanaṭṭhānaṁ koṭṭhabhūtaṁ agāraṁ koṭṭhāgāraṁ, dhaññasaṅgahaṭṭhānaṁ. **Abbhuyyāsī**ti yuddhāya abhimukho nikkhamīti attho. **Ekasaṅghātampī**ti ekayuddhampi. **Dhovanan**ti dhovanudakaṁ.

463. **Pariyādinnarūpā**ti kodhacittena pariggahitasabhāvā.

464. **taṁ na jānantī**ti taṁ kalahaṁ na jānanti. **Ye upanayhantī**ti yathāvuttaṁ kodhākāraṁ citte bandhanti. **Pākaṭaparissaye**ti sīhādike. **Paṭicchannaparissaye**ti rāgādike. Pāḷiyaṁ **natthi bāle sahāyatā**ti bālaṁ nissāya sīlādiguṇasaṅkhātā sahāyatā[1] natthi, na sakkā laddhunti attho.

---

1. Sahāyakā (Sī)

466. **Attakāmarūpā**ti attano hitakāmayamānasabhāvā. **Anuruddhā**ti ekasesanayena tiṇṇampi kulaputtānaṁ ālapanaṁ, teneva bahuvacananiddeso kato. **Khamanīyaṁ** sarīraṁ **yāpanīyaṁ** jīvitaṁ "kacci vo sarīrañca dhāretuṁ, jīvitañca yāpetuṁ sakkā"ti pucchati. **Tagghā**ti ekaṁsatthe nipāto, ekaṁsena mayaṁ bhanteti attho. **Yathā katan**ti ettha **yathā**ti nipātamattaṁ, **yathākathan**ti vā eko nipāto kāraṇapucchanattho, kena pakārenāti attho. **Ekañca pana maññe cittan**ti ekassa cittavasena itaresampi pavattanato sabbesaṁ no ekaṁ viya cittanti attho. **Kacci pana vo anuruddhā**ti ettha **vo**ti nipātamattaṁ, paccattavacanaṁ vā, kacci tumheti attho. **Amhākan**ti niddhāraṇe sāmivacanaṁ, amhesu tīsu yo paṭhamaṁ paṭikkamatīti attho.

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Pālileyyakagamanakathāvaṇṇanā

467. **Yena pālileyyakan**ti[1] paccatte upayogavacanaṁ, yattha pālileyyako gāmo, tattha avasarīti attho. **Daharapotakehī**ti bhiṅkacchāpehi. "Ogāhin"tipi pāṭho, nahānapokkharaṇinti attho.

Udānagāthāyaṁ pana—ratha-īsasadisadantassa nāgassa hatthino etaṁ vivekaninnaṁ cittaṁ nāgena buddhanāgassa vivekaninnacittena sameti. Kasmā? Yaṁ yasmā ekova ramati vane, tasmā evaṁ yojanā daṭṭhabbā.

Pālileyyakagamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Aṭṭhārasavatthukathāvaṇṇanā

468. **Yathā dhammo tathā tiṭṭhāhī**ti yathā dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā tiṭṭha,dhammavādīpakkhe tiṭṭhāti attho.

473. **"Yo paṭibāheyya, āpatti dukkaṭassā"**ti idaṁ sāmaggībhedassa akārake sandhāya vuttaṁ. Ye pana bhedakārakā viruddhā

---

1. Pārileyyakanti (Sī, Ka)

alajjino, tesaṁ paṭibāhituṁ vaṭṭati tesaṁ santakassapi senāsanassa vināsanavacanato. **"Vivittaṁ katvāpi dātabban"**ti vuttattā pana yathāvuḍḍhaṁ varasenāsanaṁ adatvā vuḍḍhānampi asaññatānaṁ saññatehi vivittaṁ katvā dātabbanti daṭṭhabbaṁ.

475. **Kammavācāya osāretvā**ti ettha ukkhittassa bhikkhuno āpattiyāpannabhāvaṁ paṭijānitvā sammāvattanena ukkhepakānaṁ samuppanna-osāraṇacchandassa pageva ñātattā paṭippassambhanakammavācāya ukkhittānuvattakā sayameva naṁ osāresunti daṭṭhabbaṁ.

476. **Atthato apagatā**ti sāmaggī-atthavirahitā, tucchabyañjanāti attho.

477. **Appaṭicchannācāro**ti appaṭicchadetabbasundarācāro. **Anapagatan**ti kāraṇato anapetaṁ. Ādātabbato gahetabbato ādāyanti ācariyavādo vuttoti āha **"ādāyaṁ attano ācariyavādan"**ti.

**Aṭṭhahi dūtaṅgehī**ti "sotā ca hoti sāvetā ca uggahetā ca dhāretā ca viññātā ca viññāpetā ca kusalo ca sahitāsahitassa no ca kalahakārako"ti[1] evaṁ vuttehi aṭṭhahi dūtaṅgehi. Sesamettha, heṭṭhā ca sabbattha suviññeyyamevāti.

Aṭṭhārasavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kosambakakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

## Mahāvaggavaṇṇanānayo niṭṭhitā.

1. Aṁ 3. 37 piṭṭhe.

# Cūḷavaggavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

## 1. Kammakkhandhaka

### Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā

1. Cūḷavaggassa[1] paṭhame kammakkhandhake tāva **"balavābalavan"**ti idaṁ ekapadaṁ, "balavabalavan"ti vattabbe ākāraṁ katvā "balavābalavan"ti vuttaṁ. Tañca "dukkhadukkhan'ti-ādīsu viya atisayatthe vattatīti āha **"suṭṭhu balavaṁ paṭivadathā"**ti, ati viya balavaṁ katvā paṭivacanaṁ dethāti attho.

2. Pāḷiyaṁ **āpatti āropetabbā**ti ettha kiñcāpi "mā kho tumhe āyasmanto eso ajesī"ti-ādike bhaṇḍanādijanake vacane paññattā kāci āpatti nāma natthi musāpesuññādīsu etassa appaviṭṭhattā, tathāpi bhikkhūhi visuṁ, saṁghamajjhe ca "mā āvuso bhikkhū aññamaññaṁ payojetvā bhaṇḍanādiṁ akāsi, nedaṁ appicchatādīnaṁ atthāya vattatī"ti evaṁ apaññattena vuccamānassa bhikkhuno anādariyena anoramanapaccayā vā aññavādavihesādikaraṇapaccayā vā yā āpatti hoti, sā āpatti āropetabbā diṭṭhivipannassa viyāti evamattho daṭṭhabbo.

Yassa pana idaṁ vacanaṁ vināva kāyavācāhi āpannā lahukāpatti atthi, tassapi āropetabbāva. Yaṁ pana kammavācāya "attanā bhaṇḍanakārakā"ti attanā bhaṇḍanakārakā"ti attanā-saddaggahaṇaṁ, "yepi caññe bhikkhū bhaṇḍanakārakā -pa- te upasaṅkamitvā"ti-ādivacanañca, taṁ vatthuvasena gahitaṁ. Yo pana sayameva bhaṇḍanakārako hoti, aññe pana bhaṇḍanakārake upasaṅkamitvā "mā kho tumhe"ti-ādivacanaṁ na vadati, tassāpetaṁ kammaṁ kātabbameva. Karontehi ca "suṇātu me bhante saṁgho, ayaṁ

---

1. Cullavaggassa (Syā)

itthannāmo bhikkhu bhaṇḍanakārako -pa- saṁghe adhikaraṇakārako. Yadi saṁghassa pattakallan"ti-ādināva kammavācā kātabbā. Yo ca aññepi bhikkhū kalahāya samādapeti, tassāpi evameva kammavācaṁ kātuṁ vaṭṭati aññesaṁ samādāpanassapi bhaṇḍanakārakatte eva pavisanato. Aññesaṁ samādāpanākārampi vatvāva, kammavācaṁ kātukāmenapi ca tehi vuttavacanatthameva gahetvā tadanuguṇaṁ yojetvāva kātabbaṁ, na idhāgatavaseneva sabbesampi idhāgatavaseneva vacanāsambhavā. Bhūtena vatthunā katameva hi avipannaṁ hoti, nāññanti gahetabbaṁ. Esa nayo niyassakammādīsupi.

Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā

4. **Appaṭiññāya katan**ti vatthuṁ vā āpattiṁ vā asampiṭicchāpetvā kataṁ. Yo pana sabbesaṁ passantānaṁ eva vatthuvītikkamaṁ katvā pacchā kammakaraṇabhayena "na karomī"ti musā vadati, tassa bhikkhūnaṁ sammukhe vītikkamakaraṇameva paṭiññā. Tathato jānanatthameva paṭiññāya karaṇaṁ anuññātaṁ. Yattha pana sandeho hoti, tattha sampaṭicchāpetvāva kattabbanti gahetabbaṁ.

**"Pārājikāpattiyā vā"**ti idaṁ liṅganāsananimittatāya pārājikassa kammena atikicchanīyato vuttaṁ. **"Saṁghādisesāpattiyā vā"**ti idaṁ pana parivāsādinissāraṇakammassa āveṇikassa vijjamānattā vuttaṁ. Yaṁ pana parato "adhisīle sīlavipanno hoti -pa- tajjanīyakammaṁ kareyyā"ti[1] vuttaṁ, taṁ "āyatiṁ saṁvare ṭhatvā vuṭṭhānaṁ karohī"ti ovadiyamānassa anādariyādipaccayalahukāpattiṁ sandhāya vuttaṁ. Sīlavipattimūlakañhi lahukāpattiṁ āpanno idha abhedūpacārena "adhisīle sīlavipanno"ti vutto "atidiṭṭhiyā diṭṭhivipanno"ti[1] ettha viya.

Yathā ca diṭṭhiṁ gahetvā voharantassa "ito diṭṭhito oramāhī"ti avatvā katakammaṁ kevalāya diṭṭhivipattiyā katattā **anāpattiyā kataṁ** nāma adhammakammaṁ hoti, evaṁ sīlavipattiṁ āpajjitvā

---

1. Vi 4. 9 piṭṭhe.

lajjidhamme okkante yathādhammaṁ vuṭṭhāya saṁvare ṭhātukāmassa kataṁ tajjanīyādikammaṁ kevalāya sīlavipattiyā katattā **adesanāgāminiyā kataṁ** nāma adhammakammaṁ hoti. Teneva niyassakammepi "apissu bhikkhū pakatā parivāsaṁ dentā"ti-ādinā saṁvare aṭṭhānameva kammanimittabhāvena vuttaṁ. Adantaṁ damanatthameva hi tajjanīyādikammāni anuññātānīti. Keci pana "adesanāgāminiyāti idaṁ pārājikāpattiṁyeva sandhāya vuttaṁ, na saṁghādisesan"ti[1] vadanti, taṁ sukkapakkhe "desanāgāminiyā āpattiyā kataṁ hotī"ti iminā vacanena virujjhati. Saṁghādisesassāpi ca pariyāyato desanāgāminivohāre gayhamāne "āpattiyā kataṁ hotī"ti vuttavārato[2] imassa vārassa viseso na siyā, aṭṭhakathāyampettha visesabhāvo na dassito. Tasmā vuttanayenevettha adhippāyo gahetabbo.

6. **Sabbānipī**ti tajjanīyaniyassapabbājanīyakammāni tīṇipi. **Aññakammassa vatthunā**ti tajjanīyato aññassa kammassa vatthunā aññakammakaraṇaṁ nāma koci dosopi na hotīti adhippāyo. Kāraṇamāha **"kasmā"**ti-ādinā.

8. **Pannalomā**ti patitamānalomā.

Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

**Niyassakammakathādivaṇṇanā**

11. Niyassakamme pāḷiyaṁ **apissū**ti apicāti imasmiṁ atthe nipātasamudāyo. **Nissāya te vatthabban**ti ettha keci kalyāṇamittāyattavuttitaṁ sandhāya vuttanti vadanti, aññe pana nissayaggahaṇamevāti, ubhayenapissa serivihāro na vaṭṭatīti dīpitanti daṭṭhabbaṁ.

21. Pabbājanīyakamme **"pabbājanīyakammaṁ paṭippassambhetū"**ti idaṁ pakkamanādiṁ akatvā sammāvattantānaṁ vasena vuttaṁ.

---

1. Sāratthа-Ṭī 3. 366 piṭṭhe.
2. Vuttavādato (Sī, Ka)

33. Paṭisāraṇīyakamme **neva bhikkhuvacanaṁ, na gihivacanan**ti ettha pariyāyatopi bhikkhū parakhuṁsanaṁ[1] na vadanti, gahaṭṭhā pana sarūpeneva akkosituṁ samatthāpi upakārīsu akāraṇaṁ evarūpaṁ na vadanti, tvaṁ gihiguṇatopi parihīnoti adhippāyo.

39. **"Aṅgasamannāgamo purimehi asadiso"**ti iminā tajjanīyādīnaṁ guttakāraṇamattena idaṁ kātuṁ na vaṭṭatīti dīpeti. Idha vuttena pana gihīnaṁ alābhāya parisakkanādinā aṅgena tānipi kātuṁ vaṭṭatīti gahetabbaṁ. Ettha ca "saddhaṁ pasannaṁ dāyakaṁ kārakaṁ saṁghupaṭṭhākaṁ hīnena khuṁsetī"ti vuttattā tādisesu gihīsu khuṁsanādīhi gihipaṭisaṁyuttehi eva aṅgehi kammārahatā, na ārāmikaceṭakādīsu khuṁsanādīhi. Tatthāpi dāyakādīsu khamāpitesu kammārahatā natthi, āpatti ca yattha katthaci desetuṁ vaṭṭati. Yo ce tikkhattuṁ khamāpiyamānopi na khamati, akatakammenapi dassanūpacāre āpatti desetabbā. So ce kālakato hoti, desantaraṁ vā gato, gatadisā na ñāyati, antarāmagge vā jīvitantarāyo hoti, katakammenapi akatakammenapi saṁghamajjhe yathābhūtaṁ viññāpetvā khamāpetvā āpatti desetabbāti vadanti. Dhammikapaṭissavassa asaccāpane pana tesaṁ santikaṁ gantvā "mayā asamavekkhitvā paṭissavaṁ katvā so na saccāpito, taṁ me khamathā"ti-ādinā khamāpane vacanakkamo ñāpetabbo.

41. Pāḷiyaṁ **maṅkubhūto nāsakkhi cittaṁ gahapatiṁ khamāpetun**ti tiṁsayojanamaggaṁ puna gantvāpi mānathaddhatāya yathābhūtaṁ dosaṁ āvikatvā akhamāpanena "nāhaṁ khamāmī"ti tena paṭikkhitto maṅkubhūto khamāpetuṁ na sakkhi, so punadeva sāvatthiṁ paccāgantvāpi mānaniggahatthāyeva punapi satthārā pesito purimanayeneva khamāpetuṁ asakkonto punāgacchi. Athassa bhagavā "asantaṁ bhāvanamiccheyyā"ti-ādināva[2] dhammaṁ desetvā mānanimmathanaṁ katvā anudūtadānaṁ anuññāsīti daṭṭhabbaṁ.

42. **"No ce khamati -pa- āpattiṁ desāpetabbo"**ti vuttattā pageva gahaṭṭho khamati ce, dassanūpacāre āpattidesanākiccaṁ natthīti gahetabbaṁ.

---

1. Paraṁ khuṁsanaṁ (Sī, Ka)
2. Khu 1. 23 piṭṭhe Dhammapade.

46. Ukkhepanīyakammesu tīsu ariṭṭhavatthusmiṁ **āpattiṁ āropetvā**ti visuṁ saṁghamajjheva pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissajjanapaccayā dukkaṭaṁ, samanubhāsanapariyosāne pācittiyaṁ vā āpattiṁ āropetvā. Etthāpi kammavācāya "tathāhaṁ bhagavatā"ti-ādi vatthuvasena vuttaṁ. Yena yena pakārena diṭṭhigatikā vohariṁsu, tena tena pakārena yojetvā kammavācā kātabbā. Gahaṇākāraṁ pana vināpi "suṇātu me bhante saṁgho, itthannāmassa bhikkhuno pāpikaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ, so taṁ diṭṭhiṁ appaṭinissajjati, yadi saṁghassa pattakallan"ti evaṁ sāmaññatopi kammavācaṁ kātuṁ vaṭṭati.

65. **"Yaṁ diṭṭhiṁ nissāya bhaṇḍanādīni karotī"**ti iminā diṭṭhiṁ nissāya uppannāni eva bhaṇḍanādīni idha adhippetāni, na kevalānīti dasseti. Yo pana "bhaṇḍanādīnaṁ karaṇe doso natthī"ti diṭṭhiko hutvā bhaṇḍanādiṁ karoti, sāpissa diṭṭhi eva hoti, tassapi appaṭinissagge kammaṁ kātuṁ vaṭṭati.

Niyassakammakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Kammakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 2. Pārivāsikakkhandhaka

## Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā

75. Pārivāsikakkhandhake **antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampī**ti **ādi**-saddena mānattārahamānattacārika-abbhānārahe saṅgaṇhāti. Te hi pārivāsikānaṁ, pārivāsikā ca tesaṁ pakatattaṭṭhāne eva tiṭṭhanti. **Adhotapādaṭṭhapanakan**ti yattha ṭhatvā pāde dhovanti, tādisaṁ dāruphalakakhaṇḍādiṁ. **Pādaghaṁsanan**ti sakkharakathalādiṁ. **"Vattaṁ karontī"**ti ettakamattasseva vuttattā saddhivihārikādīhipi abhivādanādiṁ kātuṁ na vaṭṭati.

**"Pārisuddhi-uposathe kariyamāne"**ti idaṁ pavāraṇādivasesu saṁghe pavārente anupagatachinnavassādīhi kariyamāna pārisuddhi-uposathampi sandhāya vuttaṁ. **Attano pāḷiyā**ti navakānaṁ purato.

**"Pārivāsikassevā"**ti idaṁ abbhānārahapariyosāne sabbe garukaṭṭhe sandhāya vuttaṁ. Tesampi paccekaṁ oṇojanassa anuññātattā tadavasesā pakatattā eva taṁ na labhanti.

**Catussālabhattan**ti bhojanasālāya paṭipāṭiyā diyyamānabhattaṁ. **Hatthapāse ṭhitenā**ti dāyakassa hatthapāse paṭiggahaṇaruhanaṭṭhāneti adhippāyo. **Mahāpeḷabhattepī**ti mahantesu bhattapacchi-ādibhājanesu ṭhapetvā diyyamānabhattesupi.

76. **Pāpiṭṭhatarāti pārājikāpattī**ti ukkaṁsavasena vuttaṁ. Sañcarittādipaṇṇattivajjato pana sukkavissaṭṭhādikā lokavajjāva, tatthāpi saṁghabhedādikā pāpiṭṭhatarā eva.

**"Kammanti pārivāsikakammavācā"**ti etena kammabhūtā vācāti kammavācā-saddassa atthopi siddhoti veditabbo. **Savacanīyan**ti ettha "sadosan"ti[1] atthaṁ vadati. Attano vacane pavattanakammanti evamettha attho daṭṭhabbo, "mā pakkamāhī"ti vā "ehi vinayadharānaṁ sammukhībhāvan"ti

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 369 piṭṭhe.

vā evaṁ attano āṇāya pavattanakakammaṁ na kātabbanti adhippāyo. Evañhi kenacisavacanīye kate anādarena atikkamituṁ na vaṭṭati, buddhassa saṁghassa āṇā atikkantā nāma hoti.

**Rajohatabhūmī**ti paṇṇasālāvisesanaṁ. **Paccayan**ti vassāvāsikacīvaraṁ. **Senāsanaṁ na labhatī**ti vassaggena na labhati.

**Apaṇṇakapaṭipadā**ti aviraddhapaṭipadā. **Sace vāyamantopī**ti ettha avisayabhāvaṁ ña tvā avāyamantopi saṅgayhati.

81. **Avisesenā**ti pārivāsikukkhittakānaṁ sāmaññena. **Pañcavaṇṇacchadanabaddhaṭṭhānesū**ti pañcappakāracchadanehi channaṭṭhānesu.

**Obaddhan**ti uṭṭhānādibyāpārapaṭibaddhaṁ, pīḷitanti attho. **Mañce vā pīṭhe vā**ti ettha **vā**-saddo samuccayattho, tena taṭṭikācammakhaṇḍādīsu dīghāsanesupi nisīdituṁ na vaṭṭatīti dīpitaṁ hoti.

**Na vattabhedadukkaṭan**ti vuḍḍhatarassa jānantassāpi vattabhede dukkaṭaṁ natthīti dasseti. **"Vattaṁ nikkhipāpetvā"**ti idaṁ pārivāsādimeva sandhāya vuttaṁ.

Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārivāsikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 3. Samuccayakkhandhaka

## Sukkavissaṭṭhikathāvaṇṇanā

97. Samuccayakkhandhake **vedayāmahan**ti[1] jānāpemi ahaṁ, ārocemītiattho. Anubhavāmītipissa atthaṁ vadanti. Purimaṁ pana pasaṁsanti āropanavacanattā. **Ārocetvā nikkhipitabban**ti dukkaṭaparimocanatthaṁ vuttaṁ. Keci pana "tadaheva puna vattaṁ samādiyitvā aruṇaṁ uṭṭhāpetukāmassa ratticchedaparihāratthampī"ti vadanti.

**"Sabhāgā bhikkhū vasantī"**ti vuttattā visabhāgānaṁ vasanaṭṭhāne vattaṁ asamādiyitvā bahi eva kātumpi vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ. **"Dve leḍḍupāte atikkamitvā"**ti idaṁ vihāre bhikkhūnaṁ sajjhāyādisaddasavanūpacāravijahanatthaṁ vuttaṁ. **"Mahāmaggato okkammā"**ti idaṁ maggapaṭipannānaṁ bhikkhūnaṁ upacārātikkamanatthaṁ vuttaṁ. **Gumbena vā**ti-ādi dassanūpacāravijahanatthaṁ.

**"Sopi kenaci kammena pure aruṇe eva gacchatī"**ti iminā ārocanāya katāya sabbesupi bhikkhūsu vihāragatesu ūne gaṇe caraṇadoso vā vippavāsadoso vā na hoti āroci tattā[2] sahavāsassāti dasseti. Tenāha **"ayañcā"**ti-ādi. **Abbhānaṁ kātuṁ na vaṭṭatī**ti katampi akatameva hotīti attho.

Sukkavissaṭṭhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā

102. **Suddhassā**ti sabhāgasaṁghādisesaṁ anāpannassa, tato vuṭṭhitassavā. **Aññasmin**ti suddhantaparivāsavasena āpattivuṭṭhānato aññasmiṁ āpattivuṭṭhāne. Pāḷiyaṁ "paṭikassito saṁghena udāyi bhikkhu antarā ekissā āpattiyā -pa- mūlāyapaṭikassanā"ti idaṁ karaṇavasena vipariṇāmetvā mūlāyapaṭikassanāya paṭikassitoti yojetabbaṁ. Atha vā "mūlāya paṭikassanā khamati saṁghassā"ti uttarapadena saha paccattavaseneva yojetumpi vaṭṭati.

---

1. Vediyāmahanti (Sī, Syā)
2. Ārocanattā (Ka)

"Udāyiṁ bhikkhuṁ antarā ekissā āpattiyā -pa- mūlāya paṭikassitvā"ti ettha antarā ekissā āpattiyā hetubhūtāya udāyiṁ bhikkhuṁ mūlāya paṭikassitvā mūladivase ākaḍḍhitvā tassā antarāpattiyā samodhānaparivāsaṁ detūti yojanā. **Āvikārāpetvā vissajjetabbo**ti tassa atekicchabhāvaṁ teneva saṁghassa pākaṭaṁ kāretvā lajjigaṇato viyojanavasena vissajjetabbo.

**Sataṁ āpattiyo**ti kāyasaṁsaggādivasena ekadivase āpannā sataṁ āpattiyo. **Dasasatan**ti sahassā āpattiyo. Rattisataṁ chādayitvānāti yojetabbo. **Sabbaparivāsakammavācāvasāne**ti heṭṭhā dassitānaṁ dvinnaṁ suddhantaparivāsānaṁ, tiṇṇaṁ samodhānaparivāsānañcāti imesaṁ sabbesaṁ parivāsānaṁ kammavācāpariyosāne. **Purimanayenevā**ti paṭicchannaparivāse vuttanayena.

**Vihārūpacāratopī**ti bahigāme bhikkhūnaṁ vihārūpacāratopi. **"Dve leḍḍupātā atikkamitabbā"**ti idaṁ bhikkhūnaṁ savanūpacārātikkamanaṁ vuttaṁ. **Gāmassāti na vuttan**ti gāmassa upacāraṁ muñcituṁ vaṭṭatīti na vuttaṁ. Tena gāmūpacāre ṭhitāpi[1] tattha dassanasavanūpacāre atikkamitvā ṭhitā bhikkhū ca bhikkhuniyo ca tassā ratticchedaṁ na karontīti dīpeti.

**Anikkhittavattabhikkhūnaṁ vuttanayenevā**ti upacārasīmāya paviṭṭhānaṁ vasena ratticchedaṁ sandhāya vuttaṁ. **Tasmiṁ gāme**ti bhikkhunīnaṁ nivāsanagāme. **Attānaṁ dassetvā**ti yathā ārocetuṁ sakkā, tathā dassetvā. **"Sammannitvā dātabbā"**ti iminā sammatāya sahavāsepi ratticchedo na hotīti dasseti.

**Mūlāyapaṭikassitassā**ti mūlāyapaṭikassitassa puna parivutthaparivāsassāti attho. **Tissannan**ti mūlāpattiyā saha dvinnaṁ antarāpattīnañca.

108. **Sace paṭicchannā**ti nikkhittavattenāpannāpattiṁ sandhāya vuttaṁ. Pāḷiyaṁ pañcāhappaṭicchannavāre antarāpattikathāyaṁ **"evañca pana bhikkhave chārattaṁ mānattaṁ dātabban"**ti idaṁ mūlāyapaṭikassanākammavācānantarameva dātuṁ vuttaṁ na hoti. Mūlāyapaṭikassitassa pana pañcadivasāni parivasitvā

---

1. Ṭhitāyapi (Sī)

yācitassa mānattacaraṇakāle āpannāya tatiyāya antarāpattiyā appaṭicchannāya mānattadānaṁ sandhāya vuttaṁ. Evañca dinnamānattassa ekena chārattena pubbe dinnamānattāhi tīhi āpattīhi saha catassannampi āpattīnaṁ mānattaṁ ciṇṇameva hoti. Iminā pana nayena abbhānārahakāle āpannāya antarāpattiyā, pakkhappaṭicchannavāre antarāpattīsu ca paṭipajjanaṁ veditabbaṁ. **"Ekāhappaṭicchannādivasena pañcā"**ti idaṁ ekāhappaṭicchannādīnaṁ catunnaṁ paccekaparivāsadānamānattadāna-abbhānāni ekekaṁ katvā vuttaṁ. **"Antarāpattivasena catasso"**ti idampi mānattadāna-abbhānāni tasmiṁ tasmiṁ mūlāyapaṭikassane ekattaṁ āropetvā vuttaṁ.

Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā

125. **"Yasmā paṭicchannā antarāpattī"**ti idaṁ samodhānaparivāsadānassa kāraṇavacanaṁ, na pana ciṇṇaparivutthadivasānaṁ makkhitabhāvassa, appaṭicchannāya antarāpattiyā mūlāyapaṭikassane katepi tesaṁ makkhitabhāvasambhavato. Tasmā "mānattaciṇṇadivasāpi parivutthadivasāpi sabbe makkhitāva hontī"ti imassānantaraṁ "samodhānaparivāso cassa dātabbo"ti pāṭhaṁ ajjhāharitvā "kasmā? Yasmā paṭicchannā antarāpattī"ti evamettha yojanā kātabbā. Tenāha **"tenevā"**ti-ādi.

Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

## Agghasamodhānaparivāsakathāvaṇṇanā

134. **"Ekāpattimūlakañcā"**ti iminā "ekā āpatti ekāhappaṭicchannā, ekā āpatti dvīhappaṭicchannā"ti-ādinayaṁ dasseti. **Appaṭicchannabhāvaṁ**[1] **dassetun**ti ajānanādinā paṭicchannāyapi āpattiyā mānattārahatāvacanena appaṭicchannabhāvaṁ dassetuṁ. "Ekassa āvuso māsassa bhikkhu

1. Āpannabhāvaṁ (Ka)

mānattāraho"ti[1] hi vuttaṁ. Ettha ekassa ajānanapaṭicchannamāsassa parivāsāraho na hoti, kevalaṁ āpattiyā appaṭicchannattā mānattāraho hotīti adhippāyo. Pāḷiyaṁ **makkhadhammo**ti madditukāmatā. Saṁghādisesānaṁ parivāsadānādisabbavinicchayassa samuccayattā panesa samuccayakkhandhakoti vuttoti veditabbo.

Agghasamodhānapdarivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuccayakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Vi 4. 150 piṭṭhe.

# 4. Samathakkhandhaka

## Sativinayakathādivaṇṇanā

195. Samathakkhandhake khīṇāsavassa vipulasatiṁ nissāya dātabbo vinayo codanādi-asāruppānaṁ vinayanupāyo **sativinayo.**

196. **Cittavipariyāsakato**ti katacittavipariyāso. **Gaggaṁ bhikkhuṁ -pa- codentī**ti ettha pana ummattakassa idaṁ **ummattakaṁ,** ajjhāciṇṇaṁ. Tadeva cittavipariyāsena katanti cittavipariyāsakataṁ. Tena ummattakena cittavipariyāsakatena ajjhāciṇṇena anācārena āpannāya āpattiyā gaggaṁ bhikkhuṁ codentīti evamattho daṭṭhabbo. Paṭhamaṁ mūḷho hutvā pacchā amūḷhabhāvaṁ upagatassa dātabbo vinayo **amūḷhavinayo.**

202. Dhammavādīnaṁ yebhuyyabhāvasampādikā kiriyā **yebhuyyasikā**ti imasmiṁ atthe sa-kārāgamasahito ika-paccayantoyaṁ saddoti dassetuṁ āha **"yassā"**ti-ādi. tattha **yassā kiriyāyā**ti gūḷhakavivaṭṭakādinā salākaggāhāpakakiriyāya. Yebhuyyabhāvaṁ nissitasamathakiriyā yebhuyyasikāti evaṁ yebhuyyasikāsaddassa attho gahetabbo. Evañhi ayaṁ adhikaraṇasamatho nāma hoti. Yathāvuttasalākaggāhena hi dhammavādīnaṁ yebhuyyabhāve siddhe pacchā taṁ yebhuyyabhāvaṁ nissāyeva adhikaraṇavūpasamo hoti, na dhammavādīnaṁ bahutarabhāvasādhakakiriyāmattena.

207. **"Sesamettha tajjanīyādīsu vuttanayamevā"**ti etena tajjanīyādisattakammāni viya idampi tassapāpiyasikākammaṁ asucibhāvādidosayuttassa, saṁghassa ca vinicchaye atiṭṭhamānassa kattabbaṁ visuṁ ekaṁ niggahakammanti dasseti. Etasmiñhi niggahakamme kate so puggalo "ahaṁ suddho"ti attano suddhiyā sādhanatthaṁ saṁghamajjhaṁ otarituṁ, saṁgho cassa vinicchayaṁ dātuṁ na labhati, taṁ kammakaraṇamatteneva ca taṁ adhikaraṇaṁ vūpasantaṁ hoti.

Kathaṁ panetaṁ kammaṁ paṭippassambhatīti? Keci panettha "so tathā niggahito niggahitova hoti, osāraṇaṁ na labhati. Teneva

pāḷiyaṁ osāraṇā na vuttā"ti vadanti. Aññe pana "pāḷiyaṁ na upasampādetabbanti-ādinā sammāvattanassa vuttattā sammāvattitvā lajjidhamme okkantassa osāraṇā avuttāpi tajjanīyādīsu viya nayato kammavācaṁ yojetvā osāraṇā kātabbā evā"ti vadanti, idaṁ yuttaṁ. Teneva aṭṭhakathāyaṁ vakkhati "sace sīlavā bhavissati, vattaṁ paripūretvā paṭippassaddhiṁ labhissati. No ce, tathā nāsitakova bhavissatī"ti[1]. **Tassapāpiyasikākamman**ti ca aluttasamāsoyeva. Teneha **"idaṁ hī"**ti-ādi.

Sativinayakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

**Adhikaraṇakathāvaṇṇanā**

215. Virūpato vipariṇāmaṭṭhena cittaṁ dukkhaṁ vipaccatīti āha **"cittadukkhatthaṁ vohāro"**ti-ādi. **Upavadanā**ti codanā. **Tatthevā**ti anuvadane.

**Ādito paṭṭhāya ca tassa kammassa viññātattā**ti vitthārato āgatakammavaggassa ādito paṭṭhāya vaṇṇanāmukhena viññātattā vinicchayo bhavissatīti yojanā.

216. Pāḷiyaṁ **ajjhattaṁ vā**ti attani vā attano parisāya vā. **Bahiddhā vā**ti parasmiṁ vā parassa parisāya vā. **Anavassavāyā**ti anuppādāya.

220. **"Vivādādhikaraṇaṁ kusalaṁ akusalaṁ abyākatan"**ti idaṁ pucchāvacanaṁ. **Vivādādhikaraṇaṁ siyā kusalan**ti-ādi visajjanaṁ. Esa nayo sesesupi.

222. Sammutisabhāvāyapi āpattiyā kāraṇūpacārena akusalābyākatabhāvena vuccamāne kusalassāpi āpattikāraṇattā tadupacārena "āpattādhikaraṇaṁ siyā kusalan"ti vattabbaṁ bhaveyya,

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 43 piṭṭhe.

tathā avatvā “natthi āpattādhikaraṇaṁ kusalan”ti evaṁvacanassa kāraṇaṁ dassetuṁ **“ettha sandhāyabhāsitavasena attho veditabbo”**ti vuttaṁ. Ettha cāyamadhippāyo—yadi hi āpatti nāma paramatthadhammasabhāvābhāveyya, tadā “āpattādhikaraṇaṁ siyā akusalan”ti-ādivacanaṁ yujjeyya. Yasmā duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathādīsu dassitadosappasaṅgato paramatthasabhāvatā na yuttā, ekantasammutisabhāvā eva sā hoti, tasmā “siyā akusalaṁ siyā abyākatan”tipi nibbariyāyato na vattabbā. Yadi pana akusala-abyākatadhammasamuṭṭhitattameva upādāya pariyāyato “siyā akusalaṁ siyā abyākatan”ti vuttaṁ. Tadā kusaladhammasamuṭṭhitattampi upādāya pariyāyato “āpattādhikaraṇaṁ siyā kusalan”tipi vattabbaṁ bhaveyya. Yato cetaṁ vacanaṁ āpattiyā akusalābyākatūpacārārahattasā kusalūpacārānarahattassa visuṁ kāraṇasabbhāvaṁ sandhāya bhāsitaṁ, tasmā yaṁ taṁ kāraṇavisesaṁ sandhāya idaṁ bhāsitaṁ, tassa vasenevettha attho veditabbo.

Idāni pana yo aṅgappahonakacittameva sandhāya āpattiyā akusalādibhāvo vutto, nāññaṁ visesakāraṇaṁ sandhāyāti gaṇheyya, tassa gāhe dosaṁ dassento **“yasmiṁ hī”**ti-ādimāha. Tattha **pathavīkhaṇanādike**ti pathavīkhaṇanādinimitte paṇṇattivajje. **Āpattādhikaraṇe kusalacittaṁ aṅgan**ti paṇṇattiṁ ajānitvā kusalacittena cetiyaṅgaṇādīsu bhūmisodhanādivasena pathavībhūtagāmavikopanādikāle kusalacittaṁ kāraṇaṁ hoti. **Tasmiṁ satī**ti tasmiṁ āpattādhikaraṇe vijjamāne kusalacittasamuṭṭhitattena kusalavohārārahāya āpattiyā vijjamānāyāti adhippāyo. **Sāratthadīpaniyaṁ**[1], pana “tasmiṁ satī”ti imassa “tasmiṁ kusalacitte āpattibhāvena gahite”ti attho vutto, taṁ na yujjati “yasmin”ti ya-saddena parāmaṭṭhasseva āpattādhikaraṇassa “tasmin”ti parāmasitabbato.

**Na sakkā vattun**ti yadi sammutisabhāvāyapi āpattiyā akusalādisamuṭṭhitattena akusalādivohāro karīyati, tadā kusalavohāropi kattabboti “natthi āpattādhikaraṇaṁ kusalan”ti na sakkā vattuṁ, aññathā akusalādibhāvopissa paṭikkhipitabboti adhippāyo.

1. Sārattha-Ṭī 3. 378 piṭṭhe.

**Tasmā**ti yasmā kusalādīnaṁ tiṇṇaṁ samānepi āpattiyā aṅgappahonakatte kusalavohārova āpattiyā paṭikkhitto, na akusalādivohāro, tasmā **nayidaṁ aṅgappahonakaṁ cittaṁ sandhāya vuttan**ti "āpattādhikaraṇaṁ siyā akusalaṁ siyā abyākataṁ, natthi āpattādhikaraṇaṁ kusalan"ti idaṁ āpattiyā samuṭṭhāpakattena aṅgappahonakaṁ kāraṇabhūtaṁ cittamattaṁ sandhāya na vuttaṁ, aññathā "āpattādhikaraṇaṁ siyā kusalan"tipi vattabbatoti adhippāyo. Etena āpattiyā akusalādibhāvopi kenaci nimittena pariyāyatova vutto, na paramatthatoti dasseti. Yathāha "yaṁ kusalacittena āpajjati, taṁ kusalaṁ, itarehi itaran"ti.

**Idaṁ panā**ti-ādīsu ayaṁ adhippāyo—"āpattādhikaraṇaṁ siyā akusalaṁ siyā abyākatan"ti idañhi yaṁ kiñci kadāci katthaci kāraṇaṁ bhavantaṁ aniyatakāraṇaṁ sandhāya vuttaṁ na hoti. Yaṁ pana sabbasikkhāpadesu āpattiyā kāraṇaṁ bhavitumarahati, idameva kāraṇaṁ sandhāya vuttaṁ. Akusalañhi paṇṇattiṁ ñatvā vītikkamantassa sabbāpattiyā kāraṇaṁ hoti, lokavajjāpattiyā pana paṇṇattiṁ ajānantassapi kāraṇaṁ hoti. Kevalaṁ paṇṇattivajjāpattīsu kusalābyākatacittapavattikkhaṇe eva akusalaṁ na vattati, tadaññattha sayameva pavattati. Abyākataṁ pana kāyavacībhūtaṁ kusalākusalādīnaṁ pavattikkhaṇe nirodhasamāpannassa sahaseyyāpattiyanti sabbāpattiyā aṅgameva hoti channaṁ āpattisamuṭṭhānānaṁ kāyavācaṅgavirahitattābhāvā. Tasmā imesaṁ akusalābyākatānaṁ sabbāpattimūlakattameva sandhāya idaṁ āpattiyā akusalattaṁ, abyākatattañca vuttaṁ. Yattha pana pathavīkhaṇanādīsu kusalampi āpattiyā kāraṇaṁ hoti, tatthāpi āpattiyā tadupacārena kusalattavohāro ayutto sāvajjānavajjānaṁ ekattavohārassa viruddhattā. Yadaggena aññamaññaṁ viruddhā, tadaggena kāraṇakāriyavohāropi nesaṁ ayutto. Tasmā tattha vijjamānampi kusalaṁ abbohārikaṁ, kāyavacīdvārameva āveṇikaṁ kāraṇanti.

Tattha **ekantato akusalamevā**ti akusalacittena samuṭṭhahanato kāraṇūpacārato evaṁ vuttaṁ. **Tatthā**ti lokavajje. **Vikappo natthī**ti siyā saddassa vikappanatthataṁ dasseti. **Akusalaṁ hotī**ti akusalasamuṭṭhitāya kāraṇūpacārena akusalaṁ hoti. **Sahaseyyādivasena**

**āpajjanato abyākataṁ hotī**ti itthiyādīhi saha piṭṭhipasāraṇavasappavatta-kāyadvārasaṅkhātarūpābyākatavaseneva āpajjitabbato kāraṇūpacāreneva āpatti abyākataṁ hoti. **Tatthā**ti tasmiṁ paṇṇattivajjāpattādhikaraṇe. **Sañciccāsañciccavasenā**ti paṇṇattiṁ ñatvā, aññatvā ca āpajjanavasena **imaṁ vikappabhāvaṁ sandhāya** akusalatta-abyākatattasaṅkhātaṁ yathāvuttaṁ imaṁ vikappasabhāvaṁ sandhāya idaṁ vacanaṁ vuttaṁ.

Yadi evaṁ asañciccāpajjanapakkhe kusalenāpi āpajjanato tampi vikappaṁ sandhāya "āpattādhikaraṇaṁ siyā kusalan"tipi kasmā na vuttanti āha **"sace panā"**ti-ādi. "Acittakānan"ti vuttamevatthaṁ samuṭṭhānavasena vibhāvetuṁ **"eḷakalomapadasodhammādisamuṭṭhānānampī"**ti vuttaṁ. Acittakasamuṭṭhānānaṁ **"kusalacittaṁ āpajjeyyā"**ti etena sāvajjabhūtāya āpattiyā kāraṇūpacārenāpi anavajjabhūtakusalavohāro ayuttoti dasseti. **"Na ca tatthā"**ti-ādinā kusalassa āpattiyā kāraṇattaṁ vijjamānampi tathā voharituṁ ayuttanti paṭikkhipitvā kāyavācāsaṅkhātaṁ abyākatasseva kāraṇattaṁ dasseti. Tattha **calitappavattānan**ti calitānaṁ, pavattānañca. Calito hi kāyo, pavattā vācā. Ettha ca kāyavācānamaññatarameva aṅgaṁ. **Tañca -pa- abyākatan**ti evaṁ abyākatassa āpattikāraṇabhāveneva vuttattā. "Āpattādhikaraṇaṁ siyā akusalaṁ siyā abyākatan"ti idaṁ kāraṇūpacārena pariyāyato vuttaṁ, na nippariyāyatoti sijjhati.

Yaṁ pana **sāratthadīpaniyaṁ**[1] āpattiyā nippariyāyatova akusalādisabhāvataṁ samatthetuṁ bahuṁ papañcitaṁ, taṁ na sārato paccetabbaṁ duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathāyameva paṭikkhittattā. Tenevetthāpi "yaṁ cittaṁ āpattiyā aṅgaṁ hotī"ti-ādinā akusalacittassāpi āpattiyā kāraṇattena bhinnatāva dassitā. Yaṁ panettha vattabbaṁ, taṁ heṭṭhā dassitamevāti idha na vitthārayimha. **Evaṁ vītikkamato yo vītikkamo**ti ettha akusalacittena ñatvā vītikkamantassa kāyavacīvītikkamasamuṭṭhitā āpattivītikkamoti vutto. Esa nayo abyākatavārepi.

Adhikaraṇakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 379 piṭṭhe.

## Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā

228. Pāḷiyaṁ **vivādādhikaraṇaṁ ekaṁ samathaṁ anāgammā**ti-ādi pucchā. **Siyā**ti-ādi vissajjanaṁ. **Siyātissa vacanīyan**ti eteneva vūpasamaṁ siyāti vattabbaṁ bhaveyyāti attho. **Sammukhāvinayasmin**ti sammukhāvinasattasminti bhāvappadhāno niddeso daṭṭhabbo. Evaṁ sabbavāresu. "**Kārako ukkoṭetī**"ti idaṁ upalakkhaṇamattaṁ, yassa kassaci ukkoṭentassa pācittiyameva. Ubbāhikāya khīyanake pācittiyaṁ na vuttaṁ tattha chandadānassa natthitāya.

235. **Vaṇṇāvaṇṇāyo katvā**ti khuddakamahantehi saññāṇehi yuttāyo katvā. Tenāha "**nimittasaññaṁ āropetvā**"ti.

242. **Kiccādhikaraṇaṁ -pa- sammatī**ti ettha sammukhāvinayena apalokanādikammaṁ sampajjatīti attho daṭṭhabbo.

Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 5. Khuddakavatthukkhandhaka

## Khuddakavatthukathāvaṇṇanā

243. Khuddakavatthukkhandhake **aṭṭhapadākārenā**ti jūtaphalake aṭṭhagabbharāji-ākārena. **Mallakamūlasaṇṭhānenā**ti kheḷamallakamūlasaṇṭhānena. Idañca vaṭṭādhārakaṁ sandhāya vuttaṁ, kaṇṭake uṭṭhāpetvā katavaṭṭakapālassetaṁ adhivacanaṁ.

244. **Puthupāṇikan**ti muṭṭhiṁ akatvā vikasitahatthatalehi piṭṭhiparikammaṁ vuccati. Etameva sandhāya **"hatthaparikamman"**ti vuttaṁ.

245. **Muttolambakādīnan**ti **ādi**-saddena kuṇḍalādiṁ saṅgaṇhāti. **Palambakasuttan**ti brāhmaṇānaṁ yaññopacitasuttādi-ākāraṁ vuccati. **Valayan**ti hatthapādavalayaṁ.

246. **Dvaṅgule**ti upayogabahuvacanaṁ, dvaṅgulappamāṇaṁ atikkāmetuṁ na vaṭṭatīti attho. Ettha ca dumāsassa vā dvaṅgulassa vā atikkantabhāvaṁ ajānantassāpi kesamassugaṇanāya acittakāpattiyo hontīti vadanti.

**Kocchenā**ti usīratiṇādīni bandhitvā samaṁ chinditvā gahitakocchena. **Cikkalenā** ti[1] silesayuttatelena. **Uṇhābhitattarajasirānampī**ti uṇhābhitattānaṁ rajokiṇṇasirānaṁ. **Addahatthenā**ti allahatthena.

248-9. **Sādhugītan**ti aniccatādipaṭisaññuttaṁ gītaṁ. **Caturassena vattenā**ti paripuṇṇena uccāraṇavattena. Taraṅgavattādīnaṁ sabbesampi sāmaññalakkhaṇaṁ dassetuṁ **"sabbesaṁ -pa- lakkhaṇan"**ti vuttaṁ. Yatthakāhi mattāhi akkharaṁ paripuṇṇaṁ hoti, tatopi adhikamattāyuttaṁ katvā kathanaṁ **vikārakathanaṁ** nāma, tathā akatvā kathanameva **lakkhaṇan**ti attho. **Bāhiralomin**ti bhāvanapuṁsakaniddeso, yathā bahiddhā lomāni dissanti, evaṁ dhārentassa dukkaṭanti attho.

---

1. Cikkaṇṇenāti (Sī)

250. Pāḷiyaṁ **taruṇaññeva amban**ti taruṇaṁ asañjātabījaṁ eva ambaphalaṁ. **Pātāpetvā**ti chindāpetvāva. **"Mattāvaṇṇitā"**ti idaṁ "pare nindantī"ti sāsanahitesitāya vuttaṁ. **Na pariyāpuṇiṁsū**ti nāsikkhiṁsu.

251. **Cattāri ahirājakulānī**ti sabbesaṁ ahibhedānaṁ catūsu eva saṅgahato vuttaṁ. **Attaparittaṁ kātun**ti attano parittāṇaṁ kātuṁ.

**Virūpakkhehi me mettan**ti virūpakkhajātikehi nāgehi saha mayhaṁ mittabhāvo hotu, mettā hotūti attho, te sukhitā niddukkhā averā hontūti adhippāyo. Evañhi mettāpharaṇaṁ hoti. Sesesupi eseva nayo. **Apādakehī**ti ahikulehi saha sabbasattesu odhiso mettāpharaṇadassanaṁ. **Mā maṁ apādako hiṁsī**ti tāya mettāya attarakkhāvidhānadassanaṁ.

**Sabbe sattā**ti-ādi attānaṁ upamaṁ katvā sabbasattesu anodhiso mettāpharaṇadassanaṁ. Tattha **mā kañci pāpamāgamā**ti kañci sattaṁ lāmakaṁ dukkhahetu, dukkhañca mā āgacchatu.

Evaṁ mettāya attaguttiṁ dassetvā idāni ratanattayānussaraṇena dassetuṁ **"appamāṇo"**ti-ādi vuttaṁ. Tattha pamāṇakaradhammā akusalā, tabbipākā ca pamāṇā, tappaṭipakkhā sīlādayo guṇā, tabbipākā ca lokiyalokuttaraphalāni appamāṇā, te assa atthīti **appamāṇo,** appamāṇā vā aparimeyyaguṇā assātipi **appamāṇo. Pamāṇavantānī**ti yathāvuttapamāṇakaradhammayuttāni. **Ahivicchikā**ti sarīsapānaññeva pabhedadassanaṁ. **Uṇṇanābhī**ti lomasanābhiko makkaṭo. **Sarabū**ti gharagoḷikā.

**Paṭikkamantū**ti apagacchantu, mā maṁ vihesayiṁsūti attho. **Sohaṁ namo**ti ettha "karomī"ti pāṭhaseso. Yasmā mayā mettādīhi tumhākañca mayhañca rakkhā katā, yasmā ca sohaṁ bhagavato namo karomi, vipassī-ādīnaṁ sattannampi namo karomi, tasmā paṭukkamantu bhūtānīti yojanā.

**Aññamhī**ti kāmarāge asubhamanasikārādinā chedabbeti attho. **Aṅgajātan**ti bījavirahitaṁ purisanimittaṁ. Bīje hi chinne opakkamikapaṇḍako nāma abhabbo hotīti vadanti. Eke pana "bījassāpi

chedanakkhaṇe dukkaṭāpatti eva kamena purisindriyādike antarahite paṇḍako nāma abhabbo hoti, tadā liṅganāsanāya nāsetabbo"ti vadanti. **Tādisaṁ vā dukkhaṁ uppādentassā**ti muṭṭhippahārādīhi attano dukkhaṁ uppādentassa.

252. Pāḷiyaṁ **tuyheso patto**ti "yo ca arahā ceva iddhimā ca, tassa dinnamevā"ti seṭṭhinā vuttaṁ, taṁ sandhāya vadati. **Taṁ pattaṁ gahetvā tikkhattuṁ rājagahaṁ anupariyāyī**ti ettha veḷuparamparāya baddhapattassa uparibhāge ākāse nagaraṁ tikkhattuṁ anupariyāyitvā ṭhitabhāvaṁ sandhāya "pattaṁ gahetvā"ti vuttaṁ, na pana thero hatthena pattaṁ sayameva aggahesi. Keci pana vadanti "iddhibalena taṁ pattaṁ veḷuparamparato muñcitvā theraṁ anubandhamāno aṭṭhāsi, so ca anena hatthena gahito viya ahosī"ti. Tathā ṭhitameva pana sandhāya "bhāradvājassa hatthato pattaṁ gahetvā"ti vuttaṁ. **Teca manussā -pa- anubandhiṁsū**ti ye ca manussā paṭhamaṁ pāṭihāriyaṁ nāddasaṁsu, te amhākampi pāṭihāriyaṁ dassehīti theramanubandhiṁsu. Thero ca sīhabyagghādirūpaṁ gahetvā vikubbaniddhiṁ dasseti, te ca acchariyabbhutajātā uccāsaddā mahāsaddā ahesuṁ. Tenāha **"kiṁ nu kho so ānanda uccāsaddo mahāsaddo"**ti. **Iddhipāṭihāriyaṁ na dassetabban**ti ettha "yo pakativaṇṇaṁ vijahitvā kumāravaṇṇaṁ vādasseti, nāgavaṇṇaṁ vā -pa- vividhampi senābyūhaṁ dassetī"ti[1] evamāgatā attano sarīrassa vikārāpādanavasappavattā vikubbaniddhi adhippetāti āha **"adhiṭṭhāniddhi pana appaṭikkhittā"**ti. Pakatiyā eko bahukaṁ āvajjati, sataṁ vā sahassaṁ vā satasahassaṁ vā āvajjetvā ñāṇena adhiṭṭhāti "bahuko homī"ti[2] evaṁ dassitā adhiṭṭhānavasena nipphannā adhiṭṭhāniddhi nāma. **Gihivikaṭānī**ti gihisantakāni.

253. Paḷiyaṁ **na acchupiyantī**ti na phusitāni honti. **Rūpakākiṇṇānī**ti iddhirūpādīhi ākiṇṇāni.

254. **Bhūmi-ādhārake**ti dantādīhi kate valayādhārake. Etassa valayādhārakassa anuccatāya ṭhapitā vattā na paripatantīti **"tayo**

1. Khu 9. 388 piṭṭhe Paṭisambhidāmagge. 2. Khu 9. 385 piṭṭhe Paṭisambhidāmagge.

**patte ṭhapetuṁ vaṭṭatī**"ti vuttaṁ. Anuccatañhi sandhāya ayaṁ "bhūmi-ādhārako"ti vutto. **Dāru-ādhārakadaṇḍādhārakesū**ti ekadārunā kata-ādhārake, bahūhi daṇḍehi kata-ādhārake ca. Ete ca uccatarā honti pattehi saha patanasabhāvā tena "**susajjitesū**"ti vuttaṁ. **Bhamakoṭisadiso**ti yattha dhamakaraṇādiṁ pavesetvā likhanti, tassa bhamakassa koṭiyā sadiso. Tādisassa dāru-ādhārakassa avitthiṇṇatāya ṭhapitopi patto patatīti "**anokāso**"ti vutto.

**Ālindakamiḍḍhikādīnan**ti pamukhamiḍḍhikādīnaṁ, uccavatthukānanti attho. **Bāhirapasse**ti pāsādādīnaṁ bahikuṭṭe. **Tanukamiḍḍhikāyā**ti vedikāya. Sabbattha pana hatthappamāṇato abbhantare ṭhapetuṁ vaṭṭati. Ādhāre pana tato bahipi vaṭṭati.

Pāḷiyaṁ **oṭṭho**ti mukhavaṭṭi. **Pattamāḷakan**ti upacikānaṁ anuṭṭhahanatthāya bhūmito uccataraṁ kataṁ vedikākāramāḷakaṁ. **Mahāmukhakuṇḍasaṇṭhānā**ti mahāmukhacāṭisaṇṭhānā. **Laggentassa dukkaṭan**ti kevalaṁ pattaṁ laggentassa, na thavikāya laggentassāti vadanti. Vīmaṁsitabbaṁ. **Aññena pana bhaṇḍakenā**ti aññena bhārabandhanena bhaṇḍakena. "**Bandhitvā olambetun**"ti vuttattā pattatthavikāya aṁsabaddhako[1] yathā laggitaṭṭhānato na parigaḷati, tathā sabbathāpi bandhitvā ṭhapetuṁ vaṭṭati. **Bandhitvāpi upari ṭhapetuṁ na vaṭṭatī**ti upari nisīdantā ottharitvā bhindantīti vuttaṁ. **Tattha ṭhapetuṁ vaṭṭatī**ti nisīdanasaṅkābhāvato vuttaṁ. **Bandhitvā vā**ti bandhitvā ṭhapitachatte vā. **Yo kecī**ti bhattapūropi tucchapattopi.

255. **Pariharitun**ti divase divase piṇḍāya caraṇatthāya ṭhapetuṁ. Pattaṁ alabhantena pana ekadivasaṁ piṇḍāya caritvā bhuñjitvā chaḍḍetuṁ vaṭṭati. Tenāha "**tāvakālikaṁ paribhuñjituṁ vaṭṭatī**"ti. Paṇṇapuṭādīsupi eseva nayo. **Abhuṁ me**ti abhūti mayhaṁ, vināso mayhanti attho. Paḷiyaṁ **pisāco vatamaman**ti pisāco vatāyaṁ, ayameva vā pāṭho. **Pisācillikā**ti pisācadārakā. **Chavasīsassa patto**ti chavasīsamayo patto. Pakativikārasambandhe cetaṁ sāmivacanaṁ.

---

1. Aṁsavaṭṭako (Sī), aṁsavaddhako (Ka)

**Cabbetvā**ti niṭṭhubhitvā. **“Paṭiggahaṁ katvā”**ti vuttattā ucchiṭṭhahatthena udakaṁ gahetvā pattaṁ paripphositvā dhovanaghaṁsanavasena hatthaṁ dhovituṁ vaṭṭati, ettakena pattaṁ paṭiggahaṁ katvā hattho dhovito nāma na hoti. **Ekaṁ udakagaṇḍusaṁ gahetvā**ti pattaṁ aphusitvā tattha udakameva ucchiṭṭhahatthena ukkhipitvā gaṇḍusaṁ katvā, vāmahattheneva vā pattaṁ ukkhipitvā mukhena gaṇḍusaṁ gahetumpi vaṭṭati. **Bahi udakena vikkhāletvā**ti dvīsu aṅgulīsu āmisamattaṁ vikkhāletvā bahi gahetumpi vaṭṭati. **Paṭikhāditukāmo**ti ettha na sayaṁ khāditukāmopi aññesaṁ khādanārahaṁ ṭhapetuṁ labhati. **Tattheva katvā**ti patteyeva yathāṭhapihaṭṭhānato anuddharitvā. **Luñcitvā**ti tato maṁsameva niravasesaṁ uppaṭṭetvā.

256. **Kiṇṇacuṇṇenā**ti surākiṇṇacuṇṇena. **Makkhetun**ti sūciṁ makkhetuṁ. **Nisseṇimpī**ti catūhi daṇḍehi cīvarappamāṇena āyatacaturassaṁ katvā baddhapaṭalampi. Ettha hi cīvarakoṭiyo samakaṁ bandhitvā cīvaraṁ yathāsukhaṁ sibbanti. **Tattha attharitabban**ti tassā nisseṇiyā upari cīvarassa upatthambhanatthāya attharitabbaṁ. Kathinasaṅkhātāya nisseṇiyā cīvarassa bandhanakarajju kathinarajjūti majjhimapadalopīsamāsoti āha **“yāyā”**ti-ādi. Tattha yasmā dvinnaṁ paṭalānaṁ ekasmiṁ adhike jāte tattha valiyo honti, tasmā dupaṭṭacīvarassa paṭaladvayampi samakaṁ katvā bandhanakarajju kathinarajjūti veditabbaṁ.

Pāḷiyaṁ **kathinassa anto jīratī**ti kathine baddhassa cīvarassa pariyanto jīrati. Kathinanissitañhi cīvaraṁ idha nissayavohārena “kathinan”ti vuttaṁ “mañcā ghosantī”ti-ādīsu viya. **Anuvātaṁ paribhaṇḍan**ti kathine bandhanarajjūhi cīvarassa samantā pariyantassa ajīraṇatthaṁ yehi kehici coḷakehi dīghato anuvātaṁ, tiriyato paribhaṇḍañca sibbitvā kātuṁ yattha rajjuke pavesetvā daṇḍesu paliveṭṭhetvā cīvarasamakaṁ ākaḍḍhituṁ sakkā, tādisanti attho. Keci pana “kathinasaṅkhātesu kilañjādīsu eva ajīraṇatthāya anuvātaparibhaṇḍakaraṇaṁ anaññātan”ti vadanti. **Tassa majjhe**ti purāṇakathinasseva anto. **Bhikkhuno pamāṇenā**ti bhikkhuno cīvarassa pamāṇena. **Aññaṁ nisseṇin**ti dīghato ca tiriyato ca aññaṁ daṇḍaṁ ṭhapetvā bandhituṁ.

**Bidalakan**ti diguṇakaraṇasaṅkhātakiriyāvisesassa adhivacanaṁ. Tenāha **"duguṇakaraṇan"**ti[1]. **Pavesanasalākan**ti valīnaṁ aggahaṇatthāya pavesanakaveḷusalākādi. Pāḷiyaṁ **paṭiggahan**ti aṅgulikañcukaṁ.

257. **Pāti** nāma bhaṇḍaṭṭhapanako bhājanaviseso. Pāḷiyaṁ **paṭiggahathavikan**ti pāti-ādibhājanatthavikaṁ. **Cinitun**ti uccavatthupariyantassa apatanatthāya iṭṭhakādīhi cinituṁ. **Ālambanabāhan**ti ālambanarajjudaṇḍadi. **Paribhijjatī**ti kaṭasārādikaṁ kathinamajjhe bhaṅgaṁ hoti. **Ussāpetvā**ti daṇḍakathinaṁ sandhāya vuttaṁ.

258-9. **Udakaṁ akappiyan**ti sappāṇakaṁ. **Upanandhī**ti veraṁ bandhi. **Addhānamaggo paṭipajjitabbo**ti ettha addhayojanaṁ addhānamaggo nāma, taṁ paṭipajjitukāmassa sañcicca vihārūpacārātikkamane āpatti. Asañcicca gatassa pana yattha sarati, tattha ṭhatvā saṅghāṭikaṇṇadiṁ anadhiṭṭhahitvā **gamane** padavārena āpattīti veditabbaṁ. **Na sammatī**ti na pahoti.

260. **Abhisannakāyā**ti semhādidosasannicitakāyā. **Tattha majjhe**ti aggaḷapāsakassa majjhe. **Uparī**ti aggaḷapāsakassa uparibhāge. **Udakaṭṭhapanaṭṭhānan**ti udakaṭṭhapanatthāya paricchinditvā kataṭṭhānaṁ.

261. Pāḷiyaṁ **udapānan**ti kūpaṁ. **Nīcavatthuko**ti kūpassa samantā kūlaṭṭhānaṁ, bhūmisamaṁ tiṭṭhatīti attho. **Udakena otthariyyatī**ti samantā vassodakaṁ āgantvā kūpe patatīti attho.

262. **Vāhentī**ti ussiñcanti. **Arahaṭaghaṭiyantaṁ** nāma cakkasaṇṭhānaṁ anekāraṁ[2] are are ghaṭikāni bandhitvā ekena, dvīhi vā paribbhamiyamānayantaṁ.

263. **Āviddhapakkhapāsakan**ti kaṇṇikamaṇḍalassa samantā ṭhapitapakkhapāsakaṁ. **Maṇḍale**ti kaṇṇikamaṇḍale. **Pakkhapāsake ṭhapetvā**ti samantā caturassākārena phalakādīni ṭhapetvā.

1. Diguṇakaraṇanti (Sī, Ka) 2. Anekākāraṁ (Sī)

264. **Namatakaṁ** nāma santhatasadisanti keci vadanti. Keci pana "rukkhatacamayan"ti. **Cammakhaṇḍaparihārenā**ti anadhiṭṭhahitvā sayanāsanavidhināti attho. **Peḷāyā**ti aṭṭhaṁsasoḷasaṁsādi-ākārena katāya bhājanākārāya peḷāya. Yattha uṇhapāyāsādiṁ pakkhipitvā upari bhojanapātiṁ ṭhapenti bhattassa uṇhabhāvāvigamanatthaṁ, tādisassa bhājanākārassa ādhārassetaṁ adhivacanaṁ. Teneva pāḷiyaṁ "āsittakūpadhānan"ti vuttaṁ. Tassa ca pāyāsādīhi āsittakādhāroti attho. Idañca āsittakūpadhānaṁ paccantesu na jānanti kātuṁ, majjhimadeseyeva karonti. Keci pana "gihiparibhogo ayomayādisabbopi ādhāro āsittakūpadhānameva anulometī"ti vadanti, eke pana "kappiyalohamayo ādhāro maḷorikameva anulometī"ti. Vīmaṁsitvā gahetabbaṁ. Pubbe pattavuttiyā ādhāro anuññāto. Idāni bhuñjituṁ **maḷorikā** anuññātā. **Chiddan**ti chiddayuttaṁ. **Viddhan**ti antovinividdhachiddaṁ. **Āviddhan**ti samantato chiddaṁ.

265. **Pattaṁ nikkujjitun**ti ettha kammavācāya asambhogakaraṇa-vaseneva nikkujjanaṁ, na pattānaṁ adhomukhaṭṭhapanena. Tenāha **"asambhogaṁ saṁghena karotū"**ti-ādi, taṁ vaḍḍhaṁ kammavācāya saṁghena saddhiṁ asambhogaṁ saṁgho karotūti attho.

**Pattaṁ nikkujjeyyā**ti vaḍḍhassa pattanikkujjanadaṇḍakammaṁ kareyya. **Asambhogaṁ saṁghena karaṇan**ti saṁghena vaḍḍhassa asambhoga-karaṇaṁ. Yathā asambhogo hoti, tathā karaṇanti attho. **Nikkujjito -pa- asambhogaṁ saṁghenā**ti ettha saṁghena asambhogo hotīti attho daṭṭhabbo. Evaṁ bhagavatā asambhogakaraṇassa āṇattatthā, kammavācāya ca sāvitattā, aṭṭhakathāyañca "koci deyyadhammo na gahetabbo"ti vuttattā patte nikkujjite tassa santakaṁ ñatvā gaṇhantassa dukkaṭamevāti gahetabbaṁ.

**Accayo**ti ñāyappaṭipattiṁ atikkamitvā pavatti, aparādhoti attho. **Maṁ accagamā**ti maṁ atikkamma pavatto. **Taṁ te mayaṁ paṭiggaṇhāmā**ti taṁ te aparādhaṁ mayaṁ khamāma. **Bhikkhūnaṁ alābhāya parisakkatī**ti-ādīsu

alābhāya parisakkanādito viratoti evamattho gahetabbo. **Asambhogaṁ bhikkhusaṁghenā**ti ettha “kato”ti pāṭhaseso.

268. **Yāva pacchimā sopānakaḷevarā**ti paṭhamasopānaphalakaṁ sandhāya vuttaṁ. Tañhi pacchā dussena santhatattā eva vuttaṁ. **“Pacchimaṁ janataṁ tathā gato anukampatī”**ti idaṁ thero anāgate bhikkhūnaṁ celapaṭikassa akkamanapaccayā apavādaṁ sikkhāpadapaññattiyā nivāraṇena bhagavato anukampaṁ sandhāyāha. **Apagatagabbhā**ti vijātaputtā. Tenāha **“maṅgalatthāyā”**ti.

269-270. **Bījanin**ti caturassabījaniṁ. **Ekapaṇṇacchattan**ti tālapaṇṇādinā ekena pattena katachattaṁ.

274-5. **Anurakkhaṇatthan**ti pariggahetvā gopanatthaṁ. **Dīghaṁ kārantī**ti kesehi saddhiṁ acchinditvā ṭhapāpenti. **Catukoṇan**ti yathā upari nalāṭantesu dve, heṭṭhā hanukapasse dveti cattāro koṇā paññāyanti, evaṁ caturassaṁ katvā kappāpanaṁ. Pāḷiyaṁ **dāṭhikaṁ ṭhapāpentī**ti uttaroṭṭhe massuṁ acchinditvā ṭhapāpenti. **Rudhī**ti khuddakavaṇaṁ.

277. Pāḷiyaṁ **lohabhaṇḍakaṁsabhaṇḍasannicayo**ti lohabhaṇḍassa, kaṁsabhaṇḍassa ca sannicayoti attho. **Bandhanamattan**ti vāsidaṇḍādīnaṁ koṭīsu apātanatthaṁ lohehi bandhanaṁ. **Tantakan**ti āyogavāyanatthaṁ tadākārena pasāritatantaṁ.

278. **“Yattha sarati, tattha bandhitabban”ti** etena asañcicca kāyabandhanaṁ abandhitvā paviṭṭhassa anāpattīti dasseti. **Murajavaṭṭisaṇṭhonaṁ veṭhetvā katan**ti evaṁ bahurajjuke ekato katvā nānāvaṇṇehi suttehi katanti keci vadanti. Ekavaṇṇasuttenāpi valayaghaṭakādivikāraṁ dassetvā veṭhitampi murajameva. Vikāraṁ pana adassetvā maṭṭhaṁ katvā nīrantaraṁ veṭhitaṁ vaṭṭati. Teneva **dutiyapārājikasaṁvaṇṇanāyaṁ** vuttaṁ “bahurajjuke ekato katvā ekena nirantaraṁ veṭhetvā kataṁ ‘bahurajjukan’ti na vattabbaṁ, vaṭṭatī”ti. **Muddikakāyabandhanaṁ** nāma caturassaṁ

akatvā sajjitaṁ. **Pāmaṅgadasā** caturassā. **Mudiṅgasaṇṭhānenā**ti[1] varakasīsākārena. **Pāsanto**ti dasāpariyosānaṁ.

279. Pāḷiyaṁ **gaṇṭhikaphalakaṁ pāsakaphalakan**ti ettha dārudantādimayesu phalakesu gaṇṭhikapāsakāni appetvā cīvare ṭhapetuṁ anuññātaṁ. **Koṭṭo vivariyatī**ti[2] anuvāto vivariyati.

280-1. **Pāḷikārako**ti bhikkhūnaṁ yathāvuḍḍhaṁ pāḷiyā patiṭṭhāpako. Tassāpi tathā pārupituṁ na vaṭṭati. Pāḷiyaṁ **muṇḍavaṭṭī**ti mallādayo.

282. **Pamāṇaṅgulenā**ti vaḍḍhakī-aṅgulena. Keci pana "pakati-aṅgulenā"ti vadanti, taṁ caturaṅgulapacchimakavacanena na sameti. Na hi pakataṅgulena caturaṅgulappamāṇaṁ dantakaṭṭhaṁ kaṇṭhe avilaggaṁ khādituṁ sakkoti.

285. Pāḷiyaṁ **sakāya niruttiyā buddhavacanaṁ dūsentī**ti māgadhabhāsāya sabbesaṁ vattuṁ sukaratāya hīnajaccāpi uggaṇhantā dūsentīti attho.

289. **Mā bhikkhū byābādhayiṁsū**ti lasuṇagandhena bhikkhū mā bādhayiṁsu.

291. **Avalekhanapīṭharo**ti avalekhanakaṭṭhānaṁ ṭhapanabhājanaviseso. **Apidhānan**ti pidhānaphalakādi.

Khuddakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Khuddakavatthukkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Muddikasaṇṭhānenāti (Sī), muddhikasaṇṭhānenāti (Ka) 2. Kappo vipariyatīti (Sī)

# 6. Senāsanakkhandhaka

## Vihārānujānanakathāvaṇṇanā

295. Senāsanakkhandhake **sisire**ti sisirakāle himapātavasena sattāhavaddalikādivassapātavassena ca uppanno kharo sītasamphasso adhippetoti āha **"samphusitako"**ti. **"Tato"**ti idaṁ kattu-atthe nissakkavacanaṁ, tena ca[1]vihārena vātātapo paṭihaññatīti atthoti āha **"vihārena paṭihaññatī"**ti.

296. **Āviñchanachiddan**ti yattha aṅguliṁ vā rajjusaṅkhalikādiṁ vā pavesetvā kavāṭaṁ ākaḍḍhantā dvārabāhaṁ phusāpenti, tassetaṁ adhivacanaṁ. Senāsanaparibhoge akappiyaṁ nāma natthīti dassanatthaṁ **"sacepi dīpinaṅguṭṭhenā"**ti-ādi vuttaṁ. **Cetiye vedikāsadisan**ti vātapānadāruṁ[2] vā jālaṁ vā aṭṭhapetvā dāruṭṭhāne cetiye vedikāya paṭṭādīni viya iṭṭhakādīhi uddhaṁ, tiriyañca paṭṭikādayo dassetvā catuchiddayuttaṁ kataṁ. **Thambhakavātapānaṁ** nāma tiriyaṁ dārūni adatvā uddhaṁ ṭhapitadārūhi eva kataṁ. **Coḷakapādapuñchanaṁ bandhitun**ti vātapānappamāṇena pādapuñchanasadisaṁ coḷakādinā bandhitvā vagguli-ādippavesananivāraṇatthaṁ, thaketunti attho. **Miḍḍhakan**ti mañcākārena kaṭṭhamattikādīhi katavedikākāraṁ.

297. **Caturassapīṭhan**ti samacaturassaṁ. **Aṭṭhaṅgulapādakaṁ vaṭṭatī**ti aṭṭhaṅgulapādakameva vaṭṭati. **Pamāṇātikkantopi vaṭṭatī**ti samacaturassameva sandhāya vuttaṁ. Āyatacaturassā pana sattaṅgapañcaṅgāpi uccapādā na vaṭṭanti. Vetteheva caturassādi-ākārena kataṁ bhaddapīṭhanti āha **"vettamayaṁ pīṭhan"**ti. **Dārupaṭṭikāya uparī**ti aṭani-ākārena ṭhitadārupaṭalassa heṭṭhā uddhaṁ pādaṁ katvā. Pavesanakālañhi sandhāya "uparī"ti vuttaṁ. Eḷakassa pacchimapādadvayaṁ viya vaṅkākārena ṭhitattā panetaṁ **"eḷakapādapīṭhan"**ti vuttaṁ. **Paloṭhentī**ti[3] saha mañcehi pavaṭṭenti. Rukkhe, latā ca muñcitvā avasesaṁ gacchādikaṁ sabbampi tiṇajāti evāti āha **"yesaṁ kesañci tiṇajātikānan"**ti-ādi.

---

1. Kenaci (Sī, Ka)
2. ...dvāraṁ (Sī)
3. Paloḷentīti (Ka)

**Upadahantī**ti ṭhapenti. Sīsappamāṇaṁ nāma yattha gīvāya saha sakalaṁ sīsaṁ ṭhapetuṁ sakka, tassa ca muṭṭhiratanaṁ vitthārappamāṇanti dassento **"vitthārato"**ti-ādimāha. Idañca bimbohanassa ubhosu antesu ṭhapetabbacoḷappamāṇadassanaṁ. Tassa vasena bimbohanassa vitthārappamāṇaṁ paricchijjati, taṁ vaṭṭaṁ vā caturassaṁ vā katvā sibbitaṁ yathā koṭito koṭi vitthārato puthulaṭṭhānaṁ muṭṭhiratanappamāṇaṁ hoti, evaṁ sibbitabbaṁ. Ito adhikaṁ na vaṭṭati, taṁ pana antesu ṭhapitacoḷaṁ koṭiyā koṭiṁ āhacca diguṇaṁ kataṁ tikaṇṇaṁ hoti. Tesu tīsu kaṇṇesu dvinnaṁ kaṇṇānamantaraṁ vidatthicaturaṅgulaṁ hoti, majjhaṭṭhānaṁ koṭito koṭiṁ āhacca muṭṭhiratanaṁ hoti, idamassa ukkaṭṭhappamāṇaṁ. Tenāha **"tīsu kaṇṇesū"**ti-ādi.

**"Kambalameva -pa- uṇṇabhisisaṅkhyameva gacchatī"**ti sāmaññato vuttattā gonakādi-akappiyampi uṇṇamayattharaṇaṁ bhisiyaṁ pakkhipitvā sayituṁ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ.

**Masūrake**ti cammamayabhisiyaṁ. Cammamayaṁ pana bimbohanaṁ tūlapuṇṇampi na vaṭṭati. Pāḷiyaṁ **senāsanaparikkhāradussan**ti senāsanaparikkhārakaraṇatthāya dussaṁ. **Bhisiṁ onandhitun**ti bhisitthavikāya pakkhipitvā bandhituṁ. **Paribhijjatī**ti mañcādito sāriyamānā pīṭhakoṭi-ādīsu nisīdantehi ghaṁsiyamānā bhisi paribhijjati. **Onaddhamañcan**ti bhisiṁ ekābaddhaṁ katvā baddhamañci. Pāḷiyaṁ **chaviṁ uppāṭetvā harantī**ti bhisicchaviṁ corā haranti. **Phositun**ti corehi haritassa pacchā haritasaññāṇaphusitabindūni dātuṁ. **Bhittikamman**ti nānāvaṇṇehi vibhittirājikaraṇaṁ. **Hatthakamman**ti hatthena yaṁ kiñci saññākaraṇaṁ.

298. Pāḷiyaṁ **na nipatatī**ti na allīyati. **Paṭibāhetvā**ti ghaṁsitvā. Na nibandhatīti **anibandhanīyo,** na lagganakoti attho.

299. **"Karohī"ti vattumpi na labbhatī**ti āṇattiyā eva paṭikkhittattā dvārapālaṁ "kiṁ na karosī"ti-ādinā pariyāyena vattuṁ vaṭṭati. **Jātakapakaraṇan**ti jātakapaṭisaṁyuttaṁ itthipurisādi yaṁ kiñci rūpaṁ adhippetaṁ. **"Parehi kārāpetun"**ti vuttattā buddharūpampi sayaṁ kātuṁ na labhati. Pāḷiyaṁ **pañcapaṭikan**ti jāti-ādipañcappakāravaṇṇamaṭṭhaṁ.

300. **Upacāro na hotī**ti gabbhassa bahi samantā anuparigamanassa okāso nappahoti. **Rukkhaṁ vijjhitvā**ti tacchitasāradāruṁ aggasamīpe vijjhitvā. **Katvā**ti chidde katvā. Kappakataṁ viya sārakhāṇuke ākoṭetvā evaṁ katameva **"āharimaṁ bhittipādan"**ti vuttaṁ. **Upatthambhanatthaṁ bhūmiyaṁ patiṭṭhāpetun**ti jiṇṇabhittipādena bahi samānabhāraṁ khāṇukappasīsena ussāpetvā mūlena bhūmiyaṁ patiṭṭhāpetuṁ. **Parittāṇatthan**ti ullittāvalittakuṭiyā ovassanaṭṭhānassa parittāṇatthaṁ. **Kiṭikan**ti tālapaṇṇādīhi katapadalaṁ. **Madditamattikan**ti ovassanachiddassa pidahanatthaṁ vuttaṁ.

**Ubhatokuṭṭaṁ nīharitvā katapadesassā**ti yathā bahi ṭhitā ujukaṁ anto nisinne na passanti, evaṁ dvārābhimukhaṁ pidahanavasena bhittiñca aññato dvārañca yojetvā kataṭṭhānaṁ vadati. **Samantā pariyāgāro**ti samantato āviddhapamukhaṁ. **Vaṁsaṁ datvā**ti purisappamāṇe pāde nikkhaṇitvā tesaṁ upari piṭṭhivaṁsasadisaṁ passavaṁsaṁ ṭhapetvā osāretvā. Ekaṁ daṇḍakoṭiṁ ati-uccāya vihārabhittikoṭiyā ekaṁ koṭiṁ nīce vaṁsapiṭṭhiyaṁ ṭhapanavasena daṇḍake pasāretvā. **Cakkalayutto kiṭiko**ti kavāṭaṁ viya vivaraṇathakanasukhatthaṁ cakkalabandhakiṭikaṁ. Pāḷiyaṁ **ugghāṭanakiṭikan**ti āpaṇā dīsu anatthikakāle ukkhipitvā, upari ca bandhitvā pacchā otaraṇakiṭikaṁ, kappasīsehi vā upatthabbhanīhi ukkhipitvā pacchā otaraṇakiṭikampi.

301. **Pānīyaṁ otappatī**ti pānīyabhājanesu ṭhapitapānīyaṁ ātapena santappati.

303. **Tayo vāṭe**ti tayo parikkhepe. **Veḷuvāṭan**ti sabbaṁ dāruparikkhepaṁ saṅgaṇhāti. **Kaṇṭakavāṭan**ti sabbasākhāparikkhepaṁ.

305. **Āloko antaradhāyī**ti yo buddhārammaṇāya pītiyā ānubhāvena mahanto obhāso ahosi, yena cassa padīpasahassena viya vigatandhakāro maggo ahosi, so bahinagare chavasarīrasamākulaṁ duggandhaṁ bībhacchaṁ āmakasusānaṁ pattassa bhayena pītivege mandībhūte antaradhāyi.

**Sataṁ hatthī**ti gāthāya hatthino satasahassānīti evaṁ paccekaṁ sahassa-saddena yojetvā attho ñātabbo. **Padavītihārassā**ti "buddhaṁ vandissāmī"ti ratanattayaṁ uddissa gacchato ekapadavītihārassa, tappaccayakusalaphalassāti attho. Tassa soḷasamo bhāgo **kalaṁ** nāma, taṁ soḷasiṁ kalaṁ yathāvuttā hatthi-ādayo sabbe nāgghanti nārahanti, nidassanamattañcetaṁ. Anekasatasahassabhāgampi nāgghanti.

**Andhakāro antaradhāyī**ti puna balavapītiyā āloke samuppanne antaradhāyi. **Āsattiyo**ti taṇhāyo. **Vayakaraṇan**ti deyyadhammamūlaṁ navakammaṁ.

309. **Dadeyyā**ti navakammaṁ adhiṭṭhātuṁ vihāre issariyaṁ dadeyyāti attho. **Dinno**ti navakammaṁ kātuṁ vihāro dinno, vihāre navakammaṁ dinnanti vā attho.

313-4. **Sandhāgāre**ti sannipātamaṇḍape. **Okāse**ti nivāso kāse. **Uddissa katan**ti saṁghaṁ uddissa kataṁ. **Gihivikaṭan**ti gihīhi kataṁ paññattaṁ, gihisantakanti attho.

Vihārānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā

318. **"Chamāsaccayena chamāsaccayenā"**ti idaṁ dvikkhattuṁ paccayadānakālaparicchedadassanaṁ, evaṁ uparipi. "Taṁ na gāhetabban"ti vacanassa kāraṇamāha **"paccayeneva hi tan"**ti-ādinā, paccayaññeva nissāya tattha vasitvā paṭijagganā bhavissantīti adhippāyo.

**Ubbhaṇḍikā**ti ukkhittabhaṇḍā bhavissanti. **Dīghasālā**ti caṅkamanasālā. **Maṇḍalamāḷo**ti upaṭṭhānasālā. **Anudahatī**ti pīḷeti. **"Adātuṁ na labbhatī"**ti iminā sañcicca adadantassa paṭibāhane pavisanato dukkaṭanti dīpeti.

“Na gocaragāmo ghaṭṭetabbo”ti vuttamevatthaṁ vibhāvetuṁ **“na tattha manussā vattabbā”**ti-ādi vuttaṁ. **Vitakkaṁ chinditvā**ti “iminā nīhārena gacchantaṁ disvā nivāretvā paccaye dassantī”ti evarūpaṁ vitakkaṁ anuppādetvā. **Bhaṇḍappaṭicchādanan**ti paṭicchādanabhaṇḍaṁ, sarīrappaṭicchādanacīvaranti attho. **“Suddhacittattāva anavajjan”**ti idaṁ pucchitakkhaṇe kāraṇācikkhanaṁ sandhāya vuttaṁ na hoti asuddhacittassapi pucchitapañhavisajjane dosābhāvā. Evaṁ pana gate maṁ pucchissantītisaññāya agamanaṁ sandhāya vuttanti daṭṭhabbaṁ.

**Paṭijaggitabbānī**ti khaṇḍaphullapaṭisaṅkharaṇasammajjanādīhi paṭijaggitabbāni. **Muddavedikāyā**ti cetiyassa hammiyavedikāya ghaṭākārassa upari caturassavedikāya. **kasmā pucchitabban**ti-ādi yato pakatiyā labhati, tatthāpi pucchanassa kāraṇasandassanatthaṁ vuttaṁ.

**Paṭikkammā**ti vihārato apasakkitvā, tamatthaṁ dassento **“yo janadviyojanantare hotī”**ti āha. **Upanikkhepaṁ ṭhapetvā**ti vaḍḍhiyā kahāpaṇādiṁ ṭhapetvā, khettādīni vā niyametvā. **Iti saddhādeyye**ti evaṁ heṭṭhā vuttanayena saddhāya dātabbe vassāvāsikalābhavisayeti attho.

**Vatthu panā**ti tatruppāde uppannarūpiyaṁ, tañca “tato catupaccayaṁ paribhuñjathā”ti dinnakhettādito uppannattā kappiyakārakānaṁ hatthe “kappiyabhaṇḍaṁ paribhuñjathā”ti dāyakehi dinnavatthusadisaṁ hotīti āha **“kappiyakārakānaṁ hī”**ti-ādi.

**Saṁghasuṭṭhutāyā**ti saṁghassa hitāya. **Puggalavasenā**ti “bhikkhūcīvarena kilamantī”ti evaṁ puggalaparāmāsavasena, na “saṁgho kilamatī”ti evaṁ saṁghaparāmāsavasena.

“Kappiyabhaṇḍavasenā”ti sāmaññato vuttamevatthaṁ vibhāvetuṁ **“cīvarataṇḍulādivaseneva cā”**ti vuttaṁ. **Ca**-kāro cettha pana-saddatthe vattati, na samuccayattheti daṭṭhabbaṁ. Puggalavasenava, kappiyabhaṇḍavasena ca apalokanappakāraṁ dassetuṁ **“taṁ pana evaṁ kattabban”**ti-ādi vuttaṁ.

**Cīvarapaccayaṁ sallakkhetvā**ti saddhādeyyatatruppādādivasena tasmiṁ vassāvāse labbhamānaṁ cīvarasaṅkhātaṁ paccayaṁ “ettakan”ti paricchinditvā. **Senāsanassā**ti senāsanaggāhāpanassa. **“Navako vuḍḍhatarassa, vuḍḍho**

**ca navakassā**”ti idaṁ senāsanaggāhassa attanāva attano gahaṇaṁ asāruppanti vuttaṁ, dve aññamaññaṁ gāhessantīti adhippāyo. **Aṭṭhapi soḷasapi jane sammannituṁ vaṭṭatī**ti ekakammavācāya sabbepi ekato sammannituṁ vaṭṭati. Niggahakammameva hi saṁgho saṁghassa na karoti. Teneva **sattasatikakkhandhake** “ubbāhikakammasammutiyaṁ aṭṭhapi janā ekatova sammatā”ti[1].

**Āsanagharan**ti paṭimāgharaṁ. **Maggo**ti upacārasīmabbhantaragate gāmābhimukhamagge katasālā vuccati. Evaṁ pokkharaṇīrukkhamūlādīsupi.

**Labhantī**ti tatravāsino bhikkhū labhanti. **Vijaṭetvā**ti “ekekassa pahonakappamāṇena viyojetvā. **Āvāsesu pakkhipitvā**ti “ito uppannaṁ asukasmiṁ asukasmiñca āvāse vasantā pāpetvā gaṇhantū”ti vācāya upasaṁharitvā. **Pavisitabban**ti mahālābhe pariveṇe vasitvāva lābho gahetabboti adhippāyo.

**Ayampī**ti ettha yo paṁsukūliko paccayaṁ vissajjeti. Teneva vissaṭṭho ayaṁ cīvarapaccayopīti yojanā. **Pādamūle ṭhapetvā sāṭakaṁ dentī**ti paccayadāyakā denti. Etena gahaṭṭhehi pādamūle ṭhapetvā dinnampi paṁsukūlikānampi vaṭṭatīti dasseti. **Atha vassāvāsikaṁ demāti vadantī**ti ettha paṁsukūlikānaṁ na vaṭṭatīti ajjhāharitvā yojetabbaṁ. **Vassaṁvutthabhikkhūnan**ti paṁsukūlikato aññesaṁ bhikkhūnaṁ.

**Upanibandhitvā gāhāpetabban**ti idha rukkhādīsu vasitvā cīvaraṁ gaṇhathāti paṭibandhaṁ katvā gāhetabbaṁ.

**Pāṭipada-aruṇato**ti-ādi vassūpanāyikadivasaṁ sandhāya vuttaṁ. Antarāmuttakaṁ pana pāṭipadaṁ atikkamitvāpi gāhetuṁ vaṭṭati. **Nibaddhavattaṁ ṭhapetvā**ti sajjhāyamanasikārādīsu nirantarakaraṇīyesu kattabbaṁ katikavattaṁ katvā. **Kasāvaparibhaṇḍan**ti kasāvarasehi bhūmiparikammaṁ.

**Tividhampī**ti pariyattipaṭipattipaṭivedhavasena tividhampi. **Sodhetvā**ti ācārādīsu upaparikkhitvā. **Ekacārikavattan**ti bhāvanākammaṁ. Tañhi gaṇasaṅgaṇikaṁ pahāya ekacārikeneva vattitabbattā evaṁ vuttaṁ.

1. Vi 4. 491 piṭṭhe.

**Dasavatthukakathā** nāma appicchakathā, santuṭṭhi, paviveka, asaṁsagga, vīriyārambha, sīla, samādhi, paññā, vimutti, vimuttiñāṇadassanakathāti imā dasa.

**Dantakaṭṭhakhādanavattan**ti dantakaṭṭhamāḷake nikkhittesu dantakaṭṭhesu "divase divase ekameva dantakaṭṭhaṁ gahetabban"ti-ādinā[1] adinnādāne **dantaponakathāyaṁ** vuttaṁ vattaṁ. **Pattaṁ vā -pa- na kathetabban**ti pattaguttatthāya vuttaṁ. **Visabhāgakathā**ti tiracchānakathā. **Khandhakavattan**ti **vattakkhandhake**[2] āgataṁ piṇḍacārikavattato avasiṭṭhavattaṁ tassa "bhikkhācāravattan"ti visuṁ gahitattā.

Idāni yaṁ dāyakā pacchimavassaṁvutthānaṁ vassāvāsikaṁ denti, tattha paṭipajjanavidhiṁ dassetuṁ **"pacchimavassūpanāyikadivase panā"**ti āraddhaṁ. Āgantuko sace bhikkhūti cīvare gāhite pacchā āgato āgantuko bhikkhu. **Pattaṭṭhāne**ti vassaggena pattaṭṭhāne. **Paṭhamavassūpagatā**ti āgantukassa āgamanato puretarameva pacchimikāya vassūpanāyikāya vassūpagatā. **Laddhaṁ laddhan**ti punappunaṁ dāyakānaṁ santikā āgatāgatasāṭakaṁ.

**Neva vassāvāsikassa sāmino**ti chinnavassattā vuttaṁ. Paṭhamameva katikāya katattā **"neva adātuṁ labhantī"**ti vuttaṁ, dātabbaṁ vārentānaṁ gīvā hotīti adhippāyo. **Tesameva dātabban**ti vassūpagatesu aladdhavassāvāsikānaṁ ekaccānameva dātabbaṁ.

**Bhatiniviṭṭhan**ti pānīyupaṭṭhānādibhatiṁ katvā laddhaṁ. **Saṁghikaṁ panā**ti-ādi kesañci vādadassanaṁ. Tattha **apalokanakammaṁ katvā gāhitan**ti "chinnavassānaṁ vassāvāsikañca idāni uppajjanakavassāvāsikañca imesaṁ dātuṁ ruccatī"ti anantare vuttanayena apalokanaṁ katvā gāhitaṁ saṁghena dinnattā vibbhantopi labhati, pageva chinnavasso. **Paccayavasena gāhitaṁ** pana temāsaṁ vasitvā gahetuṁ attanā, dāyakehi ca anumatattā bhatiniviṭṭhampi chinnavassopi vibbhantopi **na labhatī**ti keci ācariyā vadanti. Idañca pacchā vuttattā pamāṇaṁ. Teneva vassūpanāyikadivase eva dāyakehi dinnavassāvāsikaṁ gahitabhikkhuno vassacchedaṁ akatvā vāsova heṭṭhā vihito, na pānīyupaṭṭhānādibhatikaraṇavattaṁ. Yadi hi

1. Vi-Ṭṭha 1. 302 piṭṭhe. 2. Vi 4. 383 piṭṭhe.

taṁ niviṭṭhameva siyā, bhatikaraṇameva vidhātabbaṁ. Tasmā vassaggena gāhitaṁ chinnavassādayo na labhantīti veditabbaṁ.

**Saṁghikaṁ hotī**"ti etena vutthavassānampi vassāvāsikabhāgo saṁghikato amocito tesaṁ vibbhamena saṁghiko hotīti dasseti. **Labhatī**ti "mama pattabhāgaṁ etassa dethā"ti dāyake sampaṭicchāpenteneva saṁghikato viyojitaṁ hotīti vuttaṁ.

**Varabhāgaṁ sāmaṇerassā**ti tassa paṭhamagāhattā, therena pubbe paṭhamabhāgassa gahitattā, idāni gayhamānassa dutiyabhāgattā ca vuttaṁ.

Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Upanandavatthukathāvaṇṇanā

319. Pāḷiyaṁ **ubhayattha paribāhiro**ti kamena ubhayassapi muttattā vuttaṁ, na sabbathā ubhayato paribāhirattā. Tenāha **"pacchime -pa- tiṭṭhatī**"ti.

320. **Yaṁ tiṇṇaṁ pahotī**ti[1] mañcapīṭhavinimuttaṁ yaṁ āsanaṁ tiṇṇaṁ sukhaṁ nisīdituṁ pahoti, idaṁ pacchimadīghāsanaṁ. Ettha pañcapīṭharahitesu asamānāsanikāpi tayo nisīdituṁ labhanti. Mañcapīṭhesu pana dve. Adīghāsanesu mañcapīṭhesu samānāsanikā eva dve nisīdituṁ labhanti duvaggasseva anuññātattā.

Hatthinakho heṭṭhābhāge etassa atthīti **hatthinakho,** pāsādo. **Pāsādassa nakho** nāma heṭṭhimabhāgo pādanakhasadisattā, so sabbadisāsu anekehi hatthirūpehi samalaṅkato ṭhito. Tassūpari kato pāsādo hatthikumbhe patiṭṭhito viya hotīti āha **"hatthikumbhe patiṭṭhitan**"ti. **Suvaṇṇarajatādivicitrānī**ti saṁghikasenāsanaṁ sandhāya vuttaṁ. Puggalikaṁ pana suvaṇṇādivicitraṁ bhikkhussa sampaṭicchitumeva na vaṭṭati "na kenaci pariyāyena jātarūparajataṁ sāditabban"ti[2] vuttattā. Tenevettha **aṭṭhakathāyaṁ** "saṁghikavihāre vā puggalikavihāre vā"ti

---

1. Tiṇṇannaṁ pahotīti (Sī) 2. Vi 3. 342 piṭṭhe.

na vuttaṁ, gonakādi-akappiyabhaṇḍavisaye eva vuttaṁ ekabhikkhussāpi tesaṁ gahaṇe dosābhāvā. **Gihivikaṭanīhārenā**ti gihīhi katanīhārena, gihīhi attano santakaṁ attharitvā dinnaniyāmenāti attho. **Labbhantī**ti nisīdituṁ labbhanti.

Upanandavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Avissajjiyavatthukathāvaṇṇanā

321. **Arañjaro**ti bahu-udakagaṇhanikā mahācāṭi, jalaṁ gaṇhitumalanti arañjaro.

**Thāvarena ca thāvaran**ti-ādīsu pañcasu koṭṭhāsesu purimadvayaṁ thāvaraṁ, pacchimattayaṁ garubhaṇḍanti veditabbaṁ. **Samakameva detī**ti ettha ūnakaṁ dentampi vihāravatthusāmantaṁ gahetvā dūrataraṁ dukkhagopaṁ vissajjetuṁ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ. Vakkhati hi "bhikkhūnaṁ ce mahagghataraṁ -pa- sampaṭicchituṁ vaṭṭatī"ti[1]. **Jānāpetvā**ti bhikkhusaṁghassa jānāpetvā, apaloketvāti attho. **"Nanu tumhākaṁ bahutarā rukkhāti vattabban"**ti idaṁ sāmikesu attano bhaṇḍassa mahagghataṁ ajānitvā dentesu taṁ ñatvā theyyacittena gaṇhato avahāro hotīti vuttaṁ.

**Vihārena vihāro parivattetabbo**ti savatthukena aññesaṁ bhūmiyaṁ katapāsādādinā, avatthukena vā savatthukaṁ parivattetabbaṁ. Avatthukaṁ pana avatthukeneva parivattetabbaṁ, kevalaṁ pāsādassa bhūmito athāvarattā. Evaṁ thāvaresupi thāvaravibhāgaṁ ñatvāva parivattetabbaṁ.

**"Kappiyamañcā sampaṭicchitabbā"**ti iminā suvaṇṇādivicittaṁ akappiyamañcaṁ "saṁghassā"ti vuttepi sampaṭicchituṁ na vaṭṭatīti dasseti. "Vihārassa demā"ti vutte saṁghassa vaṭṭati, na puggalassa khettādi viyāti daṭṭhabbaṁ. **Etesū**ti mañcādīsu. **Kappiyākappiyaṁ vuttanayamevā**ti āsandītūlikādivinicchayesu vuttanayameva. **Akappiyaṁ vā**ti āsandī-ādi,

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 78 piṭṭhe.

pamāṇātikkantaṁ bimbohanādi ca. **Mahagghaṁ kappiyaṁ vā**ti suvaṇṇādivicittaṁ kappiyavohārena dinnaṁ.

"Kāḷaloha -pa- bhājetabbo"ti vuttattā vaṭṭakaṁsalohamayampi bhājanaṁ puggalikampi sampaṭicchitumpi pariharitumpi vaṭṭati puggalapariharitabbasseva bhājetabbattāti vadanti. Taṁ upari "kaṁsalohavaṭṭalohabhājanavikati saṁghikaparibhogena vā gihivikaṭā vā vaṭṭatī"ti-ādikena mahāpaccarivacanena virujjhati. Imassa hi "vaṭṭalohakaṁsalohānaṁ yena kenaci kato sīhaḷadīpe pādaggaṇhanako bhājetabbo"ti vuttassa mahā-aṭṭhakathāvacanassa paṭikkhepāya taṁ mahāpaccarivacanaṁ pacchā dassitaṁ. Tasmā vaṭṭalohakaṁsalohamayaṁ yaṁ kiñci pādaggaṇhanakavārakampi upādāya abhājanīyameva. Gihīhi diyyamānampi puggalassa sampaṭicchitumpi na vaṭṭati. **Pārihāriyaṁ na vaṭṭatī**ti pattādiparikkhāraṁ viya sayameva paṭisāmetvā paribhuñjituṁ na vaṭṭati. Gihisantakaṁ viya ārāmikādayo ce sayameva gopetvā viniyogakāle ānetvā paṭinenti, paribhuñjituṁ vaṭṭati. "Paṭisāmetvā bhikkhūnaṁ dethā"ti vattumpi vaṭṭati.

**Paṇṇasūci** nāma lekhanīti vadanti. **"Attanā laddhānipī"**ti-ādinā paṭiggahaṇe doso natthi, pariharitvā paribhogova āpattikaroti dasseti. Yathā cettha, evaṁ upari abhājanīyavāsi-ādīsu attano santakesupi.

**Anāmāsampī**ti suvaṇṇādimayampi sabbaṁ taṁ āmasitvāpi paribhuñjituṁ vaṭṭati. **Upakkhare**ti upakaraṇe. **Aḍḍhabāhuppamāṇā** nāma aḍḍhabāhumattā. Aḍḍhabyā mamattātipi vadanti. **Yottānī**ti cammarajjukā.

**Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattopī**ti tasaradaṇḍādisūci-ākāratanudaṇḍakamattopi. **Rittapotthakopī**ti alikhitapotthako. Idañca paṇṇappasaṅgena vuttaṁ.

**"Ghaṭṭanaphalakaṁ ghaṭṭanamuggaro"**ti idaṁ rajitacīvaraṁ ekasmiṁ maṭṭhe daṇḍamuggare veṭhetvā ekassa maṭṭhaphalakassa upari ṭhapetvā upari aparena maṭṭhaphalakena nikujjitvā eko upari akkamitvā tiṭṭhati. Dve janā upari phalakaṁ dvīsu koṭīsu gahetvā aparāparaṁ ākaḍḍhanavikaḍḍhanaṁ karonti, etaṁ sandhāya vuttaṁ. Hatthe ṭhapāpetvā hatthena paharaṇaṁ

pana niṭṭhitarajanassa cīvarassa allakāle kātabbaṁ. Idaṁ pana phalakamuggarehi ghaṭṭanaṁ sukkhakāle thaddhabhāvavimocanatthanti daṭṭhabbaṁ. **Ambaṇan**ti ekadoṇikanāvāphalakehi pokkharaṇīsadisaṁ kataṁ. Pānīyabhājanantipi vadanti. **Rajanakoṇī**ti ekadārunāva kataṁ rajanabhājanaṁ. **Udakadoṇī**pi ekadārunāva kataṁ udakabhājanaṁ.

**Bhūmattharaṇaṁ kātuṁ vaṭṭatī**ti akappiyacammaṁ sandhāya vuttaṁ. Tattha bhūmattharaṇasaṅkhepena sayitumpi vaṭṭatiyeva. **"Paccattharaṇagatikan"**ti iminā mañcādīsu attharitabbaṁ mahācammaṁ eḷakacammaṁ[1] nāmāti dasseti.

**Chattamuṭṭhipaṇṇan**ti tālapaṇṇaṁ sandhāya vuttaṁ. **Pattakaṭāhan**ti pattapacanakaṭāhaṁ.

Avissajjiyavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Navakammadānakathāvaṇṇanā

323. Pāḷiyaṁ **piṇḍanikkhepanamattenā**ti-ādīsu khaṇḍaphullaṭṭhāne mattikāpiṇḍaṭṭhapanaṁ piṇḍanikkhepanaṁ nāma. **Navakamman**ti navakammasammuti. **Aggaḷavaṭṭi** nāma kavāṭabandho. **Chādanaṁ** nāma tiṇādīhi gehacchādanaṁ. **Bandhanaṁ** nāma daṇḍavalli-ādīhi chadanabandhanameva. **Catuhatthavihāre**ti vitthārappamāṇato vuttaṁ. Ubbedhato pana anekabhūmakattā vaḍḍhakīhatthena vīsatihatthopi nānāsaṇṭhānavicittopi hoti. Tenassa catuvassikaṁ navakammaṁ vuttaṁ. Evaṁ sesesupi.

Pāḷiyaṁ **sabbe vihāreti**[2] bhummatthe upayogabahuvacanaṁ[3]. Ekassa sabbesu vihāresu navakammaṁ detīti attho. **Sabbakālaṁ paṭibāhantī**ti navakammikā attano gāhitaṁ varaseyyaṁ sampattānaṁ yathāvuḍḍhaṁ akatvā utukālepi paṭibāhanti.

**"Sace so āvāso jīratī"**ti-ādi pāḷimuttakavinicchayo. **Mañcaṭṭhānaṁ datvā**ti[4] mañcaṭṭhānaṁ puggalikaṁ datvā. **Tibhāgan**ti tatiyabhāgaṁ. Evaṁ vissajjanampi thāvarena thāvaraparivattanaṭṭhāne eva pavisati, na itarathā

---

1. Telacammaṁ (Sī) 2. Sabbaṁ Vihāranti (Sī)
3. Upayogavacanaṁ (Sī) 4. Gahetvāti (Ka)

sabbasenāsanānaṁ vinassanato. **Sace saddhivihārikānaṁ dātukāmo hotī**ti sace so saṁghassa bhaṇḍakaṭṭhapanaṭṭhānaṁ vā aññesaṁ bhikkhūnaṁ vasanaṭṭhānaṁ vā dātuṁ na icchati, attano saddhivihārikānaññeva dātukāmo hoti, tādisassa tuyhaṁ puggalikameva katvā jaggāti na sabbaṁ tassa dātabbanti adhippāyo. Tattha pana kattabbavidhiṁ dassento āha "**kamman**"ti-ādi. **Evañhī**ti-ādimhi vayānurūpaṁ tatiyabhāge vā upaḍḍhabhāge vā gahite taṁ bhāgaṁ dātuṁ labhatīti attho.

**Yenā**ti tesu dvīsu bhikkhūsu yena. **So sāmī**ti tassā bhūmiyā vihārakaraṇe sova sāmī, taṁ paṭibāhitvā itarena na kātabbanti adhippāyo. So hi paṭhamaṁ gahito. **Akataṭṭhāne**ti cayādīnaṁ akatapubbaṭṭhāne. **Cayaṁ vā pamukhaṁ vā**ti saṁghikasenāsanaṁ nissāya tato bahi cayaṁ bandhitvā, ekaṁ senāsanaṁ vā. **Bahikuṭṭe**ti kuṭṭato bahi, attano kataṭṭhāneti attho.

Navakammadānakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā

324. **Vaḍḍhikammatthāyā**ti yathā tammūlagghato[1] na parihāyati, evaṁ kattabbassa evaṁ nipphādetabbassa mañcapīṭhādino atthāya.

**Cakkalikan**ti pādapuñchanatthaṁ cakkākārena kataṁ. **Paribhaṇḍakatabhūmi vā**ti kāḷavaṇṇādikatasaṇhabhūmi vā. **Senāsanaṁ vā**ti mañcapīṭhādi vā.

"**Tatheva vaḷañjetuṁ vaṭṭatī**"ti iminā nevāsikehi dhotapādādīhi vaḷañjanaṭṭhāne sañcicca adhotapādādīhi vaḷañjantasseva āpatti paññattāti dasseti.

"**Dvārampī**"ti-ādinā sāmaññato vuttattā dvāravātapānādayo aparikammakatāpi na apassayitabbā. Ajānitvā apassayantassapi idha lomagaṇanāya āpatti.

Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Yathākammaṁ Agghato (Ka)

## Saṁghabhattādi-anujānanakathāvaṇṇanā

325. **Uddesabhattaṁ nimantananti imaṁ vohāraṁ pattānī**ti ettha **iti**-saddo ādi-attho, uddesabhattaṁ nimantananti-ādivohāraṁ pattānīti attho. **Tampī**ti saṁghabhattampi.

Saṁghabhattādi-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Uddesabhattakathāvaṇṇanā

**Bhojanasālāyā**ti bhattuddesaṭṭhānaṁ sandhāya vuttaṁ. **Ekavaḷañjan**ti ekadvārena vaḷañjitabbaṁ. **Nānānivesanesū**ti nānākulassa nānūpacāresu nivesanesu.

**Nisinnassapi niddāyantassapī**ti anādare sāmivacanaṁ, vuḍḍhatare niddāyante navakassa gāhitaṁ suggahitanti attho.

**Vissaṭṭhadūto**ti yathāruci vattuṁ labhanato nirāsaṅkadūto. **Pucchāsabhāgenā**ti pucchāvacanapaṭibhāgena. "Ekā kūḷaṭṭhitikā nāmā"ti vuttamevatthaṁ vibhāvetuṁ **"rañño vā hī"**ti-ādi vuttaṁ.

**Sabbaṁ pattassāmikassa hotī**ti cīvarādikampi sabbaṁ pattassāmikasseva hoti, mayā bhattameva sandhāya vuttaṁ, na cīvarādinti vatvā gahetuṁ na vaṭṭatīti attho.

**Akatabhāgonāmā**ti āgantukabhāgo nāma, adinnapubbabhāgoti attho.

**Kiṁ āharīyatīti avatvā**ti "katarabhattaṁ vā tayā āharīyatī"ti dāyakaṁ apucchitvā[1]. **Pakatiṭṭhitikāyā**ti uddesabhattaṭṭhitikāya.

Uddesabhattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Āpucchitvā (Sī)

## Nimantanabhattakathāvaṇṇanā

**Vicchinditvā**ti "bhattaṁ gaṇhathā"ti padaṁ avatvā. Tenevāha **"bhattanti avadantenā"**ti.

**Ālopasaṅkhepenā**ti ekekapiṇḍavasena, evañca bhājanaṁ uddesabhatte na vaṭṭati. Tattha hi ekassa pahonakappamāṇeneva bhājetabbaṁ.

**Āruḷhāyeva mātikaṁ, saṁghato aṭṭha bhikkhū**ti ettha ye mātikaṁ āruḷhā, te aṭṭha bhikkhūti yojetabbaṁ. Uddesabhattanimantanabhattādisaṁghikabhattamātikāsu nimantanabhattamātikāya ṭhitivasena āruḷhe bhattuddesakena vā sayaṁ vā saṁghato uddisāpetvā gahetvā gantabbaṁ, na attano rucite gahetvāti adhippāyo. **Mātikaṁ āropetvā**ti "saṁghato gaṇhāmī"ti-ādinā vuttamātikābhedaṁ dāyakassa viññāpetvāti attho.

**Paṭibaddhakālato pana paṭṭhāyā**ti tattheva vāsassa nibaddhakālato paṭṭhāya.

Nimantanabhattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Salākabhattakathāvaṇṇanā

**Upanibandhitvā**ti likhitvā. **Gāmavasenapī**ti yebhuyyena samalābhagāmavasenapi. **Bhahūni salākabhattānī**ti tiṁsaṁ vā cattārīsaṁ vā bhattāni. "Sace hontī"ti ajjhāharitvā yojetabbaṁ.

**Sallakkhetvā**ti tāni bhattāni pamāṇavasena sallakkhetvā. **Niggahena datvā**ti dūraṁ gantuṁ anicchantassa niggahena sampaṭicchāpetvā datvā. **Puna vihāraṁ āgantvā**ti ettha vihāraṁ anāgantvā[1] bhattaṁ gahetvā pacchā vihāre attano pāpetvā bhuñjitumpi vaṭṭati.

**Ekagehavasenā**ti vīthiyampi ekapasse gharapāḷiyā vasena. **Uddisitvāpī**ti asukakule salākabhattāni tuyhaṁ pāpuṇantīti vatvā.

---

1. Āgantvā (Ka)

**Vāragāme**ti atidūrattā vārena gantabbagāme. **Saṭṭhito vā paṇṇāsato vā**ti daṇḍakammatthāya udakaghaṭaṁ sandhāya vuttaṁ. **Vihāravāro**ti sabbabhikkhūsu bhikkhatthāya gatesu vihārarakkhaṇavāro.

**Tesan**ti vihāravārikānaṁ. **Phātikammamevā**ti vihārarakkhaṇakiccassa pahonakapaṭipādanameva. **Ekasseva pāpuṇantī**ti divase divase ekekasseva pāpitānīti attho.

**Rasasalākan**ti ucchurasasalākaṁ. **"Salākavasena gāhitattā pana na sāditabbā"**ti idaṁ asāruppavasena vuttaṁ, na dhutaṅgabhedavasena. "Saṁghato nirāmisasalākā -pa- vaṭṭatiyevā"ti[1] hi **visuddhimagge** vuttaṁ. **Aggabhikkhāmattan**ti ekakaṭacchubhikkhāmattaṁ. **Laddhā vā aladdhā vā svepi gaṇheyyāsī**ti laddhepi appamattatāya vuttaṁ. Tenāha **"yāvadatthaṁ labhati -pa- alabhitvā 'sve gaṇheyyāsī'ti vattabbo"**ti.

**Tatthā**ti tasmiṁ disābhāge. **Taṁ gahetvā**ti taṁ vāragāme salākaṁ attano gahetvā. **Tenā**ti disaṁgamikato aññena tasmiṁ disaṁgamike. **Devasikaṁ pāpetabbā**ti upacārasīmāya ṭhitassa yassa kassaci vassaggena pāpetabbā. Evaṁ etesu agatesu āsannavihāre bhikkhūnaṁ bhuñjituṁ vaṭṭati itarathā saṁghikato.

**Amhākaṁ gocaragāmevā**ti salākabhattadāyakānaṁ gāmaṁ sandhāya vuttaṁ. **Vihāre therassa pattasalākabhattan**ti vihāre ekekasseva ohīnattherassa sabbasalākānaṁ attano pāpanavasena pattasalākabhattaṁ.

Salākabhattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pakkhikabhattādikathāvaṇṇanā

**"Svepakkho"ti ajja pakkhikaṁ na gāhetabban**ti aṭṭhamiyā bhuñjitabbaṁ sattamiyā bhuñjanatthāya na gāhetabbaṁ, dāyakehi niyamitadivaseneva gāhetabbanti attho. Tenāha **"sace panā"**ti-ādi. **Sve lūkhan**ti ajja āvāhamaṅgalādikaraṇato atipaṇītabhojanaṁ karīyati, sve tathā na bhavissahi, ajjeva bhikkhū bhojessāmīti adhippāyo.

---

1. Visuddhi 1. 63 piṭṭhe.

Pakkhikabhattato uposathikassa bhedaṁ dassento āha **“uposathaṅgāni samādiyitvā”**ti-ādi. **Nibandhopitan**ti “asukavihāre āgantukā bhuñjantū”ti niyamitaṁ.

**Gamiko āgantukabhattampī**ti gāmantarato āgantvā avūpasantena gamikacittena vasitvā puna aññattha gacchantaṁ sandhāya vuttaṁ. Āvāsikassa pana gantukāmassa gamikatattameva labbhati. **“Lesaṁ oḍḍetvā”**ti vuttattā lesābhāve yāva gamanaparibandho vigacchati. Tāva bhuñjituṁ vaṭṭatīti ñāpitanti daṭṭhabbaṁ.

**Taṇḍulādīni pesenti -pa- vaṭṭatī**ti abhihaṭabhikkhattā vaṭṭati. **Tathā paṭiggahitattā**ti bhikkhānāmena paṭiggahitattā.

**Avibhattaṁ saṁghikaṁ bhaṇḍan**ti kukkuccuppatti-ākāradassanaṁ. Evaṁ kukkuccaṁ katvā pucchitabbakiccaṁ natthi, apucchitvā dātabbanti adhippāyo.

Pakkhikabhattādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 7. Saṁghabhedakakkhandhaka

## Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā

330. Saṁghabhedakakkhandhake pāḷiyaṁ **anupiyaṁ nāmā**ti anupiyā nāma. **Heṭṭhā pāsādā**ti pāsādato heṭṭhā heṭṭhimatalaṁ, "heṭṭhāpāsādan"tipi pāṭṭho. **Abhinetabban**ti vapitakhettesu pavesetabbaṁ. **Ninnetabban**ti tato nīharitabbaṁ. **Niddhāpetabban**ti sassadūsakatiṇādīni uddharitabbaṁ. **Ujuṁ kārāpetabban**ti puñjaṁ kārāpetabbaṁ, ayameva vā pāṭho.

332. **Paradatto**ti parehi dinnapaccayehi pavattamāno. **Migabhūtena cetasā**ti katthaci alaggatāya migassa viya jātena cittena.

333. **Manomayaṁ kāyan**ti jhānamanena nibbattaṁ brahmakāyaṁ, "kiṁ nu kho ahaṁ pasādeyyaṁ, yasmiṁ me pasanne bahulābhasakkāro uppajjeyyā"ti paṭhamaṁ uppannaparivitakkassa mandapariyuṭṭhānatāya devadattassa tasmiṁ khaṇe jhānaparihāni nāhosi, pacchā eva ahosīti daṭṭhabbaṁ. Tenāha **"saha cittuppādā"**ti-ādi. **Dve vā tīṇi vā māgadhakāni gāmakhettānī**ti ettha magadharaṭṭhe khuddakaṁ gāmakhettaṁ gāvutamattaṁ, majjhimaṁ pana diyaḍḍhagāvutamattaṁ, mahantaṁ anekayojanampi hoti. Tesu majjhimena gāmakhettena dve vā khuddakena tīṇi vā gāmakhettāni, tassa sarīraṁ tigāvutappamāṇo attabhāvoti vuttaṁ hoti.

334. **Satthāro**ti gaṇasatthāro. **Nāssassā**ti na etassa bhaveyya. **Tan**ti satthāraṁ. **Tenā**ti amanāpena. **Sammannatī**ti cīvarādinā amhākaṁ sammānaṁ karoti, parehi vā ayaṁ satthā sammānīyatīti attho.

335. **Nāsāya pittaṁ bhindeyyūn**ti acchapittaṁ vā macchapittaṁ vā nāsāpuṭe pakkhipeyyuṁ. **Assatarī**ti vaḷavāya kucchismiṁ gadrabhassa jātā. Tassā hi gahitagabbhāya vijāyitumasakkontiyā udaraṁ phāletvā potakaṁ nīharanti. Tenāha **"attavadhāya gabbhaṁ gaṇhātī"**ti.

339. **Potthanikan**ti churikaṁ, "kharan"tipi vuccati.

342. **Mā kuñjara nāgamāsado**ti he kuñjara buddhanāgaṁ vadhakacittena mā upagaccha. **Dukkhan**ti dukkhakāraṇattā dukkhaṁ. **Ito**ti ito jātito. **Yato**ti yasmā, yantassa vā, gacchantassāti attho. **Mā ca mado**ti mado tayā na kātabboti attho.

343. **Tikabhojanan**ti tīhi bhuñjitabbaṁ bhojanaṁ, tato adhikehi ekato paṭiggahetvā bhuñjituṁ na vaṭṭanakaṁ gaṇabhojanapaṭipakkhaṁ bhojananti attho. **Kokāliko**ti-ādīni devadattaparisāya gaṇapāmokkhānaṁ nāmāni. **Kappan**ti mahāniraye āyukappaṁ, taṁ antarakappanti keci. Keci pana "asaṅkhyeyyakappan"ti.

Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

**Saṁghabhedakakathāvaṇṇanā.**

345. Parassa cittaṁ ñatvā kathanaṁ **ādesanāpāṭihāriyaṁ.** Kevalaṁ dhammadesanā **anusāsanīpāṭihāriyaṁ.** Tadubhayampi **dhammī kathā** nāma. Tāya thero ovadi. Iddhividhaṁ **iddhipāṭihāriyaṁ** nāma. Tena sahitā anusāsanī eva **dhammī kathā.** Tāya thero ovadi.

**"Thullaccayaṁ desāpehī"**ti idaṁ bhedapurekkhārassa uposathādikaraṇe thullaccayassa uposathakkhandhakādīsu paṭhamameva paññattattā vuttaṁ, itarathā etesaṁ ādikammikattā anāpattiyeva siyā.

346. **Sarasī**ti saro. **Mahiṁ vikrubbato**ti mahiṁ dantehi vilikhantassa. Idañca hatthīnaṁ sabhāvadassanaṁ. **Nadīsū**ti saresu. Bhisaṁ ghasamānassāti yojanā. **Jaggato**ti yūthaṁ pālentassa.

347. **Dūteyyaṁ gantun**ti dūtakammaṁ pattuṁ, dūtakammaṁ kātunti attho. **Sahitāsahitassā**ti yuttāyuttassa, yaṁ vattuṁ, kātuñca yuttaṁ, tattha kusalo. Atha vā adhippetānādhippetassa vacanassa kusalo, byañjanamatte na tiṭṭhati, adhippetatthameva ārocetīti attho.

350. Gāthāsu **jātū**ti ekaṁsena. **Mā udapajjatha** mā hotūti attho. **Pāpicchānaṁ yathāgatī**ti pāpicchānaṁ puggalānaṁ yādisī gati abhisamparāyo. **Taṁ** atthajātaṁ. **Imināpi** kāraṇena **jānāthā**ti devadattassa "paṇḍito"ti-ādinā upari vakkhamānākāraṁ dasseti.

**Pamādaṁ anuciṇṇo**ti pamādaṁ āpanno. **Āsīsāyanti**[1] avassaṁ bhāvī-atthasiddhiyaṁ. Sā hi idha āsīsāti adhippetā, na patthanā. Īdise anāgatatthe atītavacanaṁ saddavidū icchanti.

**Dubbhe**ti dubbheyya. **Visakumbhenā**ti ekena visapuṇṇakumbhena. **So**ti so puggalo. **Na padūseyya** visamissaṁ kātuṁ na sakkotīti attho. **Bhayānako**ti vipulagambhīrabhāvena bhayānako. Tenāpi dūsetuṁ na sakkuṇeyyataṁ dasseti. **Vādenā**ti dosakathanena. **Upahiṁsatī**ti bādhati.

Saṁghabhedakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Upālipañhākathāvaṇṇanā

351. **Na pana ettāvatā saṁgho bhinno hotī**ti salākaggāhāpanamattena saṁghabhedānibbattito vuttaṁ. Uposathādisaṁghakamme kate evahi saṁgho bhinno hoti. Tattha ca uposathapavāraṇāsu ñattiniṭṭhānena, sesakammesu apalokanādikammapariyosānena saṁghabhedo samatthoti daṭṭhabbo.

**"Abhabbatā na vuttā"**ti idaṁ "bhikkhave devadattena paṭhamaṁ ānantariyakammaṁ upacitan"ti-ādinā ānantariyattaṁ vadatā bhagavatā tassa abhabbatāsaṅkhātā pārājikatā na paññattā. Etena āpatti viya abhabbatāpi paññatti-anantarameva hoti, na tato pureti dasseti. Idha pana ādikammikassapi anāpattiyā avuttattā devadattādayopi na muttāti daṭṭhabbaṁ.

**Tayo satipaṭṭhānā**ti-ādīsu tayo eva satipaṭṭhānā, na tato paranti ekassa satipaṭṭhānassa paṭikkhepova idha adhammo, na pana tiṇṇaṁ

---

1. Āsaṁsāyanti (Sī)

satipaṭṭhānattavidhānaṁ tassa dhammattā. Evaṁ sesesupi hāpanakoṭṭhāsesu. Vaḍḍhanesu pana **cha indriyānī**ti anindriyassapi ekassa indriyattavidhānameva **adhammo.** Evaṁ sesesupi. Na kevalañca eteva, "cattāro khandhā, terasāyatanānī"ti-ādinā yattha katthaci viparītato pakāsanaṁ sabbaṁ **adhammo,** yāthāvato pakāsanañca sabbaṁ **dhammo**ti daṭṭhabbaṁ. **Pakāsanan**ti cettha tathā tathā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā arūpakkhandhā va adhippetā, evamettha dasakusalakammapathādīsu anavajjaṭṭhena sarūpato dhammesu, akusalakammapathādīsu sāvajjaṭṭhena sarūpato adhammesu ca tadaññesu ca abyākatesu yassa kassaci koṭṭhāsassa bhagavatā paññattakkameneva pakāsanaṁ "dhammo"ti ca viparītato pakāsanaṁ "adhammo"ti ca dassitanti daṭṭhabbaṁ. Kāmañcettha vinayādayopi yathābhūtato, ayathābhūtato ca pakāsanavasena dhammādhammesu eva pavisanti, vinayādināmena pana visesetvā visuṁ gahitattā tadavasesameva dhammādhammakoṭṭhāse pavisatīti daṭṭhabbaṁ.

**Imaṁ adhammaṁ dhammoti karissāmā**ti-ādi dhammañca adhammañca yāthāvato ñatvāva pāpicchaṁ nissāya viparītato pakāsentasseva saṁghabhedo hoti, na pana tathāsaññāya pakāsentassāti dassanatthaṁ vuttaṁ. Esa nayo "avinayaṁ vinayoti dīpentī"ti-ādīsupi. Tattha **niyyānikan**ti ukkaṭṭhanti attho. **"Tathevā"**ti iminā "evaṁ amhākaṁ ācariyakulan"ti-ādinā vuttamatthaṁ ākaḍḍhati.

**Saṁvaro pahānaṁ paṭisaṅkhā**ti saṁvaravinayo, pahānavinayo, paṭisaṅkhāvinayo ca vutto. Tenāha **"ayaṁ vinayo"**ti. "Paññattaṁ apaññattan"ti dukaṁ "bhāsitaṁ abhāsitan"ti dukena atthato samānameva, tathā duṭṭhulladukaṁ garukadukena. Teneva tesaṁ **"cattāro satipaṭṭhānā -pa- idaṁ apaññattaṁ nāmā"**ti-ādinā sadisaniddeso kato. **Sāvasesā pattin**ti avasesasīlehi sahitāpattiṁ. Natthi etissaṁ āpannāyaṁ sīlāvasesāti **anavasesāpatti.**

354. Pāḷiyaṁ **samaggānañca anuggaho**ti yathā samaggānaṁ sāmaggī na bhijjati, evaṁ anuggahaṇaṁ anubalappadānaṁ.

355. **Siyā nu kho**ti sambhaveyya nu kho. **Tasmiṁ adhammadiṭṭhī**ti attano "adhammaṁ dhammo"ti etasmiṁ dīpane ayuttadiṭṭhi. **Bhede adhammadiṭṭhī**ti "adhammaṁ dhammo"ti dīpetvā anussāvanasalākaggāhāpanādinā attānaṁ muñcitvā catuvaggādikaṁ saṁghaṁ ekasīmāyameva ṭhitato catuvaggādisaṁghato viyojetvā ekakammādinipphādanavasena saṁghabhedakaraṇe adhammadiṭṭhiko hutvāti attho. **Vinidhāya diṭṭhin**ti yā tasmiṁ "adhammaṁ dhammo"ti dīpane attano adhammadiṭṭhi uppajjati, taṁ vinidhāya paṭicchādetvā "dhammo evāyan"ti viparītato pakāsetvāti attho. Evaṁ sabbattha attho veditabbo.

**Bhede dhammadiṭṭhī**ti yathāvuttanayena saṁghabhedane doso natthīti laddhiko. Ayaṁ pana "adhammaṁ dhammo"ti dīpane adhammadiṭṭhiko hutvāpi taṁ diṭṭhiṁ vinidhāya karaṇena saṁghabhedako atekiccho jāto. **Evaṁ bhede vematiko**ti imassa pana bhede vematikadiṭṭhiyā vinidhānampi atthi. Sesaṁ samameva. **Tasmiṁ dhammadiṭṭhibhede adhammadiṭṭhī**ti ayaṁ pana bhede adhammadiṭṭhiṁ vinidhāya katattā saṁghabhedako atekiccho jāto. Sukkapakkhe pana sabbattha "adhammaṁ dhammo"ti-ādidīpane vā bhede vā dhammadiṭṭhitāya diṭṭhiṁ avinidhāyeva katattā saṁghabhedakopi satekiccho jāto. Tasmā "adhammaṁ dhammo"ti-ādidīpane vā saṁghabhede vā ubhosupi vā adhammadiṭṭhi vā vematiko vā hutvā taṁ diṭṭhiṁ, vimatiñca vinidhāya "dhammo"ti pakāsetvā vuttanayena saṁghabhedaṁ karontasseva ānantariyaṁ hotīti veditabbaṁ.

Upālipañhākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṁghabhedakakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 8. Vattakkhandhaka

## Āgantukavattakathāvaṇṇanā

357. Vattakkhandhake **pattaritabban**ti ātape pattharitabbaṁ. Pāḷiyaṁ **abhivādāpetabbo**ti vandanatthāya vassaṁ pucchanena navako sayameva vandatīti vuttaṁ. **Nilloketabbo**ti oloketabbo.

Āgantukavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Āvāsikavattakathāvaṇṇanā

359. "Yathābhāgan"ti ṭhapitaṭṭhānaṁ anatikkamitvā mañcapīṭhādiṁ papphoṭetvā pattharitvā upari paccattharaṇaṁ datvā dānampi senāsanapaññāpanamevāti dassento āha **"papphoṭetvā hi pattharituṁ pana vaṭṭatiyevā"**ti.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Anumodanavattakathāvaṇṇanā

362. **Pañcame nisinne**ti anumodanatthāya nisinne. **Na mahātherassa bhāro hotī**ti anumodakaṁ āgametuṁ na bhāro. **Ajjhiṭṭhova āgametabbo**ti attanā ajjhiṭṭhehi bhikkhūhi anumodanteyeva nisīditabbanti attho.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Bhattaggavattakathāvaṇṇanā

364. **Manussānaṁ parivisanaṭṭhānan**ti yattha antovihārepi manussā saputtadārā āvasitvā bhikkhū netvā bhojenti. **Āsanesu satīti**

nisīdanaṭṭhānesu santesu. **Idaṁ bhante āsanaṁ uccan**ti āsanne samabhūmibhāge paññattaṁ therāsanena samakaṁ āsanaṁ sandhāya vuttaṁ, therāsanato pana uccatare āpucchitvāpi nisīdituṁ na vaṭṭati. Yadi taṁ āsannampi nīcataraṁ hoti, anāpucchāpi nisīdituṁ vaṭṭati. **Mahātherasseva āpattī**ti āsanena paṭibāhanāpattiyā āpatti. **Avattharitvā**ti pārutasaṅghāṭiṁ avattharitvā, anukkhipitvāti attho.

Pāḷiyaṁ **"ubhohi hatthehi -pa- odano paṭiggahetabbo"**ti idaṁ hatthatale vā pacchipiṭṭhi-ādidussaṇṭhitādhāre vā pattaṁ ṭhapetvā odanassa gahaṇakāle pattassa apatanatthāya vuttaṁ, susajjite pana ādhāre pattaṁ ṭhapetvā ekena hatthena taṁ parāmasitvāpi odanaṁ paṭiggahetuṁ vaṭṭati **eva. Ubhohi hatthehi -pa- udakaṁ paṭiggahetabban**ti etthāpi eseva nayo.

**Hatthadhovana-udakan**ti bhojanāvasāne udakaṁ. Tenāha **"pānīyaṁ pivitvā hatthā dhovitabbā"**ti. Tena pariyosāne dhovanameva paṭikkhittaṁ, bhojanantare pana pānīyapivanādinā nayena hatthaṁ dhovitvā puna bhuñjituṁ vaṭṭatīti dasseti. Potthakesu pana "pānīyaṁ pivitvā hatthā na dhovitabbā"ti likhanti, taṁ purimavacanena na sameti pariyosāne udakasseva "hatthadhovana-udakan"ti vuttattā. **Sace manussā dhovatha bhante**ti-ādi niṭṭhitabhattaṁ nisinnaṁ theraṁ sandhāya vuttaṁ. **Dhure**[1] dvārasamīpe.

Bhattaggavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā

366. Pāḷiyaṁ **ṭhāpeti vā**ti tiṭṭha bhanteti vadanti.

367. **Atthi bhante nakkhattapadānī**ti nakkhattapadavisayāni ñātāni atthi, assayujādinakkhattaṁ jānāthāti adhippāyo. Tenāha **"na jānāma āvuso"**ti. **Atthi bhante disābhāgan**ti etthāpi eseva nayo. **Kenajja bhante yuttan**ti kena nakkhattena cando yuttoti attho.

---

1. Dūre (Sī, Syā, Ka), pure (Ka)

369. **Aṅgaṇe**ti abbhokāse. **Evameva paṭipajjitabban**ti uddesadānādi āpucchitabbanti dasseti.

374. **Nibaddhagamanatthāyā**ti attanova nirantaragamanatthāya. Ūhaditāti[1] ettha hada-dhātussa vaccavissajjanatthatāyāha **"bahi vaccamakkhitā"**ti.

Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Vattakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Uhatāti (Sī, Ka)

# 9. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhaka

## Pātimokkhuddesayācanakathāvaṇṇanā

383. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhake pāḷiyaṁ **nandimukhiyā**ti odātadisāmukhatāya tuṭṭhamukhiyā. "Uddhastaṁ aruṇan"ti vatvāpi "uddisatu bhante bhagavā"ti pātimokkhuddesayācanaṁ anuposathe uposathakaraṇapaṭikkhepassa sikkhāpadassa apaññattattā therena katanti daṭṭhabbaṁ. Kasmā pana bhagavā evaṁ tuṇhībhūtova tiyāmarattiṁ vītināmesīti? Aparisuddhāya parisāya uposathādisaṁvāsakaraṇassa sāvajjataṁ bhikkhusaṁghe pākaṭaṁ kātuṁ, tañca āyatiṁ bhikkhūnaṁ tathāpaṭipajjanatthaṁ sikkhāpadaṁ ñāpetuṁ[1]. Keci panettha "aparisuddhampi puggalaṁ tassa sammukhā 'aparisuddho'ti vattuṁ mahākaruṇāya avisahanto bhagavā tathā nisīdī"ti kāraṇaṁ vadanti, taṁ akāraṇaṁ pacchāpi avattabbato, mahāmoggallānattherenāpi taṁ bāhāyaṁ gahetvā bahi nīharaṇassa akattabbatāpasaṅgato. Tasmā yathāvuttamevettha kāraṇanti. Teneva "aṭṭhānametaṁ bhikkhave anavakāso, yaṁ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposathaṁ kareyya, pātimokkhaṁ uddiseyyā"ti[2] vatvā "na ca bhikkhave sāpattikena pātimokkhaṁ sotabban"ti-ādinā[3] sāpattikaparisāya kattabbavidhi dassito.

**Saṅkassarasamācāran**ti kiñcideva asāruppaṁ disvā "idaṁ iminā kataṁ bhavissatī"ti parehi saṅkāya saritabbasamācāraṁ, attanā vā "mama anācāraṁ ete jānantī"ti saṅkāya saritabbasamācāraṁ. Samaṇavesadhāraṇena, saṁghikapaccayabhāgagahaṇādinā ca jīvikaṁ kappento "ahaṁ samaṇo"ti paṭiññaṁ adentopi atthato dento viya hotīti **"samaṇapaṭiññaṁ brahmacāripaṭiññan"**ti vuttaṁ. **Avassutan**ti kilesāvassanena tintaṁ. Sañjātadussilyakacavarattā **kasambujātaṁ,** asāratāya vā kasambu viya jātaṁ. **Bahidvārakoṭṭhakā nikkhāmetvā**ti dvārasālato bahi nikkhamāpetvā.

---

1. Paññāpetuṁ (Sī)
2. Aṁ 3. 45; Vi 4. 424; Khu 1. 139 piṭṭhesu.
3. Vi 4. 424 piṭṭhe.

384. **Mahāsamudde abhiramantī**ti bahuso dassanapavisanādinā mahāsamudde abhiratiṁ vindanti. **Na āyatakeneva papāto**ti chinnataṭamahāsobbho viya na āditova ninnoti attho. **Ṭhitadhammo**ti avaṭṭhitasabhāvo. **Pūrattan**ti puṇṇattaṁ. **Nāgā**ti sappajātikā.

Pātimokkhuddesayācanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā

386. **Udāharitabban**ti pāḷiyā avatvā tamatthaṁ yāya kāyaci bhāsāya udāhaṭampi udāhaṭamevāti daṭṭhabbaṁ.

**Pure vā pacchā vā**ti ñatti-ārambhato pubbe vā ñattiniṭṭhānato pacchā vā.

387. **Katañca akatañca ubhayaṁ gahetvā**ti yassa katāpi atthi akatāpi, tassa tadubhayaṁ gahetvā. **Dhammikaṁ sāmaggin**ti dhammikaṁ samaggakammaṁ. **Paccādiyatī**ti ukkoṭanādhippāyena puna kātuṁ ādiyati.

388. **Ākārādisaññā veditabbā**ti ākāraliṅganimittanāmāni vuttānīti veditabbāni.

Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Attādāna-aṅgakathādivaṇṇanā

398. Puna codetuṁ attanā ādātabbaṁ gahetabbaṁ adhikaraṇaṁ attādānanti āha **"sāsanaṁ sodhetukāmo"**ti-ādi. **Vassāratto**ti vassakālo. Sopi hi dubbhikkhādikālo viya adhikaraṇavūpasamatthaṁ lajjiparisāya dūrato ānayanassa, āgatānañca piṇḍāya caraṇādisamācārassa dukkarattā akālo eva.

**Samanussaraṇakaraṇan**ti anussaritānussaritakkhaṇe pītipāmojjajananato anussaraṇuppādakaṁ. **Vigatūpakkilesa -pa- saṁvattatī**ti ettha

yathā abbhahimādi-upakkilesavirahitānaṁ candimasūriyānaṁ sassirīkatā hoti, evamassāpi codakassa pāpapuggalūpakkilesavigamena sassirīkatā hotīti adhippāyo.

399. **Adhigataṁ mettacittan**ti appanāppattaṁ mettajhānaṁ.

400-1. Dosantaro"ti ettha antara-saddo cittapariyāyoti āha **"na duṭṭhacitto hutvā"**ti.

Kāruññaṁ nāma karuṇā evāti āha **"kāruññatāti karuṇābhāvo"**ti. **Karuṇan**ti appanāppattaṁ vadati. Tathā **mettan**ti.

Attādāna-aṅgakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 10. Bhikkhunikkhandhaka

## Mahāpajātigotamīvatthukathāvaṇṇanā

403. Bhikkhunikkhandhake **"mātugāmassa pabbajitattā"**ti idaṁ pañcavassasatato uddhaṁ saddhammassa appavattanakāraṇadassanaṁ. **Sukkhavipassakakhīṇāsavavasena vassasahassan**ti-ādi **khandhakabhāṇakānaṁ** mataṁ gahetvā vuttaṁ. **Dīghanikāyaṭṭhakathāyaṁ** pana "paṭisambhidāppattehi vassasahassaṁ aṭṭhāsi, chaḷabhiññehi vassasahassaṁ, tevijjehi vassasahassaṁ, sukkhavipassakehi vassasahassaṁ, pātimokkhehi vassasahassaṁ aṭṭhāsī"ti[1] vuttaṁ. **Aṅguttara**[2]**saṁyuttaṭṭhakathāsu**pi[3] aññathā va vuttaṁ, taṁ sabbaṁ aññamaññaviruddhampi taṁtaṁbhaṇakānaṁ matena likhitasīhaḷaṭṭhakathāsu āgatanayameva gahetvā ācariyena likhitaṁ īdise kathāvirodhe sāsanaparihāniyā abhāvato, sodhanupāyābhāvā ca. Paramatthavirodho eva hi suttādinayena sodhanīyo, na kathāmaggavirodhoti.

Mahāpajāpatigotamīvatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Bhikkhunī-upasampadānujānanakathāvaṇṇanā

404-8. Pāḷiyaṁ **yadaggenā**ti yasmiṁ divase. **Tadā**ti tasmiṁ yeva divase. **Vimānetvā**ti avamānaṁ katvā.

410-1. **Āpattigāminiyo**ti āpattiṁ āpannāyo. **Kammavibhaṅge**ti parivāre kammavibhaṅge[4].

413-5. Pāḷiyaṁ **dve tisso bhikkhuniyo**ti dvīhi tīhi bhikkhunīhi. **Na ārocentī**ti pātimokkhuddesakassa na ārocenti.

416. **Dussaveṇiyā**ti anekadussapaṭṭe ekato katvā kataveṇiyā.

---

1. Dī-Ṭṭha 3. 82 piṭṭhe.
2. Aṁ-Ṭṭha 3. 238 piṭṭhe.
3. Saṁ-Ṭṭha 2. 187 piṭṭhe.
4. Vi 5. 380 piṭṭhādīsu.

417. **Visesakan**ti pattalekhādivaṇṇavisesaṁ. **Pakiṇantī**ti vikkiṇanti. **Namanakan**ti pāsukaṭṭhinamanakabandhanaṁ.

422-5. **Saṁvelliyan**ti kacchaṁ bandhitvā nivāsanaṁ. **Tayo nissaye**ti rukkhamūlasenāsanassa tāsaṁ alabbhanato vuttaṁ.

426-8. **Aṭṭheva bhikkhuniyo yathāvuḍḍhaṁ paṭibāhantī**ti aṭṭha bhikkhuniyo vuḍḍhapaṭipāṭiyāva gaṇhantiyo āgatapaṭipāṭiṁ paṭibāhanti, nāññāti attho. **Anuvādaṁ paṭṭhapentī**ti issariyaṁ pavattentīti atthaṁ vadanti.

430. **Bhikkhudūtenā**ti bhikkhunā dūtabhūtena. **Sikkhamānadūtenā**ti sikkhamānāya dūtāya.

431. **Na sammatī**ti nappahoti. **Navakamman**ti "navakammaṁ katvā vasatū"ti apaloketvā saṁghikabhūmiyā okāsadānaṁ.

432-6. **Sannisinnagabbhā**ti duviññeyyagabbhā. **Mahilātitthe**ti itthīnaṁ sādhāraṇatitthe.

Bhikkhunī-upasampadānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunikkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# 11. Pañcasatikakkhandhaka

## Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā

437. Pañcasatikakkhandhake pāḷiyaṁ **“apāvuso amhākaṁ satthāraṁ jānāsī”**ti idaṁ thero sayaṁ bhagavato parinibbutabhāvaṁ[1] jānantopi attanā sahagatabhikkhuparisāya ñāpanatthameva, subhaddassa vuḍḍhapabbajitassa sāsanassa paṭipakkhavacanaṁ bhikkhūnaṁ viññāpanatthañca evaṁ pucchi. Subhaddo hi kusinārāyaṁ bhagavati abhippasannāya khattiyādigahaṭṭhaparisāya majjhe bhagavato parinibbānaṁ sutvā haṭṭhapahaṭṭhopi bhayena pahaṭṭhākāraṁ vācāya pakāsetuṁ na sakkhissati, idheva pana vijanapadese sutvā yathājjhāsayaṁ attano pāpaladdhiṁ pakāsessati, tato tameva paccayaṁ dassetvā bhikkhū samussāhetvā dhammavinayasaṅgahaṁ kāretvā etassa pāpabhikkhussa, aññesañca īdisānaṁ manorathavighātaṁ, sāsanaṭṭhitiñca karissāmīti jānantova taṁ pucchatīti veditabbaṁ. Teneva thero “ekamidāhaṁ āvuso samayan”ti-ādinā subhaddavacanameva dassetvā dhammavinayaṁ saṅgāyāpesi. **Nānābhāvo**ti sarīrena nānādesabhāvo, vippavāsoti attho. **Vinābhāvo**ti maraṇena viyujjanaṁ. **Aññathā bhāvo**ti bhavantarūpagamanena aññākārappatti.

441. **“Ākaṅkhamāno -pa- samūhaneyyā”**ti idaṁ bhagavā mayā “ākaṅkhamāno”ti vuttattā ekasikkhāpadampi samūhanitabbaṁ apassantā, samūhane ca dosaṁ disvā dhammasaṅgahakā bhikkhū “apaññattaṁ na paññāpessāma, paññattaṁ na samucchindissāmā”ti-ādinā puna “paññattisadisāya akuppāya kammavācāya sāvetvā samādāya vattissanti, tato yāva sāsanantaradhānā appaṭibāhiyāni sikkhāpadāni bhavissantī”ti iminā adhippāyena avocāti daṭṭhabbaṁ. Teneva mahātherāpi tatheva paṭipajjiṁsu.

**Gihigatānī**ti gihīsu gatāni, khattiyamahāsārādigihīhi ñātānīti attho. Citakadhūmakālo attano pavattipariyosānabhūto etassāti **dhūmakālikaṁ.**

---

1. Parinibbānabhāvaṁ (Ka)

443. **Oḷārike nimitte kariyamānepī**ti "ākaṅkhamāno ānanda tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā"ti evaṁ thūlatare "tiṭṭhatu bhagavā kappan"ti yācanahetubhūte okāsanimitte kamme kariyamāne. **Mārena pariyuṭṭhitacitto**ti mārena āviṭṭhacitto.

445. **Ujjavanikāyā**ti[1] paṭisotagāminiyā. Kucchito lavo chedo vināso **kulavo,** niratthakaviniyogo. Taṁ na gacchantīti na **kulavaṁ gamenti.**

Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcasatikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Ujjavināvāyāti (Sī)

# 12. Sattasatikakkhandhaka

## Dasavatthukathāvaṇṇanā

446. Sattasatikakkhandhake **bhikkhaggenā**ti bhikkhugaṇanāya. **Mahī**ti himaṁ.

447. **Avijjānivutā**ti avijjanīvaraṇena nivutā paṭicchannā. **Aviddasū**ti aññāṇino. **Upakkilesā vuttā**ti tesaṁ samaṇabrāhmaṇānaṁ ete surāpānādayo upakkilesāti vuttā. Nettiyā taṇhāya sahitā **sanettikā.**

450-1. **Ahogaṅgo**ti tassa pabbatassa nāmaṁ. **Paṭikacceva gaccheyya**nti yattha naṁ adhikaraṇaṁ vūpasamituṁ bhikkhū sannipatissanti, tatthāhaṁ paṭhamameva gaccheyyaṁ. **Sambhāvesun**ti sampāpuṇiṁsu.

452. **Aloṇikan**ti loṇarahitaṁ bhattaṁ, byañjanaṁ vā. **Āsutā**ti sabbasambhārasajjitā, "asuttā"ti vā pāṭho.

453. **Ujjaviṁsū**ti nāvāya paṭisotaṁ gacchiṁsu. **Pācīnakā**ti puratthimadisāya jātattā vajjiputtake sandhāya vuttaṁ. **Pāveyyakā**ti pāveyyadesavāsino.

454. **Nanu tvaṁ āvuso vuḍḍho**ti nanu tvaṁ thero nissayamutto, Kasmā taṁ thero paṇāmesīti bhedavacanaṁ vadanti. **Garunissayaṁ gaṇhāmā**ti nissayamuttāpi mayaṁ ekaṁ sambhāvanīyagaruṁ nissayabhūtaṁ gahetvāva vasissāmāti adhippāyo.

455. **Mūlādāyakā**ti paṭhamaṁ dasavatthūnaṁ dāyakā, āvāsikāti attho. **Pathabyā saṁghatthero**ti loke sabbabhikkhūnaṁ tadā upasampadāya vuḍḍho. **Suññatāvihārenā**ti suññatāmukhena adhigataphalasamāpattiṁ sandhāya vadati.

457. **Suttavibhaṅge**ti padabhājanīye. Idañca "yo pana bhikkhu sannidhikārakaṁ khādanīyaṁ vā bhojanīyaṁ vā"ti[1] sutte yāvakālikasseva

1. Vi 2. 116 piṭṭhe.

parāmaṭṭhattā siṅgīloṇassa yāvajīvikassa sannidhikatassa āmisena saddhiṁ paribhoge pācittiyaṁ vibhaṅganayeneva majjhatīti vuttaṁ, taṁ pana pācittiyaṁ vibhaṅge āgatabhāvaṁ sādhetuṁ **"kathaṁ suttavibhaṅge"**ti-ādi vuttaṁ. Tattha hi loṇamettha sannidhikataṁ, na khādanīyaṁ bhojanīyanti loṇamissabhojane vajjiputtakā anavajjasaññino ahesuṁ. Tathāsaññīnampi nesaṁ āpattidassanatthaṁ "sannidhikāre asannidhikārasaññī"ti idaṁ suttavibhaṅga uddhaṭanti veditabbaṁ.

**Tena saddhin**ti purepaṭiggahitaloṇena saddhiṁ. **Dukkaṭenettha bhavitabban**ti "yāvakālikena bhikkhave yāvajīvikaṁ paṭiggahitan"ti avatvā "tadahupaṭiggahitan"ti vacanasāmatthiyato purepaṭiggahitaṁ yāvajīvikaṁ yāvakālikena saddhiṁ sambhinnarasaṁ kālepi na kappatīti sijjhati, tattha dukkaṭena bhavitabbanti adhippāyo. **Dukkaṭenapi na bhavitabban**ti yadi hi sannidhikārapaccayā dukkaṭaṁ maññatha, yāvajīvikassa loṇassa sannidhidosābhāvā dukkaṭena na bhavitabbaṁ, atha āmisena sambhinnarasassa tassa āmisagatikattā dukkaṭaṁ mā maññatha. Tadā ca hi pācittiyeneva bhavitabbaṁ āmisattupagamanatoti adhippāyo. **Na hi ettha yāvajīvikan**ti-ādināpi dukkaṭābhāvaṁ samattheti.

Pāḷiyaṁ **rājagahe suttavibhaṅge**ti-ādīsu sabbattha sutte ca vibhaṅge cāti attho gahetabbo. Tassa tassa vikālabhojanādino suttepi paṭikkhittattā vinayassa atisaraṇaṁ atikkamo **vinayātisāro. "Nisīdanaṁ nāma sadasaṁ vuccatīti āgatan"**ti idaṁ vibhaṅge ca āgatadassanatthaṁ vuttaṁ. **Taṁ pamāṇaṁ karontassā**ti sugatavidatthiyā vidatthittayappamāṇaṁ karontassa, dasāya pana vidatthidvayappamāṇaṁ kataṁ, adasakampi nisīdanaṁ vaṭṭati evāti adhippāyo. Sesamidha heṭṭhā sabbattha suviññeyyameva.

Dasavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sattasatikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

## Cūḷavaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# Parivāravaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

## Mahāvagga

### Paññattivāravaṇṇanā

1. Visuddhaparivārassa sīlakkhandhādidhammakkhandhasarīrassa bhagavato vinaya pariyattisāsane khandhakānaṁ anantaraṁ parivāroti yo vinayo saṅgahaṁ samāruḷho, tassa dāni anuttānatthavaṇṇanaṁ karissāmīti yojanā.

**Samantacakkhunā**ti sabbaññutaññāṇena. **Ativisuddhena maṁsacakkhunā**ti rattindivaṁ samantā yojanappamāṇe atisukhumānipi rūpāni passanato ativiya parisuddhena pasādacakkhunā. "Atthi tattha paññattī"ti-ādīsu atthi nu kho tattha paññattīti-ādinā attho gahetabboti āha **"tattha paññatti -pa- kenābhatanti pucchā"**ti.

2. **Pucchāvissajjane**ti pucchāya vissajjane. **Vinītakathā**ti vinītavatthukathā, ayameva vā pāṭho.

**Dvaṅgikena ekena samuṭṭhānenā**ti aṅgadvayasamudāyabhūtena ekena. Aṅgadvayavimuttassa samuṭṭhānassa abhāvepi tesu ekenaṅgena vinā ayaṁ āpatti na hotīti dassanatthameva "ekena samuṭṭhānenā"ti vuttaṁ. Idāni tesu dvīsu aṅgesu padhānaṅgaṁ dassetumāha **"ettha hi cittaṁ aṅgaṁ hotī"**ti-ādi. Yasmā pana maggenamaggappaṭipattisaṅkhātāya kāyaviññattiyā sevanacitteneva sambave sati ayaṁ taṁ aṅgadvayaṁ upādāya bhagavatā paññattā āpattisammuti hoti, nāsati. Tasmā taṁ cittaṁ kāyaviññattisaṅkhātassa kāyassa aṅgaṁ kāraṇaṁ hoti, na āpattiyā. Tassa pana taṁsamuṭṭhitakāyo eva aṅgaṁ abyavahitakāraṇaṁ, cittaṁ pana kāraṇakāraṇanti adhippāyo. Evaṁ uparipi sabbattha cittaṅgayuttasamuṭṭhānesu

adhippāyo veditabbo. "Ekena samuṭṭhānena samuṭṭhātī"ti-ādiparivāravacaneneva āpattiyā akusalādiparamatthasabhāvatā[1]pāḷi-aṭṭhakathāsu pariyāyatova vuttā, sammutisabhāvā eva āpattīti sijjhati samuṭṭhāna samuṭṭhitānaṁ bhedasiddhitoti gahetabbaṁ. **Imamatthaṁ sandhāyā**ti āpannāya pārājikāpattiyā kehicipi samathehi anāpattibhāvāpādanassa asakkuṇeyyattasaṅkhātamatthaṁ sandhāya.

3. **Porāṇakehi mahātherehī**ti saṅgītittayato pacchā potthakasaṅgītikārakehi chaḷabhiññāpaṭisambhidādiguṇasamujjalehi mahātherehi. Catutthasaṅgītisadisā hi **potthakārohasaṅgīti.**

188. **Mahāvibhaṅge**ti bhikkhuvibhaṅge. **Soḷasa vārā dassitā**ti yehi vārehi ādibhūtehi-upalakkhitattā ayaṁ sakalopi parivāro soḷasaparivāroti voharīyati, te sandhāya vadati.

Paññattivāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Samuṭṭhānasīsavaṇṇanā

257. Pāḷiyaṁ **nibbānañceva paññattī**ti ettha yasmā saṅkhatadhamme upādāya paññattā sammutisaccabhūtā puggalādipaññatti paramatthato avijjamānattā uppattivināsayutta[2] vatthudhammaniyatena aniccadukkhalakkhaṇadvayena yuttāti vattuṁ ayuttā, kārakavedakādirūpena pana parikappitena attasabhāvena virahitattā "anattā"ti vattuṁ yuttā. Tasmā ayaṁ paññattipi asaṅkhatattasāmaññato vatthubhūtena nibbānena saha **"anattā iti nicchayā"**ti vuttā. Avijjamānāpi hi sammuti kenaci paccayena akatattā asaṅkhatā evāti.

Karuṇāsītalattaṁ, paññāpabhāsitatthañca bhagavato dassetuṁ **"buddhacande, buddhādicce"**ti etaṁ ubhayaṁ vuttaṁ. Hāyati etenāti hāni dukkhassa hāni **dukkhahāni,** sabbadukkhāpanūdanakāraṇanti attho. **Piṭake tīṇi desayī**ti yasmā aññepi mahāvīrā sammāsambuddhā saddhammaṁ desayanti,

---

1. ...sabhāvato (Sī) 2. Uppattivināsayopi (Sī, Ka)

tasmā aṅgīraso piṭakāni tīṇi desayīti yojanā. **Mahāguṇan**ti mahānisaṁsaṁ. **Evaṁ nīyati saddhammo**ti yadi vinayapariyatti aparihīnā tiṭṭhati, evaṁ sati paṭipattipaṭivedhasaddhammopi nīyati pavattīyati, na parihāyatīti attho.

Vinayapariyatti pana kathaṁ tiṭṭhatīti āha **"ubhato cā"**ti-ādi. Parivārena ganthitā tiṭṭhatīti yojetabbaṁ. **Tasseva parivārassā**ti tasmiṁ eva parivāre. **Samuṭṭhānaṁ niyato katan**ti ekaccaṁ samuṭṭhānena niyataṁ kataṁ. Tasmiṁ parivāre kiñci sikkhāpadaṁ niyatasamuṭṭhānaṁ aññehi asadhāraṇaṁ, taṁ pakāsitanti attho.

**Sambhedaṁ nidānañcaññan**ti sambhedo sikkhāpadānaṁ aññamaññasamuṭṭhānena saṁkiṇṇattā, nidānañca paññattiṭṭhānaṁ, aññaṁ puggalādivatthādi ca. **Sutte dissanti uparī**ti heṭṭhā vutte, upari vakkhamāne ca parivārasutte eva dissanti. Yasmā ca evaṁ, tasmā sakalasāsanādhārassa vinayassa ṭhitihetubhūtaṁ parivāraṁ sikkheti evamettha yojanā daṭṭhabbā.

**Sambhinnasamuṭṭhānānī**ti aññehi sādhāraṇasamuṭṭhānāni. **Ādimhi tāva purimanaye**ti sabbapaṭhame paññattivāre āgatanayaṁ sandhāya vadati, tattha pana paññattivāre "paṭhamaṁ pārājikaṁ kattha paññattanti, vesāliyaṁ paññattan"ti-ādinā[1]nidānampi dissati eva. **Parato**ti āgatabhāvaṁ pana sandhāya parato āgate sutte dissatīti veditabbanti vuttaṁ. **Tassā**ti ubhatovibhaṅgapariyāpannassa sikkhāpadassa.

258. **Aniyatā paṭhamikā**ti āpattiṁ apekkhitvāva itthiliṅgaṁ kataṁ, paṭhamāniyataṁ sikkhāpadanti attho. Pāḷiyaṁ **nānubandhe pavattinin**ti vuṭṭhāpitaṁ pavattiniṁ ananubandhanasikkhāpadaṁ.

260. **Eḷakalomasikkhāpadavatthusmiṁ** "bhikkhuniyo eḷakalomāni dhovantiyo rajantiyo vijaṭentiyo riñcanti uddesaṁ paripucchan"ti[2] āgatattā imaṁ riñcantipadaṁ gahetvā sikkhāpadaṁ upalakkhitanti dassento **"vibhaṅge 'riñcanti uddesan'ti āgataṁ eḷakalomadhovāpanasikkhāpadan"**ti āha.

---

1. Vi 5. 1 piṭṭhe.
2. Vi 1. 342 piṭṭhe.

**Vassikasāṭikasikkhāpadan**ti asamaye vassikasāṭikapariyesanasikkhāpadaṁ[1]. **Ratanasikkhāpadan**ti ratanaṁ vā ratanasammataṁ vā paṭisāmanasikkhāpadaṁ[2].

265. Pāḷiyaṁ **buddhañāṇenā**ti paṭividdhasabbaññutaññāṇena.

267. **"Na desenti tathāgatā"**ti etena chattapāṇissa dhammadesanāpaṭikkhepaṁ dasseti.

269. **Akatan**ti aññehi amissīkataṁ, niyatasamuṭṭhānanti attho. **Akatan**ti vā pubbe anāgataṁ, abhinavanti attho.

270. **Samuṭṭhānaṁ hi saṅkhepan**ti ettha saṅkhipanti saṅgayhanti sadisasamuṭṭhānāni etthāti saṅkhepo, samuṭṭhānasīsaṁ. Neti vineti kāyavacīduccaritanti netthi, vinayapāḷi, sā eva dhammoti nettidhammoti āha **"vinayapāḷidhammassā"**ti.

Samuṭṭhānasīsavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 1. 365 piṭṭhe. 2. Vi 2. 210 piṭṭhe.

# Antarapeyyāla

## Katipucchāvāravaṇṇanā

271. **Kati āpattiyo**ti pārājikādīsu pañcasu āpattīsu methunādinnādānādi-antogadhabhedaṁ apekkhitvā jātivasena ekattaṁ āropetvā pucchā katā. **Kati āpattikkhandhā**ti antogadhabhedaṁ apekkhitvā[1]paccekaṁ rāsaṭṭhenāti ettakamevettha bhedo. **Vinītāniyeva vinītavatthūnī**ti āpattito viramaṇāni eva avippaṭisārapāmojjādidhammānaṁ kāraṇattā vatthūnīti vinītavatthūni, tāni ettha atthato virati-ādi-anavajjadhammā eva. **Veraṁ maṇatī**ti verahetuttā "veran"ti laddhanāmaṁ rāgādi-akusalapakkhaṁ vināseti.

**Dhammassavanaggaṁ bhinditvā gacchatī**tibahūsu ekatonisīditvā dhammaṁ suṇantesu taṁ dhammassavanasamāgamaṁ kopetvā uṭṭhāya gacchati. **Anādarovā**ti tussitabbaṭṭhāne tuṭṭhiṁ, saṁvijitabbaṭṭhāne saṁvegañca apavedento eva. **Kāyapāgabbhiyan**ti unnativasena pavattanakāyānācāraṁ.

274. Mettāya sambhūtaṁ **mettaṁ,** kāyakammaṁ. **Ubhayehipī**ti navakehi, therehi ca. **Piyaṁ karotī**ti taṁ puggalaṁ pemaṭṭhānaṁ karoti, kesanti āha **"sabrahmacārīnan"**ti.

Puggalaṁ paṭivibhajitvā bhuñjatīti pakatena sambandho. Tameva puggalapaṭivibhāgaṁ dassetuṁ **"asukassā"**ti-ādi vuttaṁ.

**Bhujissabhāvakaraṇato**ti taṇhādāsabyato mocetvā samathavipassanāsu serivihāritākaraṇatoti attho. **Niyyātī**ti pavattati, sammādukkhakkhayāya saṁvattatīti attho.

Katipucchāvāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Cha āpattisamuṭṭhānavāravaṇṇanā

276. **Paṭhamena āpattisamuṭṭhānenā**ti kevalaṁ kāyena. Pārājikāpattiyā ekantasacittakasamuṭṭhānattā **"na hīti vattabban"**ti vuttaṁ.

---

1. Anapekkhitvā (Sī, Ka)

saṁghādisesādīnaṁ dukkaṭapariyosānānaṁ pañcannaṁ acittakānampi sambhavato **"siyā"**ti vuttaṁ, āpajjanaṁ siyā bhaveyyāti attho. Hīnukkaṭṭhehi jāti-ādīhi omasane eva dubbhāsitassa paññattattā sā ekantavācācittasamuṭṭhānā evāti.

Dutiyasamuṭṭhānanaye vācāya eva samāpajjitabbapāṭidesanīyassa abhāvā **"na hī"**ti vuttaṁ.

Tatiye pana vosāsamānarūpaṁ bhikkhuniṁ kāyavācāhi anapasādanapaccayā pāṭidesanīyasambhavato **"sighā"**ti vuttaṁ.

Omasane pācittiyassa adinnādānasamuṭṭhānattepi tappaccayā paññattassa dubbhāsitassa pañcameneva samuppattīti dassetuṁ catutthavāre **"dubbhāsitaṁ āpajjeyyāti na hīti vattabban"**ti vatvā pañcamavāre **"siyāti vattabban"**ti vuttaṁ. Kāyavikāreneva omasantassa panettha dubbhasitabhāvepi kāyakīḷābhāpābhāvato dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṁ.

Chaṭṭhavāre pana vijjamānopi kāyo dubbhāsitassa aṅgaṁ na hoti, pañcamasamuṭṭhāne eva chaṭṭhampi pavisatīti dassetuṁ **"na hī"**ti paṭikkhittaṁ, na pana tattha sabbathā dubbhāsitena anāpattīti dassetuṁ. Na hi davakamyatāya kāyavācāhi omasantassa dubbhāsitāpatti na sambhavati. Yañhi pañcameneva samāpajjati, taṁ chaṭṭhenapi samāpajjati eva dhammadesanāpatti viyāti gahetabbaṁ. Sesaṁ samuṭṭhānavāre suviññeyyameva.

Cha āpattisamuṭṭhānavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Katāpattivāravaṇṇanā

277. Dutiye pana kativāre paṭhamasamuṭṭhānena āpajjitabbānaṁ āpattīnaṁ lahudassanasukhatthaṁ kuṭikārādīni eva samuddhaṭāni, na aññesaṁ abhāvā, sañcarittādīnampi vijjamānattā. Evaṁ dutiyasamuṭṭhānādīsupi. **"Kappiyasaññī"**ti iminā acittakattaṁ dasseti. **"Kuṭiṁ karotī"**ti iminā vacīpayogābhāvaṁ. Ubhayenāpi kevalaṁ kāyeneva dukkaṭādīnaṁ sambhavaṁ dasseti. Evaṁ uparipi yathānurūpaṁ kātabbaṁ.

**“Ekena samuṭṭhānena samuṭṭhahantī”**ti idaṁ idha visesetvā dassitānaṁ kāyatova samuṭṭhitānaṁ vasena vuttaṁ, avisesato pana tā āpattiyo itarasamuṭṭhānehipi yathārahaṁ samuṭṭhahanti eva. Evaṁ uparipi.

**“Tiṇavatthārakenacā”**ti idaṁ saṁghadisesavajjitānaṁ catunnaṁ āpattīnaṁ vasena vuttaṁ.

279. **Saṁvidahitvā kuṭiṁ karotī**ti vācāya saṁvidahati, sayañca kāyena karotīti attho.

Katāpattivāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā

283. Tatiyo pana gāthāvāro dutiyavārena vuttamevatthaṁ saṅgahetvā dassetuṁ vutto. Tattha kāyova kāyikoti vattabbe vacanavipallāsena **“kāyikā”**ti vuttaṁ. Tenāha **“tena samuṭṭhitā”**ti, kāyo samuṭṭhānaṁ akkhātoti attho.

**Vivekadassinā**ti sabbasaṅkhatavivittattā, tato vivittahetuttā ca nīvaraṇavivekañca nibbānañca dassanasīlena. **Vibhaṅgakovidā**ti ubhatovibhaṅgakusalāti ālapanaṁ. Idha panevaṁ añño pucchanto nāma natthi, **upālitthero** sayameva atthaṁ pākaṭaṁ kātuṁ pucchāvisajjanañca akāsīti iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Vipattipaccayavāravaṇṇanā

284. Catutthe pana vipattipaccayavāre **sīlavipattipaccayā**ti sīlavipattipaṭicchādanapaccayā.

286. **Diṭṭhivipattipaccayā**ti diṭṭhivipattiyā appaṭinissajjanapaccayā.

287. **Ājīvavipattipaccayā**ti ettha āgamma jīvanti etenāti ājīvo, catupaccayo, sova micchāpattiyā vipannattā vipattīti **Ājīvavipatti,** tassā ājīvavipattiyā hetu, taduppādanataparibhoganimittanti attho.

Vipattipaccayavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Adhikaraṇapaccayavāravaṇṇanā

291. Pañcame adhikaraṇapaccayavāre **kiccādhikaraṇapaccayā**ti apalokanavacanañattikammavācāsaṅkhatakammavācāpaccayā. **Pañcā**ti ettha adhammikakatikādiṁ apaloketvā karontānaṁ animittanti attho. Pañcame adhikaraṇapaccayavāre kiccādhikaraṇapaccayā apalokanāvasāne dukkaṭaṁ, adhippāyādinā ñattikammādiṁ karontānaṁ thullaccayādi ca saṅgayhatīti daṭṭhabbaṁ. **Avasesā āpattiyo**ti sotāpattiphalasamāpatti-ādayo. **"Natthaññā āpattiyo"**ti idaṁ vipatti-ādibhāginiyo sāvajjāpattiyo sandhāya vuttaṁ.

Adhikaraṇapaccayavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

# Samathabheda

## Adhikaraṇapariyāyavāravaṇṇanā

293. Chaṭṭhe pariyāyavāre **alobho pubbaṅgamo**ti-ādi sāsanaṭṭhitiyā aviparītato dhammavādissa vivādaṁ sandhāya vuttaṁ. **Aṭṭhārasa bhedakaravatthūni ṭhānānī**ti dhammādīsu adhammoti-ādinā gahetvā dīpanāni idheva bhedakaravatthūni, tāni eva kāyakalahādivivādassa kāraṇattā **ṭhānāni,** okāsattā **vatthūni,** ādhārattā **bhūmiyo**ti ca vuttani. **Abyākatahetū**ti asekkhānaṁ vivādaṁ sandhāya vuttaṁ. **Dvādasa mūlānī**ti kodho upanāho, makkho palāso, issā macchariyaṁ, māyā sāṭheyyaṁ, pāpicchatā mahicchatā, sandiṭṭhiparāmāsitā ādhānaggāhīduppaṭinissajjitānīti imesaṁ channaṁ yugaḷānaṁ vasena cha dhammā ceva lobhādayo cha hetū cāti dvādasa dhammā vivādādhikaraṇassa mūlāni.

294. **Cuddasa mūlānī**ti tāneva dvādasa kāyavācāhi saddhiṁ cuddasa anuvādādhikaraṇassa mūlāni.

295. Pathavīkhaṇanādīsu paṇṇattivajjesu kusalābyākatacittamūlikā āpatti hotīti dassetuṁ **"alobho pubbaṅgamo"**ti-ādi vuttaṁ. **Satta āpattikkhandhā ṭhānānī**ti-ādi sattannaṁ āpattikkhandhānaṁ paṭicchādanapaccayā āpattisambhavato vuttaṁ. "Āpattādhikaraṇapaccayā catasso āpattiyo āpajjatī"ti[1] hi vuttaṁ. **"Cha hetū"**ti idaṁ kusalānaṁ āpattihetuvohārassa ayuttatāya vuttaṁ, na pana kusalahetūnaṁ abhāvato. "alobho pubbaṅgamo"ti hi ādi vuttaṁ. Āpattihetavo eva hi pubbaṅgamanāmena vuttā.

296. **Cattāri kammāni ṭhānānī**ti-ādīsu apalokanavācā, ñatti-ādivācāyo ca kammānīti vuttaṁ. Tā eva hi ekasīmāyaṁ sāmaggimupagatānaṁ kammappattānaṁ anumatiyā sāvanakiriyānipphattisaṅkhātassa saṁghagaṇakiccasabhāvassa kiccādhikaraṇassa adhiṭṭhānābhāvena "ṭhānavatthubhūmiyo"ti vuccanti. **Ekaṁ mūlaṁ saṁgho**ti yebhuyyavasena vuttaṁ.

---

1. Vi 5. 180 piṭṭhe.

Gaṇañatti-apalokanānañhi gaṇopi mūlanti. **Ñattito vā**ti ñattiñattidutiya ñatticatutthakammavācānaṁ ñattirūpattā, ñattipubbakattā ca vuttaṁ. Kammañattikammavācāñattivasena hi duvidhāsu ñattīsu anussāvanāpi kammamūlakantvepa saṅgayhanti. Ñattivibhāgo cāyaṁ upari āvi bhavissati.

**"Ime satta samathā -pa- pariyāyenā"**ti idaṁ pucchāvacanaṁ. **"Siyā"**ti idaṁ visajjanaṁ. **"Kathañca siyā"**ti idaṁ puna pucchā. **Vivādādhikaraṇassa dve samathā**ti-ādi puna visajjanaṁ. Tattha **"vatthuvasenā"**ti idaṁ "satta samathā dasa samathā hontī"ti imassa kāraṇavacanaṁ. **"Pariyāyenā"**ti idaṁ "dasa samathā satta samathā hontī"ti imassa kāraṇavacanaṁ. Catubbidhādhikaraṇasaṅkhātavatthuvasena ca desanākkamasaṅkhātapariyāyavasena cāti attho.

Adhikaraṇapariyāyavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Sādhāraṇavārādivaṇṇanā

297. Sattame sādhāraṇavāre **sādhāraṇā**ti vivādādhikaraṇassa vūpasamanakiccasādhāraṇā. Evaṁ sabbattha.

298. Aṭṭhame tabbhagiyavāre **tabbhāgiyā**ti vivādādhikaraṇassa vūpasamanato tappakkhikā.

Sādhāraṇavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Samathāsamathassasādhāraṇavāravaṇṇanā

299. Navame samathāsamathasādhāraṇavāre "sabbe samathā ekatova adhikaraṇaṁ samenti udāhu nānā"ti pucchantena **"samathā samathassa sādhāraṇā, samathā samathassa asādhāraṇā"**ti vuttaṁ. Vivādādi-adhikaraṇakkamena tabbūpasamahetubhūte samathe uddharanto **"yebhuyyasikā"**ti-ādimāha. Sammukhāvinayaṁ vinā kassaci samathassa asambhavā sesā chapi samathā sammukhāvinayassa sādhāraṇā vuttā,

tesaṁ pana channaṁ aññamaññāpekkhābhāvato te aññamaññaṁ asādhāraṇā vuttā. Tabbhāgiyavārepi eseva nayo.

Samathāsamathassasādhāraṇavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā

301-3. Ekādasamavārepi **sammukhāvinayo**ti-ādi pucchā. **Yebhuyya sikā sativinayo**ti-ādi visajjanaṁ. Evaṁ vinayavāre kusalavāre tato paresupi pucchāvisajjanaparicchedo veditabbo.

Tattha **sammukhāvinayo siyā kusalo**ti-ādīsu tasmiṁ tasmiṁ vinayakamme, vivādādimhi ca niyuttapuggalānaṁ samuppajjanakakusalādīnaṁ vasena sammukhāvinayādīnaṁ,vivādādīnañca kusalādibhāvo tena tena upacārena vutto. Yasmā panetassa sammukhāvinayo nāma saṁghasammukhatādayo honti, tesañca anavajjasabhāvattā akusale vijjamānepi akusalattūpacāro na yutto āpattādhikaraṇassa akusalattūpacāro viya, tasmā natthi sammukhāvinayo akusaloti attho.

304. Tato paresu **yattha yebhuyyasikā labbhati, tattha sammukhāvinayo labbhatī**ti-ādi sammukhāvinayassa itarehi samathehi niyamena saṁsaṭṭhataṁ, itaresaṁ pana channaṁ aññamaññaṁ saṁsaggābhāvañca dassetuṁ vuttaṁ.

Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Saṁsaṭṭhavārādivaṇṇanā

306. **Adhikaraṇanti vā samathāti vā ime dhammā saṁsaṭṭhā**ti-ādi samathānaṁ adhikaraṇesu eva yathārahaṁ pavattiṁ, adhikaraṇāni vinā tesaṁ visuṁ aṭṭhānañca dassetuṁ vuttṁ. **Vinibbhujitvā nānākaraṇaṁ paññāpetun**ti adhikaraṇato samathehi viyojetvā asaṁsaṭṭhe katvā nānākaraṇaṁ aññamaññaṁ asaṁsaṭṭhatāya ṭhitabhāvasaṅkhātaṁ nānattaṁ paññāpetuṁ adhikaraṇavūpasamakkhaṇe eva tesaṁ asaṁsaggaṁ paññāpetuṁ kiṁ sakkāti pucchati.

**Adhikaraṇan**ti-ādi gārayhavādadassanaṁ[1]. **So mā hevan**ti yo evaṁ vadati, so "mā evaṁ vadā"ti vacanīyo assa, na ca labbhati samathānaṁ aññatra adhikaraṇā vūpasamalakkhaṇanti pahānāvatthānasaṅkhātaṁ[2] nānā karaṇaṁ paṭikkhipati. Lakkhaṇato pana adhikaraṇehi samathānaṁ nānākaraṇaṁ atthevāti daṭṭhabbaṁ. **Samathā adhikaraṇehi sammantī**ti apalokanādīhi catūhi kiccādhikaraṇehi sabbepi samathā niṭṭhānaṁ gacchanti, nāññehīti imamatthaṁ sandhāya vuttaṁ. Teneva vakkhati "sammukhāvinayo vivādādhikaraṇena na sammati. Anuvāda -pa- āpattādhikaraṇena na sammati, kiccādhikaraṇena sammatī"ti-ādi[3].

307-313. **Vivādādhikaraṇaṁ katihi samathehi sammatī**ti-ādiko sammātivāro. Tadanantaro sammatinasammativāro ca adhikaraṇehi samathānaṁ saṁsaṭṭhataṁ, visaṁsaṭṭhatañca dassetuṁ vutto. **Samathā samathehi sammantī**ti-ādiko samathādhikaraṇavāro samathānaṁ aññamaññaṁ, adhikaraṇehi ca adhikaraṇānañca aññamaññaṁ, samathehi ca vūpasamāvūpasamaṁ dassetuṁ vutto.

314. Samuṭṭhāpetivāro pana adhikaraṇehi adhikaraṇānaṁ uppattippakāradassanatthaṁ vutto. **Na katamaṁ adhikaraṇan**ti attano sambhavamattena ekampi adhikaraṇaṁ na samuṭṭhāpetīti attho. Kathañcarahi samuṭṭhāpetīti āha **"api cā"**ti-ādi. Tattha **jāyantī**ti anantarameva anuppajjitvā paramparapaccayā jāyantīti adhippāyo. **"Dhammo adhammo"**ti-ādinā ubhinnaṁ puggalānaṁ vivādapaccayā aññamaññakhemabhaṅgā honti, tappaccayā tesaṁ pakkhaṁ pariyesanena kalahaṁ vaḍḍhantānaṁ vivādo kañci mahāparisaṁ saṁghapariṇāyakaṁ lajjiṁ āgamma vūpasamaṁ gacchati. Tathā avūpasamante pana vivādo kamena vaḍḍhitvā sakalepi saṁghe vivādaṁ samuṭṭhāpeti, tato anudādīnīti evaṁ paramparakkamena vūpasamakāraṇābhāve cattāri adhikaraṇāni jāyanti. Taṁ sandhāyaha **"saṁgho vivadati vivādādhikaraṇan"**ti. Saṁghassa vivadato yo vivādo, taṁ vivādādhikaraṇaṁ hotīti attho. Ese nayo sesesupi.

Saṁsaṭṭhavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. ...vāradassanaṁ. (Sī) 2. Samānāvatthānasaṅkhātaṁ (Ka) 3. Vi 5. 201 piṭṭhe.

## Bhajativāravaṇṇanā

318. Tadanantaravāre pana **vivādādhikaraṇaṁ catunnaṁ adhikaraṇānan**ti-ādi adhikaraṇānaṁ vuttanayena aññamaññapaccayattepi saṁsaggabhāvadassanatthaṁ vuttaṁ. **Vivādādhikaraṇaṁ catunnaṁ adhikaraṇānaṁ vivādādhikaraṇaṁ bhajatī**ti-ādīsu vivādādhikaraṇaṁ catūsu adhikaraṇesu vivādādhikaraṇabhāvameva bhajati, nāññādhikaraṇabhāvaṁ, catūsu adhikaraṇesu vivādādhikaraṇattameva nissitaṁ vivādādhikaraṇameva pariyāpannaṁ vivādādhikaraṇabhāveneva saṅgahitanti evamattho gahetabbo.

319. **Vivādādhikaraṇaṁ sattannaṁ samathānaṁ kati samathe bhajatī**ti-ādi pana catunnaṁ adhikaraṇanaṁ vūpasamane sati niyatasamathe dassetuṁ vuttaṁ. Tattha **kati samathe bhajatī**ti attano upasamatthāya kittake samathe upagacchati, kittake samathe āgamma vūpasamaṁ gacchatīti attho. **Kati samathapariyāpannan**ti attānaṁ vūpasametuṁ katisu samathesu tehi samānavasena paviṭṭhaṁ. **katihi samathehi saṅgahitan**ti vūpasamaṁ karontehi katihi samathehi vūpasamakaraṇatthaṁ saṅgahitaṁ.

Bhajativāravaṇṇanā niṭṭhitā.

# Khandhakapucchāvāra

## Pucchāvisajjanāvaṇṇanā

320. **Upasampadakkhandhakan**ti pabbajjākhandhakaṁ[1]. Saha niddesenāti **saniddesaṁ.** "Sanniddesan"ti vā pāṭho, so evattho. **Nidānena ca niddesena ca saddhin**ti ettha paññattiṭṭhānapuggalādippakāsakaṁ nidānavacanaṁ nidānaṁ nāma, tannidānaṁ paṭicca nidditṭhasikkhāpadāni niddeso nāma, tehi avayavabhūtehi sahitaṁ taṁsamudāyabhūtaṁ khandhakaṁ pucchāmīti attho. **Uttamāni padānī**ti āpattipaññāpakāni vacanāni adhippetāni. **Tesaṁ -pa- kati āpattiyo hontī**ti tehi vacanehi paññattā kati āpattikkhandhā hontīti attho. Nanu āpattiyo nāma puggalānaññeva hontī, na padānaṁ, kasmā pana "samukkaṭṭhapadānaṁ kati āpattiyo"ti sāmivasena niddeso katoti āha "**yena yena hi padenā"**ti-ādi. Pāḷiyaṁ **uposathan**ti-ādi uposathakkhandhakādīnaññeva[2] gahaṇaṁ.

Pucchāvisajjanāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 3. 90 piṭṭhādīsu.

2. Vi 3. 139 piṭṭhe.

# Ekuttarikanaya

## Ekakavāravaṇṇanā

321. Ekuttarikanaye pana **ajānantena vītikkantā**ti paṇṇattiṁ vā vatthuṁ vā ajānantena vītikkantā pathavīkhaṇanasahaseyyādikā, sāpi pacchā āpannabhāvaṁñatvā paṭikammaṁ akarontassa antarāyikāva hoti.

**Pārivāsikādīhi pacchā āpannā**ti vattabhedesu dukkaṭāni sandhāya vuttaṁ. Tasmiṁ khaṇe āpajjitabba-antārāpattiyo sandhāyāti keci vadanti, tassa pubbāpattīnaṁ antarāpattipadeneva vakkhamānattā purimameva yuttataraṁ. **Mūlavisuddhiyā antarāpattī**ti mūlāyapaṭikassanādīni akātvā sabbapaṭhamaṁ dinnaparivāsamānattavisuddhiyā caraṇakāle āpanna-antarāpattisaṅkhātasaṁghādiseso. **Agghavisuddhiyā**ti antarāpattiṁ āpannassa mūlāya paṭikassitvā odhānasamodhānavasena odhunitvā purimāpattiyā samodhāya tadagghavasena puna dinnaparivāsādisuddhiyā caraṇakāle puna āpannā antarāpatti.

**Sa-ussāhenevā**ti punapi taṁ āpattiṁ āpajjitukāmatācittena, evaṁ desitāpi āpatti na vuṭṭhātīti adhippāyo. Dhuranikkhepaṁ akatvā āpajjane sikhāppattadosaṁ dassento āha **"aṭṭhame vatthusmiṁ bhikkhuniyā pārājikamevā"**ti. Na kevalañca bhikkhuniyā eva, bhikkhūnampi dhuranikkhepaṁ akatvā thokaṁ thokaṁ sappi-ādikaṁ theyyāya gaṇhantānaṁ pādagghanake puṇṇe pārājikameva. Keci pana "aṭṭhame vatthusmiṁ bhikkhuniyā pārājikameva hotīti vuttattā aṭṭhavatthukamevetaṁ sandhāya vuttan"ti vadanti.

**Dhammikassa paṭissavassā**ti "idha vassaṁ vasissāmī"ti-ādinā gihīnaṁ sammukhā katassa dhammikassa paṭissavassa, adhammikassa pana "asukaṁ paharissāmī"ti-ādikassa paṭissavassa asaccāpanena āpatti natthi.

**Tathā codito**ti adhammena codito, sayaṁ sacce, akuppe ca aṭṭhatvā paṭicchādentopi adhammacuditako eva. Pañcānantariyaniyatamicchādiṭṭhiyeva **micchattaniyatā** nāma. Cattāro maggā **sammattaniyatā** nāma.

Ekakavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

## Dukavāravaṇṇanā

322. Dukesu sayameva sapuggaloti āha **"mudupiṭṭhikassā"**ti-ādi. **Ādi-**saddena aṅgajātaccheda-attaghātādi-āpattiyo saṅgahitā.

**Bhaṇḍāgārikacittakammāni vā**ti gahaṭṭhānaṁ bhaṇḍapaṭisāmanaṁ, itthipurisādipaṭibhānacittakammāni vā. **"Cīvarādīni adento āpajjatī"**ti idaṁ "upajjhāyena bhikkhave saddhivihāriko saṅgahetabbo anuggahetabbo -pa- patto dātabbo"ti-ādi[1]vacanato anādariyena āmisasaṅgahaṁ akarontassa dukkaṭaṁ, bhikkhuniyā pācittiyañca sandhāya vuttaṁ. Nissaṭṭhacīvarādīnaṁ adāna-āpattipi ettheva saṅgahitā.

Pāḷiyaṁ **desento**ti sabhāgāpattiṁ, adesanāgāmini-ādiñca desento. Nidānuddese āpattiṁ anāvikaronto, na desento ca āpajjati nāma. **Ovādaṁ agaṇhanto**ti bhikkhūhi bhikkhuni-ovādatthāya vuttaṁ vacanaṁ agaṇhanto bālagilānagamiyavivajjito. Attano paribhogatthaṁ dinnaṁ aññassa dāne, saṅghāṭiṁ apārupitvā santaruttarena gāmappavesanādīsu ca āpattiyopi aparibhogena āpajjitabbāpattiyova. **Pamāṇan**ti saṁghabhedānantariyanipphattiyā lakkhaṇaṁ. **Bālassā**ti nissayaggahaṇavidhiṁ ajānantassa lajjibālasseva. **Lajjissā**ti byattassa nissayadāyakasabhāgataṁ parivīmaṁsantassa. Vinaye āgatā atthā venayikāti āha **"dve atthā vinayasiddhā"**ti.

Pāḷiyaṁ **appatto nissāraṇan**ti ettha pabbājanīyakammaṁ vihārato nissāraṇattā nissāraṇanti adhippetaṁ, tañca yasmā kuladūsakaṁ akaronto puggalo āpattibahulopi āveṇikalakkhaṇena appatto nāma hoti. Tasmā appatto nissāraṇaṁ. Yasmā pana āpattādibahulassāpi "ākaṅkhamāno saṁgho pabbājanīyakammaṁ kareyyā"ti[2] vuttaṁ, tasmā sunissārito, sabbathā pana suddho nirāpattiko dunnissāritoti daṭṭhabbo.

**Appatto osāraṇan**ti-ādīsu upasampadākammaṁ ettha osāraṇaṁ adhippetaṁ, tañca hatthacchinnādiko ekacco paṭikkhittattā appattopi sosārito, paṇḍakādiko dosāritoti attho.

Dukavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 3. 63 piṭṭhe. 2. Vi 4. 31 piṭṭhe.

## Tikavāravaṇṇanā

323. Tikesu **lohituppādāpattin**ti pārājikāpattiṁ. **Āvusovādanā**ti "āvuso"ti ālapanena. **Āpattin**ti dukkaṭāpattiṁ. **Sesā rattiñceva divā cā**ti ettha aruṇuggamane āpajjitabbā paṭhamakathinādī[1] sabbā āpattiyopi rattindivānaṁ vemajjheyeva āpajjitabbattā tatiyakoṭṭhāsaññeva paviṭṭhāti daṭṭhabbā. Atha vā uddhaste aruṇe āpajjitabbattā divā āpajjitabbesu eva paviṭṭhāti daṭṭhabbā, atthaṅgate sūriye bhikkhuniyo ovādanāpattiyo, pana rattandhakāre purisena saddhiṁ santiṭṭhanāpatti ca rattiyaññeva āpajjitabbā.

Purebhatthaṁ kulāni upasaṅkamana-anatirittabhojanādīni divā eva āpajjitabbāni. Keci pana "bhojanapaṭisaṁyuttāni sekhiyāni, gaṇabhojanādīni ca divā eva āpajjitabbānī"ti vadanti. Tasmā īdisā āpattiyo muñcitvā sesāva tatiyakoṭṭhāsaṁ bhajantīti veditabbaṁ.

**Na ūnadasavasso**ti dasavassassa bālasseva paññattasikkhāpadattā vuttaṁ. Saddhivihārika-antevāsikesu asammāvattanāpattiṁ,alajjīnaṁ nissayadānādimpi dasavassova āpajjati, vuṭṭhāpiniṁ dve vassāni ananubandhādimpi ūnadasavassā āpajjanti. **Abyākatacitto**ti supantassa bhavaṅgacittaṁ sandhāya vuttaṁ.

**Appavārento**ti anādariyena appavārento kenaci paccayena appavāretvā kāḷapakkhacātuddase saṁghe pavārente tattha anādariyena appavārento tameva āpattiṁ kāḷepi āpajjatīti juṇhe evāti niyamo na dissati, pacchimavassaṁvuttho pana pacchimakattikapuṇṇamiyameva pavāretuṁ labbhatīti. Tattha appavāraṇāpaccayā āpattiṁ āpajjamāno eva juṇhe āpajjatīti niyametabboti daṭṭhabbaṁ. **Juṇhe kappatī**ti etthāpi eseva nayo.

**"Apaccuddharitvā hemante āpajjatī"**ti iminā "vassānaṁ cātumāsaṁ adhiṭṭhātun"ti niyamavacaneneva apaccuddharantassa dukkaṭanti dasseti. Vassānupagamana-akaraṇīyena pakkamādayopi vasse eva āpajjati. Vatthikammādimpi gilāno eva. Adhotapādehi akkamanādīnipi anto eva

1. Vi 1. 294 piṭṭhe.

āpajjati. Bhikkhuniyā anāpucchā ārāmappavesanādi ca antosīmāyameva. Nissayapaṭipannassa anāpucchā disāpakkamanādi ca bahisīmāyameva. Pātimokkhuddese santiyā āpattiyā anāvikaraṇāpattisamanubhāsana-ūnavīsativassūpasampādanādisabba-adhammakammāpattiyopi saṁghe eva. Adhammena gaṇuposathādīsupi gaṇādimajjhe eva. Alajjissa santike nissayaggahaṇādipi puggalassa santike eva āpajjati.

**Tīṇi adhammikāni amūḷhavinayassa dānānī**ti yo ummattakopi vītikkamakāle, anummatto sañcicceva āpattiṁ āpajjitvā bhikkhūhi pacchā codito saramāno eva "na sarāmī"ti vadati, yo ca "supinaṁ viya sarāmī"ti vā musā vadati, yo ca ummattakakāle kataṁ sabbampi sabbesaṁ vaṭṭatīti vadati, imesaṁ tiṇṇaṁ dinnāni tīṇi amūḷhavinayassa dānāni adhammikāni.

**Apakatatto**ti vinaye apakataññū. Tenāha "āpattānāpattiṁ na jānātī"ti[1]. **"Diṭṭhiñca anissajjantānaṁyeva kammaṁ kātabban"**ti idaṁ bhikkhūhi ovadiyamānassa diṭṭhiyā anissajjanapaccayā dukkaṭaṁ, pācittiyampi vā avassameva sambhavatīti vuttaṁ.

**Mukhālambarakaraṇādibhedo**ti mukhabherīvādanādippabhedo. **Upaghātetī**ti vināseti. **Bījaniggāhādike**ti cittaṁ bījaniṁ gāhetvā anumodanādikaraṇeti attho.

Tikavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Catukkavāravaṇṇanā

324. Catukkesu **so**ti gihiparikkhāro. **Avāpuraṇaṁ dātun**ti gabbhaṁ vivaritvā anto parikkhāraṭṭhapanatthāya vivaraṇakuñcikaṁ dātuṁ. Saṁghatthāya upanītaṁ sayameva anto paṭisāmitumpi vaṭṭati. Tenāha **"anto ṭhapāpetuñca vaṭṭatī"**ti.

Ādikammikesu paṭhamaṁ purisaliṅgaṁ uppajjatīti āha **"paṭhamaṁ uppannavasenā"**ti. Pāḷiyaṁ **anāpatti vassacchedassā**ti vassacchedasambandhiniyā

---

1. Vi 5. 232 piṭṭhe.

anāpattiyā evamattho. **Mantabhāsā**ti mantāya paññāya kathanaṁ. **"Navamabhikkhunito paṭṭhāyā"**ti idaṁ "anujānāmi bhikkhave aṭṭhannaṁ bhikkhunīnaṁ yathāvuḍḍhaṁ avasesānaṁ yathākatikan"ti[1] vacanato ādito aṭṭhannaṁ bhikkhunīnaṁ paccuṭṭhātabbattā vuttaṁ.

**"Idha na kappantīti vadantopi paccantimesu āpajjatī"**ti-ādinā sañcicca kappiyaṁ akappiyanti vā akappiyaṁ kappiyanti vā kathentassa sabbattha dukkaṭanti dasseti.

**Pubbakaraṇanti vuccatī**ti aṭṭhakathāsu vuttaṁ, tāni idha parivāre uddhaṭānīti adhippāyo. Idhādhippetāni pana dassento **"chandapārisuddhī"**ti-ādimāha.

Catukkavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pañcakavāravaṇṇanā

325. Pañcakesu **āpucchitvā cārassa abhāvo**ti piṇḍapātikassa "nimantito sabhatto"ti imassa aṅgassa abhāvā tena sikkhāpadena tassa sabbathā anāpattīti adhippāyo. **Susānaṁ netvā puna ānītakan**ti susāne petakiccaṁ katvā nikkhantehi nhatvā chaḍḍitāni nivatthapārutavatthāni evaṁ vuccanti.

Pāḷiyaṁ **pañcahākārehī**ti pañcahi avahāraṅgehi. Vatthuto pana garukalahukabhedena pārājikathullaccayadukkaṭāni vuttāni. Itthipurisasaṁyogādikaṁ kilesasamudācārahetukaṁ **paṭibhānacittakammaṁ** nāma. **Pañhāsahassaṁ pucchī**ti samathavipassanā kammaṭṭhānesu pañhāsahassaṁ sammajjitvā ṭhitaṁ daharaṁ pucchi. Itaropi daharo attano gatamaggattā sabbaṁ vissajjesi, tena thero pasīdi. **Vattaṁ paricchindī**ti vattaṁ niṭṭhāpesi. **Kiṁ tvaṁ āvuso**ti-ādikaṁ thero khīṇāsavo sammajjanānisaṁsaṁ sabbesaṁ pākaṭaṁ kātuṁ avocāti daṭṭhabbaṁ.

---

1. Vi 4. 468 piṭṭhe.

“Jaṇṇukehi patiṭṭhāya padacetiyan”ti pāṭhaseso. **Codanaṁ kāressāmī**ti bhagavatā attānaṁ codāpessāmi, attānaṁ niggaṇhāpessāmīti attho.

**Ettakaṁ gayhūpagan**ti ettakaṁ adhikaraṇavūpasamatthāya gahetabbavacananti yathā sutvā viññātuṁ sakkoti, evaṁ anuggaṇhantoti yojanā. Ettha ca “attano bhāsapariyantaṁ anuggahetvā parassa bhāsapariyantaṁ anuggahetvā”ti ekaṁ, “adhammena karotī”ti ekaṁ, “appaṭiññāyā”ti ekañca katvā purimehi dvīhi pañcaṅgāni veditabbāni. **Vatthun**ti methunādivītikkamaṁ. **Kathānusandhivinicchayānulomasandhivasena vatthuṁ na jānātī**ti codakena vā cuditakena vā vuttakathānusandhinā tesaṁ vacanapaṭivacanānurūpena vadanto kathānusandhinā vatthuṁ na jānāti nāma, tañca suttavibhaṅge vinītavatthu saṅkhātena vinicchayānulomeneva vadanto vinicchayānulomasandhivasena vatthuṁ na jānāti nāma. **Ñattikammaṁ nāma hotī**ti ñattikammaṁ niṭṭhitaṁ nāma hotīti na jānātīti sambandho. **Ñattiyā kammappatto**ti ñattiyā niṭṭhitāyapi kammappatto eva hoti. Anussāvanaṭṭhāne eva kammaṁ niṭṭhitaṁ hotīti ñattikammaṁ niṭṭhitaṁ nāma hoti, taṁ ñattiyā kāraṇaṁ na jānātīti attho.

Pāḷiyaṁ **pañca visuddhiyo**ti āpattito visuddhihetuttā, visuddhehi kattabbato ca pātimokkhuddesā vuttā.

Pañcakavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Chakkavārādivaṇṇanā

326. Chakkādīsu pāḷiyaṁ **cha agāravā**ti buddhadhammasaṁghasikkhāsu, appamāde, paṭisanthāre ca cha agāravā, tesu eva ca cha gāravā veditabbā. **“Chabbassa paramatā dhāretabban”**ti idaṁ vibhaṅge āgatassa paramassa dassanaṁ.

328. Pāḷiyaṁ **āgatehi sattahī**ti “pubbevassa hoti musā bhaṇissan”ti-ādinā **musāvādasikkhāpade**[1] āgatehi sattahi.

---

1. Vi 2. 3 piṭṭhe.

329. **Taṁ kutettha labbhā**ti taṁ anatthassa acaraṇaṁ ettha etasmiṁ puggale, lokasannivāse vā kuto kena kāraṇena sakkā laddhunti **āghātaṁ paṭivineti.**

330. **Sassato lokoti-ādinā vasenā**ti "sassato loko, asassato loko. Antavā loko, anantavā loko. Taṁ jīvaṁ taṁ sarīranti vā, aññaṁ jīvaṁ aññaṁ sarīranti vā. Hoti tathāgato parammaraṇā, na hoti tathāgato parammaraṇā. Hoti ca na hoti ca tathāgato parammaraṇā, neva hoti na na hoti tathāgato parammaraṇā"ti[1] evaṁ āgatā dasa antaggāhikā diṭṭhiyo sandhāya vuttaṁ. **Micchādiṭṭhi-ādayo**ti micchādiṭṭhimicchāsaṅkappādayo aṭṭhamicchāñāṇamicchāvimuttīhi saddhiṁ dasa micchattā. Tattha **micchāñāṇan**ti micchādiṭṭhisampayutto moho. Avimuttasseva vimuttasaññitā **micchāvimutti** nāma.

**Viparītā**ti sammādiṭṭhi-ādayo sammāñāṇasammāvimuttipariyosānā dasa. Tattha **sammāvimutti** arahattaphalaṁ, taṁsampayuttaṁ pana ñāṇaṁ vā pacca vekkhaṇañāṇaṁ vā **sammāñāṇan**ti veditabbaṁ.

Ekuttarikanayo niṭṭhito.

---

## Uposathādipucchāvissajjanāvaṇṇanā

332. Uposathādipucchāsu **pavāraṇagāthā**ti diṭṭhādīhi tīhi ṭhānehi pavāraṇāvācā eva. Evaṁ vuttānaṁ pana chandovicitilakkhaṇena vuttajātibhedā gāthā.

Chakkavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāvaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Ma 1. 212 piṭṭhe.

# Paññattivagga

## Paṭhamagāthāsaṅgaṇika

### Sattanagaresu paññattasikkhāpadavaṇṇanā

335. **Aḍḍhuḍḍhasatānī**ti paññāsādhikāni tīṇi satāni. Viggahapadena manussaviggahaṁ vuttaṁ.

**Atirekan**ti paṭhamathinaṁ. **Kāḷakan**ti suddhakāḷakaṁ. **Bhūtan**ti bhūtārocanaṁ. **Bhikkhunīsu ca akkoso**ti "yā pana bhikkhunī bhikkhuṁ akkoseyyā"ti[1] vuttaṁ sikkhāpadaṁ.

**Dvepi ca bhedā**ti dve saṁghabhedasikkhāpadāni. **Antaravāsaka**nāmena aññātikāya bhikkhuniyā hatthato cīvarapaṭiggahaṇaṁ vuttaṁ. **Suttan**ti suttaṁ viññāpetvā vāyāpanaṁ. **Vikāle**ti vikālabhojanaṁ. **Cārittan**ti purebhattaṁ pacchābhattaṁ cārittaṁ. **Nahānan**ti orenaddhamāsanahānaṁ.

**Cīvaraṁ datvā**ti samaggena saṁghena cīvaraṁ datvā khiyyanaṁ. **Giraggan**ti naccagītaṁ. **Cariyā**ti antovassaṁ cārikacaraṇaṁ. **Tatthevā**ti vassaṁvutthāya cārikaṁ apakkamitvā tattheva nivāsanaṁ paṭicca paññattasikkhāpadaṁ. **Chandadānenā**ti pārivāsikena chandadānena.

**Pārājikāni cattārī**ti bhikkhunīnaṁ asādhāraṇāni. **Soḷasā**ti-ādito pañca sikkhāpadāni, kuladūsanañcāti cha, bhikkhunīnaṁ asādhāraṇāni dasa nissaggiyāni.

**Catuttiṁsā**ti paṭhamakathina suddhakāḷakacīvarapaṭiggahaṇa rūpiya cīvaravāyāpanakoseyyamissaka eḷakalomadhovāpana dutiyapattavajjitāni bhikkhuvibhaṅge dvāvīsati, bhikkhunīnaṁ asādhāraṇāni dvādasa cāti catuttiṁsa. **Chapaññāsasatan**ti vesāliyādīsu paññattāni dvattiṁsasikkhāpadāni ṭhapetvā sesā chapaññāsasataṁ.

---

1. Vi 2. 406 piṭṭhe.

**Dasa gārayhā**ti vosāsa-appaṭisaṁviditasikkhāpadadvayañca ṭhapetvā sesāni dasa pāṭidesanīyāni. **Dvesattati sekhiyāni** surusurukārakasāmisenahatthenapānī-yathālakapaṭiggahaṇasasitthakapattadhovanānitīṇi ṭhapetvā sesāni sekhiyāni.

**Seyyā**ti anupasampannena sahaseyyasikkhāpadaṁ. **Khaṇane**ti pathavīkhaṇanaṁ. **Gacchadevate**ti bhūtagāmasikkhāpadaṁ vuttaṁ. **Sappāṇakaṁsiñcan**ti sappāṇodakasiñcanaṁ. **Mahāvihāro**ti mahallakavihāro.

**Aññan**ti aññavādakaṁ. **Dvāran**ti yāva dvārakosā aggaḷaṭṭhapanaṁ. **Sahadhammo**ti sahadhammikaṁ vuccamāno. **Payopānan**ti surusurukārakasikkhāpadaṁ.

**Eḷakalomo**ti eḷakalomadhovāpanaṁ. **Patto cā**ti dutiyapatto. **Ovādo**ti bhikkhunupassayaṁ upasaṅkamitvā ovādo. **Bhesajjan**ti catumāsapaccayapavāraṇāsikkhāpadaṁ. **Āraññiko**ti catutthapāṭidesanīyaṁ. **Ovādo**ti ovādāya vā saṁvāsāya vā agamanaṁ.

337. "Ye ca yāvatatiyakā"ti pañhassa "ime kho yāvatatiyakā"ti vissajjanaṁ vatvā tadanantaraṁ "sādhāraṇaṁ asādhāraṇan"ti-ādipañhānaṁ vissajjane vattabbe yasmā taṁ avatvā "katichedanakānī"ti-ādike aṭṭha pañhe antarā vissajjetvā tesaṁ anantarā "vīsaṁ dve satāni bhikkhunaṁ -pa-chacattārīsā bhikkhūnaṁ, bhikkhunīhi asādhāraṇā"ti-ādinā ukkameneva sādhāraṇādipañhā vissajjitā, tasmā taṁ ukkamavissajjanakāraṇaṁ dassetuṁ **"yasmā pana ye ca yāvatatiyakāti ayaṁ pañho"**ti-ādimāha.

338. **Dhovanañca paṭiggaho**ti-ādigāthā aṭṭhakathācariyānaṁ gāthāva. **Chabbassāni nisīdanan**ti dve sikkhāpadāni. **Dve lomā**ti tiyojanātikkamadhovāpanavasena dve eḷakalomasikkhāpadāni. **Vassikā āraññakena cā**ti vassikasāṭikā pariyesana-araññakesu senāsanesu viharaṇasikkhāpadena saha.

**Paṇītan**ti paṇītabhojanaviññāpanaṁ. **Ūnan**ti ūnavīsativassūpasampādanaṁ. **Mātugāmena saddhin**ti saṁvidhāya gamanaṁ vuttaṁ. **Yā sikkhā**ti yaṁ sikkhāpadaṁ.

**Nisīdane ca yā sikkhā**ti pamāṇātikkantanisīdanakārāpane yaṁ sikkhāpadaṁ. Tathā **vassikā yā ca sāṭikā**ti etthāpi.

Pāḷiyaṁ **sataṁ sattati chaccevime honti ubhinnaṁ asādhāraṇā**ti bhikkhūnaṁ bhikkhunīhi asādhāraṇā chacattārīsa, bhikkhunīnaṁ bhikkhūhi asādhāraṇā tiṁsādhikaṁ satañcāti[1] evaṁ ubhinnaṁ asādhāraṇā ca chasattati-adhikaṁ sataṁ sikkhāpadānīti attho. **Sataṁ sattati cattārī**ti ubhinnaṁ sādhāraṇasikkhānaṁ gaṇanā catusattati-adhikaṁ sataṁ sikkhāpadānīti attho.

**Vibhattiyo**ti āpattikkhandhā ceva uposathapavāraṇādayo ca adhippetā. Te hi pārājikādibhedena, bhikkhu-uposathādibhedena ca vibhajīyanti. Tenāha "vibhattiyo"ti-ādi. **Tesan**ti aṭṭhannaṁ pārājikādīnaṁ. **Dvīhī**ti-ādi vivādādhikaraṇādīnaṁ samathe hi vūpasamadassanaṁ.

Sattanagaresu paññattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pārājikādi-āpattivaṇṇanā

339. **Idan**ti "pārājikanti yaṁ vuttan"ti-ādinā vuttaṁ vacanaṁ sandhāya vadati. Idañhi heṭṭhā "garuka lahukan"ti-ādinā uddhaṭapañhesu anāgatampi "sabbānipetāni viyākarohi, handa vākyaṁ suṇoma te"ti ettha yathāvuttāni aññānipi "sabbānipetāni viyākarohi, handa vākyaṁ suṇomā"ti evaṁ gahitamevāti dassento **"iminā pana āyācanavacanena saṅgahitassā"**ti-ādi vuttaṁ.

**Ativassatī**ti ovassati, vassodakaṁ pavisatīti attho. **Dhammānan**ti yathā catupaccaye dhārayatīti dhammo, tesaṁ. Tenāha **"saṅkhatadhammānan"**ti. **Gāthāsaṅgaṇikan**ti gāthāsaṅgaho, te te atthā gāthāhi saṅgahetvā gaṇīyanti kathīyanti etthāti hi gāthāsaṅgaṇikaṁ.

Pārājikādi-āpattivaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamagāthāsaṅgaṇikavaṇṇanānayo niṭṭhito.

---

1. Chasatañcāti (Sī, Ka)

# Adhikaraṇabheda

### Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā

341. **“Alaṁ āvuso”ti attapaccatthike saññāpetvā**ti pattacīvarādi-atthāya alaṁ bhaṇḍanādikaraṇanti vivādādīsu dosadassanamattena saññāpetvā aññamaññaṁ khamāpetvā vūpasamenti, na pana aññamaññaṁ āpattānāpattidassanavasenāti adhippāyo. Tenāha **“pāḷimuttakavinicchayenevā”**ti.

Visamāni kāyakammādīni nissito bhikkhu **visamanissito** nāma, micchādiṭṭhinissito **gahananissito,** balavante purise nissito **balavanissito** nāmāti dassento **“eko visamānī”**ti-ādimāha.

Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā

342. **Āpattiṁ nissāya uppajjanaka-āpattivasenā**ti paresaṁ, attano ca āpattiṁ paṭicchādentānaṁ vajjapaṭicchādīnaṁ pārājikādi-āpattimeva sandhāya vuttaṁ, na sabbāpattiyo. **Kiccaṁ nissāya uppajjanakakiccānan**ti ukkhepanīyādikammaṁ nissāya uppajjanakānaṁ tadanuvattikāya bhikkhuniyā yāvatatiyānussāvanānaṁ kiccānaṁ vasena, na sabbesaṁ kiccānaṁ vasenāti.

344. Pāḷiyaṁ “katihi adhikaraṇehī”ti pucchāya “ekena adhikaraṇena kiccādhikaraṇenā”ti vuttaṁ. “Katisu ṭhānesū”ti pucchāya “tīsuṭhānesu saṁghamajjhe, gaṇamajjhe, puggalassa santike”ti vuttaṁ. “Katihi samathehī”ti pucchāya “tīhi samathehī”ti vuttaṁ. Tīhipi etehi eko vūpasamanappakārova pucchito, vissajjito cāti veditabbo.

348. **Vivādādhikaraṇaṁ hoti anuvādādhikaraṇan**ti-ādīsu vivādādhikaraṇameva anuvādādhikaraṇādipi hotīti pucchāya vivādādhikaraṇaṁ vivādādhikaraṇameva hoti, anuvādādayo na hotīti vissajjanaṁ.

Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā niṭṭhitā.

### Sattasamathanānātthādivaṇṇanā

354. Adhikaraṇapucchāvissajjane pāḷiyaṁ **vipaccayatāya vohāro**ti virūpavipākāya aññamaññaṁ dukkhāppādanāya kāyavacīvohāro. **Medhagan**ti[1] vuddhippatto[2] kalaho.

**Anusampavaṅkatā**ti vipatticodanāya anu anu saṁyujjanavasena ninnatā.

**Abbhussahanatā**ti ativiya sañjātussāhatā. **Anubalappadānan**ti codakānampi upatthambhakaraṇaṁ. **Kammasaṅgahābhāvenā**ti saṁghasammukhatādimattassa sammukhāvinayassa saṁghādīhi kattabbakiccesu saṅgahābhāvā.

Sattasamathanānātthādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇabhedavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Medhakanti (Ka) 2. Vaḍḍhappatto (Sī)

# Dutiyagāthāsaṅgaṇika

## Codanādipucchāvissajjanāvaṇṇanā

359. Dutiyagāthāsaṅgaṇikāya "codanā kimatthāyā"ti-ādikā pucchā upālittherena katā. "Codanā sāraṇatthāyā"ti-ādivissajjanaṁ bhagavatā vuttaṁ. Upālitthero sayameva pucchitvā vissajjanaṁ akāsītipi vadanti.

**Mantaggahaṇan**ti tesaṁ vicāraṇāgahaṇaṁ, suttantikattherānaṁ, vinayadharattherānañca adhippāyagahaṇanti attho. **Pāṭekkaṁ vinicchayasanniṭṭhāpanatthan**ti tesaṁ paccekaṁ adhippāyaṁ ñatvā tehi samuṭṭhāpitanayampi gahetvā vinicchayapariyosāpanatthanti adhippāyo.

**"Mā kho turito abhaṇī"**ti-ādinā abhimukhe ṭhitaṁ kañci anuvijjakaṁ ovadantena viya therena anuvijjakavatta kathitaṁ.

**Anuyuñjanavattan**ti anuyujjanakkamaṁ, taṁ pana yasmā sabbasikkhāpadavītikkamavisayepi taṁtaṁsikkhāpadānulomena kattabbaṁ, tasmā "sikkhāpadānulomikan"ti vuttaṁ. **Attano gatiṁ nāsetī**ti attano sugatigamanaṁ vināseti.

Anusandhitasaddo bhāvasādhanoti āha **"anusandhitanti kathānusandhī"**ti. **Vattānusandhitenā**ti etthāpi eseva nayo. **Vattānusandhitenā**ti ācārānusandhinā, ācārena saddhiṁ samentiyā paṭiññāyāti attho. Tenāha "**yā assa vattenā**"ti-ādi.

Pāḷiyaṁ **sañcicca āpattin**ti-ādi alajjilajjilakkhaṇaṁ bhikkhubhikkhunīnaṁ vasena vuttaṁ tesaññeva sabbappakārato sikkhāpadādhikārattā. Sāmaṇerādīnampi sādhāraṇavasena pana sañcicca yathāsakaṁ sikkhāpadavītikkamanādikaṁ alajjilajjilakkhaṇaṁ veditabbaṁ.

**Kathānusandhivacanan**ti cuditaka-anuvijjakānaṁ kathāya anusandhiyuttaṁ vacanaṁ na jānāti, tehi ekasmiṁ kāraṇe vutte sayaṁ taṁ asallakkhetvā attano abhirucitameva asambandhitatthanti attho. **Vinicchalānusandhivacanañcā**ti anuvijjakena katassa āpattānāpattivinicchayassa anugaṇaṁ, sambandhavacanañca.

Codanādipucchāvissajjanāvaṇṇanā niṭṭhitā.

# Codanākaṇḍa

## Anuvijjakakiccavaṇṇanā

360. Pāḷiyaṁ **yaṁ kho tvan**ti-ādīsu tvaṁ āvuso yaṁ imaṁ bhikkhuṁ codesi, taṁ kimhi dose codesi, katarāya vipattiyā codesīti attho. Evaṁ sabbattha.

361. **Asuddhaparisaṅkito**ti asuddhāya aṭṭhāne uppannāya parisaṅkāya parisaṅkito. Tenāha **"amūlakaparisaṅkito"**ti.

364. Pāḷiyaṁ **uposatho sāmaggatthāyā**ti visuddhānaṁ bhikkhūnaṁ aññoññanirapekkho ahutvā uposatho uposathaṭṭhānaṁ sannipatitvā "pārisuddhiṁ āyasmanto ārocetha, parisuddhetthāyasmanto, parisuddho ahaṁ āvuso"ti-ādinā aññamaññaṁ parisuddhivīmaṁsanārocanavasena ayutte vivajjetvā yutteheva kāyacittasāmaggīkaraṇatthāya.

**Visuddhāya pavāraṇā**ti diṭṭhasutādīhi aññamaññaṁ kathāpetvā visuddhisampādanatthāyāti attho. **Ubho ete**ti āmisapuggalanissayane ete ubho.

Anuvijjakakiccavaṇṇanā niṭṭhitā.

# Cūḷasaṅgāma

### Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā.

365. **Tatra hī**ti tasmiṁ sannipāte. **Attapaccatthikā**ti lajjipesalassa codakapāpagarahīpuggalassa anatthakāmā verīpuggalā. **Sāsanapaccatthikā**ti attano anācārānuguṇaṁ buddhavacanaṁ pakāsento taṇhāgatikā, diṭṭhigatikā ca. **Ajjhogāhetvā**ti alajji-abhibhavanavasena saṁghamajjhaṁ pavisitvā. **So saṅgāmāvacaro**ti so codako saṅgāmāvacaro nāma. **Diṭṭhasutamutampi rājakathādikan**ti diṭṭhasutavaseneva rājacorādikathaṁ, mutavasenapi annādikathañca akathentenāti yojetabbaṁ. **Kappiyākappiyanissitā vā**ti-ādīsu rūpārūpapaṭicchedapadena sakala-abhidhammatthapiṭakattaṁ dasseti. **Samathācārādīhi paṭisaṁyuttan**ti sakalasuttantapiṭakattaṁ. Tattha **samathācāro** nāma samathabhāvanākkamo. Tathā **vipassanācāro. Ṭhānanisajjavattādinissitā**ti saṁghamajjhādīsu garucittīkāraṁ paccupaṭṭhapetvā ṭhānādikkamanissitā ceva cuddasamahāvattādivattanissitā ca, **ādi-**saddena appicchatādinissitā cāti attho. **Pañhe uppanne**ti kenaci uppanne pañhe pucchite. Idañca upalakkhaṇamattaṁ, yaṁ kiñci upaṭṭhitaṁ dhammaṁ bhāsassūti adhippāyo.

**Kulapadeso** nāma khattiyādijātiyampi kāsikarājakulādikulaviseso. Etamevāha **"kulapadeso khattiyakulādivaseneva veditabbo"**ti. **Sannipātamaṇḍale**ti attano anuvijjamānappakāraṁ saṁghassa ñāpanatthaṁ uṭṭhāya saṁghasannipātamajjhe ito cito ca paresaṁ mukhaṁ olokentena na caritabbaṁ. Yathānisinneneva dhammavinayānuguṇaṁ vinicchayaṁ yathā sabbe suṇanti, tathā vattabbanti attho.

Pāḷiyaṁ **acaṇḍikatenā**ti akatacaṇḍabhāvena, apharusenāti attho. **"Hitānukampinā"**ti etena mettāpubbabhāgo vutto. **"Kāruṇikena bhavitabban"**ti iminā appanāppattakaruṇā vuttā. **"Hitaparisakkinā"**ti iminākaruṇāpubbabhāgo. Tenāha **"karuṇā ca karuṇāpubbabhāgo ca upaṭhāpetabboti ayaṁ padadvayepi adhippāyo"**ti. **Lijjiyā**ti lajjinī.

**Anuyogavattaṁ kathāpetvā**ti "kālena vakkhāmī"ti-ādinā[1] vuttavattaṁ. Anuyuñjanācārakkameneva anuyuñjanaṁ **anuyogavattaṁ** nāma, taṁ kathāpetvā teneva kamena anuyuñjāpetvāti attho. **Ujumaddavenā**ti ettha ajjhāharitabbapadaṁ dasseti **"upacaritabbo"**ti. "Dhammesu ca puggalesu cā"ti idaṁ "majjhattena bhavitabban"ti pakatena sambandhitabbanti āha **"dhammesu ca puggalesu ca -pa- majjhattoti veditabbo"**ti. Yañhi yattha katthaci kattabbaṁ, taṁ tattha atikkamanto majjhatto nāma na hoti, dhammesu ca gāravo kattabbo. Puggalesu pana mettābhāvena[2] pakkhapātagāravo. Tasmā imaṁ vidhiṁ anatikkantova tesu majjhattoti veditabbo.

366. **Saṁsandanatthan**ti āpatti vā anāpatti vāti saṁsaye jāte saṁsanditvā nicchayakaraṇatthaṁ vuttanti adhippāyo. **Atthadassanāyā**ti sādhetabbassa āpattādi-upameyyatthassa codakacuditake attano paṭiññāya eva sarūpavibhāvanatthaṁ. **Attho jānāpanatthāyā**ti evaṁ vibhāvito attho codakacuditakasaṁghānaṁ ñāpanatthāya nijjhāpanatthāya, sampaṭicchāpanatthāyāti attho. **Puggalassa ṭhapanatthāyā**ti codakacuditake attano paṭiññāya eva āpattiyaṁ, anāpattiyaṁ vā patiṭṭhāpanatthāya. **Sāraṇatthāyā**ti pamuṭṭhasarāpanatthāya. **Savacanīyakaraṇatthāyā**ti dose sāritepi sampaṭicchitvā paṭikammaṁ akarontassa savacanīyakaraṇatthāya. **"Na te apasādetabbā"**ti idaṁ adhippetatthadassanaṁ. Tattha avisaṁvādakaṭṭhāne ṭhitā eva na apasādetabbā, na itareti daṭṭhabbaṁ.

**Appaccayaparinibbānatthāyā**ti āyatiṁ paṭisandhiyā akāraṇabhūtaparinibbānatthāya. Parinibbānañhi nāma khīṇāsavānaṁ sabbapacchimā cuticittakammajarūpasaṅkhātā khandhā, te ca sabbākārato samucchinnānusayatāya punabbhavāya nantarādipaccayā na honti aññehi ca taṇhādipaccayehi virahitattā. Tasmā "appaccayaparinibbānan"ti vuccati. **Tan**ti vimuttiñāṇadassanaṁ. Tenevāha **"tasmin"**ti. **Vinayamantanā**ti vinayavinicchayo. **Sotāvadhānan**ti sotassa odahanaṁ, savananti attho. Tenāha **"yaṁ uppajjati ñāṇan"**ti. Yathāvuttāya vinayasaṁvarādikāraṇaparamparāya vimuttiyā **eva** padhānattā sā puna cittassa vimokkhoti uddhaṭoti āha **"arahattaphalasaṅkhāto vimokkho"**ti. Atha vā **yo** yaṁ kiñci dhammaṁ

1. Vi 5. 283 piṭṭhe.
2. Mettābhāvane (Ka)

**anupādiyitvā** parinibbānavasena **cittassa** cittasantatiyā, tappaṭibaddhakammajarūpasantatiyā ca **vimokkho** vimuccanaṁ apunappavattivasena vigamo, **etadatthāya** etassa vigamassatthāya[1] evāti evaṁ nigamanavasenapettha attho veditabbo.

367. Anuyogavattagāthāsu **kusalena buddhimatā**ti sammāsambuddhena. **Katan**ti **nibba**ttitaṁ, pakāsitanti attho. **Tenevā**ti-ādīsu teneva katākatassa ajānaneva pubbāparaṁ ajānanassa, aññassapi bhikkhuno yaṁ katākataṁ hoti, tampi na jānātīti attho. **Attano sadisāyā**ti yathāvuttehi dosehi yuttatāya attanā sadisāya.

Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Etassādhigamatthāya (?)

# Mahāsaṅgāma

### Voharantena jānitabbādivaṇṇanā

368-374. Mahāsaṅgāme pāḷiyaṁ **saṅgāmāvacarenā**ti anuvijjakaṁ sandhāya vuttaṁ. **Vatthū**ti methunādivītikkamo. **Nidānan**ti vesāli-ādipaññattiṭṭhānaṁ. **Puggalo akārako jānitabbo**ti ettha saṁghe vā gaṇe vā pariṇāyakabhūto puggaloti daṭṭhabbaṁ.

375. **Vissaṭṭhisikkhāpadan**ti nīlādidasannaṁ sukkānaṁ mocanavasena vuttaṁ sukkavissaṭṭhisikkhāpadaṁ. Tañhi telādimandavaṇṇanaṁ nīlādipacuravaṇṇānaṁ vasena "**vaṇṇāvaṇṇā**"ti vuttaṁ. Pacuratthe hi idha avaṇṇoti **a**-kāro.

379. **Yāva akaniṭṭhabrahmāno dvidhā hontī**ti ettha avihādisuddhāvāsikā aññabhūmīsu ariyā dhammavādīpakkhaṁ eva bhajanti, itare duvidhampīti daṭṭhabbaṁ.

Voharantena jānitabbādivaṇṇanā niṭṭhitā.

# Kathinabheda

## Kathina-atthatādivaṇṇanā

404. Kathine **anāgatavasenā**ti udakāharaṇādipayoge uppanne pacchā dhovanādipubbakaraṇassa uppattito tappayogassa anāgatavaseneva anantarapaccayo. Paccayattañcassa kāriyabhūtassa yasmā nipphādetabbataṁ nissāya paccayā pavattā, na vinā tena, tasmā tena pariyāyena vuttaṁ, na sabhāvato sabbattha. Tenāha **"payogassa hī"**ti-ādi. Tattha payogassa sattavidhampi pubbakaraṇaṁ paccayo hotīti sambandho. Kāraṇamāha **"yasmā"**ti-ādi. **Pubbakaraṇassatthāyā**ti pubbakaraṇassa nipphādanatthāya. **Purejātapaccaye**ti purejātapaccayassa visaye. **Esā**ti payogo. Dhovanādidhammesu ekampi attano purejātapaccayabhūtaṁ dhammaṁ na labhati, attano uppattito purejātassa pubbakaraṇassa abhāvāti attho. **Labhatī**ti pacchājātapaccayaṁ pubbakaraṇaṁ labhati, pacchājātapaccayo hotīti attho.

Pāḷiyaṁ **pannarasa dhammā sahajātapaccayena paccayo**ti ettha pubbakaraṇassāti vā payogassāti vā aññassa kassaci paccayuppannassa aparāmaṭṭhattā pannarasa dhammā sayaṁ aññamaññasahajātapaccayena paccayoti evamattho gahetabbo, tehi saha uppajjanakassa aññassa abhāvā. Evaṁ upari sabbattha. Tenāha **"sahajātapaccayaṁ panā"**ti-ādi. **Mātikā ca palibodhā cā**ti ettha **ca**-saddena pañcānisaṁsāni gahitānīti daṭṭhabbaṁ. **Evaṁ mātikānañca palibodhānañcā**ti etthāpi. Tehipi attho anantarameva mātikādīhi saha jāyanti. Teneva "pannarasa dhammā sahajātapaccayena paccayo"ti vuttā. **Āsā**ti cīvarāsā. **Vatthū**ti āsāya nimittabhūtaṁ anuppannacīvaraṁ. "Dassāma karissāmā"ti hi dāyakehi paṭiññātacīvaraṁ nissāya anantaraṁ uppajjamānā cīvarāsā anantarapaccayādibhāvena vuttā. **Āsānañca anāsānañcā**ti labbhamānakacīvare uppajjanakacīvarāsānañceva alabbhamāne cīvare uppajjanaka-anāsānañca, āsānaṁ, tabbigamānañcāti attho. Khaṇe khaṇe uppattibhedaṁ sandhāya **"āsānan"**ti bahuvacanaṁ kataṁ,

āsāya, anāsāya cāti attho. Tenāha **“āsā ca anāsā cā”**ti.

Kathina-atthatādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Pubbakaraṇanidānā divibhāgavaṇṇanā

406-7. **Cha cīvarānī**ti khomādīsu chasu aññataraṁ sandhāya vuttaṁ. Sabbasaṅgāhikavasena pana **“cīvarānī”**ti bahuvacanaṁ kataṁ. Pāḷiyaṁ panettha **vatthu, āsā ca anāsā cā**ti-ādīsu atthate kathine ānisaṁsavasena uppajjanakapaccāsācīvaraṁ “vatthū”ti vuttaṁ. Kathinacīvaraṁ hetupaccaya-saddehi vuttanti veditabbaṁ.

408. **Paccuddhāro tīhi dhammehī**ti-ādi kathinatthāratthāya ticīvarato aññaṁ vassikasāṭikādiṁ paccuddharituṁ, adhiṭṭhahitvā attharituñca na vaṭṭatīti dassanatthaṁ vuttaṁ. **“Vacībhedenā”**ti etena kevalaṁ kāyena kathinatthāro na ruhatīti dasseti.

Pubbakaraṇanidānādivibhāgavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Kathinādijānitabbavibhāgavaṇṇanā.

412. **Yesu rūpādidhammesū**ti “purimavassaṁvutthā bhikkhū, pañcahi anūno saṁgho, cīvaramāso, dhammena samena samuppannaṁ cīvaran”ti evamādīsu yesu rūpārūpadhammesu. **Satī**ti santesu. **Missībhāvo**ti saṁsaggatā samūhapaññattimattaṁ. Tenāha **“na paramatthato eko dhammo atthī”**ti.

416. **Ekato uppajjantī**ti kathinuddhārena saha uppajjamānārahā hontīti attho. Kathinatthārato hi pabhuti sabbe kathinaddhārā taṁ taṁ kāraṇantaramāgamma uppajjanti, tasmā sabbe **ekuppādā** nāma jātā. Tesu antarubbhārasahubbhārā dve eva taṁ vihāraṁ anatthatakathinavihārasadisaṁ karontā sayaṁ sakalena kathinatthārena saha nirujjhanti uddhārabhāvaṁ

pāpuṇanti. Avasesā pana taṁ taṁ pāḷipuggalikameva kathinatthāraṁ dvinnaṁ palibodhānaṁ upacchindanavasena niromentā sayaṁ uddhārabhāvaṁ pāpuṇanti, na sakalaṁ kathinatthāraṁ. Kathinuddhārānañca **nirodho** nāma taṁ taṁ kāraṇamāgamma uddhārabhāvappatti, evañca uppatti nāma kathinuddhāro eva. Tenāha **"sabbepi atthārena saddhiṁ ekato uppajjantī"**ti-ādi. Tattha **purimā dve**ti "ekuppādā ekanirodhā"ti pāḷiyaṁ paṭhamaṁ vuttā antarubbhārasahubbhārā dve. **Tesū**ti pakkamanantikādīsu. **Uddhārabhāvaṁ pattesū**ti uddhārabhāvappattisaṅkhātanirodhaṁ pattesūti attho. **Atthāro tiṭṭhatī**ti katacīvaraṁ ādāya pakkantādipuggalaṁ ṭhapetvā tadavasesānaṁ palibodhasabbhāvato kathinatthāro tiṭṭhati.

Kathinādijānitabbavibhāgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paññattivaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

# Saṅgahavagga

# Upāḷipañcaka

## Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā

421. **Samaggehi karaṇīyānī**ti vivādādhikaraṇehi pubbe asamaggā hutvā pacchā sāmaggiṁ upagatehi kattabbāni. Kiṁ pana asaññatamissaparisāya[1] saddhiṁ lajjino sāmaggiṁ karontīti āha **"uposathapavāraṇādīsu hī"**ti-ādi. Tattha **ṭhitāsū**ti uposathapavāraṇāsu appavattīsu[2]. **Upatthambho na dātabbo**ti uparūpari appavattanatthāya mayampi uposathaṁ na karissāmāti-ādinā kalahassa upatthambho na dātabbo, dhammena vinayena sāmaggiṁ katvā samaggeheva asaññatā bhikkhū vinetabbāti adhippāyo. Tenāha **"sace saṁgho accayaṁ desāpetvā"**ti-ādi. **Bhikkhuno nakkhamatī**ti kesuci puggalesu appamattakadosadassanena na ruccati. **Diṭṭhāvikammampi katvā**ti "na metaṁ khamatī"ti sabhāgassa bhikkhuno attano diṭṭhiṁ āvikatvā. **Upetabbā**ti sāsanahāniyā abhāvā sāmaggiṁ akopetvā kāyasāmaggī dātabbā, īdise ṭhāne alajjiparibhogo āpattikaro na hoti, vaṭṭatiyeva. Ye pana sāsanavināsāya paṭipannā, tehi saha na vattati, āpatti eva hoti sāsanavināso ca. Tenāha **"yatra pana uddhamman"**ti-ādi. **"Diṭṭhāvikammaṁ na vaṭṭatī"**ti iminā diṭṭhiyā āvikatāyapi āpattiṁ dasseti.

422. **Kaṇhavāco**ti rāgadosādīhi kiliṭṭhavacano. Anatthakavacanassa dīpanaṁ pakāsanaṁ assāti **anatthakadīpano. Mānaṁ nissā yā**ti vinicchayakaraṇaṁ tava bhāroti saṁghena bhāre akatepi "ahamevettha voharituṁ araharūpo"ti mānaṁ nissāya. **Yathādiṭṭhiyā**ti anurūpaladdhiyā. Yassa hi atthassa yādisī diṭṭhi anurūpā, taṁ gahetvā nabyākatāti attho. **Assa attano**ti adhammādi-atthaṁ sandhāya vadati, na puggalaṁ, assa adhammādi-atthasaṅkhātassa attano sarūpassa yā anurūpā

---

1. Aññathāpissā parisāya (Sī)    2. Sampavattīsu (Sī, Ka)

diṭṭhīti attho. **Laddhiṁ nikkhipitvā**ti anurūpaladdhiṁ chaḍḍetvā, aggahetvāti attho. Tenāha **"adhammādīsu dhammādiladdhiko hutvā"**ti. Atha vā attano laddhiṁ nigūhitvā puggalānuguṇaṁ tathā byākaronto na yathādiṭṭhiyā byākatā nāma. Imasmiṁ pakkhe **adhammādīsu dhammādiladdhiko hutvā**ti ettha adhammādīsu dhammādiladdhiko viya hutvāti attho gahetabbo.

Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Vohāravaggādivaṇṇanā

424. **Kammañattī**ti kammabhūtā ñatti. Anussāvananirapekkhā ñattikammabhūtā ñattīti attho. **Kammapādañatti** nāma ñattidutiyakammādīsu anussāvanakammassa pādabhūtā adhiṭṭhānabhūtā ñatti. **Navasu ṭhānesū**ti osāraṇādīsu navasu ṭhānesu. **Dvīsu ṭhānesū**ti ñattidutiyañatticatutthakammesu.

**Suttānuloman**ti ubhatovibhaṅge suttānulomabhūte mahāpadese sandhāya vuttaṁ. **Vinayānuloman**ti khandhakaparivārānulomabhūte mahāpadese. **Suttantike cattāro mahāpadese**ti suttābhidhammapiṭakesu anuññātapaṭikkhittasuttānulomavasena nayato gahetabbe cattāro atthe.

425. **Diṭṭhīnaṁ āvikammānī**ti āpattiladdhīnaṁ pakāsanāni, āpattidesanākammānīti attho.

**Yathā catūhi pañcahi diṭṭhi āvikatā hotī**ti yathā āvikate catūhi pañcahi ekībhūtehi ekassa puggalassa santike āpatti desitā nāma hoti, evaṁ desetīti attho. Evaṁ desento ca attanā saddhiṁ tayo vā cattāro vā bhikkhū gahetvā ekassa santike deseti. Evaṁ desetuṁ na vaṭṭati. Desitā ca āpatti na vuṭṭhāti, desanāpaccayā dukkaṭañca hoti. Dvinnaṁ tiṇṇaṁ pana ekato desetuṁ vaṭṭati.

444. **Adassanenā**ti imassa akappiyaṁ parivajjentānaṁ vinayadharānaṁ paṭipattiyā adassanena, tesaṁ diṭṭhānugatiṁ anāpajjanenātipi attho gahetabbo. **Akappiye kappiyasaññitāyā**ti rajatādi-akappiye

tipu-ādisaññitāya. **Pucchitvā**[1] **vā aññesaṁ vā vuccamānaṁ asuṇanto āpajjatī**ti ettha pucchitvā[1] asuṇanto vā pucchiyamānaṁ asuṇanto vāti paccekaṁ yojetabbaṁ. **Ekarattātikkamādivasenā**ti adhiṭṭhitacīvarena vippavasitvā ekarattātikkamena pācittiyaṁ āpajjati. **Ādi**saddena charattātikkamādīnaṁ saṅgaho.

450. **Anatthaṁ kalisāsanan**ti anatthāvahaṁ kodhavacanaṁ āropento dosaṁ āropento upaddavāya parisakkatīti attho.

454. **Vohāraniruttiyan**ti tassa tassa atthassa vācakasadde pabhedagatañāṇappatto na hotīti attho.

455. **Parimaṇḍalabyañjanāropane kusalo na hotī**ti parimaṇḍalena padabyañjanena vattu, parehi vuttaṁ jānituñca asamatthoti attho.

458. **Anussāvanenā**ti anu anu kathanena. Tenāha "**nanutumhe**"ti-ādi, yaṁ avocumha, svāyaṁ pakāsitoti sambandho. Tattha **yan**ti idaṁ yasmā vacanāpekkhaṁ na hoti, vacanatthāpekkhameva, tasmā tena vacanena nānākaraṇābhāvaṁ pakāsayissāmāti yamatthaṁ avocumhāti attho gahetabbo. Teneva "**svāyan**"ti pulliṅgavasena paṭiniddeso kato tassa so ayaṁ nānākaraṇābhāvoti attho.

467. **Mañcapadādīsupi naḷāṭaṁ paṭihaññeyyā**ti andhakāre cammakhaṇḍaṁ paññapetvā vandituṁ onamantassa naḷāṭaṁ vā akkhi vā mañcādīsu paṭihaññati. Etena vandatopi āpatti-abhāvaṁ vatvā vandanāya sabbathā paṭikkhepābhāvañca dīpeti. Evaṁ sabbattha suttantarehi appaṭikkhittesu. Naggādīsu pana vandituṁ na vaṭṭatīti. **Ekato āvaṭṭo**ti ekasmiṁ dosāgatipakkhe parivatto paviṭṭhoti attho. Tenāha "**sapattapakkhe ṭhito**"ti. **Vandiyamāno**ti onamitvā vandiyamāno. Vanditabbesu uddesācariyo, nissayācariyo ca yasmā navakāpi honti, tasmā te vuḍḍhā eva vandiyāti veditabbā.

470. **Pubbe vuttamevā**ti sahaseyyādipaṇṇattivajjaṁ. **Itaran**ti sacittakaṁ.

Vohāravaggādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Apucchitvā (Ka)

# Aparadutiyagāthāsaṅgaṇika

## Kāyikādi-āpattivaṇṇanā

474. **"Kati āpattiyo"**ti-ādinā upālittherena vinayassa pāṭavatthaṁ sayameva pucchitvā vissajjanaṁ kataṁ. **Bhikkhunīnaṁyeva -pa- aṭṭhavatthukā nāmā**ti bhikkhunīnaṁ paññattā ekā eva āpatti aṭṭhavatthukā nāmāti attho.

475. **Kammañca kammapādakā cā**ti ettha yasmā ñattikammesu ñatti sasameva kammaṁ hoti, ñattidutiyañatticatutthesu kammesu anussāvanasaṅkhātassa kammassa ñattipādakabhāvena tiṭṭhati, tasmā imāni dve "ñattikiccānī"ti vuttāni.

**Pācittiyena saddhiṁ dukkaṭā katā**ti dasasupi sikkhāpadesu ekato upasampannāya vasena vuttadukkaṭaṁ sandhāya vuttaṁ. **Paṭhamasikkhāpadamhī**ti bhikkhunovādavaggassa paṭhamasikkhāpadavibhaṅge[1]. **Adhammakamme**ti bhikkhunovādakasammutikamme adhammakamme jāte āpajjitabbā dve āpattinavakā, dhammakamme dve āpattinavakāti cattāro navakā vuttā. **Āmakadhaññaṁ viññāpetvā bhuñjantiyā** viññāpanādipubbapayoge dukkaṭaṁ, ajjhohāre pācittiyaṁ. Pācittiyena saddhiṁ dukkaṭā katāyevāti vuttaṁ.

**Vijahantī tiṭṭhatī**ti-ādīsu yadā bhikkhuniyā ekena pādena hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhatvā kiñci kammaṁ katvā tato aparena pādena vijahitvā ṭhātukāmatā uppajjati, tadā sā yathākkamaṁ "vijahantī tiṭṭhati, vijahitvā tiṭṭhatī"ti imaṁ vohāraṁ labhati. Aññathā hissā gāmūpacāramokkantiyā viseso na siyā hatthapāsavijahanassāpi gamanattā. **Nisīdati vā nipajjati vā**ti etthāpi yathāvuttādhippāyena addhāsanena hatthapāsaṁ vijahantī nisīdati, sakalena vā āsanena vijahitvā nisīdati, addhasarīrena vijahantī nipajjati, sakalena sarīrena vijahitvā nipajjatīti yojetabbaṁ.

Kāyikādi-āpattivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 2. 71 piṭṭhe.

## Pācittiyavaṇṇanā

476. **Sabbāni nānāvatthukānī**ti sappinavanītādīnaṁ pañcannaṁ vatthūnaṁ bhedena pācittiyāni pañca nānāvatthukāni. Esa nayo paṇītabhojanavisaye **nava pācittiyānī**ti-ādīsupi. Etena bhesajjapaṇītabhojanasikkhāpadāni ekekasikkhāpadavasena paññattānipi vatthubhedena paccekaṁ pañcasikkhāpadanavasikkhāpadasadisāni bhikkhunīnaṁ pāṭidesanīyāpattiyo viyāti dasseti. Teneva "nānāvatthukānī"ti vuttaṁ. Sappiṁ eva paṭiggahetvā anekabhājanesu ṭhapetvā sattāhaṁ atikkāmentassa bhājanagaṇanāya sambhavantiyo bahukāpi āpattiyo ekavatthukā eva honti, evaṁ sappibhojanameva bahūsu ṭhānesu viññāpetvā ekato vā visuṁ visumeva vā bhuñjantassa āpattiyo ekavatthukā evāti daṭṭhabbā.

Pāḷiyaṁ **ekavācāya deseyya, vuttā ādiccabandhunā**ti ettha "deseyyāti vuttā"ti iti-saddaṁ ajjhāharitvā yojetabbaṁ. Evaṁ sesesupi.

**Bhedānuvattakānan**ti ettha ādi-saddo luttaniddiṭṭho. Yāvatatiyakā ca sabbe ubhatovibhaṅge āgatā, saṁghādisesasāmaññena ekaṁ, pācittiyasāmaññena ca ekaṁ katvā **"yāvatatiyake tisso"**ti vuttanti daṭṭhabbaṁ. Ettha ca ñattiyā dukkaṭaṁ, dvīhi kammavācāhi thullaccayāpi santi eva. Tāni mātikāya na āgatāni. Mātikāgatavasena hettha "tisso"ti vuttaṁ.

**Saṁghādīhī**ti saṁghagaṇapuggalehi kāraṇabhūtehi. **Abbhuṇhasīlo**ti parisuddhabhāvūpagamanena abhinavuppannasīlo. Abhinavuppannañhi "abbhuṇhan"ti vuccati, parisuddhasīloti attho. Tenāha **"pākatiko"**ti.

**"Kosambakakkhandhake vuttānisaṁse"**ti idaṁ kosambakakkhandhake "sace maṁ ime bhikkhū āpattiyā adassane ukkhipissanti, na mayā saddhiṁ uposathaṁ karissantī"ti-ādinā āpattiyā adassane ādīnavaṁ dassetvā paresampī saddhāya āpattidesanāvidhānamukhena sāmatthiyato pakāsito. Ekato uposathakaraṇa, pavāraṇākaraṇa, saṁghakammakaraṇa, āsanenisīdana, yāgupānenisīdana, bhattaggenisīdana, ekacchanne sayana, yathāvuḍḍha-abhivādanādikaraṇasaṅkhāte aṭṭhānisaṁse sandhāya vuttaṁ.

**Catunnan**ti vinayapiṭake āgatānaṁ vasena vuttaṁ. **Katamā pana sā**ti sā catubbidhā accayadesanā katamāti attho. **Abhimārānan**ti māraṇatthāya payojitadhanuggahānaṁ. **Upaṭṭhāyikāyā**ti sahaseyyasikkhāpadavatthusmiṁ āgatāya.

**Aṭṭhannaṁ bhikkhunīnan**ti therāsanato paṭṭhāya aṭṭhahi bhikkhunīhi itarāya āgatāya vuḍḍhāya bhikkhuniyā āsanaṁ dātabbaṁ. Aṭṭhannaṁ pana bhikkhunīnaṁ navakāya āgatāya adātumpi vaṭṭati. Tāya pana saṁghanavakāsane laddhokāse nisīditabbaṁ. Atha vā aṭṭhannaṁ vuḍḍhānaṁ bhikkhunīnaṁ itarāya navakatarāya āsanaṁ dātabbaṁ. **Kammāni navā**ti osāraṇādīni nava eva.

Pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Avandanīyapuggalādivaṇṇanā

477. **Dasa janā**ti "dasa ime bhikkhave avandiyā"ti-ādinā[1] vuttā navaka-anupasampannanānāsaṁvāsakamātugāmapaṇḍakā pañca, pārivāsikādayo ca pañcāti dasa janā.

**Dvādasa kammadosā**ti dosayuttakammāni dvādasāti attho. **Kammasampattiyo**ti sampannakammāni, visuddhakammānīti attho. **Etadevā**ti dhammena samaggameva.

Anantaṁ nibbānaṁ ajini jinitvā paṭilabhatīti anantajinoti āha "**pariyanta**"iccādi. **Svevā**ti so eva bhagavā.

"**Vinayaṁ paṭijānantassa, vinayāni suṇoma te**"ti-ādinā upālitthereneva ekaṁ vinayadharaṁ sammukhe ṭhitaṁ pucchantena viya pucchitvā tena vissajjitaṁ viya vissajjanaṁ kataṁ. Tattha **vinayaṁpaṭijānantassā**ti vinayaṁ jānāmīti paṭijānantassa. **Vinayānī**ti vinaye tayā vuccamāne suṇoma.

478. Paḷiyaṁ **pārājikā**ti-ādi ubhatovibhaṅgesu āgatesu aggahitaggahaṇavasena vuttaṁ.

Avandanīyapuggalādivaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 5. 248 piṭṭhe.

# Sedamocanagāthā

### Avippavāsapañhāvaṇṇanā

479. Sedamocanagāthāsu **akappiyasambhogo**ti anupasampannehi saddhiṁ kātuṁ paṭikkhitto uposathādisaṁvāso eva vutto. **Pañhā mesā**ti ettha **ma**-kāro padasandhikaro. **Esā**ti ca liṅgavipallāsavasena vuttaṁ, pañho esoti attho. **Pañha**-saddo vā dviliṅgo daṭṭhabbo. Tenāha **"esā pañhā"**ti-ādi.

**Garubhaṇḍaṁ sandhāyā**ti garubhaṇḍena garubhaṇḍaparivattanaṁ sandhāya. **Dasā**ti dasa avandiyapuggale. **Ekādase**ti abhabbapuggale. **Sikkhāya asādhāraṇo**ti khurabhaṇḍaṁ dhāretuṁ anuññātasikkhāpadena bhikkhūhi asādhāraṇasikkhāpadoti attho.

**Ubbhakkhake na vadāmī**ti akkhato uddhaṁ sīse ṭhitamukhamaggepi pārājikaṁ sandhāya na vadāmi. **Adhonābhin**ti nābhito heṭṭhā ṭhitavaccapassāvamaggepi vivajjiya aññasmiṁ sarīrappadese methunadhammapaccayā kathaṁ pārājiko siyāti attho.

**Chejjavatthun**ti pārājikaṁ.

Avippavāsapañhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

---

### Pārājikādipañhāvaṇṇanā

480. **Dussakuṭi-ādīnī**ti **ādi**-saddena acchataratipupaṭṭādīhi, tiṇapaṇṇādīhi ca paṭicchannakuṭiyo saṅgaṇhāti. Tādisāya hi kuṭiyā bahi ṭhatvā anto ṭhitāya itthiyā magge dussādinā santhataṁ katvā pavesentopi pārājiko siyā. **Liṅgaparivattaṁ sandhāya vuttā**ti liṅge parivatte paṭiggahaṇassa vijahanato puna appaṭiggahetvā paribhuñjanāpattiṁ sandhāya vuttaṁ.

Pāḷiyaṁ **bhikkhū siyā vīsatiyā samāgatā**ti vīsatiyā saṅkhātāya bhikkhū samāgatā, etena sabbakammārahataṁ saṁghassa dasseti.

**Nivattho**ti gāthāya antaravāsakena nivattho uttarāsaṅgena diguṇaṁ katvā pārutasaṅghāṭiyo. Iti tāni tīṇipi cīvarāni kāye gatāneva bhikkhuniyā bindumattaṁ kāḷakaṁ udakena dhovitamatte nissaggiyāni hontīti attho.

**Itthiṁ hane**ti gāthāya na mātubhūtaṁ itthiṁ haneyya, na pitubhūtaṁ purisaṁ haneyya. **Anariyan**ti tañca anarahantameva haneyya, etena arahantaghātakopi na hotīti dasseti. **Anantaraṁ phuse**ti ānantariyaṁ phusatīti attho.

481. **Suppatiṭṭhitanigrodhasadisan**ti yojanavitthataṁ rukkhaṁ sandhāya vuttaṁ.

**Sattarasakesū**ti bhikkhunīnaṁ paññattasattarasasaṁghādisesesu.

Pārājikādipañhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

# Pañcavagga

## Kammavaggavaṇṇanā

483. Kammavagge ṭhapita-uposathapavāraṇānaṁ kattikamāse sāmaggiyā katāya sāmaggīpavāraṇaṁ muñcitvā uposathaṁ kātuṁ na vaṭṭatīti āha **"ṭhapetvā kattikamāsan"**ti. Sace pana tesaṁ nānāsīmāsu mahāpavāraṇāya visuṁ pavāritānaṁ kattikamāsabbhantare sāmaggī hoti, sāmaggī-uposatho eva tehi kattabbo, na pavāraṇā. Ekasmiṁ vasse katapavāraṇānaṁ puna pavāraṇāya avihitattā. **Sāmaggīdivaso**ti anuposathadivase sāmaggīkaraṇaṁ sandhāya vuttaṁ. Sace pana cātuddasiyaṁ, pannarasiyaṁ vā saṁgho sāmaggiṁ karoti, tadā sāmaggī-uposathadivaso na hoti, cātuddasīpannarasī-uposathova hoti. Upari pavāraṇāyapi eseva nayo.

**Paccukkaḍḍhitvā ṭhapitadivaso**ti bhaṇḍanakārakehi upaddutā vā kenacideva karaṇīyena pavāraṇāsaṅgahaṁ vā katvā ṭhapito kāḷapakkhacātuddasīdivasova. **Dve ca puṇṇamāsiyo**ti pubbakattikapuṇṇamā, pacchimakattikapuṇṇamā cāti dve puṇṇamāsiyo. **Evaṁ catubbidhampī**ti puṇṇamāsīdvayena saddhiṁ sāmaggīpavāraṇaṁ, cātuddasīpavāraṇañca sampiṇḍetvā vuttaṁ. Idañca pakaticārittavasena vuttaṁ. Tathārūpapaccaye pana sati ubhinnaṁ puṇṇamāsīnaṁ purimā dve cātuddasiyopi kāḷapakkhacātuddasiyā anantarā pannarasīpīti imepi tayo divasā pavāraṇādivasā evāsi imaṁ sattavidhampi pavāraṇādivasaṁ ṭhapetvā aññasmiṁ divase pavāretuṁ na vaṭṭati.

484. **Anussāvanakammaṁ katvā**ti paṭhamaṁ anussāvanaṁ sāvetvā "esā ñattī"ti anussāvanānantarameva sakalaṁ ñattiṁ vatvā, pariyosāne "esā ñattī"ti vatvāti adhippāyo.

485. **Yvāyan**ti byañjanappabhedo adhippeto. **Dasadhā byañjanabuddhiyā pabhedo**ti ettha dasadhā dasavidhena byañjanānaṁ pabhedoti yojetabbaṁ. Kenāyaṁ pabhedoti āha **"byañjanabuddhiyā"**ti. Yathādhippetatthabyañjanato byañjanasaṅkhātānaṁ akkhārānaṁ janikā buddhi byañjanabuddhi, tāya

byañjanabuddhiyā, akkharasamuṭṭhāpakacittabhedenevāti attho. Yaṁ vā saṁyogaparaṁ katvā vuccati, idampi garukanti yojanā.

Tattha **āyasmato**ti-ādīsu yāni anantaritāni **sa**-kāra **ma**-kārādibyañjanāni "saṁyogo"ti vuccanti, so saṁyogo paro yassa **a**-kārādino, so **saṁyogaparo** nāma. **Rassan**ti akārādibyañjanarahitaṁ saraṁ. **Asaṁyogaparan**ti "yassanakkhamatī"ti-ādīsu **ya**-kāra **na**-kārādibyañjanasahitasaraṁ sandhāya vuttaṁ. **Ta**-kārassa **tha**-kāraṁ akatvā vaggantare sithilameva katvā "suṇāṭu me"ti-ādiṁ vadantopi duruttaṁ karotiyeva ṭhapetvā anurūpaṁ ādesaṁ. Yañhi "saccikatthaparamatthenā"ti vattabbe "saccikaṭṭhaparamaṭṭhenā"ti ca "atthakathā"ti vattabbe "aṭṭhakathā"ti ca tattha tattha vuccati, tādisaṁ pāḷi-aṭṭhakathāsu diṭṭhapayogaṁ, tadanurūpañca vattuṁ vaṭṭati, tato aññaṁ na vaṭṭati. Tenāha **"anukkamāgataṁ paveṇiṁ avināsentenā"**ti-ādi.

**Dīghe vattabbe rassan**ti-ādīsu "bhikkhūnan"ti vattabbe "bhikkhunan"ti vā "bahūsū"ti vattabbe "bahusū"ti vā "nakkhamatī"ti vatthabbe "na khamatī"ti vā "upasampadāpekkho"ti vattabbe "upasampadāpekho"ti vā evaṁ anurūpaṭṭhānesu eva dīgharassadi rassadīghādivasena parivattetuṁ vaṭṭati, na pana "nāgo"ti vattabbe "nago"ti vā "saṁgho"ti vattabbe "sagho"ti vā "tisso"ti vattabbe "tiso"ti vā "yācatī"ti vattabbe "yācantī"ti vā evaṁ ananurūpaṭṭhānesu vattuṁ. Sambandhaṁ, pana vavatthānañca sabbathāpi vaṭṭatīti gahetabbaṁ.

486. **Sesasīmāsupī**ti atimahatī-ādīsu dasasupi.

488. **Catuvaggakaraṇe**ti catuvaggena saṁghena kattabbe. **Anissāritā**ti uposathaṭṭhapanādinā vā laddhinānāsaṁvāsakabhāvena vā na bahikatā. Aṭṭhakathāyañhi "apakatattassāti ukkhittakassa vā, yassa vā uposathapavāraṇā ṭhapitā hontī"ti[1] vuttattā ṭhapita-uposathapavāraṇo bhikkhu apakatatto evāti gahetabbaṁ. **Parisuddhasīlā**ti pārājikaṁ anāpannā adhippetā. Parivāsādikammesu pana garukaṭṭhāpi apakatattā evāti gahetabbaṁ. **Avasesā -pa- chandārahāva hontī**ti.

1. Vi-Ṭṭha 4. 219 piṭṭhe.

saṁghato hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhite sandhāya vuttaṁ. Avijahitvā ṭhitā pana chandārahā na honti, tepi catuvaggādito adhikā hatthapāsaṁ vijahitvāva chandārahā honti. Tasmā saṁghato hatthapāsaṁ vijahitvā ṭhiteneva chando vā pārisuddhi vā dātabbā.

Kammavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

## Apalokanakammakathāvaṇṇanā

496. **Etarahi sacepi sāmaṇero**ti-ādīsu buddhādīnaṁ avaṇṇabhāsanampi akappiyādiṁ kappiyādibhāvena dīpanampi diṭṭhivipattiyaññeva pavisati teneva vakkhati "taṁ laddhiṁ nissajjāpetabbo"ti. Bhikkhūnampi eseva nayo. **Micchādiṭṭhiko**ti buddhavacanādhippāyaṁ viparītato gaṇhanto, **so eva antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgato**ti ca vutto. Keci pana "sassatucchedānaṁ aññataradiṭṭhiyā samannāgato"ti vadanti, taṁ na yuttaṁ, sassatucchedaggāhassa sāmaṇerānaṁ liṅganāsanāya kāraṇattena heṭṭhā **aṭṭhakathāya**meva[1] vuttattā, idha ca daṇḍakammanāsanāya eva adhippetattā.

**Tassāpi dātabbo**ti vijjamānaṁ mukharādibhāvaṁ nissāya appaṭipucchitvāpi paṭiññaṁ aggahetvāpi āpattiṁ anāropetvāpi desitāyapi āpattiyā khuṁsanādito anoramantassa dātabbova. Oramantassa pana khamāpentassa na dātabbo.

**Brahmadaṇḍassa dānan**ti kharaṇḍassa ukkaṭṭhadaṇḍassa dānaṁ. Tajjanīyādikamme hi kate ovādānusāsanippadānapaṭikkhepo natthi. Dinnabrahmadaṇḍe pana tasmiṁ saddhiṁ tajjanīyādikammakatehi paṭikkhittampi kātuṁ na vaṭṭati, "neva vattabbo"ti-ādinā ālāpasallāpādimattassāpi nakārena paṭikkhittattā. Tañhi disvā bhikkhū gīvaṁ parivattetvā olokanamattampi na karonti, evaṁ vivajjetabbaṁ nimmādanakaraṇatthameva tassa daṇḍassa anuññātattā. Teneva channattheropi ukkhepanīyādikammakatopi abhāyitvā brahmadaṇḍe dinne "saṁghenāhaṁ sabbathā vivajjito"ti mucchito papati. Yo pana brahmadaṇḍakatena saddhiṁ ñatvā saṁsaṭṭho avivajjetvā viharati, tassa dukkaṭamevāti gahetabbaṁ aññathā

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 297 piṭṭhe.

brahmadaṇḍavidhānassa niratthakatāpasaṅgato. **Tenā**ti brahmadaṇḍakatena. Yathā tajjanīyādikammakatehi, evameva tato adhikampi saṁghaṁ ārādhentena sammāvattitabbaṁ. Tañca "sorato nivātavuttī"ti-ādinā sarūpato dassitameva. Tenāha **"sammāvattitvā khamāpentassa brahmadaṇḍo paṭippassambhetabbo"**ti.

Yaṁ taṁ bhagavatā avandiyakammaṁ anuññātanti sambandho. "Tassa bhikkhuno daṇḍakammaṁ kātun"ti sāmaññato anuññātappakāraṁ dassetvā puna visesato anuññātappakāraṁ dassetuṁ **"atha kho"**ti-ādipāḷi uddhaṭāti veditabbaṁ. **Imassa apalokanakammassa ṭhānaṁ hotī**ti apalokanakammassa sāmaññassa pavattiṭṭhānaṁ hotīti. Visesabyatirekena avijjamānampi tadaññattha appavattiṁ dassetuṁ visesanissitaṁ viya voharīyati. **"Kammaññeva lakkhaṇan"**ti iminā osāraṇādivasena gahitāvasesānaṁ sabbesaṁ apalokanakammassa sāmaññalakkhaṇavasena[1] gahitattā kammaññeva lakkhaṇamassāti kammalakkhaṇanti nibbacanaṁ dasseti. Idañca vuttāvasesānaṁ kammānaṁ niṭṭhānaṭṭhānaṁ, saṅkhārakkhandhadhammāyatanāni viya vuttāvasesakhandhāyatanānanti daṭṭhabbaṁ. Teneva vakkhati "ayaṁ panettha pāḷimuttakopi kammalakkhaṇavinicchayo"ti-ādi[2]. Yathā cettha, evaṁ upari ñattikammādīsupi kammalakkhaṇaṁ vuttanti veditabbaṁ. **Tassa karaṇan**ti avandiyakammassa karaṇavidhānaṁ.

**"Na vanditabbo"**ti iminā vandantiyā dukkaṭanti dassetīti daṭṭhabbaṁ. Saṁghena kataṁ katikaṁ ñatvā maddanaṁ viya hi saṁghasammutiṁ anādarena atikkamantassa āpatti eva hoti.

**Bhikkhusaṁghassāpi panetaṁ labbhatiyevā**ti avandiyakammassa upalakkhaṇamattena gahitattā bhikkhusaṁghassāpi kammalakkhaṇaṁ labbhati eva.

Salākadānaṭṭhānaṁ **salākaggaṁ** nāma. Yāgubhattānaṁ bhājanaṭṭhānāni **yāgaggabhattaggāni** nāma. Etesupi hi ṭhānesu sabbo saṁgho uposathe viya sannipatito, kammañca vaggakammaṁ na hoti, "mayametaṁ na jānimhā"ti pacchā khiyyantāpi na honti. Khaṇḍasīmāya pana kate khiyyanti. Saṁghikapaccayañhi acchinnacīvarādīnaṁ dātuṁ apalokentehi upacārasīmaṭṭhānaṁ

---

1. Apalokanakammaṁ Hoti Visesasāmaññalakkhaṇavasena (Sī, Ka)
2. Vi-Ṭṭha 4. 253 piṭṭhe.

sabbesaṁ anumatiṁ gahetvāva kātabbaṁ. Yo pana visabhāgapuggalo dhammikaṁ apalokanaṁ paṭibāhati, taṁ upāyena bahi-upacārasīmāgataṁ vā katvā khaṇḍasīmaṁ vā pavisitvā kātuṁ vaṭṭati.

Yaṁ sandhāya "apalokanakammaṁ karotī"ti sāmaññato dasseti, taṁ apalokanakammaṁ sarūpato dassetumāha **"acchinnacīvaraṁ"**iccādi. Yadi apaloketvāva cīvaraṁ dātabbaṁ, kiṁ pana appamattakavissajjakasammutiyāti āha **"appamattakavissajjanakena panā"**ti-ādi. **Nāḷi vā upaḍḍhanāḷi vā**ti divase divase apaloketvā dātabbassa pamāṇadassanaṁ. Tena yāpanamattameva apaloketabbaṁ, na adhikanti dasseti. **Ekadivasaṁyeva vā**ti-ādi dasavīsatidivasānaṁ ekasmiṁ divaseyeva dātabbaparicchedadassanaṁ, tena yāva jīvanti vā yāva rogā vuṭṭhahatīti vā evaṁ apaloketuṁ na vaṭṭatīti dasseti. **Iṇapalibodhan**ti iṇavatthuṁ dātuṁ vaṭṭatīti sambandho. Tañca iṇāyikehi palibuddhassa lajjipesalassa sāsanupakārakassa pamāṇayuttameva kappiyabhaṇḍaṁ niyametvā apaloketvā dātabbaṁ, na pana sahassaṁ vā satasahassaṁ vā mahā-iṇaṁ. Tādisañhi bhikkhācariyavattena sabbehi bhikkhūhi tādisassa bhikkhuno pariyesitvā dātabbaṁ.

**Upanikkhepato**ti cetiyapaṭijagganatthāya vaḍḍhiyā payojetvā kappiyakārakehi ṭhapitavatthuto. **Saṁghikenapī**ti na kevalañca tatruppādato paccayadāyakehi catupaccayatthāya saṁghassa dinnavatthunāpīti attho.

**Saṁghabhattaṁ kātuṁ na vaṭṭatī**ti mahādānaṁ dentehipi kariyamānaṁ saṁghabhattaṁ viya kāretuṁ na vaṭṭatīti adhippāyo.

**"Yathāsukhaṁ paribhuñjituṁ ruccatī"**ti vuttattā attano paribhogappahonakaṁ appaṁ vā bahuṁ vā gahetabbaṁ, adhikaṁ pana gahetuṁ na labhati. **Uposathadivase**ti nidassanamattaṁ, yasmiṁ kismiñci divasepi kataṁ sukatameva hoti. Karontena "yaṁ imasmiṁ vihāre antosīmāya saṁghasantakaṁ -pa- yathāsukhaṁ paribhuñjituṁ mayhaṁ ruccatī"ti evaṁ katikā kātabbā, tathā dvīhi tīhipi "āyasmantānaṁ ruccatī"ti vacanameva hettha piseso. **Tesampī**ti rukkhānaṁ. **Sā eva katikā**ti visuṁ katikā na kātabbāti attho.

**Tesan**ti rukkhānaṁ. Saṁgho sāmīti sambandho. **Purimavihāre**ti purime yathāsukhaṁ paribhogatthāya katakatike vihāre. **Pariveṇāni katvā jaggantī**ti yattha arakkhiyamāne phalāphalāni, rukkhā ca vinassanti, tādisaṁ ṭhānaṁ sandhāya vuttaṁ, tattha saṁghassa katikā na pavattīti adhippāyo. Ye pana rukkhā bījāni ropetvā ādito paṭṭhāya paṭijaggitā, tepi dasamabhāgaṁ datvā ropakeheva paribhuñjitabbā. **Tehī**ti jaggakehi.

**Tatthā**ti tasmiṁ vihāre. **Mūle**ti-ādikāle, pubbeti attho. **Dīghā katikā**ti aparicchinnakālā yathāsukhaṁ paribhogatthāya katikā. **Nikkukkuccenā**ti "abhājitamidan"ti kukkuccaṁ akatvāti attho. **Khiyyanamattamevetan**ti tena khiyyanena bahuṁ khādantānaṁ doso natthi attano paribhogappamāṇasseva gahitattā, khiyyantepi attano pahonakaṁ gahetvā khāditabbanti adhippāyo.

**Gaṇhathāti na vattabbā**ti tathāvutte teneva bhikkhunā dinnaṁ viya maññeyyuṁ, taṁ nissāya micchājīvasambhavo hotīti vuttaṁ. Tenāha **"anuvicāritvā"**ti-ādi. **Upaḍḍhabhago**ti ekabhikkhuno paṭivīsato upaḍḍhabhāgo. Dentena ca "ettakaṁ dātuṁ saṁgho anuññāsī"ti evaṁ attānaṁ parimocetvā yathā te saṁghe eva pasīdanti, evaṁ vatvā dātabbaṁ.

**Apaccāsīsantenā**ti gilānagamikissarādīnaṁ anuññātapuggalānampi attano santakaṁ dantena apaccāsīsanteneva dātabbaṁ, ananuññātapuggalānaṁ pana apaccāsīsantenāpi dātuṁ na vaṭṭatīti. Saṁghikameva yathākatibhāya dāpetabbaṁ. Attano santakampi paccayadāyakādī sayameva vissāsena gaṇhanti, na vāretabbā, laddhakappiyanti tuṇhī bhavitabbaṁ. **Pubbe vuttamevā**ti "kuddho hi so rukkhepi chindeyyā"ti-ādinā tuṇhībhāve kāraṇaṁ pubbe vuttameva. Tehi kata-anatthābhāvepi kāruññena tuṇhī bhavituṁ vaṭṭati, "gaṇhathā"ti-ādi pana vattuṁ na vaṭṭati.

**Garubhaṇḍattā -pa- na dātabban**ti jīvarukkhānaṁ ārāmaṭṭhānīyattā, dārūnañca gehasambhārānupagatattā "sabbaṁ tvameva gaṇhā"ti dātuṁ na vaṭṭatīti vuttaṁ. **Akatāvāsaṁ vā katvā**ti pubbe avijjamānaṁ senāsanaṁ katvā jaggitakāle phalavāre sampatte.

Apalokanakammakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

### Atthavasavaggādivaṇṇanā

498. **Vipākadukkhasaṅkhātānaṁ samparāyikaverānan**ti ettha pāṇātipātādiverena nibbattatā, verappattiyā hetuttāca "vipākadukkhavedanā"ti vuttā. Pāṇātipātādipañcaveravinimuttānampi akusalānaṁ verehi saha ekato saṅgaṇhanatthaṁ **"dasa akusalakammapathappabhedānan"**ti puna vuttaṁ.

499-500. **Taṁ kamman**ti tajjanīyādikammameva, sattā āpattikkhandhā paññattaṁ nāmāti sambandho. **Antarā kenaci apaññatte sikkhāpade**ti imasmiṁ kappe ādito paṭṭhāya yāva amhākaṁ bhagavato abhisambodhi, tāva antarākāle kakusandhādiṁ ṭhapetvā kenaci apaññatte sikkhāpadeti attho. **Vinītakathā sikkhāpadan**ti vinītavatthūni eva. Tāni hi taṁtaṁsikkhākoṭṭhāsānaṁ pakāsanato "sikkhāpadan"ti ca āpatti-anāpattīnaṁ anupaññāpanato "anupaññattan"ti ca vuccanti.

Atthavasavaggādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅgahavaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti mahāvaggo, paññattivaggo, saṅgahavaggoti tīhi mahāvaggehi paṭimaṇḍito **parivāro**ti veditabbo.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṁ

## Parivāravaṇṇanānayo niṭṭhito.

# Nigamanakathāvaṇṇanā

Avasānagāthāsu ubhatovi bhaṅgakhandhakaparivārehi vibhattattā vibhāgapaṭidesanā yasmiṁ vinayapiṭake, so ubhatovibhaṅgakhandhakaparivāravibhattadesano āhāti yojanā. **Tassā**ti vinayapiṭakassa.

**Satthu mahābodhī**ti dakkhiṇasākhaṁ sandhāya vadati. Yaṁ padhānagharaṁ nāma pariveṇaṁ, tattha cārupākārena sañcitaṁ parikkhittaṁ yaṁ pāsādaṁ kārayi, tatra tasmiṁ mahānigamasāmino pāsāde vasatāti yojetabbā.

Buddhasiriṁ uddisitvā nissāya, tassa vā ajjhesanampi paṭicca yā iddhā paripuṇṇavinicchayatāya samiddhā vinayasaṁvaṇṇanā āraddhāti yojanā.

**Sirinivāsassā**ti siriyā nivāsanaṭṭhānabhūtassa **siripāla**nāmakassa rañño. **Jayasaṁvacchare**ti vijayayutte saṁvacchare. Āraddhakāladassanatthaṁ puna "jayasaṁvacchare ayaṁ āraddhā"ti vuttaṁ.

**Kāle vassan**ti yuttakāle vassanasīlo. **Devo**ti megho.

Nigamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

### Nigamanakathā

Ettāvatā ca āraddhā, vinayaṭṭhakathāya yā.
Vaṇṇanā nātivitthiṇṇā, paripuṇṇavinicchayā.

Paññāsabhāṇavārāya, tantiyā parimāṇato.
Samijjhaniṭṭhiparamā, yā **vimativinodanī.**

Anantarāyena katā, ayaṁ niṭṭhamupāgatā.
Yaṁ taṁ niṭṭhaṁ tathā sabbe, pāṇino samanorathā.

Therehi vinayaññūhi, sucisallekhavuttihi.
Avissatthātivitthiṇṇa-ganthabhīrūhi patthitaṁ.

Karontena mayā evaṁ, vinaya-atthavaṇṇanaṁ.
Yaṁ pattaṁ kusalaṁ tena, patvā sambodhimuttamaṁ.

Vinayatthaṁ pakāsetvā, yo sopāyena lakkhaṇaṁ.
Sopāyaṁ vimaticcheda-ñāṇacakkhupadāyataṁ.

Viraddhatthavipallāsa-ganthavitthārahāniyā.
Visuddhiṁ pāpayissāmi, satte saṁsāradukkhato.

Lokiyehi ca bhogehi, guṇehi nikhilā pajā.
Sabbehi sahitā hontu, ratā sambuddhasāsaneti.

## Vimativinodanīṭīkā niṭṭhitā.

## Vimativinodanīṭīkāya dutiyabhāge

# Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā